

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті

Роза Абуова

ШЕТЕЛДЕГІ БОС УАҚЫТТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ

«Мәдени-тынығу жұмысы» білім беру бағдарламасы
бойынша бакалавриат студенттеріне арналған оқулығы

Орал, 2024

ӘОЖ 379.8
КБЖ 77.04
А 16

ҚР БҒМ РОӘК-нің М.Әуезов атындағы ОҚУ-і жанындағы кәсіптік білім, бастапқы әскери дайындық бойынша мұғалімдерді даярлау, химиялық инженерия мен процестер және мәдени-тынығу жұмысы бағыты бойынша оқу-әдістемелік бірлестігінің 31.05.2024 жылдағы отырысың №2 хаттамасының

Рецензенттер:

Ержанов М.Е. - М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университетінің профессоры, педагогика ғылымдарының докторы

Кульбекова А.К. - Қазақ ұлттық хореография академиясы өнертану профессоры, педагогика ғылымдарының докторы

Туребаева К.Ж. - Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің профессоры, педагогика ғылымдарының докторы

Сапарова Ю.А. - М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің доценті, педагогика ғылымдарының кандидаты

Абуова Р.С.

А 16 Шетелдегі бос уақытты ұйымдастыру: Оқулық / Р.С.Абуова - Орал: М.Өтемісов атындағы БҚУ РБО, 2024 -150 бет.

ISBN 978-601-266-676-2

Оқулық көптеген шетел мемлекеттерінің түрлі санаттарымен әлеуметтік-мәдени жұмыс ерекшеліктерін талқылайды. Әлеуметтік-мәдени іс-әрекеттің үш негізгі бағытының (әлеуметтік жұмыс, мәдени және бос уақытты өткізу және әлеуметтік білім беру) әрқайсысының даму тенденцияларын анықтауға, сондай-ақ оларды есепке алу мен пайдаланудың ең үлкен әлеуметтік-мәдени әсерін беретін қарым-қатынастарын анықтауға бағытталған.

Оқулық жоғары оқу орындарындағы бакалавриат «Мәдени-тынығу жұмысы» білім беру бағдарламасының студенттері және магистранттары мен оқытушылары пайдалана алады.

ISBN 978-601-266-676-2

© Абуова Р.С., 2024

© М.Өтемісов атындағы БҚУ РБО, 2024

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	4
ШЕТЕЛДЕ ДЕМАЛЫС САЛАСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	
1. Шетелде демалыс және демалыс жүйесі.....	6
2. Демалыс және оң көзқарас.....	12
3. Шетелде бос уақытты ұйымдастыру.....	15
4. Ойын-сауық индустриясы зерттеу объектісі.....	17
ЖАҒАҢДАҢУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ САЛА	
5. Әлеуметтік және мәдени іс-әрекеттердің критерийлері.....	27
6. «Әлеуметтік-мәдени жұмыс» ұғымының құрылымы туралы.....	38
7. Әлеуметтік жұмыстың мәні мен мақсаты.....	39
8. Әлеуметтік-мәдени проблемалар тұрғысынан әлеуметтік жұмыс.....	44
ШЕТЕЛДЕГІ МӘДЕНИ ЖӘНЕ ДЕМАЛЫС ҚЫЗМЕТІ – ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ПРОЦЕСТІҢ АЖЫРАМАС БӨЛІГІ	
9. Батыс елдерінің мәдени саясатының ерекшеліктері. Мәдениет мекемелерін басқару және қаржыландыру.....	49
10. Сыртқы демалыс үлгісі.....	58
11. Шетелдік мәдени мекемелердің жұмысында жаңа және дәстүрлі бағыт.....	61
12. Жергілікті деңгейде мәдени-сауық іс-шараларын ұйымдастыру.....	67
13. Мүгедектермен және «үшінші жастағы» адамдармен мәдени-тынығу жұмысы.....	70
14. Шетелдік әлеуметтік-мәдени саладағы дағдарыстық құбылыстар.....	75
ШЕТЕЛДЕ ӘЛЕУМЕТТІК БІЛІМ ЖӘНЕ ОНЫҢ БАСҚА ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ САЛАЛАРМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ	
15. Батыста әлеуметтік білім беру орталығы ретінде мектеп.....	76
Қорытынды.....	97
Терминологиялық сөздік.....	102
Глоссарий.....	104
Реферат тақырыптары.....	120
Бақылау жұмысының тақырыптары.....	121
Ағымдық, аралық және қорытынды бақылауға арналған сұрақтар.....	123
«Шетелдегі бос уақытты ұйымдастыру» пәнінен тест тапсырмалары....	136
Пайдаланылған әдебиеттер.....	147

КІРІСПЕ

«Шетелдегі бос уақытты ұйымдастыру» пәні 6В11102 «Мәдени-тынығу жұмысы» білім беру бағдарламасының оқу жоспарына енгізілген, оны оқу мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес жүзеге асырылады.

Шетелде бос уақытты ұйымдастыру мәселесі әлі де аз зерттелген. Сонымен қатар, шет елдердегі жастардың бос уақытын педагогикалық бағыттау туралы ақпараттарды жүйелендіру маңызды рөл атқаруы мүмкін.

Біріншіден, бос уақыт - бұл әр түрлі әлеуметтік жүйелері бар елдер арасындағы мәдени байланыстарды нығайтуға, жастарды «интернационализм, гуманизм және бейбітшілік принциптері» негізінде байланыстыратын ең қолайлы сала.

Екіншіден, қазіргі заманның құрылған олардың көпшілігі жастар демалыс ұйымдары, олардың артында көптеген онжылдықтар тәжірибесін, нұсқаулық болуы мүмкін танысу бар.

Дамыған елдердің бірқатар демалыс түрлі модельдерін іске асыру демалыс тәжірибесі әлеуметтік сипаттағы қазіргі заманғы батыс сарапшылардың пікір, әлеуметтік-мәдени саладағы халықаралық ынтымақтастық нәтижелері туралы есепте негізінде шетелде әлеуметтік-мәдени мекемелер қызметінің жалпы теориялық мәселелерін зерттеу.

Пән «Шетелде демалыс қызметін ұйымдастыру» шетелде демалыс қызметі, мәдени және рекреациялық аймақтарға даярлау, сондай-ақ әлеуметтік және мәдени іс-шаралар түрлі салалардағы жаңа технологиялар мәселесін ұйымдастыру негізгі және әкімшілік аспектілерін енгізеді.

Әлеуметтік және мәдени іс-шаралар маманы аудандарының кәсіби құзыреттілігін маңызды элементтері болып табылады, сондықтан шетел тәжірибесі және әлеуметтік-мәдени сала даярлау, әлеуметтік және мәдени іс-шаралар ұйымдастыру әдістерін пайдалану, жалпы мәдени, білім беру және кәсіби деңгейі студенттерді жетілдіру, гуманистік білім мазмұнын нығайту үшін мүмкіндік береді:

- базалық теориялық ұғымдарды, шетелдік технологиялық бос уақыттағы қызметтің мәнін және мазмұнын білу;

- жақын және алыс болашақ үшін мәдени-сауықтыру іс-шараларын дамытуды болжау және шетелдік тәжірибені түсіну;

- ойын-сауық индустриясының нақты институттарында тәжірибеде әлеуметтік және мәдени іс-шараларды ұйымдастыруда әлемдік тәжірибені пайдалану мүмкіндігі.

- зерттеу пәні бойынша ауқымды теориялық және практикалық материалды даму дәстүрлі белсенді нысандарына талқылау, баяндамалар, мазмұн баспасөз талдау және газеттер мен журналдар проблемалық материалдар талқылау, үлгілі демалыс бағдарламаларын әзірлеуге бірге жүйелі пайдалануды көздейді.

Демалыс және ойын-сауық индустриясы әлемнің көптеген елдеріндегі экономикалық белсенділіктің негізгі бағыттарының бірі болды; заңды

бағыттар мен нысандар, заң фирмалары, кәсіпорындар, олардың әсер ету салалары, пайда табу мақсатында табиғи және әлеуметтік-экономикалық ресурстарды пайдалану әдістері туралы білімдерін беру; елдегі туризмнің жай-күйі, оның дамуы мен перспективалары туралы әлемдік экономиканы насихаттауға үйрету.

«Шетелде бос уақытты ұйымдастыру» салыстырмалы (салыстырмалы) оқу пәндеріне жатады. Оның мақсаты студенттерді шетелдік әлеуметтік-мәдени іс-әрекеттер тәжірибесімен таныстыру, оларды отандық, салыстырмалы және нақты ерекшеліктерін анықтау болып табылады. Әрине міндеттерінің бірі - студенттер шетелдік әлеуметтік-мәдени ақпарат өсіп толқынында өз жолын табуға көмектесу үшін оны таңдау үшін мүмкіндігі болуы үшін, және оны талдау. Бұл сапа (қабілеттілік) сонымен қатар, шетелдік тәжірибені не қабылдап, не қабылдамау керектігін шешуде маңызды.

Біздіңше, әрине оқыту курсының тұсаукесерін бастамас бұрын, кем дегенде, жалпы мәселелерге қысқаша тоқталу қажет сияқты, мысалы: шетелде бос уақыт пен демалыс жүйесі, демалыс және оң көзқарас, шетелде бос уақытты ұйымдастыру, ойын-сауық индустриясын зерттеу нысаны ретінде, қазіргі әлемдегі жаһандану процестері және олардың әлеуметтік-мәдени салаға әсері, әлеуметтік-мәдени қызметтің критерийлері, «әлеуметтік-мәдени жұмыс» тұжырымдамасының құрылымы және т.б. Осы мәселелерді түсіну, белгілі бір дәрежеде Батыста болып жатқан әлеуметтік-мәдени процестердің мәнін жақсырақ түсініп, оларға дұрыс баға береді.

ШЕТЕЛДЕ ДЕМАЛЫС САЛАСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

1-сабақ Шетелде демалыс және демалыс жүйесі

Бос уақыттың болуы және оны тиімді пайдалану мүмкіндіктері бүгінде әлемдік қауымдастықтың жетекші елдерінің әлеуметтік жүйелерінің әл-ауқатының айтарлықтай көрсеткіші болып табылады.

Демалыс және ойын-сауық - бұл мемлекеттердің мәдениетінің ажырамас элементтері, адамның алғашқы қажеттіліктерін қанағаттандыру және адамзат өркениетіне мән береді.

Батыс демалыс үйінде «бос уақыт» және «демалыс» деген ұғымдар бар, бірақ олардың өз ерекшеліктері ерекше.

Бұл ұғымдар бір мәнді анықтау немесе өлшеу өте қиын, бос уақыт пен демалыстың анықтамалары әртүрлі және бұл құбылыстарды анықтауға әртүрлі тәсілдермен байланысты.

Дегенмен, бос уақыт пен демалыс туралы әртүрлі анықтамалар мен түсініктерді дұрыс түсіну кәсіби жетістіктің іргелі факторы болып табылады. Мысалы, американдық сарапшылар, бос уақыт пен демалыс туралы ұғымдар туралы жеткілікті түсінік қызметтерді ұсынудағы рөліміз бен жауапкершіліктерімізді түсінуге, бақылау жасауға, түсіндіруге, бақылауды қамтамасыз етуге және кәсіпқойлар ретінде біздің араласуымыздың салдарын алдын-ала болжауға мүмкіндік береді.

Осылайша, тиісті тұжырымдамалық аппаратты меңгеру тек білікті мамандармен қамтамасыз етеді, бірақ, әрине, өте маңызды, белгілі бір қызметтің артықшылықтарын болжауға және тиісті ресурстарды тиімді пайдалануды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Бос уақыттың сипатын анықтауға көптеген теориялық тәсілдер бар. Дегенмен, бүгінгі күні ағылшын тілінде сөйлейтін елдердің ойын-сауық зерттеулерінде адам үшін бос уақыттың мәнін және мәнін анықтауда төрт негізгі теориялық ұғым пайда болды.

Осы тұжырымдамаларға сәйкес бос уақыт:

- уақытша кеңістік;
- қызмет түрі;
- психологиялық жағдай;
- тұтастық (тұтас) өмір салты.

Бос уақытты белгілі бір уақытша кеңістік ретінде қарастыруға болатын идея (бос уақыттың сандық концепциясы) XIX ғасырда пайда болды және Батыстың индустриалдық революциясының нәтижесі болды, нәтижесінде халықтың басым көпшілігі жұмыс уақытынан тыс жұмыс уақытын бос уақыттарда нақты ажыратқан.

Бұл тұжырымдама қазіргі заманғы тәжірибеде кең таралған. Бос уақыттың сандық тұжырымдамасы адам өмірінің барлық уақытша кеңістігін мақсатына сәйкес нақты уақыт кезеңіне бөлуге болатындығы туралы мәліметке негізделеді. Бұл жағдайда бос уақыт - жұмыс, ұйқылық,

өзін-өзі ұстау, үй тапсырмасы, балаларды күту сияқты өзгермейтін міндеттерден бос уақыт.

Бос уақыт - бұл адамның материалдық және физиологиялық қажеттіліктерін қамтамасыз ету қажеттілігі тұрғысынан кеңістікпен алдын ала анықталмаған уақыт кезеңі, бұл жеке тұлғаның өз қалауы бойынша іс-әрекетті (немесе әрекетсіздікті) таңдау үшін толық еркіндікке ие демалыс орны [1,65-б].

Осы тұжырымдаманың шеңберінде бос уақытты интерпретациялау адамның тек қана уақытша бос орын ғана емес, сонымен қатар олардың қызығушылықтары мен дәмі бойынша бос уақытты таңдауға үлкен еркіндікке ие екендігін болжайды. Бұл тұжырым бос уақытты кең түсіндіруге мүмкіндік береді, яғни, бос уақытты шығармашылық, конструктивті және деструктивті қызмет үшін бөлінген уақыт, сондай-ақ мақсатсыз жұмсалған уақыт деп санауға болады.

Төмендегі ұғым бос уақытты адамның өмірге қанағаттануы үшін қажетті функциялардың бірі ретінде қарастырады. Бос уақыт адам қызметінің түрі ретінде түсіндіріледі, ол өмір салтын сақтауға қажетті еңбек саласындағы және басқа да қызмет түрлерімен байланысты оның өмірлік белсенділігінің басқа түрлерінен ерекшеленеді. Бұл тұжырымдамада бос уақытты өткізудің кең ауқымы адамдардың кең көлемді қызығушылығына қарай шексіз кең болуы мүмкін екендігін көрсетеді.

Бос уақыттың психологиялық тұжырымдамасы осы феноменді жеке тұлғаның өзін-өзі сезінуіне, бос уақытында адамның жеке сезіміне және сезіміне негізделуімен байланысты. қабылдау, бос уақыт - адамның ақыл-ойына салынған интеллектуалды мемлекет.

Бұл тұжырымдама адамның белгілі бір қызмет түріне қатыса алатындығын көрсетеді, ол барлық белгілерді бос уақыт деп санауға болады, бірақ егер адамның эмоционалды көзқарасы негізінен теріс болса, онда ол үшін бос уақыт емес.

Бос уақыттағы тұтас, біртұтас өмір салты ретінде тұжырымдама бос уақыттың мәнін анықтауға қатысты барлық алдыңғы амалдарды жинақтайды және жинақтайды. Осы тұжырымдамаға сәйкес өмірлік белсенділіктің барлық салалары демалыс әлеуеті бар деп бекітілген. бос уақыттың негізі - шығармашылыққа, өзін-өзі көрсетуге, физикалық және интеллектуалды жетілдіруге мүмкіндік адам өмірінің түрлі салаларында болуы мүмкін: жұмыс кезінде, шіркеуде, оқу үдерісінде және т.б.

Холизм тұжырымдамасы бос уақыттың элементтерін анықтау үшін еңбек пен адам қызметінің басқа да салаларын зерттеуді қамтиды, сондай-ақ, адам өмірін тұтас үдеріс ретінде жекелеген құрылымдық компоненттерге сәйкес фрагментті түрде зерттей алмайтыны туралы идеяны ұсынады. Мұнда жұмыс пен демалыстың құндылықтары баламалы болуы керек және жекелеген адам жұмысқа қанағаттануы мүмкін деп ойлайды.

Бос уақыттың мәнін білдіру тұжырымдамасы осы құбылыстың түсіндірілуінің кең негізін анықтайды. Интеграциялық бола отырып, ол технологияның дамуының жоғары деңгейінде әлеуметтік прогресстің заманауи деңгейінде бос уақыттың мәнін талдауға мүмкіндік береді.

«Демалыс» термині екі латын әліпбиінен алынған: «жаңару» және «қалпына келтіру». Бұл терминнің семантикалық мағынасы демалысты тығыз байланыстыруды адамның кез-келген қасиеттерін қалпына келтіруге немесе жаңартуға қатысты ұғымдармен анық көрсетеді. Өздеріңіз білетіндей, кез-келген ағзаның биологиялық белсенділігі бір-бірін үнемі ауыстыратын екі өзара байланысты процестен тұрады: өмірлік шығындар мен оларды қалпына келтіру.

Бұл процестер адамға да биологиялық сипатта болады. Адамның тіршілігін қалпына келтіру процесі «демалыс» терминімен белгіленеді. «Демалыс» термині батыс ғылымдарында кеңінен қолданылады. Көңіл көтерудің көптеген анықтамалары оның жеке адамның бос уақытында таңдалған ерікті қызметі болып табылады, ол адамның көңілінен және қанағаттануын тудырады. Сонымен қатар, рекреацияның белсенділігі ерекше атап өтіледі және рекреациялық іс-шаралар әлеуметтік жағынан қолайлы және толыққанды болып табылады.

Көңіл көтеру адамның жеке басын қосып, жеке іс-әрекеттерін байытуды қамтиды. Бұл жағдай рекреациялық іс-шаралар мен бос уақытты өткізудің негізгі маңызды айырмашылығы болып табылады, себебі бос уақытты өткізудің іс-әрекеттерінде айқын бағалық бағдары жоқ. Дегенмен, сауықтыру іс-шаралары тек сауықтыратын, қалпына келтіретін әсерін беретін іс-әрекеттер ғана. Көңіл көтеру қызметі тек конструктивті, оң және әлеуметтік тұрғыдан негізделген қызмет түрлерін қамтиды. Бұл мәселені зерттеушілер бос уақытты бос уақытында өткізетін іс-шаралар ретінде қуантады және әлеуметтік жағымды қасиеттерге ие.

Демалудың барлық тұжырымдамаларында, оның құндылығы мен белсенділік аспектілеріне ерекше назар аударылады. демалыс - әлеуметтік негізделген мақсаттары мен ұйымдары бар қызмет.

Демалыстың тұжырымдамасын талдау осы құбылыстың келесі сипаттамаларын ажыратуға мүмкіндік береді:

- Презентация - бұл жеке тұлғаның бос уақытында қызмет ету және қанағаттану сезіміне негізделген
- демалыс түрлерінің түрлері әртүрлі;
- демалысқа қатысу ерікті негізде жүзеге асырылады және сыртқы қысым, мәжбүрлеу немесе міндеттердің әсерінен жүзеге асырыла алмайды;
- сауықтыру шаралары әлеуметтік жағынан қолайлы, пайдалы және жеке адам мен қоғамның дамуына үлес қосады.

Көңіл көтеру топтық және жеке болуы мүмкін, кейбір жағдайларда жеке тұлғалардың белсенді қатысуы, басқаларында - қарапайым демалу (демек «белсенді демалыс» - «пассивті демалыс»).

Сауықтыру іс-шаралары ерікті негізде жүзеге асырылатыны маңызды. жеке тұлғаның бір нысандағы немесе демалыс түріне қатысу немесе қатыспау туралы толық шешім қабылдауы. Ақыр соңында, рекреация жеке адам үшін оң нәтижелердің кең спектрін ашады, ол социализация, тұлғааралық қарым-қатынас, бәсекелестік, қиялды дамыту, шығармашылық, эмоционалдық сала және қатысушылардың физикалық жағдайын жақсартуға бағытталған түрлі демалыс түрлерімен айналыса алады. Демалудың маңызды элементтері оның жеке сипатын көрсетіп отыр, алайда қоғамдық ұйымдармен демалудың қарым-қатынасы да байқалады. Жалпы мағынада, демалыс белгілі бір мәдени жағдайға ие және белгілі бір әлеуметтік мақсаттарға қол жеткізуге қызмет етеді.

Кейбір батыстық ғалымдар демалу - бұл жеке құбылыс, ал демалуға - әлеуметтік нәрсе.

Келесі демалыстың анықтамасы осы құбылыс туралы жеке әрекеттер мен әлеуметтік саясаттың ажырамас бөлігі ретінде идеяларды біріктіреді: демалыс - «жеке және әлеуметтік жеңілдіктер үшін ұйымдастырылған ерікті жұмыс істемейтін жұмыс - күш пен әлеуметтік бірлестікті қалпына келтіру үшін».

Бос уақыттың барлық зерттеушілері мен кәсіптік салалары бос уақытты немесе бос уақытты өткізу туралы тұжырымдардың қайсысы дұрыс екендігі туралы мәселе бойынша ортақ пікірге келеді деп болжауға болмайды.

Дегенмен, нақты тұжырымдамалар мен тұжырымдамалар туралы олардың өздерінің күшті және әлсіз тұстары туралы нақты пікірді қалыптастыру және нақты практикада қолдану мүмкіндігі туралы идеяларды білу маңызды.

Осыған байланысты Батыс зерттеушілері бос уақыттың белгілі бір тұжырымдамасын таңдау бос уақыт агенттігінің жұмысына айтарлықтай әсер етуі мүмкін екенін атап көрсетеді.

Осылайша, голизм тұжырымдамасын таңдау агенттің жұмысына көбірек назар аударады, мысалы, демалыс уақытында халықты оқытуға және стандартты нормалар мен талаптарды қанағаттандыруға көбірек назар аудару үшін сандық тұжырымдаманы таңдауға мүмкіндік береді.

Дегенмен, ағылшын тілінде сөйлейтін елдерде халықтың бос уақытын қамтамасыз ету жөніндегі қызметтің жалпы қолданылатын атауы «бос уақыт пен демалысты» білдіреді.

Бұл жағдай қосарланған түсініктеме болуы мүмкін: бір көзқарасқа сәйкес, бұл анықтама «демалыс» термині осы сияқты қызметті білдіреді және «бос уақыт» термині осы қызметті жүзеге асыру үшін уақытша кеңістікті білдіреді; басқа көзқарасқа сәйкес «демалыс» термині мемлекеттік және коммерциялық емес ұйымдардың қызметіне қатысты, «бос уақыт» (кең түрлер тұжырымдамасында) коммерциялық ұйымдардың қызметіне қатысты. Өйткені, барлық осы мекемелер мен ұйымдар тиісті

салада жұмыс істейді, бос уақыттың барлық мүмкін түрлерін оның анықтамасында көрсету керек.

Батыста индустриалды революцияның ықпалымен адамдардың әлеуметтік-экономикалық белсенділігі едәуір өзгерді.

Шет елдердің мәдениетінің маңызды жетістіктерінің бірі - бос уақытты және бос уақытты жақсы жұмыс істейтін саланың болуы. Демалу алаңы демалыс пен демалыстың белсенділігі саласындағы жеке және қоғам қажеттіліктеріне сәйкес халыққа рекреациялық қызмет көрсетуге бағытталған табиғи, материалдық, техникалық және қаржылық-ұйымдастырушылық құралдардың үйлесімі.

Сондықтан осы саланың құрылымы: аумақтық табиғи ресурстар, қаржы ресурстары, материалдық-техникалық база, осы саланы ұйымдастыру және басқару жүйесі, сондай-ақ мамандардың білім беру жүйесі.

Рекреациялық саланың негізгі құрылымдық және функционалдық компоненттері: мемлекеттік, әлеуметтік ерікті (коммерциялық емес) және халыққа рекреациялық қызмет көрсетудің коммерциялық секторы. Әр сектордың қызметі нақты сипатқа ие, бірақ бұл рекреациялық және бос уақытты ұйымдардың кең ауқымды желісі арқылы жүзеге асырылатын әртүрлі іс-әрекеттердің икемді үйлесімі және әрбір азаматтың осы қызметтің жан-жақты сипатын және оның қолжетімділігін айқындайтын меншіктің әртүрлі түрлері. Халыққа арналған рекреациялық қызметтердің ауқымды жүйесі қоғамдық игілік болып табылады [2,38-б].

Сауықтыру заңнамасының негіздері Батыс елдерінің жоғарғы заңнамалық актілерінде қалыптасады және мемлекеттік рекреациялық саясатты жүзеге асыру федералды үкімет айрықша болып табылады. мемлекеттік сектор.

Олардың қызметінің негізгі бағыты демалыс саласындағы мемлекеттік саясатты жүзеге асыруда барлық атқарушы органдардың қызметін үйлестіруді көздейтін рекреацияны дамытудың ұлттық жоспарын әзірлеу болып табылады.

Мемлекеттік сектордағы тұрғындарға арналған тікелей сауықтыру қызметін арнайы мақсаттағы агенттіктер қамтамасыз етеді, олардың негізгі мақсаты тиісті бағдарламаларды әзірлеу және енгізу болып табылады.

Әкімшілік-аумақтық бөлінісіне сәйкес мемлекеттік сектордың рекреациялық органдары федералдық деңгейдегі агенттіктер, штаб-пәтер немесе облыстардың мекемелері және жергілікті деңгейдегі мекемелер (муниципалитеттер) бөлінеді.

Федералды сауықтыру агенттіктері бірқатар мемлекеттік мекемелердің негізінде құрылады және олардың басты функциясы халықты ұлттық деңгейде рекреациялық қызметтердің проблемаларын шешу болып табылады.

АҚШ пен Канада, мысалы, кең және бірегей табиғи ресурстарға ие. Осы табиғи жер және су кеңістіктерінің көпшілігін өз елдерінің

тұрғындары үшін рекреациялық қызметтерді ұсыну міндеті болып табылатын федералды деңгейдегі мекемелер басқарады. Мұндай агенттіктер қала маңындағы демалыстар арқылы азаматтарға қызмет көрсетудің ауқымды бағдарламаларын жүзеге асырады.

Елде демалудың мақсаты - халық үшін ашық демалу үшін түрлі және кең ауқымды мүмкіндіктер беру. Ауылдық жерлердегі демалыстар тұрғындар арасында өте танымал, олар ашық аспан астында демалудың шынымен кең таңдауына ие.

Қалалық деңгейдегі рекреациялық қызметтер арнайы әкімшілік мекемелердің басшылығымен жүзеге асырылады.

Көптеген ірі қалалық орталықтарда дербес бөлімдер бар: демалыс бөлімдері, саябақ әкімшілігі бөлімі, мәдени-ойын-сауық мекемелері бөлімі.

Мұндай бөлімшелердің негізгі функциялары: рекреациялық аймақтарды дамыту және демалыстың материалдық-техникалық базасымен қамтамасыз ету, жалпы халыққа да, арнайы топтарға да бағдарламаларды жүзеге асыру, әр түрлі демалыс түрлеріне арналған арнайы дағдылары бар халыққа арналған оқыту курстарын өткізу: арнайы бағдарламаларды (қалалық мәдени іс-шаралар, спорт жарыстары және т.б.)

Қазіргі уақытта бүкіл әлемді қамтитын скауттық қозғалыс Ұлыбританияда пайда болды. Оның міндеттері: жастардың ойын-сауыққа, приключение және даму тренингтеріне сәйкес жастардың қажеттіліктерін қанағаттандыра отырып, сипатты қалыптастыру, азаматтықты тәрбиелеу, зияткерлік әлеуетті дамыту, жас ұрпақтың моральдық және физикалық қасиеттері.

Осы ұйымдардың қызметін кеңінен танымал ету және Скауттарға балалар мен жасөспірімдердің барынша көп санын тарту үшін түрлі және көп деңгейлі (жас топтары бойынша) бағдарламалар жасалады. Мұндай бағдарламалар ашық аспан астындағы іс-шараларға және елдік лагерьлерге негізделіп, скауттарға спорт үшін кең мүмкіндіктер ұсынады, лагерь өмірінің дағдыларын меңгереді, жеке жұмыс мамандықтары бойынша негізгі дағдыларды меңгереді, табиғатты зерттейді және т.б.

Бұл ұйымдардың қызметі әртүрлі жас топтарына арналған және қыздарды қоғамдық өмірге және үй міндеттеріне жан-жақты даярлауға бағытталған, ал бастамашылық, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі қамтамасыз ету және басқа адамдарға көмектесу сияқты қасиеттерді дамытуға бағытталған.

Бұл ұйымдардың қызметін қаржыландыру негізінен мүшелік жарналар мен жеке қайырымалдықтар арқылы жүзеге асырылады.

Сауатты рекреациялық секторда жоғары табысты, сондықтан тартымды бизнес болып табылатын жеке шағын бизнес өкілдерінің көпшілігі және ірі фирмалар мен компаниялар белсенді қатысады. Сауықтыру секторының коммерциялық секторы жақсы дамыған инфрақұрылымға және техникалық жағынан күрделі материалдық-техникалық базаға ие, бұл оның қызметіне жоғары дәрежеде қатысады.

Коммерциялық сектор қызметтері әртүрлі және оларды жіктеу қиын, бірақ коммерциялық ұйымдардың бірнеше негізгі қызметін анықтау үшін белгілі бір дәрежеде оңайлатылады.

Осы сала бойынша бос уақытты рекреациялық бизнестің келесі салалары белсенді дамып келеді:

Саяхат және туризм;

- бос тауарларды өндіру;

Ойын-сауық индустриясы;

- спорт индустриясы;

- ашық демалу.

Батыстың сауықтыру-сауықтыру ісінің ғалымдары мен практиктері оларды оңтайландыру қажеттілігіне байланысты бірқатар мәселелерді анықтайды. Бұл ретте олардың кәсіби қызметінің негізгі мақсаты, атап айтқанда сапалы бос уақытты қамтамасыз ету арқылы адамдардың өмір сүру сапасын жақсарту және жеке адамның және жалпы қоғам өмірінің зияткерлік, рухани, физикалық және психологиялық салаларын жетілдіруге жағдай жасау болып табылады.

Демалыс және ойын-сауық саласындағы мамандар олардың кәсіби қызметінің «өмірдің бизнес сапасы» ретінде анықталатындығына сенеді.

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Бос уақыт және ойын-сауық түсініктерінің мәнін ашыңыз.
2. Бос уақыт мәдениеттілігі ісін ұйымдастыруда әлеуметтік қызметкердің ролін жіктеу.
3. Бос уақыт педагогикасының мәнін ашып, талдаңыз.
4. Бос уақыт пен рекреациялық іс-әрекеттің жеке және әлеуметтік мәнін сипаттаңыз.
5. Бос уақытты өткізудің коммерциялық түрлерін жүзеге асыру құралдарын атаңыз.

2- сабақ Демалыс және оң көзқарас

Постиндустриалдық қоғамның әлдеқайда қиын болғандықтан, өмір адамның жаңа және жаңа стресстері бар.

Алдыңғы ұрпақпен салыстырғанда, заманауи іскерлік адам стресстік жағдайларда жиірек кездеседі.

Бұл «стресс» термині күнделікті өмірдің сөздік қорына енгізілді және пайдалану жиілігі бойынша «жұмыс кезінде өртеніп кеткен» деген сөздің жанында тұрды. Осындай өмірде адамның адамды ыдыраудан құтқаруы қиынға соғады. Толық демалуға қажетті теңгерім қалыптасады, үйлесімділікті өмірге жеткізеді, адамның аман қалуына көмектеседі, сонымен бірге тұтастығын сақтайды. Демалыста адамдар бір-бірімен бірге өмір сүреді, бұл жақсы ортақ демалудың жағымды естеліктеріне негізделген мықты байланыстар орнатуға мүмкіндік береді.

Топтық демалыс бағдарламалары жиі «раллиинг» деп аталады. Бұл тұжырымдаманы анықтау қиын, бірақ адам арасындағы қарым-қатынастардың артуы, «локтең сезімі», достар мен әріптестердің жаңа жолдарын ашу - олардың әрқайсысы бірлескен мерекенің нәтижесін сезінді. Олар сондай-ақ команданың әрбір мүшесінің тұлғасын дамытуға өз үлесін қосады.

Ағылшынша сөздік демалыс (демалыс) сөздіктерде «жаңа өмірге қайта оралу, қалпына келтіру» деп анықталған.

Демалу - өзін ашу мен өзін бақытты ететін қасиеттерді дамытуға ықпал ететін ортаны құруға бағытталған процесс.

Бақыт пен тамаша дүниетаным, демек, жақсы демалыстың өнімдері болып табылады.

Демалыстың индустриясын мемлекеттік қолдау Үкіметтің әртүрлі салаларының мүдделері көптеген мәселелер бойынша, соның ішінде бос уақытты және демалысты қамтиды. Елдің негізін қалаушылар бұл туралы ең жақсы түрде айтып, Тәуелсіздік Декларациясында әрбір азаматтың өмірге, еркіндікке және бақытты іздеуге құқығын растады.

Осы құқықтарды растайтын АҚШ конституциясының кіріспесі адамдар бос уақытын қалай өткізетінін реттейтін федералдық заңдардың құқықтық негізін құрды.

Үкімет азаматтарға түрлі салықтарды: кірістерді, айналымды, жылжымайтын мүлікті алады. Сонымен қатар, үкімет бос уақытқа байланысты іс-шараларға: автокөліктерден, моторлы қайықтардан, қонақ үйден келген қонақтардан уақытша тұру үшін салық төлейді.

Салық салудан түскен қаражат азаматтардың демалысы мен көңіл көтеруіне барлық деңгейдегі тиісті ұйымдар: федерация, мемлекет / облыс, қалалар мен қалалар арасында бөлінген.

Адамдар бос уақытын түрлі іс-шаралармен өткізеді: мұражайларға, көрмелерге, театрларға, музыкалық залдарға, саябақтарға, кітапханаларға, бақшаларға, стадиондарға, ашық аспан астында ойнауға, спортпен шұғылдануға (командалық және жеке) және т.б.

Жыныс, жас, мәдени деңгей, тәрбиелеу, тәрбиелеу, сабақ, таныстыру сияқты демографиялық сипаттағы әртүрлі факторлар демалыс және ойын-сауық іс-шараларына қатысады.

Бос уақытты мамандар өз жұмыстарында әртүрлі мәселелермен және құқықтық сипаттағы ұғымдармен айналысады, олардың арасында келесілерді атап өтуге болады:

- Практикалық ойын-сауық жоспарлау
- Ландшафты жіктеу
- Федералдық бюджеттен қаржыландыру
- Ақшаны бөлу және дамыту
- Жерді пайдалану және аймақтар
- Мемлекеттік және жергілікті қаржыландыру
- ATV апаттары және сақтандыру полистері

Жолдарды пайдалану құқығы

● Пейзаждардың сипаттамасы (мысалы, шөл дала, әдемі өзендері бар шөлділік, алғашқы қоныс аударушылардың жолдары, табиғат қорлары)

● Мақсаттар мен ресурстардағы айырмашылықтар (мысалы, демалыс үшін пайдаланылатын жердің үштен бірінен астамын басқаратын көптеген федералды / мемлекеттік / жергілікті органдар) [3,45-б].

АҚШ ұлттық паркі

Ұлттық парктер - бұл ең жақсы идеялар. Абсолютті американдық, мүлдем демократиялық, олар бізді ең нашар көріністерде емес, ең жақсы түрде көрсетеді.

Ұлттық парктің басым түрі - табиғат кереметі. Бұл Yellowstone паркі, бірақ 367 АҚШ ұлттық саябағы бірдей емес. Олар еліміздің барлық бұрыштарында, керемет әр түрлі жерлер мен ландшафттарды бейнелеген.

Ұлттық саябақ қызметі 1916 жылы АҚШ Конгресі тарапынан табиғаттың бұрыштарын сақтау және кез-келген адамның әрекетін болдырмау үшін болашақ ұрпақ адамдардың осында барып, осы сұлулықты тамашалауы үшін құрылды. Белгілі Yellowstone және Yosemite саябақтарынан басқа, тарихи маңызы бар көптеген объектілерге арналған Парк Сервисіне қосымша.

Парк Сервисінің қорғауында көптеген мәдени ескерткіштер, соның ішінде археологиялық ескерткіштер, жүзу кемелері, отаршылдық киім киімі, азаматтық соғыс кезіндегі құжаттар бар.

Канада ұлттық паркі Канадада 29 үлкен ұлттық паркі бар және 20-дан астам ұлттық тарихи парктер мен орындар бар. Таулардың ең әдемі шыңдарының бірінде орналасқан Banff ұлттық саябағы 1885 жылы негізі қаланған саябақ жүйесінде алғашқылардың бірі болып табылады. Қазіргі уақытта ол Джаспер, Котенай, Йохо және Ревельсток ұлттық саябақтарын, бірнеше жергілікті саябақтарды және көркем тау жоталары жотасының бойымен созылған табиғат қорын қамтиды (Британ Колумбия провинциясы және Альберта).

Канадалық ұлттық саябақтар туралы заңда: «Саябақтар Канада халқының игілігі үшін, білім мен ләззат үшін құрылған және болашақ ұрпақтардың қуанышына қарай олардың сұлулығы жағынан қолдау болады» [4,13-б].

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. «Демалу» түсінігіне анықтама беріңіз.
2. Демалыс және рекреациядан бос уақытты өткізудің айырмашылығын жіктеу.
3. Әйгілі «Диснейленд» тақырыптық саябағына шолу жасап, презентация құру.
4. «Санта-Парк» әйгілі көңіл көтеру орталығының ерекшелігі
5. Тақырыпта кездесетін анықтамаларды айқындау, қысқаша (0,5 беттен аспайтын) эссе жазу.

3- сабақ Шетелде бос уақытты ұйымдастыру

XXI ғасырдың 30-шы жылдарында, әлеуметтік даму және мәдени-демалыс бағдарламалары қоғамның алаңдаушылығын тудырған кезде, рекреациялық индустрия «күшейе түсті».

Колледждер мен университеттер тиісті оқу жоспарларын әзірледі және 1950 жылдан бастап көпшілікке арналған бос уақытты ұйымдастыруға негізделген мемлекеттік және коммерциялық кәсіпорындар үшін жоғары білікті басқарушы кадрлар даярлай бастады.

Коммерциялық сектор демалыстың өздері төлейтін демалыстар ретінде анықталуы мүмкін демалысты ұсынады және ұйымдастырушыға пайда әкеледі. Демалыстың өнеркәсіптік кәсіпорындарының арасында тақырыптық парктер, ойын-сауықтар мен клубтар бар.

Тақырыптық парктер

Саябақ саябақтарына бару бұрыннан бері туристердің сүйікті іс-әрекеті болды. Сәулет, ландшафт, киім-кешек персоналы, көрмелер, осы саябақтарда қызмет ететін көрмелер, кәдесыйлар мен тағамдардың үйлесуі келушінің басқа бір жерде және басқа уақытта бастан кешіп жатқан сезімін тудырады.

Саябақтар кең ауқымды тақырыптар бойынша: тарих, мәдениет, география, спорт және т.б. Олардың кейбіреулері, мысалы, «Су астындағы әлем» паркі (теңіз өмірі) секілді бір тақырыпқа толығымен арналды. Басқалар әртүрлі тақырыптарға қатысты болуы мүмкін, мысалы Огайо штатындағы саябақ отбасылық мерекеге арналған ойын-сауық орталығы ретінде ойластырылған, алты аймаққа бөлінген: Халықаралық көшелер, қазан айларында, өзен сити, хан-барбера жері, Coney Mall, жабайы жануарлар мекендейтін жерлерде. Тағы бір мысал - Калифорнияның «Ұлы Америка» саябағы - отбасылық демалыс орталығы, оның туған қаласы алаңы, Юкон аумағы, Янки айлағы, ауылдық жәрмеңке және Жаңа Орлеан 100 акров ауданында орналасқан [5,37-б].

Клубтар. Жеке клубтар - бұл адамдар, олардың мүшелері, зайырлы, кәсіби, достық және серіктестік қарым-қатынасқа жиналатын жерлер. Клубқа мүшелік жарна төленеді: алдымен кіру жарнасы, содан кейін жыл сайынғы мүшелік жарна.

Американдық Клубтарды басқару ассоциациясы - алты мың елдің клуб менеджерлерінің көпшілігін қамтитын кәсіби ұйым. Қауымдастықтың мақсаты менеджерлерді заманауи тәсілдермен және рәсімдермен жаңартып отыру.

Клуб менеджерінің кәсіби коды келесі ережелерді қамтиды: Клуб менеджері клубтың мүшелерімен қарым-қатынаста, кәсіби қашықтықты сақтауда абай болу керек.

- Клуб менеджері өз қызметкерлеріне клуб мүшелерімен және олардың қонақтарымен мінез-құлық үлгісін көрсетуі керек.

- Клуб менеджері қолжетімді құралдармен жұртшылыққа қызмет етуі керек.

- Клуб менеджері өзіне сеніп тапсырылған мекеменің жұмысын жақсарту үшін өзінің кәсіби біліктілігін арттыру, конференциялар мен семинарларға қатысуы керек.

- Клуб менеджері жергілікті және бүкіләлемдік қауымдастық кездесулеріне белсенді қатысады.

- Клуб менеджері мінсіз қызметтің үлгісін көрсетіп, клубқа, олардың қызметкерлеріне, клуб мүшелеріне және жеткізушілермен жасалатын мәмілелерге өз міндеттерін орындайды.

- Клуб басқарушысы клубтың мүшелеріне, оның орынбасарларына және өз жұмысында өз функцияларын орындау үшін клубқа көмектесетін барлық адамдарға көмектесу үшін кез келген уақытта дайын болуы керек.

- Клуб менеджері оның клубы тиесілі мекемелердің қызметін реттейтін заңдарды ешқашан бұзбайды.

Ел клубтары

Ел клубтары, әдетте, спортпен айналысуға жақсы жабдықталған. Бұл әдетте гольф, бірақ кейбіреулері теннис және жүзу. Сонымен қатар, көптеген клубтар өз мүшелерінің гольфтан басқа бір нәрсе жасауға мүмкіндіктері бар: атпен жүру, карточкалық ойындар, аэробика және т.б. Барлық дерлік үйлерде ыңғайлы креслолар, диван және мейрамхана бар бір немесе бірнеше зал бар. Көптеген клубтарда банкеттер ұйымдастыру үшін барлық мүмкіндіктер бар. Жиі қонақтар айдың соңында өздері және қонақтар үшін ақы төлейді. Банкеттехникасы ресми банкеттер мен бейресми кештер, түскі ас, би, үйлену кезінде қолданылады. Кейбір клубтар мекеменің айрықша болуын қамтамасыз ету үшін өте жоғары кіріс ақысын (кейбір жағдайларда \$ 250,000 дейін) алады.

Ел клубтарына мүшелік екі негізгі түрі: толық және әлеуметтік. Толық мүшелік барлық уақытта клубтың барлық бөлмелерін және барлық жабдықтарын, сондай-ақ әлеуметтік-әлеуметтік инфрақұрылым объектілерін пайдалануға мүмкіндік береді: салондар, барлар, мейрамхана, кейде бассейн мен теннис корты. Мүшеліктің басқа нысандары демалыс күндері мүшелігі немесе мүшелігі тек демалыс күндері болуы мүмкін.

Қалалық клубтар

Қала клубтары әдетте өте іскерлік. Олар қызметтердің ұсынылған түрлері бойынша бөлменің көлемінде, әр түрлі болуы мүмкін. Кейбіреулер, әсіресе көп жылдан бері өмір сүріп келе жатқандар, өздерінің үй-жайлары бар, басқалары жалға беру керек.

Егер оның мүшелерінің дәміне бейімделе алмайтын болса, клуб өмір сүре алмайды. Қалалық клубтар мынадай санаттарға бөлінеді:

- Кәсіби
- Элита
- Спорт

- Түскі ас
- Университет
- Әскери
- яхта клубтары
- Әріптестік
- Корпоративтік

Қазіргі адамның мақсаты - жұмыс пен демалыс арасындағы үйлесімділікке жету. Және бұл үшін ол осы қонақжайлылық қызметтерін ұсыну мен қабылдауда шынайы кәсіпқой болуға тиіс. Алдағы жылдары біз демалыс индустриясының қарқынды дамуына куә боламыз.

Демалыс тек коммерциялық емес, сонымен қатар коммерциялық емес ұйымдардың, соның ішінде ерікті, студенттік, әскери, өнеркәсіптік, сондай-ақ халықтың арнайы топтарына жауапты ұйымдармен жүзеге асырылады [6,44-б].

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Шет елдегі саябақтар ұғымына анықтама беріңіз.
2. Тақырыптық саябақтарға арналған іс – шараның бағдарламасын құрастыру.
3. Тақырыптық саябақтың қоғамдағы орнына сипаттама беріңіз.
4. Тақырыптық саябақтардың басқа саябақтардан негізгі айырмашылығын талдаңыз.
5. Тақырып бойынша әдебиеттерден, интернеттен алынған материалдар негізінде қысқаша түсініктеме жазу (1-2 бет).

4- сабақ Ойын-сауық индустриясы зерттеу объектісі

Көңіл көтеру арқылы адам (немесе адамдар тобы) өзінің рухани қажеттіліктерін қанағаттандырады, өзінің жеке басын бағалайды, түрлі әлеуметтік жүйелер ауқымында оның рөлін талдайды. Көңілді ойын-сауық индустриясы ойын-сауық шарты, яғни құбылыстардың жиынтығы, олардың болуы ойын-сауыққа байланысты.

Көңіл көтеру саласының дамуының әлеуметтік бағыттылығы оның жаңа жеке және әлеуметтік қажеттіліктерін қалыптастыруға, сондай-ақ басымдық алғышарттар бойынша қажеттіліктердің көрінісі мен дамуына қызмет етеді.

Көп салалы тапсырмаларды (бірінші кезекте білім беру, оптимистік көңіл-күйді қалыптастыру, білім беру, демалыс, адам мәдениетінің дамуы) шешетін ойын-сауық индустриясы жеке тұлғаны қалыптастырады және дамытады. Ойын-сауықпен толтыру, оның бос уақытының бөлігі, өзін-өзі қалпына келтіріп, жұмыс күшінің бір бөлігі ретінде. Ойын-сауық индустриясына негізгі қызмет адамның ойын-сауыққа қажеттілігін қанағаттандыруға байланысты кәсіпорындар (ұйымдар, мекемелер) кіреді.

Мұндай бірліктер - бұл цирктер, хайуанаттар, ойын-сауық саябағы, ойын кітапханалары, ойын-сауық саябақтары, жылжымалы қалалар және басқалар. Ойын-сауық процестерін қамтамасыз ететін әр түрлі ойын-сауық мекемелері, соның ішінде стационарлық және мобильді театрлар, кинотеатрлар, көркем студиялар, концерттік ұйымдар мен топтар (филармония қоғамдары, оркестрлер, ансамбльдер, музыкалық залдар, музыкалық және музыкалық телевидение және т.б.).

Ойын-сауық индустриясы елеулі материалдық, қаржылық және еңбек ресурстарын тартатын экономикалық жүйенің тәуелсіз, салыстырмалы түрде жеке байланысы ретінде әрекет етеді.

Осыған байланысты ойын-сауық индустриясының кәсіпорындары ерекше технологиялармен, басқару жүйелерімен, қызмет нәтижесімен, персонал жұмысын ұйымдастыруымен сипатталады.

Көңіл көтеру процесінің негізгі сипаттамалары: ойын-сауық түрінің ерікті түрін таңдау; ойын-сауық түрлерінің шексіз тізімі; жеке тұлғаның ойын-сауықты тұтынуға алдын-ала дайындығы; ойын-сауықтардың жиі өзгеруі; ойын-сауықты басқа да іс-шаралармен біріктіру (мысалы, демалыс және ойын-сауық, спорт және көңіл көтеру, ойын-сауық және тренинг және т.б.); ойын-сауықты тұтыну жиілігі (адам өмірінің циклына, жыл сайынғы, апталық, күнделікті).

Өнер кәсіптің дамуы туралы социологиялық ақпараттарды жинау және талдау ойын-сауық. Көңіл көтеру индустриясы индикаторлар жүйесін қалыптастыру қажеттілігі индикатордың ғылыми тұжырымдамасы (жеке көрсеткіш субъектінің бір бөлігі ғана) және оқу объектісінің күрделілігі сияқты ерекшеліктеріне байланысты. Бөлінген мақсаттардың сипатына қарай субъектінің түрлі аспектілерін (техникалық, экономикалық, әлеуметтік) сипаттайтын көрсеткіштерді қалыптастыруға болады. Ғылым экономикалық, техникалық құбылыстарды және процестерді тіркеу әдістерін әзірледі және талдаудың тиісті әдістерін әзірледі.

Ойын-сауық индустриясы туралы социологиялық ақпарат тиісті кәсіпорындарды ұйымдастыру және басқару процесін, ойын-сауық индустриясы кәсіпорындарының нәтижелерін және даму факторларын сипаттай алады.

Әлеуметтік зерттеуді жоспарлағанда, екі проблемалық топты: бағдарламалық-әдістемелік және ұйымдық шешімдерді шешу маңызды. Әлеуметтанулық зерттеуді жоспарлаудың бағдарламалық-әдістемелік мәселелеріне мақсаттарды, зерттеу мақсаттарын қою, пән мен пәнді анықтау, зерттеу бағдарламасын жасау кіреді. Зерттелген халықтың бірлігі көптеген қасиеттерге ие. Олардың маңыздылығы (оқу мақсатына негізделген) зерттеу бағдарламасына енгізілген. Сандық өлшемі жоқ сапалы белгілер (мысалы, кәсіп, пікір, жеке мінез-құлық) одан әрі талдау үшін қиын. Зерттеудің ұйымдастырушылық жоспарын әзірлеу кезінде уақытты, орынды және уақытты, сондай-ақ жұмыстарды орындаушылар мен материалдық-техникалық базаны, деректер жинау әдістерін белгілейді.

Зерттелетін объектінің барлық бөліктерін (жалпы халық) байқау, яғни. үздіксіз зерттеулер жүргізу әрқашан оңтайлы нәтиже бермейді. Жиі бұл үшін ешқандай қаражат жоқ, немесе мұндай жұмыс мағынасыз немесе түпкілікті бағалаулардың дұрыстығына кепілдік берілмейді.

Сондықтан агрегаттың үзіліссіз зерттеуі селективті немесе монографиялық болып табылады. Ойын-сауық индустриясын дамыту туралы негізгі әлеуметтік ақпарат әр түрлі әдістермен, негізінен байқау, эксперимент, құжаттарды зерттеу, сауалнама жүргізу арқылы жиналуы мүмкін.

Байқалған кезде социолог зерттелетін объектіні тікелей қабылдайды. Алайда ол бақыланбаған жағдайға түсініксіз әсер етуі мүмкін.

Деформацияланған деректерді алу ықтималдығы артады. Адамның бағалауы, пікірлері туралы ақпарат мүлдем анықталмайды. Эксперимент барысында объектіде бақылау әрекеттері орындалады және осы эффектілердің салдары өлшенеді. Объект туралы ақпараттық тасымалдаушылар ретінде құжаттарды зерттеу дәстүрлі әдіс ретінде де, форматталған құжат ретінде де мүмкін болса, құжат мәтіні сандық түрде көрсетілуі керек. Түрлі сауалнама (жазбаша және ауызша) ақпарат жинаудың ең кең таралған әдісі болып табылады. Бұл жерде сауалнаманы әзірлеуге баса назар аудару керек. Сұрақтар ашық (бос формаға жауап ретінде қарастырылады) және жартылай жабық (жауабы бар нұсқалары бар) жабық болуы мүмкін. Зерттелетін тақырыпты анықтау үшін тікелей және жанама сұрақтар, негізгі және басқару сұрақтарын сұрайды. Сауалнама құрылымынан сұрақтардың дұрыс тұжырымы жиналған деректердің дұрыстығына байланысты. Әлеуметтік ақпаратқа талдау жасағанда, екі жұмыс саласы маңызды. Біріншіден, жалпы қабылданған пішінде алынған деректерді сипаттау қажет - осы мақсат үшін сипаттама статистикалық әдістер жасалады. Екіншіден, анықталған фактілерден қорытуға ауысу кезінде бірқатар ерекше проблемалар туындайды және қорытындылар статистикасы деп аталатын әдістер әзірленеді. Сараптама - кешенді объект бойынша сараптамалық қорытынды жасау. Емтиханға қатаң математикалық үлгілердің ішінара қарама-қарсы болуы мүмкін. Өйткені, әлеуметтік процестердің сипаттамасына қолданылатын математикалық аппарат кейбір жағдайларда шындықтың барлық алуандығын көрсете алмайды. Екінші жағынан, кейбір жағдайларда интуитивті шешімдерді қалыптастырудың кішкене зерттелген механизмі күрделі мәселелерді шешуге жақсы шешім береді. Осылайша, ойын-сауық индустриясын зерттеу үшін ресми (математикалық) және бейресми (эвристикалық) әдістерді дамыту ұсынылады. Емтихандарда тәжірибе жинақтаған кезде оларды енгізу әдістемесі әзірленді. Кешенді объектіні зерттеуге, оның өлшеміне және талдауына сипаттама жасаудың әртүрлі әдістері жасалды.

Адамның жеке күрделілігімен салыстырғанда, әр түрлі топтық зерттеулер жүргізіледі. Мәселен, мысалы, ми шабуыл кезінде,

ұйымдастырушылар сарапшыларға ұжымдық жұмыс істеуді ынталандыруға тырысады, себебі топта ең жемісті идеялар пайда болған деп ойлайтын топ.

Қоғамдағы рөлі

Клуб өз мүшелерінің әлеуметтік белсенділігін, олардың шығармашылық бастамаларын, білім беруін және мәдени деңгейін көтеру мақсатында құрылған. Клубтың келушілері бірге демалып, көңіл көтереді.

Клубтық қоғамдастықтың бастамасы, бастамасы, қоғамдық пікірі мен сана-сезімі сипатталады. Клуб реттеу, тереңдік, тұрақтылық, ұзақтығы және басқа да сипаттамаларына қарай әртүрлі мақсаттарға сай келетін адамдар арасындағы қарым-қатынастарды орнатады және дамытады.

Адамдар сөйлескенде, олардың әлеуметтік қызметі көрінеді. Клуб демалыс орталығы ретінде қызмет етеді. Клубты менеджерлер мен мамандар басқарады. Қызметкерлер педагогикалық білімдерге ие, өнердің әртүрлі түрлерін басшылыққа алады. Қызметкерлер өз функцияларын жүзеге асыру кезінде бос уақытты ұйымдастырудың теориясы мен әдіснамасын, адамдардың өзара әрекеттесуін ұйымдастырудың әдістерін және әдістерін қолданады. Эмоциялық ақпаратты берудің түрлі құралдары (тірі сөйлеу, мәтіндер, көрнекі құралдар, түрлі өнер түрлері) қолданылады [7,34-б].

Клубтың қызметі әрдайым көп функциялы.

Күрделі және мамандандырылған клубтар бар. Кешенді клубтар мүдделердің кең ауқымы бар адамдардың қарым-қатынасын ұйымдастыруға арналған. Мұндай клубтардың білім беру қызметі, шығармашылықты дамыту, мәдени демалыс және көңіл көтеруді қамтамасыз ету келушілердің біркелкі құрамының мүддесін ескеруі керек.

Мамандандырылған клубтар қызығушылығын азайтатын келушілер контингентіне бағдарланған. Бұл бірдей мамандық, әлеуметтік топ, жасы және т.б. болуы мүмкін. Қызметінің бірін күшейту арқылы клубтар мәдени-ағартушылық, демалыс, қарым-қатынас, жастар, экология, спорт және демалыс, техникалық шығармашылық және басқа мамандықтар сипатына ие.

Кейбір жағдайларда, клубтық қызмет тұтынушылық қызметтерді ұйымдастырумен біріктірілуі мүмкін. Клубтарда үй-жайларды кешенді пайдалану әрбір қызмет үшін, егер қалыптасатын телнұсқалар мен нысандарды жою арқылы қол жеткізіледі (ойын-сауық, ойын, ағарту және т.б.) бөлек материалдық-техникалық базаны құру. Кейбір бөлмелер көп функциялы пайдалануға мүмкіндік береді. Мысалы, клуб бөлмелерінде сіз вокал шеңберлеріне дайындық жүргізе аласыз. Сондай-ақ, сол мақсаттағы іргелес үй-жайларды біріктіру және оларды әр түрлі қызмет түріне (мысалы, театр қойылымы үшін екі клуб үй-жайын біріктіру) пайдалану керек. Шағын қалаларда әдеттегі клубтар құрылады. Клубтардың күрделілігі дәрежесі әртүрлі болады және орындалған жұмыстардың, едендік кеңістіктегі икемділік дәрежесі мен оларды пайдаланудың

әмбебаптылығы дәрежесіне байланысты. Есептеу кішігірім, клубтың күрделілігінің дәрежесі неғұрлым жоғары. Қаланың ішіндегі клубты қаланың қоғамдық орталығын қалыптастыру элементі ретінде қарастыру керек. Ондағы қызметтің интеграциясы және оның мемлекеттік қызмет көрсету мекемесімен ынтымақтастығы бос уақытты өткізудің сапасын арттырады және әлеуметтік байланыстардың мүмкіндіктерін кеңейтеді. Клубтық іс-шараларды талдау кезінде қатысушылардың саны, қызығушылық топтарының құрамы мен саны, бос уақытты және сауықтыру мекемелерімен байланыс дәрежесі, қатысушылардың кездесулер жиілігі мен орны және клубтық кеңістік қарастырылады. Қатысушылардың әлеуметтік-демографиялық құрылымы адамдар, жасы, жынысы, отбасылық мәртебесіне қарай бөлінуін білдіреді.

CLUB TYPES

• Спорттық клубтар

Австралияда желкенді спорт клубы, футбол және гольф-клубтар және басқа да көптеген спорттық клубтар кеңінен таралған.

Олардың кейбіреулері тек бір ғана спортта, мысалы, гольф, теннис немесе яхта мамандандырады; «Алтын жағалауы» сияқты кең ауқымды, өз мүшелеріне түрлі іс-шаралар кең ауқымын ұсынады. Олар гольф, боулинг, теннис, бассейн және гимназияны ұсынады. Оның үстіне, оның мүшелері көпір, бағбандық, балық аулау немесе би билеу үшін жинала алады.

Лигаға танымал Panthers командасы бар клуб - елдегі ең үлкені, оның мүшелері форельді ұстап, су-шаңғымен айналысатын көлмен қоршалған үлкен кешен.

Клубтар жиі түрлі мерекелер мен үйлену тойлары сияқты үлкен мерекелерге арналған орын. Зейнеткерлік қызметкерлердің (әскери).

Бірінші дүниежүзілік соғыстан кейін зейнеткерлікке шыққан қызметкерлердің лигасында көптеген клубтар пайда болды. Тарих пен дәстүрге сүйене отырып, бұл клубтар өздерінің ең ежелгі мүшелеріне мақтанып, жаңа жастар мүшелерін қабылдап, осы дәстүрлердің үздіксіздігін және сақталуын қамтамасыз етуге тырысады.

Жақында мұндай клубтарда инновациялар байқалды - әйелдер көп жұмысшылар ретінде қабылданды және жиі хатшы-менеджер ретінде тағайындалды.

Покер ойын автоматтарының кірістері мұндай клубтарға үй жағдайын жақсы жағдайда ұстауға мүмкіндік береді және олардың мүшелеріне азық-түлік пен сусындарды өте төмен бағамен, сондай-ақ ойын-сауықтың барлық түрлерін ұсынуға мүмкіндік береді.

Ойын-сауық түрінде

Ойын адамның көне ертегі іс-әрекеттерінің бірі болып табылады, бәлкім, жердегі адамның керемет көрінісімен, ол ойнау керек болды. Адамдар әрдайым қуана ойнайды. Ойын барысында олар жаңа әлеуметтік рөлдерді меңгереді, өзін-өзі жүзеге асырады, жаңа әлеуметтік тәжірибе

жинайды, ойын-сауыққа ұмтылады және оған жаңа қатынастарда адам кіреді.

Танымал голландиялық ойыншы Йохан Хуидинаның айтуы бойынша: «Әр ойын - ең алдымен еркін әрекет, тапсырыс бойынша ойнау енді ойын емес». Ойын - бұл өз шеңберінен шығатын, күнделікті өмірдің уақытша қызмет саласынан шығу жолы.

Бильярд тарихы. Бильярд Солтүстік Еуропада 15 ғасырдың айналасындағы круткалық ойыннан дамыған. Францияда. Ойын бөлмені жасыл жамылғымен ағаш лебізіне ауыстырып, көгалдарға ұқсайтын, қарапайым жақтарымен айналды. Олар арнайы битпен шарларды соқты. «Бильярд» сөзі не француздық «билларддан», не бұрылыстардың бірінің немесе «билле» сөзінен - доптан шыққан. Бастапқыда ойын алты шкатуламен үстелде екі доппен ойнап, алақанға арналған крокет қақпасына ұқсастырылған штангаға, мақсат ретінде пайдаланылды. XVIII ғасырда шарлар мен қалталарды ғана қалдырып, құрсаумен және пюрс жоғалып кетті.

Ақпараттың басым көпшілігі біз туралы патшалар туралы әңгімелерден және олардың айналасында пайда болды.

Ойын XVIII ғасырдың басына дейін «Royal Billiard Game» деп аталды, бірақ халықтың барлық сегменттері арасында өте таралған. Брокхауза мен Эфрон Энциклопедиялық сөздігінің бильярд тарихына қатысты: «Бильярдтың отаны - Қытай.

Еуропада бильярд туралы алғашқы жаңалық XVI ғасырға жатады. Чарльз IX атақты Бартоломеяның түнінде (1572 жылдың 24 тамызы) католиктер үшін қоңырау шалғанын естігенде бильярд ойнады.

Шекспир (1616) бильярд бар екенін білетін, себебі ол өзінің эвних Мардианымен бильярд ойнау үшін Клеопатра (Энтони және Клеопатра, Act II, Scene 5) күштерін күшейтеді. Оның қайғылы қайтыс болған күні (1587 жылғы 17 ақпан) Мария Стюарт өзінің бильярдына қатысты Глагав архиепископына хат жазады. Биллдер алғаш рет Еуропада пайда болған жерлерде - Францияда немесе Англияда айту қиын.

Джон Уилк ағылшын бильярд ойыны «Бал-аула» (Old Saxon bal-ball, аулада, стик) деп аталады, ол оның пікірінше, бильярд Англияда бұрыннан белгілі. Стюрз өзінің «Ойындар мен ойын-сауық» атты ағылшын кітабындағы «Palle-Malspiel» ойынындағы бильярдтың басын көреді. 17-ші ғасырда Англияда бильярд ойындары өте көп тәуелді болды, және Джордж II 1760 жылы 10 фунт айыппұлмен қоғамдық орындарда бильярд ойнатуға тыйым салды. Францияда, 1674 жылы Элиен Лиасон Лионда бильярд ойнау ережелерін жариялады. Луи XIV бильярдты сотқа келгенде өте жақсы болды.

Күмбез Шамильяр, алдымен кішігірім ресми, содан кейін соғыс министрі (1707) - патшаның қарапайым серіктесі. Әлемдегі алғашқы ойыншы бола тұра, ол ойынның патшасына қалай жоғалтуды білетін.

Ресейде бильярд Ұлы Петрдің алдында пайда болды. Анна Иоанновнаның билігінде бильярд Австрияда (таверналарда) өте кең таралған. 1850-ші жылдардан бері бильярдтардың дұрыс ойыны Ресейде жылдам дами бастады: бильярд ойындарында: бильярдсыз бильярдта ойнайтын бес доп немесе орыс ойындары, үш доп немесе Берлин ойындары, пирамида (15 доптан).

Бильярд ойындарының алғашқы ережелері Англияда пайда болды, мұнда «халық үшін бильярд үстелдері жоқ өте аз қалалар» болды. XVI ғасырдың аяғында пайда болды. Доптың борттың қасында болған кезде, оның үлкен ұшынан жарақат алу өте ыңғайсыз. Бұл жағдайда ойыншылар жарысқа қатысып, ереуілге тұтқасын қолданды. Тұтқа ағылшын тілінен «кезек» деп аталды. «бұрылыс», яғни «құйрық». Бұл жерде «Сие» ағылшын сөзі пайда болды. Ұзақ уақыт бойы тек ерлерге бильярдты қолдануға рұқсат етілді, әйелдерге тек қана сиқырмен ойнауға рұқсат берілді, себебі олар үстелдің шүберегін ойдағыдай өткір аяқпен жұлып алуы мүмкін деп қорқады.

Бастапқыда үстелдер тік жақтары болды, олардың бірден-бір функциясы шарлардың құлап кетуін болды. Олар өзен жағалауларына ұқсап, банктер деп аталды, бірақ ойыншылар шарлардың тараптардан шығуы мүмкін екенін анықтады және осы жаңалықты қолдануға кірісті. Демек, ағылшын тіліндегі термин банк, яғни «жағынан соққы» дегенді білдіреді. Бильярд жабдығы XVIII ғасырда, негізінен индустриалды революцияның арқасында өте тез дами бастады. Шарлар мен шарлар арасындағы үйкелісті төмендету үшін бор. 1827 жылы алғашқы былғары шүберек пайда болды, бұл бұрылыстар жасауға мүмкіндік берді. Өзінің танымал француз бильярд ойыншысы Мэнго ойлап тапты. Оның кішкентай былғарыдан жасалған ойыны арқасында ол шебер айналды. Ойыншының өтініші бойынша оның дөңгелегі қиылысқан жолдар бойымен қозғалады, өздері тоқтап, артқа оралуы мүмкін, басқа шарлардан секіре алады. Мэнго кітабын ұрпақтар үшін қалдырды. Ол «Бильярд ойындары теориясы» деп аталды, бірінші сыныптағы ойыншы болғысы келетіндерге арналған нұсқаулық. 1847 жылы орыс тіліне аударылды. Көптеген ойыншылар осы кітабы арқылы ойынды жаңартты.

1829 жылы пайда болды. Шүберек 1835 ж. Үстелдерге арналған бокстық ретінде танымал болды. 1839 жылы резеңке вулканизациясы ойлап шығарылды және 1845 жылдан бастап резеңкеден тақтайларды бүлдіре бастады. 1850 жылы бильярд таблицасы іс жүзінде бізде бар формаға ие болды.

1770 жылдан бастап 20-шы ғасырдың 20-шы жылдарындағы Британиядағы негізгі ойын ағылшын бильярдты болды, олар үлкен үшбұрыш үстелде үш доп пен алты қалта ойнады. Стандартты 2: 1 кесте XVIII ғасырда пайда болған кестенің ұзындығына қатынасында. Бұған дейін стандартты кесте өлшемдері болған жоқ.

Ағылшын бильярд дәстүрі әлі күнге дейін снукер ойындарында өте әдемі және комбинациялық, бірақ үшеудің орнына 22 допты қолдануға болады. Британдық снукердің құмарлықты бейсбол үшін американдықтардың құмарлықтымен ғана салыстырылады. Снукер жарыстары Англияда күн сайын өткізіледі.

Боулинг:

Боулинг ойындары әлемдегі ең көне орындардың бірі. Тіпті марқұм мысырлық фараонның қабірінде бірнеше шағын тас шарлар, үш мәрте мәрмәр және тоғыз жұқа құты табылды. Боулинг ойынының мәні - кегель шарларының ең көп мөлшерін төмендету. Ойыншылардың саны басқаша болуы мүмкін. Әрбір кадрға қойылған ұпайлар соққылардың соққылары саналады. Боулинг ойнауды үйрену қиын емес. Сізге қажет нәрсе - бұл боулинг клубында бірнеше жаттығулар.

Ғалымдардың пікірінше, боулинг жердегі ең көне ойынның бірі деп санауға болады. 5200 жылы қайтыс болған Египет фараонының қабірінде бірнеше шағын тас шарлар, үш мәрте мәрмәр және тоғыз жұқа құты табылған. Ағылшын тарихшыларының пікірінше, доп мәрмәр бөліктерінен жиналған қақпаның ішіне тасталуы керек еді. Ал мақсат гауһар формасында жазылған штангалар болды. Ежелгі полинезиялықтар боулинг ойнады, тректердің ұзындығы 18,228 метрдей болды.

Бірақ немістер бұл ойынның өз елінде пайда болғанына сенеді. Германияда әлі күнге дейінгі IV ғасырда. боулинг діни рәсімнің бір бөлігі болды. Тарихшылардың пікірінше, цокольдердің бір жағында штангалар орналастырылып, екінші жағынан допты лақтырды. Бұл рәсім пұтқа табынушылықты жоюды бейнеледі.

Боулинг өзінің тарихында қоғамның қарама-қайшы қатынасын бірнеше рет бастан кешті. Мартин Лютер Кинг және ағылшын артқы адмиралы Сэр Фрэнсис Дрейк сияқты қараңғы адамдарға арналған күресші ретінде танымал адамдарды жақсы көреді. Бірақ ағылшын патшасы Эдвард III, керісінше, осы ойынға бір рет тыйым салды, өйткені оның жауынгерлері арасында боулингке деген құмарлық өздерінің садақ ату жылдамдығын төмендетуге әкелді.

Бұл ойын Құрама Штаттарда танымал болды. Бұл жерде 9 пиннің орнына 10 пайда болды және бірыңғай ережелер белгіленді. Әйелдер 19-шы ғасырдың соңында боулинг ойнай бастады және бұл факт Америкамен байланысты болды, өйткені 1917 жылы осы елде Ұлттық боулингтер қауымдастығы құрылды. XX ғасырда танымал ойын технологиясы алға қадам жасады. Ғасырдың басында (1905) резеңке гуайак ағашымен немесе доптар жасалған бакутамен ауыстырылды. 1950 жылдардың басында прогресс жолында жаңа серпіліс болды.

Бұл АҚШ-та болды. Жиырмамыншы ғасырдың ортасына дейін арнайы жалдаған адамдар, пинбойшылар, ойыншылардың қолына түсірген штангалардың орналасуымен айналысты. 1951 жылы 1952 ж боулинг

автоматтандырылған. Енді бір механик бірден бірнеше жолда жабдықты қадағалай алады [8,115-б].

Бизнес-клубтар:

Британдық джентльмендер клубтарында жұмыс істейтіндер, бүгінгі күні бұл клубтар бизнесті жүргізетін адамдарға арналған, бірақ олардың кейбіреулері тек ерлерге - бизнесмендерге қол жетімді. Дегенмен, бүгінгі күні әйелдер осы мекемелердің көпшілігіне баруға рұқсат етсе де, тек бірнеше клуб өз үйіне толық мүшелікті ұсынады. Уақыт өте келе бұл жағдай өзгеретініне күмән жоқ. Мысалы, Сидней клубы «джентльмендер үшін клубтардың тізіміне көтерілу» мақсатын көздейтін тірі, бильярд және арнайы бөлмелер бөлмелері. Мұндай жаңалық клуб мүшелерінің арасында достық қарым-қатынастардың әлдеқайда жоғары деңгейін белгілейтініне күмән жоқ. Клубтар қоғамда маңызды рөл атқарады, жергілікті тұрғындарды кездесулерге, ойын-сауыққа және басқа да көптеген іс-шараларға мүмкіндік береді.

Салтанатты жиналыс, мүшелер жиналысы

-Клубтық қабылдау

-Спорт

-Тамақты және сусы

-Қызықты ойындар

Көптеген клубтар жергілікті қауымдастықтарға арналған кеңестер мен ойын алаңдары сияқты кейбір қызметтер мен құралдарды тегін ұсынып, жергілікті қауымдастыққа қолдау көрсетеді. Клубтың әртүрлілігі үлкен. Әлемде ойын индустриясы, әсіресе Лас-Вегаста жылдам дамып келе жатқан керемет жаңа казиностарымен танымал болып келеді, бұл қиялды таңқалдырмайды. Аустралияның ойын индустриясы әлі ауқымды болғанымен, қонақжайлылық секторына шешуші әсерін тигізді, бұл астаналық қалаларда бірнеше ірі казино ашылғаннан кейін де өсті. Ойын өнеркәсібі ұзақ тарихқа ие - 1950 жылдардағы клубтарда бірінші ойын автоматтары орнатылған.

Бастапқыда қонақ үйлер клубтарда слот-машиналарды енгізуге мүмкіндік беретін заңдарға қарсылық білдірді, бұл клубтар алкоголь сатылымын субсидиялау үшін олардан түсетін ақшаны пайдаланатыны туралы шараларды қолданды. Сол кезде үкімет ойын индустриясынан түсетін табыс салық салынатыны туралы шешім қабылдады. Көптеген клубтарда құмар ойындардың барлық түрлері (бингодан кеноға дейін) танымал болып келеді және көптеген қонақүйлер енді слот-машиналар ұсынады. Құмар ойын - бұл ұтыс ойыншылары ақша табу үшін жасалатын қандай да бір іс-шара.

Кейбір «ойын-сауық» ойындары тек қана австралиялық болып табылады, ал олардың ең сүйікті «қалдықтары» қазір көптеген казинода ұсынылған. Құмар ойын, әрине, біздің мәдениетіміздің бөлігі және патшалық жерлерге баратын туристер, тек қана рейстерді, мысалы, бөренелерді көре алмайды.

Австралияның ең танымал ойыншысы - Carrie Partner - Лас-Вегас қызметкерлері бүкіл әлем тарихындағы ең күрделі бірі ретінде сипатталған. Бірінші ойын-сауық мекемесі 5.005 бөлмеден тұрады, бұл бүгінгі әлемдегі ең үлкен қонақ үйді Лас Вегасқа айналдырады. Австралиядағы алғашқы казино 1973 жылы ашылған Хобарт қаласында болды. Покер ойын автоматтары 156 миллион доллар тапты.

Ойын өнеркәсібі үкімет, ойын және демалыс орындары, клубтар мен қонақ үйлер үшін кірістер жасайды. Казинодан басқа көптеген басқа ойын мекемелері де бар. Қонақ үйлердің 80% дейін өз бизнесін дамыту және қолдау үшін слот-машиналарды пайдаланады. Үкімет құмар ойын бизнесі кірістерінің басқа да жобаларды қаржыландыру үшін өте пайдалы екенін мойындады, бұл ойын бизнесі саласына оң көзқарас қалыптастыруға айтарлықтай ықпал еткен туристік бизнес.

Ойын бизнесі саласында көптеген қарама-қайшылықтар мен қарама-қайшылықтар туындайды, олар жиі көтеріледі. Орташа ойыншы сәттілік үшін ақша ойнап жоғалтуға қуанышты. Дегенмен, «ойынға тәуелділікке» қатысты алаңдаушылық бар. Бүгінгі күні құмар ойындары бар адамдарға кеңес беру қызметтері ашық.

Ойын мекемелеріне баратын ойыншылар ойынды көңіл көтеру түрі ретінде қабылдайды. Олар жеңеді немесе жоғалтады, олар жақсы уақытты өткізгісі келеді, ал қызметшілердің рөлі оларды қамтамасыз ету болып табылады. Ойын туралы заңнама өте нақты және қызметкерлер ұжымның ережелеріне қатаң сәйкес келуі керек, мысалы, кәмелетке толмағандарды құмар ойындарға жол бермеу. Ойын-сауық мекемелерінде жұмыс істейтін персонал қызықты болуы керек, тұтынушылар осында келіп, көңіл көтеру үшін келеді, тіпті олар кейбір ақшаларын жоғалтса да көңіл көтеруді қалайды. Көптеген адамдар допты лақтырып, аулаумен ойнайтын ойын үстелдерінде әрдайым зияткерлік шайқастарға қолайлы болатынын жиі деп санайды. Алайда, көптеген фактілер басқаша айтады. Иә, жоғары деңгейдегі футболшылар, гольф ойыншылары және теннис ойындарға қатысу үшін және оларға қол жеткізген нәтижелер үшін үлкен ақы алады. Сондай-ақ белгілі шахматшылардың жетістіктері де өте әсерлі. Мысалы, жақында өткен шахмат бойынша өткен Олимпиада ойындарында 1,5 миллион доллардан астам жүлде қоры бар, ал Жапонияда Шоги шеберлері (жапондық шахмат) бір мезгілде 1 миллион доллардан артық табыс табуы мүмкін.

Интернеттің пайда болуы массаға үстел ойындарын енгізуге айтарлықтай ықпал етті. Жақсы мысал - әлем чемпионы Гарри Каспаров пен компьютердің Deep Blue AyBiEm арасындағы 1997 жылғы матч. Көптеген жанкүйерлер Интернеттегі матчты бақылап, түпкілікті ойын шынымен де керемет жетістікке жетті, тіпті 1996 жылы Атлантадағы Олимпиадада да болды. Ғаламтордың арқасында планетаның ең алыстағы бұрыштарындағы ойыншылар түрлі жарыстарға қатыса алады.

Тақтасындағы барлық танымал ойындар дерлік интернет сайттарында ұсынылған, ол ойындарды кез келген уақытта және кез келген аймақта ойнатуға мүмкіндік береді. Бұл сирек кездесетін ойындардың тұрақты серіктестерін табуға мүмкіндік беретін керемет жетістік. Ойындарды ойын-сауық ретінде қарастыруға болмайды. Ойын тақтасындағы табысқа жету үшін қолданылатын стратегия нақты өмірде де қолданылуы мүмкін. Шын мәнінде, ойын теориясына қатысты барлық зерттеулер, бір жағынан, осы тақырыпқа әсер етеді [9,128-б].

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. «Диснейленд – қазіргі таңдағы ең үздік ойын –сауық бағы» тақырыбына 150 сөзден тұратын эссе жазу.
2. Әлеуметтік жұмыстың негізгі бағыттарын сипаттаңыз.
3. Тұтынушының ойын-сауық орталығы ұсынатын қызметтер жүйесіне қатысуын басқарудың маркетингтік механизмдеріне мысал келтіріңіз.
4. «Ойын-сауық индустриясы маркетингінің ерекшелігі» тақырыбында реферат жазу.
5. Әлеуметтік қызметкерлердің, әлеуметтік педагогтардың және мәдени-демалыс жұмыстарын ұйымдастырушылардың бірлескен қызмет саласын сипаттаңыз.

ЖАҒАНДАНУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК МӘДЕНИ САЛА

5- сабақ Әлеуметтік-мәдени қызметтің критерийлері

XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басындағы әлемдік қауымдастықтың дамуындағы жетекші үрдіс- жаһандану деп аталатын құбылыс болды. Жаһандану - әлемдегі халықтың белсенділігін барлық салаларында интеграциялық процестерді жеделдете дамыту. Жаһандану бұл объективті процесс- өйткені оның мәні әлемнің әртүрлі өңірлері арасындағы қатынастарды ерекше түрде нығайтуда, саяси, экономикалық және мәдени тұрғыда жеке мемлекеттер мен халықтардың біздің планетамыздың тұрғындарын біртұтас тұтастыққа айналдыру .

Жаһандануды түбегейлі жаңа құбылыс ретінде жақында 20-30 жыл бұрын айтыла бастады. Жаһандану қоғамдағы өнеркәсіптік өндірістің ғылыми, техникалық және ақпараттық революцияларының салдары болып табылады.

Жаһандану объективті себептерді және тиісті шарттарды талап етеді - интеграция қажеттілігі және мұндай қауымдастық үшін бірінші кезекте, материалдық, техникалық және ғылыми ақпаратқа қол жетімділіктің болуы.

Ынтымақтастық қажеттілік ең алдымен, бәсекелестік сипатқа ие болуы. Бұл халықтардың бір-бірімен жақсы танысуына және жетістіктерге қол жеткізуге ұмтылысы.

Бірақ халықаралық ынтымақтастық пен халықаралық қатынастардың ғасырға жуық тарихы болсада, олар тек жаһанданудың алдын-ала тарихы және оның алғы шарттары ретінде қарастырыла алады, өйткені осы уақытқа дейін тиісті шарттар болмады. Жаһандану процестерін соңғы байланыс құралдарынсыз (спутниктік, электронды пошта және т.б. арқылы белгілі бір оқиға туралы нақты уақытта білуге мүмкіндік береді) елестету мүмкін емес. Жаңа көлік құралдары бірнеше сағатта әлемнің кез-келген нүктесінде болуға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде көші-қон, туризм процесстерін нығайтады. Интеграциялық үдерістерді жеделдету соңғы жылдары жаңа проблемалар мен қауіптердің пайда болуына әкеліп соғады, оны планетамыздың халқы бірге әрекет ететін болса ғана жеңуге болады. Осы проблемалар мен қауіптердің ішінде *әскери-саяси*: жаппай қырып-жоятын қарудың таралу қаупі, халықаралық терроризм; *экономикалық*: Жердің түрлі аймақтарындағы халықтың өмір деңгейінің айырмашылығы (байлық пен кедейліктің арасындағы айырмашылық, ол сөзсіз қақтығыстарды тудырады), табиғи ресурстардың «таралуының» біркелкі болмауы, ал олар барлығына қажет; *қоршаған орта*: тұщы судың болмауы (2003 жылы Біріккен Ұлттар Ұйымы Халықаралық тұщы су жылы деп жарияланды), ауаның ластануы, эпидемиялық құбылыстар; *демографиялық*: көші-қон процестерін басқару қиындығы және т.б.

Мұндай жағдайларда адамзаттың өзекті мәселелерін шешу үшін, әлемдегі барлық мемлекеттердің күш-жігерін біріктіру, жаһанданудың басты міндеттерінің бірі болып табылады. Осы мақсатта адамзат өркениетінің халықаралық басқару органдары құрылады: Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ), Еуропа Кеңесі (ЕК), Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы (ЕҚЫҰ) - саяси өлшем; Халықаралық қайта құру және даму банкі (ХҚДБ), Халықаралық валюта қоры (ХВҚ), Дүниежүзілік сауда ұйымы (ДСҰ) - қаржылық және экономикалық аспектілер; Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (ДДҰ) - медициналық аспект; Біріккен Ұлттар Ұйымының білім, ғылым және мәдени зерттеулер ұйымының (ЮНЕСКО) ұйымы - мәдени аспект және т.б.

Мәдени және әлеуметтік-мәдени мақсаттағы бірлестіктердің ішінде біз мыналарды атаймыз: Халықаралық кітапханалық ассоциациялар мен институттар федерациясы (ИФЛА); Халықаралық мұражайлар кеңесі (ИКОМ); Еуропалық салыстырмалы педагогика қоғамы; Бос уақытты зерттеу бойынша Дүниежүзілік қауымдастығы; Дүниежүзілік туристік ұйым; Халықаралық парктер мен көрмелер қауымдастығы және т.б.

Осылайша, әлемнің 150 елін біріктіретін Бүкіләлемдік туристік ұйымның мәліметтері бойынша, 7 аймақ және 300-ге жуық қауымдасқан мүше, жекеменшік кәсіпорындар, оқу орындары, туристік ассоциациялар,

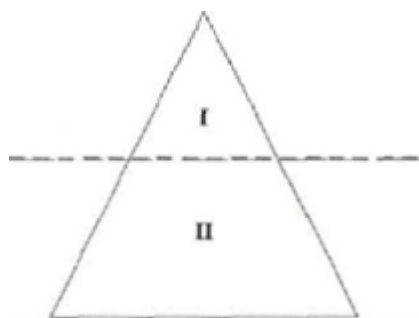
жергілікті туристік әкімшіліктер шамамен 800 миллион адам 2006 жылы шетелге шықты.

2020 жылға қарай бұл көрсеткіш жылына жарты миллиардқа дейін жетеді деп күтілуде.

Ғаламдық сипаттағы проблемалармен қатар, әрбір елдің өзіндік *жергілікті* проблемалары да бар. Бірақ олар да шын мәнінде халықаралық сипатта болады. Оларға жұмыссыздық, халықтың психикалық және физикалық денсаулығы, ұлттық және этникалық қақтығыстар, жастар қылмысы, есірткі саудасы және басқалар жатады. Бұл жерде де халықаралық қоғамдастықтың күш-жігерін біріктіруді талап етеді [10,252-б].

Жаһандану әртүрлі формада және түрлі деңгейде орын алатындығын ескеру қажет. Интеграциялық үдерістерді (өз күші бойынша) ажырата білу қажет өйткені жаһандану - оның мақсаттарына, мерзімдеріне және табиғатына әсер ететін арнайы шаралар жүйесі. Мұнда реттеуші фактордың рөлі зор. Көптеген артықшылықтар мен жағымсыздықтар бар. Біздің ойымызша, жаһандану үрдістерінің ең жоғары көрінісі, жаңа мемлекеттік органдарды құру болып табылады. Мысалы, Еуропада 1993 жылдан бастап Еуропалық Одақ (ЕО) деп аталатын жаңа мемлекеттік мекеме жұмыс істейді. ЕО мүше мемлекеттер негізгі аспектілеріне қатысты (экономика, құқық, қаржы, медиа, мәдениет). бірыңғай заңдар бойынша жұмыс істейді. ЕО-да ішкі мемлекетаралық шекара жоқ; бірыңғай валюта (еуро) бар; жалпыеуропалық теледидарлық хабар тарату уақыты белгіленді; қоғамның барлық азаматтары үшін мәдени мекемелердің (мысалы, мұражайлар) қолжетімділігіне байланысты қаржылық мәселелер және т.б. реттеледі.

Әрине, жаһандану тек ресми, мемлекетаралық деңгейде ғана емес. Жекелей және көптеген қоғамдық ұйымдар арқылы жасалынады. Жаһанданудың көрінетін және көрінбейтін деңгейлері туралы да айтуға болады.

1-сурет. Жаһандану деңгейлері

Шартты белгілер:
Жаһандану үрдістерінің үлесі үшін
I-басты процестердің көрінетін жағы
II-басты процестердің көрінбейтін жағы

1-суреттен байқағанымыздай жаһандану үдерістерінің бір бөлігі көрінбейтін деңгейде орын алады, онда негізінен белгілі бір ұйымдар мен жеке тұлғалар жұмыс істейді және олар қандай да бір себеппен өз қызметін жарнамалауға тырысады. Жаһандану процестерінің көрінетін және көрінбейтін жағында да позитивті және негативті жағы болуы мүмкін.

Бір жағынан, жаһандану кез-келген ұлт пен мемлекеттің жетістіктерін бір немесе бірнеше қызмет түрінде жүзеге асырады.

Екінші шағынан, жаһандану жағдайында, теріс құбылыстар да бірден тарайды (есірткі, эпидемия және т.б.).

Жаһандану игілігін бай елдер ғана көріп, ал кедейлердің әлдеқайда кедей болып қалады деген көзқарастың да болуы жасырын емес.

Бүкіл жағдайға қарағанда, жаһанданудың жағымсыз салдарын жеңілдету үшін кемінде екі негізгі шартты сақтау қажет. Біріншіден, жаһандану үдерістерін күшейтуге болмайды.

Бүгінде жаһанданудың объективті шегі қарастырылуда. Адамзатқа өздерін сақтау үшін, толық *бірігу* қажет емес. Ең қолайлы нұсқа - бір немесе басқа ұлттық және мемлекеттік базалар бұзылмаған кезде қажетті деңгейге біріктіру. Ең қолайлы нұсқа - бір немесе басқа ұлттық-мемлекет негіздері бұзылмаған жағдайда, қажетті деңгейге біріктіру. Жоғарыда айтылғандай, жаһандану объективті процесс болып табылады және одақ жалғаса береді. Бірақ ешкім ғаламданудың нәтижесінде адамзат мономаста немесе мононацияға айналатындығын дәлелдемеді. Жаһандану - ұлттық идентификацияны жоюға себеп болмайды. Ұлттық және халықаралық бір-біріне кедергі болмайды.

Жаһандану үдерістерінің оң үрдісінің екінші шарты заманауи әлемнің *көп полярлық* принципін сақтау. Бұл дегеніміз, барлық халықтар мен барлық елдер жаһандық проблемаларды шешуге қол жеткізуі керек және бұл проблемаларды шешуде әрбір елдің, әрбір ұлттың мүдделерін ескеру қажет.

Сонымен бірге, жаһанданудың нақты процесі мәдениет саласында, оның ішінде әлеуметтік-мәдени салада орын алады. Соңғы жетістіктердің ішінде, ең алдымен, ақпараттық және коммуникациялық технологияларды іс жүзінде әрбір мемлекеттік білім мен тұтас қоғамдастықтың өміріне енгізу туралы айту керек.

Іскерлік қарым-қатынас тілі де, жаһандану тілі де ағылшын тілі болып табылады. Көптеген әлеуметтік-мәдени құбылыстар (халықаралық туризм, табиғи және жасанды демалыс аймақтарын құру, карнавальдық қойылымдар, көше театрлары, Валентин күнін тойлау және т.б.). жекелеген елдер мен континенттердің шегінен асып кетеді.

Әлемнің көптеген елдерінде бірнеше ғасырлар бойы нөмірлеу Еуропалық - Григорий күнтізбесіне сәйкес жүзеге асырылады. Сонымен қатар, соңғы онжылда әр жылға Шығыс дәстүріне сәйкес атауын берді. Бір елде жаңа өнер туындысының пайда болуы басқа елдердің меншігіне айналған кезде көптеген мысалдар бар (джаз өнерінің таралуы - XX

ғасырдың 30-40 жылдарында, мюзикл - XX ғасырдың соңы - XXI ғасырдың басы және т.б.)

Әлеуметтік-мәдени саланың яғни әлеуметтік жұмыс, мәдени және демалыс, әлеуметтік білім түрлі елдердің өкілдерінің оң ықпалдастығына әкелді. Осылайша, жаһандық ауқымда «Отбасы жылы», «Нәресте жылы», «Мүгедектердің жылы және онкүндігі», «Қарттар жылы», «Жыл және онкүндік мәдениеті» және т.б. жарияланды. Мұны БҰҰ, ЮНЕСКО, Еуропа Кеңесі белгілейді. Еуропаның мәдени астаналарын жариялау дәстүрге айналды.

Біріккен Ұлттар Ұйымы мен оның бөлімшелері білім мен мәдениетке қатысты жаһандық мәселелерді реттеуге үлкен көңіл бөледі. Осылайша, 1948 жылы Біріккен Ұлттар Ұйымы қабылдаған Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясының маңызды ережелерінің бірі «Әр адамның қоғамның мәдени өміріне еркін қатысуға, өнерден ляззат алуға, ғылыми жетістіктерге қатысуға және оның артықшылықтарын пайдалануға құқығы бар» (27-бап).

Бұл ереже ЮНЕСКО-ның мәдени әртүрлілік туралы жалпыға ортақ декларациясында / 2001 жылғы қарашада, сондай-ақ мәдени әралуандылық туралы конвенцияда / 2005 жылғы қазан айында әзірленген және бекітілген.

Қазіргі уақытта БҰҰ-ның сауаттылық онжылдығы (2003 жылдан бастап) және тұрақты дамуға арналған білім беру онжылдығы (2005 жылдан бастап) жүргізілуде. Дакар Мыңжылдық декларациясында 2015 жылға дейінгі білім сапасын дамыту мақсаттары анықталған. Әр елдегі білім беру даму деңгейін бағалауға арналған алты қағида қалыптасты. (Бұл туралы толығырақ: Мясников.В.А, В.А., Найденова Н.Н., Білім сапасын халықаралық зерттеу // Білім әлемі - әлемдегі білім беру - 2007. - №1 - П.70-82). Көптеген еуропалық (тек қана емес) елдердің жоғары білім жүйесі 1999 жылғы маусымда қабылданған «Еуропалық жоғары білім аймағы» Болон декларациясына бағынады. 2010 жылдан бастап Болон процесіне Қазақстан Республикасында қатысушы болып табылады.

Әлеуметтік-мәдени саладағы оңтайлы ынтымақтастық сондай-ақ, басқа мемлекеттің сарапшылары үшін осы мемлекеттегі әлеуметтік-мәдени іс-шараларды ұйымдастырудағы озық тәжірибені көруге мүмкіндік береді. Салыстырмалы экономика, салыстырмалы педагогика, салыстырмалы бос уақытты зерттеу және т.б. мәселелерімен айналысатын ғылыми мектептер әлемнің көптеген елдерінде ұйымдастырылған. Зерттеудің осы түрін жүргізу әртүрлі елдер мен аймақтардағы халықтың түрлі салаларының дамуына, жалпы және нақты даму тенденцияларын анықтауға мүмкіндік береді. Әлеуметтік жұмыс және әлеуметтік білім саласындағы әлемнің озық елдерінің ең озық технологиялары ұлттық әлеуметтік-мәдени салаларға енгізілуде. Бұл қызметті мемлекеттік, аймақтық және жергілікті деңгейлерде ұйымдастыру және қаржыландыру, сондай-ақ халықтың түрлі санаттарымен, балалар немесе жастар, «үшінші» жастағы адамдар,

мүгедектер немесе ұлттық азшылықтардың өкілдері және т.б. мәселелерге назар аударылады.

Мәдениет тәртібінің дағдарыстық құбылыстары жаһандану жағдайында бір немесе бірнеше елдерде орын алады. Мұнда мәдениеттің коммерциализациясы, халықтың негізгі санаттары үшін қол жетімсіздігі, өнер туындыларындағы зорлық-зомбылықтың таралуы, демалыстың мазмұны мен ойын-сауық элементтері арасындағы теңдестік болмауы, әлеуметтануды бағалаудағы «қосарлы стандарт» сияқты құбылыстар туралы айтуға болады. Басқа ұлттардың мәдениетінің ұлттық ерекшеліктерін бұзу және бір мемлекеттің мәдениетінің басым болуы, мәдени құндылықтардың құнсыздануы және т.б., бұл ЮНЕСКО-ның мәдени әртүрлілік туралы қабылданған құжаттарына қайшы келеді. Мәселен, мысалы, бір мемлекеттің мәдениетіне зорлық-зомбылық туралы айтсақ, олар ең алдымен Америка Құрама Штаттарын білдіреді. Өйткені олардың мәдениеті жаһандану идеясын бұзу, жалған жаһандану ретінде бағаланып, ұлттық мәдениеттердің жоғалуына және сайып келгенде - жаһандық мәдениеттің кедейленуіне (бейімделуіне) алып келеді. Сонымен қатар американдықтар әлеуметтік-мәдени саланың барлық салаларында қажетті нәтижеге қол жеткізе алмайды. Мәселен, американдық демалыс үлгісінің бір жақтығы туралы айтуға болады. Жастарды әлеуметтік тәрбиелеуде көптеген мәселелер бар және т.б.

Енді мәдениет саласында жаһандану үдерісінің *ерекшелігін* құрайтын нәрсе туралы сөз қозғасақ. Мәдени саладағы жаһанданудың атауын алған жаһандану теориясына сәйкес (*жаһандық және жергілікті сөздерден*) - мәдени және мәдени сипаттағы ғаламдық үдерістер өзіндік жолмен жүреді.

Бірқатар шетелдік мәдени зерттеушілердің пікірінше, бір жағынан, глокализациялау ғаламдық (біріктіретін) мәдени процестерді жеделдетеді, ал екінші жағынан, ол ұлттық мәдени құбылыстардың сақталуына ықпал етеді. Бірінші және екінші жағдайда жаңа *техникалық* құралдарды қолдауға және мәдени өнімдерді сақтауға мүмкіндік береді. (Бұл туралы толығырақ қараңыз: Савицкая.Т.Е жаһандық контексте «Жаңа жер», // Мәдениет обсерваториясы - 2005. - №4 - 4-11 бет).

Біздің ойымызша, *глокализацияның* аясында мәдениеттің ең маңызды элементтерінің бірі ретінде, мынаны білдіреді. Иә, жаһандану дәуірінде, бұрын-соңды болмағандай, халықаралық қарым-қатынастың бірыңғай тіліне қажеттілік бар. Бұл *Эсперанто* сияқты жасанды тіл болуы мүмкін және қазіргі ағылшын тілдерінің бірі. Бірақ бірыңғай халықаралық тілдегі қарым-қатынас тілінің болуы ұлттық тілдің жойылуына себеп болмайды. Ұлттық тілсіз ұлттық (жергілікті) мәдениеттің негізгі элементтерін сақтау мүмкін емес [11,61-б].

Жаһандану - тіл мәдениетінің элементтерін оқшаулау құралы (олардың бүкіл әлемде сақталуын және таратылуын) болып табылады. Бұл тек сөздіктердің қолжазба немесе баспа түрінде ғана болуы емес, бұл электронды және аудиовидео нұсқалардың болуы, үйден шықпай-ақ

компьютер экраны арқылы жұмыс мәтінің оқып-үйренгісі келетіндерге мүмкіндік беру.

Мәдениет саласында жаһанданудың *кеңею* қаупі сақталғандықтан, оны қалай жеңуге болады деген мәселе туындайды. Біздің ойымызша, мәдениет дағдарысын еңсеру және осы саладағы жағымсыз құбылыстарды еңсеру жолдары мынадай:

- «мәдениет», «жеке тұлғаның мәдениеті» және «мәдениет» ұғымдарының критерийларын дайындау;
- әр адамның мәдени деңгейін көтеру;
- әлеуметтік-мәдени құбылыстарды бағалауда «қосарланған стандарттан» шығу;
- мәдениетті коммерциялық кеңістіктен шығару;
- өнер туындыларындағы адамгершілік көріністерді айыптау және алдын-алу;
- әр халықтың мәдени ерекшелігін мойындау;
- жекелеген мемлекеттердің мәдени кеңейтуін тоқтату;
- халықаралық қатынастар мен мәдени байланыстардағы теңдікті жүзеге асыру;
- БҰҰ мен ЮНЕСКО-ның халықаралық әлеуметтік-мәдени саясатты жүргізудегі рөлін күшейту;

Мұны қалай жасауға болады?

Заң және қоғамдағы рухани ахуал арқылы, ең бастысы – мәдениет және әрбір адамның мәдени деңгейін көтеру арқылы.

Мұнда әлеуметтік-мәдени процестің негізгі қатысушылары өздерінің пікірін білдіруі керек: мемлекет (жеке және басқалармен ортақ - БҰҰ шеңберінде), қоғамдық ұйымдар, діни лидерлер, менеджерлер және осы үдерістегі қарапайым қатысушылар.

Әрине, қажетті қаражат, материалдық-техникалық базасыз жаңа ақпараттық тасымалдаушылар туралы айту мүмкін емес.

Әлеуметтік-мәдени саладағы халықаралық ынтымақтастықтың оң рөлін бағалай отырып, әрбір тараптың инновациялар үшін жаңалықтарды іздестіруге емес, ұлттық дәстүрлерді ақылмен пайдалануына емес, өзін-өзі ақтайтын отандық жұмыс түрлерінен бас тартуға шақыру үшін емес, бір-бірінің тәжірибесін сыни бағалауға қабілеті ретінде оның тиімділігі туралы есте сақтау қажет.

Естеріңізге сала кетейік, шетелдік тәжірибені зерттеу мына себептер бойынша қажет:

- белгілі бір елдегі әлеуметтік-мәдени саланың даму үрдістері туралы ақпарат алу және өз тәжірибесімен салыстыру;
- оң тәжірибе дәндерін өндіру;
- шетелдің әлеуметтік-мәдени тәжірибелеріндегі жағымсыз құбылыстар туралы ақпаратты анықтау және соның салдарынан: мәселені шешу және басқа елдердің тәжірибесінен не алмау керек екенің білу;

Мұнда біз әлеуметтік-мәдени қызметтің *критерийлері* туралы сұраққа келеміз, бұл әлеуметтік-мәдени сипаттағы кез-келген феноменді дұрыс бағалауға мүмкіндік береді.

Шетелдік тәжірибені нақты бағалаудан алыс екенімізді бірден ескерту қажет.

Тіпті шетелдік өмірге көзқарас танытатын болсақ, Батыстың көптеген елдерінде елеулі әлеуметтік және мәдени қиындықтар байқалады. Бірақ жалпы алғанда Батыс *өркениетінің* дағдарыстық құбылыстары туралы айтуға болады.

Батыстың есірткіге тәуелділігі, қылмыс және жұмыссыздық сияқты ең күрделі және тұрақты мәселелерінің біріне - *демографиялық* көріністе жатады.

Батыстың талдаушыларының өз елдеріндегі жағдайды бағалауға тырысатын дұрыс көзқарастарын (ең алдымен, өмір сүру деңгейі туралы әңгімелейміз) төмендегі үш параметр бойынша ғана түсінуге болады:

- орташа өмір сүру ұзақтығы;
- орта білім алуға жұмсалған уақыт;
- ай сайынғы немесе жыл сайынғы жан басына шаққандағы табыстың деңгейі;

Әрине, егер сіз осы үш көрсеткішті пайдалансаңыз, онда Батыста бәрі де жақсы үйлесім тапқандай. Батыс дамушы елдерден де, Ресейден де айтарлықтай алда. Шынында да, барлық үш параметр бойынша Ресей Батыстың деңгейінен төмен. Біздің елде өмір сүрудің орташа ұзақтығы 10-15 жылға, орта мектепте өткізілетін уақыт 1-2 жылға, жан басына шаққандағы ай сайынғы табыс бірнеше есе төмен. Осылайша, мысалы, ресейліктердің орташа жалақысы 400-500 доллар аралығында болса, Чехиядағы көрсеткіштер шамамен 1000 доллар, ал Ұлыбританияда - шамамен 4000 долларды құрайды. (Қараңыз: «Комсомольская правда» - 2007 ж. - 25 шілде. - 8-бет, дәлелдер және фактілер-2007.-№31-б.)

Бірақ біздің ойымызша егер белгілі бір елде өмір сүру деңгейі туралы ғана емес, сонымен бірге оның *сапасы* туралы да айтатын болсақ, тағы бір маңызды көрсеткіш жеткіліксіз. Батыстың талдаушылары, әрине, ол туралы біледі. Олардың жағдайы басқа елдерде қарағанда жақсы болса да, өздері қалағандай керемет еместігін түсінеді.

Шын мәнінде, *сыртқы* тұтынуға арналған ақпарат (тек қана оны қарастыру керек) басқа маңызды параметр туралы мәліметтерді, яғни *халықтың жыл сайынғы өсуі туралы* ақпаратты қамтымайды. Егер сіз осы көрсеткішті қоссаңыз, Батыстың көптеген елдерінде мұндай өсу байқалмайды. Демографиялық көрсеткіштердің тұрақтылығы дамушы және басқа елдерден қосымша еңбек тартумен ғана қамтамасыз етіледі.

Қоғамның көбеюі үшін туудың орташа көрсеткіші 2,1 болғаны белгілі. Ал Еуропалық деңгей әлдеқайда төмен. БҰҰ-ның 2002 жылғы есебіне сәйкес, Еуропадағы орташа бала туу көрсеткіші 1,4-ке тең, бұл байырғы

халықтың азаю үрдісін көрсетеді. (қараңыз: Жаңалықтар апталығы - 2004. - 4 қазан - 46 бет).

Демографиялық көрсеткіш үш бұрынғы көрсеткіштерді айтарлықтай төмендетеді. Өйткені, егер ұлт өздігінен өзін-өзі жаңғырта алмаса, онда бұл халықтың жағдайының дұрыс еместігін, соның ішінде әлеуметтік мәдени саланыда қосуға болады. Мұндай жағдайды шетелдік әлеуметтік-мәдени процестерді зерттеуші ескеру керек.

Ресейде де *экономикалық қиындықтарға* байланысты халықтың азаюы (Еуропаға қарағанда жылдамырақ) байқалады. Бірақ бұл жағдайда экономикалық өркендеген елдердіңде, байырғы тұрғындарының санының төмендеуі туралы айтады.

Өкінішке орай, шет елдерде демографиялық проблеманы оларға қатысы жоқ немесе болашақтың еншісіндегі проблема секілді көзқараспен қарайтын.

Демографиялық көрсеткішті еліміздің әл-ауқатының немесе апатының ең *маңызды* көрсеткіші деп санауға болады. Өйткені біз ең басты мәселе(болашақ, ұлт) туралы ойлануымыз қажет.

Батыс өркениетінің дағдарысының ең маңызды себептерінің бірі әлеуметтік-мәдени саламен тікелей байланысты *өмір құндылықтары* туралы идеялар жүйесімен байланысты. Бұл адамның өмір жолын, оның ұмтылысын және оның жасаған ортасының табиғатын анықтайтын құндылықтар.

Александр Зиновьев Батыс өркениетінің құндылық жүйесі туралы өзінің «Батыс» атты кітабында жазған болатын.(Мәскеу: Center-Polygraph, 2000). Бұл ғалымның пікірі өте құнды, өйткені 20 жылдан астам уақыт бойы (1978 жылдан бастап) ол шетелдік өмірді «ішкі жағынан» «байқау» мүмкіндігіне ие болды.

Әлеуметтік-педагогикалық тұрғыдан адамзаттың ұлы кітабын қайта-қайта оқыған басқа ресейлік ғалым Владимир Разумныйның («Томас Хоббес» пен Левиафанның «Сатириконт Петрониус» төрешісі) қорытындысы өте қызықты: «әлеуметтік күйреу әрқашан ыдыраудан басталады шынайы адамның мағынасы туралы шынайы ұғымдар, «қарапайым», «кәдімгі» адам, оның қасіретін ашады. («Жаратылыс патшасы» немесе «Табиғаттың қателігі» (адамдық парадокс) атты кітабын қараңыз) - Псков, 2006. - 223 б.) 217-бетте былай деп оқимыз: адамның қалыптасуы, оның Жердегі болуының мағынасын білдіретіні, рахат және ойын-сауық - бұл шынайы бостандық саласы.

Шетелде әлеуметтік-мәдени саланың жай-күйі туралы толық көрініс беретін тағы бір жұмысты атайық: Қара-Мурза С.Г. Сананы манипуляциялау Зерттеулер. пайдасы - М.: Алгоритм, 2004. - IV бөлім, 11-тарау, §2. Әдепсіздіктің шешімі. - 295-305-беттер. Кітаптың тақырыбы, біз таңдаған тақырыпты ашып тұрғандай.

Өмірдің мағынасы туралы дұрыс емес түсінік (яғни, бұл нәтижені сана мен манипуляциялау арқылы алуға болады), жалған құндылықтарға

бағдарлау, оның ішінде байлыққа деген шексіз ұмтылу, өмірге тар эгоистикалық көзқарас - жақсы нәрсеге алып келмейді.

Шетел азаматтарының тар-эгоистикалық ұмтылыстарының кесірінен ұзақ уақытқа отбасын құру және баланың туылуы, демография сынды мәселені шешуге мүмкіндік бермейді. Олар адамды көңіл көтеру сынды бос уақыттың ерекше түрлерімен айналысады. Бос уақытты рухани даму, рухани құндылықтарды ұлықтауға арналған шараларға сұраныс батыс елінде әлдеқайда төмен. Осылайша мұнда демалыс формаларының шетелдік құрылымында, дамумен салыстырғанда ойын-сауықтың басым болуымен белгілі бір теңсіздіктің болуы туралы айтуға болады.

Бұл туралы шетелдік және отандық тәжірибені салыстыру кезінде есте сақтау қажет. Мұнда оның функциялары мен қағидаттарынан туындайтын әлеуметтік-мәдени қызмет *критерийлері* баға жетпес құнды болуы мүмкін.

Бұл әлеуметтік феноменнің мәнін, сапасын және тиімділігін анықтауға мүмкіндік беретін критерийлер.

Әлеуметтік-мәдени қызметтің функциялары мен қағидаттарына сүйене отырып, біз *үш индикаторлық топты* - маңызды, сапалы және тиімді деп ажыратамыз.

Маңызды критерийлерге мыналар жатады: гуманистік бағдар мен қолжетімділік өлшемі.

Бірінші критерий осы немесе басқа құбылыстың адамның пайдасына немесе зиянына қатысты екенін білдіреді.

Екінші - азаматтардың негізгі санаттары үшін қол жетімді бола ма.

Бұл өте маңызды көрсеткіштер. Біріншіден, біз іс-шараның табиғаты туралы (оның мақсаты, мәні) айта аламыз. Ол әлеуметтік-мәдени (мәдени-демалыс) шара ма, әлде мақсаттары мен міндетті айқын емес (мысалы, ойын клубына бару және т.б.) бос уақыт өткізу ме осыны айқындай аламыз.

Егер біздің еліміз осы критерийлердің бірін (гуманистік бағдар) нақты назарға алса, онда Батыстың көптеген күмәнді құндылықтарын (сыра мен темекіні жарнамалау, құмар ойындар, еркін махаббатты насихаттау және т.б.) ауысуына жол бермейтін едік. Батыста оларға *шектеу шаралары* қабылданған уақытта, біз ол «құндылықтарды» алдық.

Жоғарыда атап кеткендей Батыс қанша қалағанымен, демографиялық дағдарысты еңсере алмауда. Бірнеше ондаған жылдар бойы қалыптасқан күмәнді идеялар (ең бастысы, мансап, ақша, кейін отбасы, балалар және т.б.) да осы проблемаға себепкер болуы әбден мүмкін. Ұнайды немесе ұнамайды. Адамның бұл оқиғанаға қатысудан қанағаттануы қаншалықты болғаны немесе жоқтығы. Ең бастысы, оған қандай әсер етті: терең немесе жоқ.

Өтпелі кезеңді кешіп жатқан біздің елде бұл мәселені шешу қиынға соғады. Демек, Батыс өркениетінің көптеген құбылыстарын бағалауға мұқият және сыни көзқараспен қарау керек.

Сапа критерийлері әлеуметтік-мәдени шараларға талдау жасауда да өз ролін атқарады. Олар жұмыстардың жоғары, орташа немесе төмен деңгейдегін айтады немесе шараның өткен, өтпгендігі туралы хабардар етеді.

Жоғары деңгейдегі іс-шараларға тек көңілді ғана емес, сонымен қатар жеке тұлғаны рухани жағынан дамытуға мүмкіндік беретін шаралар кіреді. Мұндай шараларды адамдар тек бақылап қана қоймай, әлеуметтік пайдалы іс-әрекетке тікелей қатысады.

Іс-шараның рухани және ойын-сауық компоненттері арасындағы теңгерім, сондай-ақ іс-шараның жеке тұлғалық *белсенділігі* әлеуметтік-мәдени қызмет сапалық көрсеткіштері туралы айтуға мүмкіндік береді.

Іс-шараның *эффektivтілік критерийлерін* біз жеке адамға қалай әсер ету дәрежесіне байланысты айтамыз. Ол: шараның ұнаған, ұнамағаны, қаншалықты қанағаттанғаны және ең бастысы оған қандай әсер алғандығы.

Осындай критерийлерді басшылыққа ала отырып, отандық және шетелдік кез келген әлеуметтік-мәдени құбылысты дұрыс әділ бағалауға болады [12,57-б].

Ресейлік балалар кітапханалары қызметкерлерінің Франция кітапханаларындағы қолданылатын (жас ұрпақ үшін жабық / шектеулі тақырыптардың жоқтығы) тәжірибилердің өтуіне жол бермеуі дұрыс деп танылуды.

1970 жылы Францияда мынадай ұран пайда болды: балаларға арналған Перро ертегілермен толтыру жеткілікті, қазіргі заманғы проблемаларға толы кейіпкерлерді жасау уақыты келді.

Ал бүгін Францияда көптеген ешқандай тыйым салынбаған балалар кітаптары бар. Ол кітаптарда ұрлық және есірткі жай сипатталса, есірткі өте қарапайым, ерте жыныстық өмір құпталып, «отбасы», «армия», «полиция» сынды ұғымдарға күле қарайды. (Ақпаратты Иванова Г.А., Чудинова В.П., шетелдердегі балалармен кітапханалық жұмыс - 1999. - 177 б.)

Осындайда еріксіз сұрақ туындайды: балалар кітапханаларының осы «ашықтығы» мен «қолжетімділігі» Франциядағы жастардың проблемасына себепкер болмайма?

Бұл, әрине, Батыстаң үйренетін және алатын ештеңе жоқ дегенді білдірмейді. Олардан үйренерімізде баршылық. Тек маңызды және маңызды емес құндылықтарды айыра білгеніміз жөн. Сіз тек әлеуметтік мәдениеттілікпен, гуманистік бағдар қағидасына жауап беретін бағдарды ұстануыңыз қажет.

«Шетелдік тәжірибеден не алу керек және не алмау керек?» деген тағы бір аспект бар. Бұл географиялық фактор деп аталады.

А.П. Парчев өзінің зерттеуінде: «Неге Ресей Америка емес? Мұнда қалатындар үшін кітап» атты кітабында (М., 2001) екі ел арасындағы географиялық және климаттық жағдайлардың айырмашылығына байланысты ішкі экономикалық көрсеткіштер (мысалы, ауыл шаруашылығы және өнеркәсіптік өнімдердің белгілі бір түрлерінің құны)

шетелге жете алмайтындығын дәлелдеді. Егер сіз географиялық (климаттық) факторды назарға алмасаңыз, сіз мемлекеттің дұрыс экономикалық стратегиясын құра алуда мүмкін емес [13,46-б].

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Мәдениет және әлеуметтік-мәдени саладағы жаһандану: күшті және әлсіз жақтарын талдап, кесте құру.
2. Англия мен АҚШ-дағы бос уақыт мәдениеттілігі ісінің ұйымдастырудағы ерекшеліктері мен ұқсастықтарына сипаттама беріңіз.
3. «Қазіргі әлемдегі тенденция ретіндегі жаһанданудың мәні» тақырыбына презентация дайындау.
4. Тақырып бойынша глоссарий құру. (15-тен кем емес).
5. Тақырыпта кездесетін анықтамаларды айқындау, қысқаша (0,5 беттен аспайтын) эссе жазу.

6 - сабақ «Әлеуметтік-мәдени жұмыс» ұғымының құрылымы туралы

Енді «әлеуметтік-мәдени жұмыс» ұғымының құрылымына тоқталамыз. Біздің ойымызша, әлеуметтік-мәдени іс-әрекеттің негізгі (құраушы) үш бөліктен тұрады: әлеуметтік жұмыс, мәдени-сауық және әлеуметтік білім.

2 суреттен көріп тұрғанымыздай, мәдени –сауық шаралардың үштен бір бөлігі әлеуметтік мәдени жұмыс құрылымына (ӘМЖ) жатады. Халықтың барлық санаттарын қамтып, бұл іс шаралар бос уақытты өткізуге бағытталғандықтан бұл түсінікті жайт.

Әлеуметтік-педагогикалық мекемелер мен ұйымдардың негізгі қызметі (ДСГТУ, үшбұрыш) ӘМЖ мен сәйкес келеді. Бұл, ең алдымен, бос уақытты өткізугі арналған жас ұрпақпен әлеуметтік-педагогикалық жұмыс туралы айтылады.

Әлеуметтік мәдени жұмыс және әлеуметтік жұмыс халықтың қорғалмаған немесе нашар қорғалған санаттарын қамтып, қауіпсіздік мәселелерімен қатар шешілетін ортақ қызмет саласына ие.

Біздің ойымызша, әлеуметтік қызметкерлердің, әлеуметтік педагогтардың және бос уақытты ұйымдастырушылардың бірлескен қызмет аймағы әлеуметтік және мәдени проблемаларды шешуге барынша қолайлы болып табылады.

Әлеуметтік жұмыс әлеуметтік және экономикалық қызметтің, әлеуметтік және мәдени іс-әрекеттерінің шет елде өтетін толық көрінісін береді, өйткені біз басқа әлеуметтік және мәдени салаларға жақындастыратын бөлікте әлеуметтік жұмыстың негізгі бағыттарын қарастыра бастаймыз.

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Әлеуметтік-мәдени қызметтің негізгі құрылымдық бағыттарын сипаттаңыз: әлеуметтік жұмыс, демалыс және рекреациялық (мәдени-тынығу) қызмет, әлеуметтік тәрбие.

2. «Әлеуметтік-мәдени жұмыс» ұғымының құрылымына сипаттама беріңіз.

3. Әлеуметтік топтардың жіктелуін негізге ала отырып, дөңгелек үстел ұйымдастырып өткізу.

4. Әлеуметтік топқа жатуына байланысты жіктелген туристік мотивтерге анықтама беріңіз.

5. Бос уақыт орталықтарын құруға негіз болатын негізгі параметрлерді атаңыз

7- сабақ Әлеуметтік жұмыстың мәні мен мақсаты

Шетелде әлеуметтік-мәдени қызметтің сипаты мен негізгі үрдістерін жақсы түсіну үшін ең алдымен, әлеуметтік шындық ретінде сыртқы шындыққа тән құбылысты қарау керек. Әлеуметтік жұмыс призмасы арқылы қазіргі заманғы Батыс қоғамының негізгі мәселелері анық көрінеді және бұл әлеуметтік-мәдени саланың негізі платформасы. Сонымен қатар, жоғарыда айтылғандай, кейбір жағдайларда әлеуметтік жұмыс орындарының міндеттері әлеуметтік, мәдени, және бос уақытты ұйымдастырудың мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келеді. Олардың әсіресе, халықтың әлеуметтік ең аз қорғалған санаттарымен жұмыс істеуде, қызмет саласы мен әсер ету нысандары бір.

Шет елдерде әлеуметтік жұмыс кәсіби қызметтің түрі ретінде XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басында пайда болды. Тікелей кәсіп ретінде әлеуметтік жұмыс XX ғасырдың ортасында қалыптасқан, яғни Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғаннан кейін. Ресейде әлеуметтік жұмыстың қалыптасуы 1989-1990 жылдардағы отандық экономиканың нарықтық қатынастарға көшуі кезінде басталуы.

Шетелдегі әлеуметтік жұмыс - бұл қазіргі буржуазиялық қоғамның мүшелерінің арасындағы әлеуметтік теңгерімді сақтау мақсатындағы беделді бағыттардың бірі. Сондай-ақ, діни қайырымдылық идеяларын, әлеуметтік теңдік туралы прогрессивті, әлеуметтік-экономикалық доктриналардың идеяларын қабылдап, оны тікелей адамға бағыттайды. Әлеуметтік жұмыс - бұл адам мен мемлекет арасындағы, адам мен қоғам арасында байланыс. Ол Батыс демократиясының негізгі идеясын өмірге келтіріп, қоғамның әрбір мүшесі қалыпты өмір сүруді қамтамасыз ететін минималды жеңілдіктерге ие болады. Бұл әсіресе халықтың әлеуметтік қорғалған топтары мен өмірлік жағдайлаы уақытша қиын өмір сүретін адамдарға қатысты.

Әлеуметтік жұмыс мемлекеттік және қоғамдық ұйымдардың әлеуметтік, оның ішінде әлеуметтік-мәдени мәселелерін шешіп, халықтың

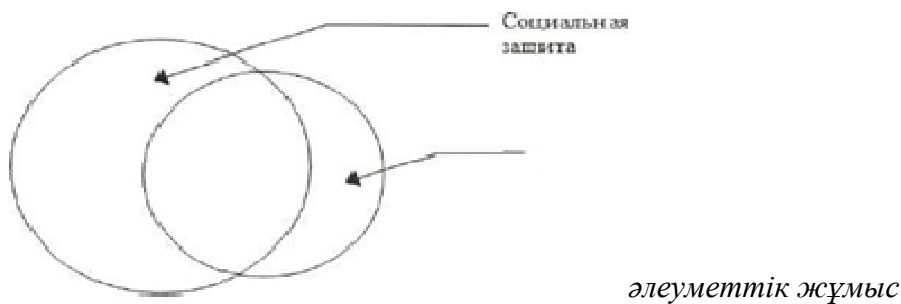
әлеуметтік қорғалған әлеуметтік топтарына көмек көрсету үшін маңызды әлеуметтік бағыттардың бірі болып табылады.

Әлеуметтік жұмыстың тиімділігі тұтастай қоғамның өмір сүру деңгейіне байланысты. Қоғамды қаншалықты бай болса, соншалықты азаматтардың әлеуметтік қорғалуыда күштірек болады.

Әлеуметтік жұмыстың тиімділігі тікелей күшті экономикалық іргетасқа байланысты. Өйткені көмек көрсету ниеті практикалық әрекеттермен қолдау таппаса, ол халықтың кейбір түріне көмектесін қайырымдылық түріне айналады. Швед ғалымы Х.Сведнердің айтуынша: «ағымдық және құрылымдық мәселелерді жеке деңгейде жоюға және азайтуға тырысқандай боламыз. Мәселелер сөзсіз қайта пайда болады» [14,129-б].

Әлеуметтік жұмыс қоғамның қуатты экономикалық негізіне сүйенген жағдайда тиімді болып, барлық деңгейлерде азаматтардың әлеуметтік қорғалуының жақсы жүйесімен нығайтылды: мемлекеттік, аймақтық-коммуналдық және жеке.

Қызмет салалары арасындағы қарым-қатынас тұжырымдамасы: әлеуметтік қорғау және әлеуметтік жұмыс 2-суретте келтірілген.

2 сурет. Қызмет бағыттарының қатынасы: әлеуметтік қорғау және әлеуметтік жұмыс.

Өкінішке орай, бұрынғы Кеңес Одағының басқа да елдері сияқты Ресей қазір батыс елдерінің экономикалық деңгейінен артта қалып отыр.

Демек, біздің елімізде жасалып жатқан әлеуметтік жұмыс, тек ұйымдастырушылық проблемалардан басқа, ең алдымен экономикалық тәртіптің қиындықтарын бастан кешуде.

Егер қоғам уақытында зейнетақыны, жұмысшылардың жалақысын уақытылы төлей алмаса, қандай әлеуметтік жұмыс туралы айтуға болады?

Әрине, Батыс елдері халықтың барлық топтарын әлеуметтік қорғаудың және әлеуметтік жұмыстарды ұйымдастырудың маңыздылығын бірден түсінбеді.

Қызметкерлерді қоғамның әр мүшесінің қамқорлығына кеңінен қолдануға көшу ұзақ уақытты алады.

Халықаралық Еңбек Ұйымының жалпы қабылданған анықтамасына сәйкес «әлеуметтік қорғау» («әлеуметтік қамтамасыз ету») термині еңбекақы төлеуді айтарлықтай қысқарту немесе тоқтату себептері

туындаған жағдайда қоғамның өз мүшелеріне экономикалық және әлеуметтік шаралар жүйесі арқылы қамтамасыз ететін қорғауды білдіреді.

Байлармен кедейлермен бөлісу мүмкіндігі мен қабілетінде альтруизмге ғана емес, өзін-өзі сақтау сезіміне де әсер етеді. Егер қоғам өте бай немесе өте кедей болса қалыпты жұмыс болмайды. Қоғамның өмір сүруінің негізгі заңдылықтарының бірі: азаматтардың барлық категориялары арасында белгілі бір әлеуметтік «тепе-теңдікке» жету. Швейцариялық Антонин Вагнер өз жазбаларында былай дейді: «Егер біз теңсіздікті еріксіз деп қарастыратын болсақ, моральдық тұрғыдан алғанда, адамдар арасында тым көп айырмашылық бар екенін әділ деп тану мүмкін емес. Тек байлық пен кедейліктің, күш пен әлсіздіктің біртіндеген интеграциясы әлемдегі әлеуметтік қоғамға мүмкіндік береді. Бұл тұрғыда интеграция- қоғам өздерінің артықшылықтарымен бөлісуі керек.

Мұнда моральдық аспект ғана емес. Бұл жерде ақыл-ой, ақылдылық пен прагматизм, жағдайы жоғары адамдардың өз қауіпсіздігіне қамқорлық жасауы.

Кейбір американдық ғалымдардың пікірінше, капиталистік жүйе аман қалды, өйткені, қоғамның барлық мүшелерін қамқорлыққа алу қажеттілігі туралы идеяны қабылдады.

Прогрессивті әлеуметтік-экономикалық теориялар әлеуметтік қорғаудың қалыптасуы мен дамуы кезінде, яғни утопиялық (идеал қоғамның үлгісі ретінде Күн қаласы), марксист (коммунистік қоғам), буржуазияға (конвергенция теориясы, әлеуметтік мемлекет және т.б.) дейін маңызды рөл атқарды.

Әлеуметтік қорғауды ұйымдастыруда бұрынғы социалистік елдердің тәжірибесін батыстық қоғамдардың пайдалануы ерекше назар аударады. Батыстың социалистік елдерден айырмашылығы, көптеген жаңа идеяларды қабылдап қана қоймай, оларды шындыққа айналдырды. Екі әлеуметтік-экономикалық жүйенің бәсекелесі, Батыс қоғамы өмірінің барлық аспектілерін әлеуметтендіру үдерісін ынталандырды. Бүгінде біз батыс елдерінің капиталист ретінде айтпай жатқаны кездейсоқ емес. Біз оларды дамыған нарық экономикасы бар елдер ретінде анықтаймыз. Әлеуметтік тұрғыдан алғанда, олардың көпшілігі социалистік (Швеция, Швейцария, Голландия және т.б.) ретінде анықталуы мүмкін.

Өкінішке орай, бұрынғы социалистік елдер, соның ішінде Ресей көптеген әлеуметтік жетістіктерден бас тартқан (тегін медицина, тегін білім, жұмыссыздық және т.б.). Нарықтық экономикадағы елдерге тән жаңа құрылымдық қарым-қатынастарды жасамаудың себебінен, бүгінде мақтан тұта алатын нәрселердің көбін жоғалттық.

Әлеуметтік жұмыс қоғамның, экономикалық жағдайының тұтастай туындысы. Дегенменде, әлеуметтік жұмыс жетілдірілген әлеуметтік-экономикалық және философиялық ілімдердің туындысы, олардың ұрпағы.

Мұнда әлеуметтік жұмысты жалпы және практикалық тұрғыдан ерекше атап өту керек. Біз әлеуметтік жұмыс ұйымдастырудың діни негізі,

батыс елдеріндегі қайырымдылық қызметін жүзеге асыруда дін мен діни ұйымдардың рөлі туралы айтып отырмыз. Бұл байланыс сөзсіз. Әлеуметтік жұмыс діни қайырымдылықтың тереңдігінде пайда болды. ХІХ ғасырдың соңы - ХХ ғасырдың басында әлеуметтік жұмыстың басталуы мен діни миссионерлердің қызметінде халықтың кедей топтарына көмек көрсетуі кездейсоқтық емес. Діни көзқарастар (әсіресе христиан) заманауи әлеуметтік қызметкерлердің қызметін рухани түрде азықтандырады. Әлеуметтік жұмыс пен діни-қайырымдылық, қайырымдылық қоғамдар мен ұйымдардың қызметі бірдей емес. Жалпыға ортақ көп нәрсе де, елеулі айырмашылықтар да бар. Әлеуметтік жұмыс, ең алдымен, мамандық. Ағылшын зерттеушісі Теодор Шаниннің айтуынша, егер қайырымдылықта ең бастысы - көмек болса, әлеуметтік жұмыста орталық тұлға «клиент» болып табылады және оның мақсаты - «клиентті» әлеуметтік қызметкерлердің қажеттілігінен босату.

Қайырымдылықтың тереңдігінен шыққан әлеуметтік жұмыс тәуелсіз, нақты мамандыққа айналды, оның мәні бірыңғай қайырымдылықпен шектелмейді. Америка Құрама Штаттарының Әлеуметтік жұмысшыларының Ұлттық Қауымдастығымен қабылданған құжаттарда әлеуметтік жұмыстың мәні: бұл жеке адамдарға, топтарға әлеуметтік қызмет ету қабілетін жақсартуға немесе қалпына келтіруге және олардың мақсаттарына қолайлы әлеуметтік жағдай жасауға көмектесетін кәсіби қызмет.

Қайырымдылық пен қамқоршылықтың бастапқы түрлерінің мұрагері ретінде әлеуметтік жұмыс туралы И. Найфельд (ГФР) «оны халықтың мәдени, әлеуметтік және материалдық тұрмыс деңгейін қамтамасыз ету үшін, мемлекеттік, мемлекеттік емес адамның ықпалы ерекше» деп анықтайды. Бұл мәлімдемеде тіршілік деңгейінің *мәдени ...* деген тіркесіне назар аударамыз.

Сонымен қатар авторлардың басым көпшілігінің ықпал ету формасы немесе көмегінің ерекшелігі қазіргі қоғамға сай келмейтін адамдарға жекеленген көмек көрсетуді білдіреді. Әлеуметтік жұмыс өз кезегінде адамдарға көмек көрсету үшін жеке қызмет ұйымдастыру болып табылады. Альтруизмге негізделген (бұл жағдайда әлеуметтік қызметкерлердің жалақысы есепке алынбайды) жеке немесе отбасылық дағдарыс жағдайында адамдарға көмектесуге бағыттталып, көмекке мұқтаж адамдар мен мемлекеттік аппарат арасындағы байланысты орнатушы. Жеке қызмет - бұл ресми емес, мемлекеттік көмек емес, бірақ жеке жағдайды ескере отырып, адами қызығушылық тудыру. Бұл жағдайда негізгі мақсат, көмек көрсетілген адамның болашақта әлеуметтік жұмысшының көмегінен өздігімен өмір сүре алуы.

Әлеуметтік жұмыстың негізгі мақсаттарына:

1) клиенттердің өз мәселелерін тиімді шешуге қабілеттілігін арттыру;

2) клиенттер өздерінің қабілеттерін барынша арттыра алатын және заңға сәйкес өздеріне тиесілі барлық нәрсені алуға болатын жағдайларды жасау;

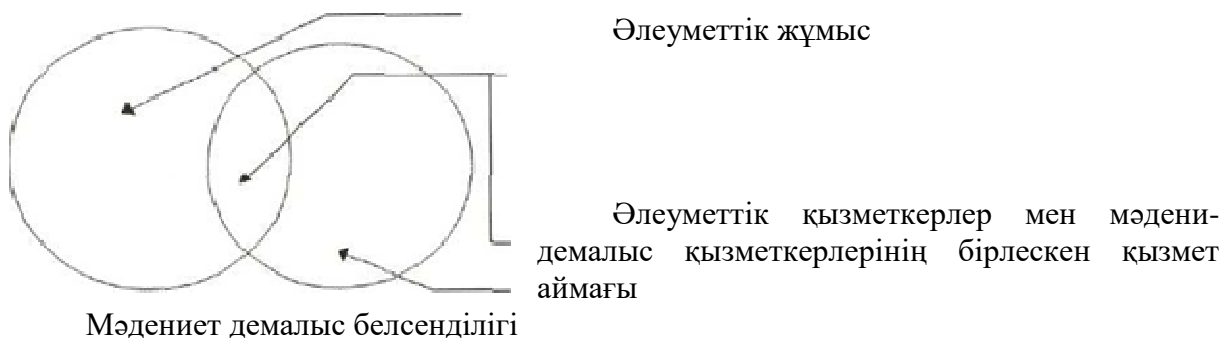
3) адамдардың қоғамға бейімделуі (эмигранттар, науқастарды емдеу және т.б.);

4) адам дене жарақатына, ақыл-ойының бұзылуына немесе өмір дағдарысына қарамастан, өзін-өзі құрметтеуді және өзгелерден құрмет сақтай отырып, өмір сүруіне жағдай жасау;

Ал түпкі мақсат - адамның өз бетімен өмірге толық қайтарылуы.

Әлеуметтік жұмыс - әлеуметтік қызмет ету қабілетін арттырып, қалпына келтіру үшін қиын өмірлік жағдайдағы адамдарға немесе олардың топтарына көмек көрсетудің кәсіби қызметі. Ең алдымен халықтың әлеуметтік қорғалған санаттарына (кедейлер, мүгедектер) көмек көрсетіледі. Содан кейін уақытша қиын жағдайда қалған адамдар (босқындар, жұмыссыздар). Қиындықтар немесе қиын өмір жағдайлары - бұл әдетте төтенше жағдайларға жатпайды (өрт, темір жол апаты, жер сілкінісі және т.б.). Төтенше жағдайлар болған жағдайда, әдетте, төтенше көмек қажет. Бірақ төтенше жағдайдан кейінде әлеуметтік қызметкердің көмегі қажет (бейімделу немесе қайта бейімдеу үшін). Бірақ кейде белгілі бір адам үшін қиын өмірлік жағдай төтенше жағдай болуы мүмкін (жұмыс жоғалту, мәжбүрлеп қоныс аудару және т.б.) [15,48-б].

Әлеуметтік жұмыс, ең бастысы, әлеуметтік қорғалмаған адамдарға арналған көмек. Бірақ ол қиын өмірлік жағдайға тап болған жағдайда қоғамның кез келген азаматына көмек көрсетудің әлеуметтік кепілі болып табылады. Жоғарыда айтылғандай, әлеуметтік жұмыс міндеттерінің бірі әрбір азаматқа заңға сәйкес қажетті барлық нәрселерді жеткізу болып табылады. Мұнда біз материалдық немесе психологиялық көмек туралы ғана емес, әлеуметтік және мәдени қызметтерді қоса алғанда, әлеуметтік қызметтердің барлық спектрін ұсынамыз. 3-суретте әлеуметтік және әлеуметтік-мәдени салалардағы қызметкерлердің бірлескен қызмет аймағын схемалық түрде айқындалған. Кейінірек көріп отырғанымыздай, кей жағдайларда бір қызметтің міндеттерін және басқа міндеттердің қай жерде басталатындығын анықтау қиын.

3. Сурет. Қызмет бағыттарының қатынасы: Әлеуметтік жұмыс және мәдени-демалыс қызметі

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Шет ел аймақтары бойынша бос уақыт мәдениеттілігі ісі ерекшеліктерін атаңыз.
2. «Шет елдегі бос уақытты ұйымдастыру» тақырыбында портфолио дайындаңыз.
3. Шет елдегі бос уақыттың даму тарихы мен қазіргі жағдайына талдау жасаңыз.
4. Жас адамның әлеуметтік ахуалы мен өзінің бос уақытына қанағаттануын негізге ала отырып, «Бос уақытты тиімді ұйымдастыру» тақырыбында эссе жазыңыз.
5. Мәдени орталықтарға қатысты сипаттамалар жүргізіңіз.

8 – сабақ Әлеуметтік-мәдени проблемалар тұрғысынан әлеуметтік жұмыс

Батыс елдеріндегі тұрғындарының өмір сүруінің жоғары деңгейде болғаны, экономикасы төмен елдердегі проблемалардың Батыс елдерінде жоқ сияқты болып көрінуі мүмкін. Алайда ол олай емес. Бұл проблемалар шын мәнінде халықаралық, жаһандық (жаһандық) деңгейде. Олардың шешілу жолдарын жекелей және бүкіл әлемдік қауымдастық ретінде қарастыру керек. Әлеуметтік көмек деңгейіне теңестірілетін жұмыссыздық бойынша *жәрдемақыны* алушыларға қамтамасыз ету. Отбасында отағасы 345 еуро көлеміндегі айлық ие болады. Егер отбасыларында тағыда бір екінші ересек адам еңбекке жарамсыз болса, олардың әрқайсысы әр ай сайын 311 еуро алады. 15-тен астам отбасы мүшелері 276 еуро, 15 жасқа дейінгі бала - айына 207 еуро алады. 7 жасқа толмаған немесе 16 жасқа дейінгі екі баласы бар жалғыз басты ана 469 еуро алуға құқылы. Толық емес отбасыда үшін жұмыссыздық бойынша жәрдемақы жүйесі ақылға қонымды мөлшерде жалдау және жылыту құнын қамтиды, одан да көп бала болса, ай сайынғы жәрдемақы 522 еураны құрайды. *Жұмыссыздық жәрдемақысына* ай сайынғы пәтер ақысымен, жылыту және жиһаз, киім сатып алу үшін біржолғы шығындарын қамтиды.

Мұндай көмек қиын өмірлік жағдайдағы соның ішінде, уақытша жұмысын жоғалтқан адамдарға көмектеседі. Бірақ жұмысын жоғалту фактісі адамға өте қиын әсер етеді. Жұмысын жоғалтқан адамдарға әлеуметтік және психологиялық қызметтер артық болмайды.

Жұмыссыздық Батыс қоғамының алдында тұрған жалғыз проблема емес.

Америка Құрама Штаттарының Әлеуметтік жұмысшыларының Ұлттық Қауымдастығының бағдарламасы «Family Ties» қарапайым американдықтардың кездесетін мәселелерінің толық тізімін ұсынады.

Психикалық денсаулық

Күнделікті зияткерлік мүмкіндіктері шектеулі адамдардың 20% ғана кәсіби ем алады.

Әлеуметтік әділеттілік

Күн сайын кемсітусіз кем дегенде 161 айыптау тең мүмкіндіктер жөніндегі комиссияның қарауына қабылданады(ұлттық азшылықтарға қатысты ұлттық кемсіту проблемалары, халықтың басқа санаттарына қатысты кемсітулер - әйелдер, қарттар және т.б.).

Білім беру

Күн сайын орта мектепті 11 830 оқушы тастап кетеді екен.

Денсаулық сақтау

37 миллион америкалық азамат медициналық сақтандырылмаған.

Отбасылық көмек

Күн сайын 15 000-нан астам ата-ана бала күтімін ұйымдастыру қажеттілігіне байланысты жұмысты тоқтатуға мәжбүр.

Кедейлік проблемасы әлемдегі ең бай және ең гүлденген елдердің бірі (кедейшілік деңгейі күнкөріс минимумынан 50% -ға төмен, кедейлік көрсеткішінің тағы бір маңызды көрсеткіші - медициналық сақтандырусыз америкалықтардың саны) болып табылатын АҚШ үшін өте маңызды болып қала береді. Мемлекеттің зор күш-жігеріне қарамастан, 2005 жылы кедейлер саны (яғни, ресми кедейлік шегінен төмен) саны 37 миллион адамды немесе американдықтардың 12,6% -ын құрады. Мысалы, кедейліктің тізіміне кіретін үш (Калифорния, Техас, Флорида) мемлекеттің маңызды сипаты қызмет көрсету секторында өте төмен жалақы алған және жұмыс орындарына қабылданған көптеген иммигранттардың болуында. Олардың қарқынды дамып келе жатқан, бірақ нашар білімді сериясы Құрама Штаттардың жаңа әлеуметтік феноменін білдіреді. Нью-Йорктің («кедейшілік» қалтасынан) ең «көрнекті» ерекшелігі - бұл ішкі қала деп аталатын тұрғындары («ішкі қала»), онда миллиондаған адамдар күндізгі жұмыс іздеп, арзан бөлмелері мен пәтерлерін жалға алып, қайырымдылық шаралармен, үкіметтік жәрдемақыға күн көрушілер.

Мұндай проблемалар басқа елдерде де бар. Швецияда ХХ ғасырдың 80-жылдарының соңында қылмыс, әсіресе, ұрлық көбейді.

Егер бұрынғы екі қылмыс аштық кезінде (1867-1868 жж. 1917-1918 жж.) орын алса және мұндай қылмыс «кедейліктен қылмыс» деп те аталуы мүмкін, ал жақында көтерілген өмір сүру деңгейіне байланысты қылмыстың өсуі «әл-ауқаттың қылмысы» туралы айтады. Соңғысы, бір жағынан, материалдық қауіпсіздікті қамтамасыз ететін қоғамдағы қылмыстарды жасау мүмкіндіктерін кеңейтуге байланысты, екінші жағынан қоғамдағы адамдардың өзгеру рөліне (жастар енді өз ата-аналарымен қорғалмайды, олар

еңбек процесіне бұрын болған дәрежедей арласпайды, яғни барлығы да жұмыссыздықтың кесірінен туындайды) байланысты.

Осындай мысал Норвегияда, Швецияға жақын орналасқан елде көрсетіледі. 2000 жылы жастар арасында шалбар белдеулеріндегі жаңа сән пайда болды. Жасөспірімдер жергілікті авиакомпаниялардың әуе кемесіндегі орындықтардан қауіпсіздік белдіктерін ажыратып тастап жүрді. («Әлем жаңалықтары» бөлімін қараңыз - 2000. - 2 қыркүйек, «Норвегия» сән үлгісі).

Мұндай мінез-құлықтың соңғы рөлі, біздің ойымызша, мәдени және бос уақытты жұмылдыру мен тәрбиелеудегі қателіктер, кейбір жастардың бос уақытыңды дұрыс ұйымдастыруға қабілетсіздігі, оны әлеуметтік маңызды іс-шаралармен толтыру мүмкіндігіне байланысты.

Байлықтың болуы - әлеуметтік қиындықтар үшін панацея емес. Мысалы, Жапонияда қол жеткізілген материалдық әл-ауқатқа, өмірдің жайлылығына қарамастан, қылмыстың ұлғаюы, өзін-өзі өлтіру, психикалық бұзылулар, адамдардың ерекше жағдайлары, әсіресе жастар арасында нақты ұлттық апат деп саналады. Осыған байланысты Жапония әлеуметтік тұрғыдан толықтай гүлденген ел ретінде қарастырылмайды.

Әрине, бұл проблемалар шет елдердегі әлеуметтік жұмыс сипаты мен бағыттарын анықтайды. Шын мәнінде, заманауи батыс қоғамы кәсіби әлеуметтік қызметкерсіз проблемаларды шешулері мүмкін емес.

Әлеуметтік жұмысшылардың саны өте жоғары ақы төленетін санатқа жатады, олар батыс елдерінде тұрақты түрде өсіп келеді.

Англияда - 100 мың адам, Швецияда - 20 мың адам, АҚШ-та - 162 мыңнан астам адам.

Бұл қызметті қаржыландырудың өсуі тұрақты түрде жалғасуда, бірақ әлеуметтік қызметкерлер өздері бөлінген қаражат жеткіліксіз деп санайды.

Шетелде әлеуметтік жұмыс әртүрлі деңгейде ұйымдастырылған: мемлекеттік, аймақтық және жергілікті (муниципалды). Оның бағыттары аумақтық және салалық принциптерге (ерекшеліктерге) сәйкес жіктелуі мүмкін. Аумақтық жұмыс-өңірлік деңгейде немесе тұрғылықты жері бойынша. Салалық жұмыс-клиенттердің нақты топтары (мүгедектер, тәуекел топтарының өкілдері және т.б.) бойынша. Әлеуметтік жұмыс-қызмет түріне байланысты мынандай бағыттарға жіктелуі мүмкін: жеке, топ (жеке, отбасымен, қоғамда, студенттік аудиторияда). Бірақ мұндай бөлу, көп жағдайда аумақтық және салалық принциптердің қиылысуына алып келеді [16,263-б].

Қазіргі уақытта белгілі бір салалар немесе әлеуметтік жұмыс бағыттары туралы айтуға болады. Мысалы, Англияда әлеуметтік қызметкерлер қалалық ауруханаларда, қамауда ұстау орындарында, мейірбикелік үйде, мектептерде, әлеуметтік жағдайы төмен отбасылармен жұмыс істейтін арнайы бөлімшелерде және қалалық және ауылдық жерлердегі жергілікті кеңестерде халық үшін жеке қызметтер бөлімдерінде жұмыс істейді. Әлеуметтік жұмыс әртүрлі әлеуметтік топтардан тұратын адамдарды қамтиды, әлеуметтік қызметкерлерге әр түрлі міндеттер

қойылады- кеңес беру, қаржылық көмек көрсету, жастар қауымдастығын құрудан және т.б.

Сонымен бірге, ықпал ету нысандары мен әдістерін таңдау әлеуметтік қызметкердің қызметі бағытталған субъектінің ерекшелігімен анықталады. Оларға жеке тұлға және оның отбасы болуы мүшелері, әртүрлі негізде біріктірілген адамдар тобы: аумақтық сәйкестілік, этникалық шығу тегі, жасы және т.б.

Осылайша, Англиядағы әлеуметтік қызметкерлердің көпшілігі 1972 жылы жергілікті қалалық және ауылдық кеңестерде құрылған халыққа жекелеген қызметтер бөлімдерінде жұмыс істейді.

Бұл бөлімшелерге тек әлеуметтік қызметкерлер ғана емес, сондай-ақ тұрғын үй-коммуналдық қызметшілер де қатысады; жұртшылыққа жеке қызмет көрсететін қызметкерлер; терапиялық гимнастика және массаж мамандары. Іс жүзінде бұл бөлімшелердегі әлеуметтік қызметкерлер көп емес, өйткені ең білікті және қымбат жұмысшы болып табылады. Олар топта 6-10 адамнан болып, олардың әрқайсысы өздерінің шағын ауданына жауап береді.

Әлеуметтік қызметкерлердің қызмет етуінің маңызды аспектісі - олардың *күш-жігерін* басқа мамандықтардың өкілдерімен *біріктіруінде*.

Әлеуметтік қызметкерлер - судьялармен, психологтармен, адвокаттармен және басқа мамандықтар өкілдерімен бірге тұтынушылардың проблемаларын жан-жақты шешеді. «Бауырлас» мамандықтар өкілдерінің функциялары арасында нақты шек жоқ, олар жиі бір-бірін алмастырады. Әрине, белгілі бір мәселелерді шешудің жалпы әдістері жоқ. Әлеуметтік мәселелерді шешкенде, тұтынушының қажеттіліктеріне байланысты - *жеке жағдайда жұмыс жасау* қажет.

Қауымдастықта перспективалық топтарды құру, *тәрбие мен бос уақытты ұйымдастыру* мәселелеріне әсер етпей кете алмайды. Мұнда әртүрлі гуманитарлық мамандықтардың өкілдері, оның ішінде әлеуметтік қызметкерлер, әлеуметтік педагогтар, демалу, бейімделу және бос уақытты өткізу саласының өкілдері көп дәрежеде қосылды.

Көбіне Швециядағы әлеуметтік жұмысқа ұқсас.

Мұнда әлеуметтік қызметкерлерді үш негізгі топқа бөлуге болады:

I - ауру адамдарға және мүгедектерге қамқорлық жасайтын адамдар. Көбіне медициналық мекемелерде қызмет атқарады.

II - әлеуметтік педагогтар.

III - әлеуметтік қызметкерлер (патронаж). Бұл әлеуметтік қызметкерлердің ең тиімді және көптеген тобы, оның ішінде зерттеушілерде бар.

20 мың әлеуметтік қызметкердің ішінен жартысына жуығы әкімшілік-аумақтық бірлікте, аудандарда, яғни тұрғылықты жері бойынша жұмыс істейді.

Жоғары білімі бар мамандардың тағы бір бөлігі (45%) келесі түрде бөлінеді:

- облыстық әкімшілікте шамамен 15% жұмыс істейді;
- медициналық мекемелерде, жоғары әкімшілік лауазымдарда
- түзету мекемелерінде (құқық бұзушылармен тікелей жұмыс істейтін);
- жұмыс іздеу кеңсесінде (5%), онда үлкен мүгедектермен жұмыс, әлеуметтік осал адамдар және т.б.;
- әлеуметтік қызметкерлерді даярлаумен айналысатын мектептер мен мекемелерде;
- отбасылық жоспарлаушы ұйымдарда; және т.б.

Швед парламентінде жоғарғы білімі бар әлеуметтік қызметкерлер көптеп кездеседі: парламенттегі 120 адамның 15-і - әлеуметтік қызметкерлер.

Осылайша, қазіргі уақытта шетелде әлеуметтік жұмысының негізгі бағыттары келесідей:

- ауруханаларда және психиатриялық емханаларда жұмыс істеу;
- қарттар үйінде;
- балалар үйінде;
- ұстау орындарында;
- мектептерде;
- кеңседе жұмыс орындарын ұсыну;
- тұрғылықты жері бойынша (жеке қызмет көрсету бөлімдері, әлеуметтік жағдайы төмен отбасылармен жұмыс істейтін департаменттер, қоғамда жұмыс істеу және т.б.).

№1-1 және 1-2 қосымшаларында әлеуметтік жұмыскер мамандығының сипаты мен шетелде жұмыс істеу тәжірибесі туралы қосымша мәліметтер ұсынылған.

Әлеуметтік жұмыс адамға дәстүрлі салаларда (білім беру, медицина) ғана емес, сонымен қатар мәдениетте де көмектесу үшін жасалғандықтан, мұнда әлеуметтік қызметкерлер, әлеуметтік педагогтар мен бос уақытты және демалуды ұйымдастырушылардың ойлары, олардың қызмет бағыттары сәйкес келеді. Бос уақытты ұйымдастырудың қажеттілігі мейірбике үйінде, балалар үйінде және қамауда отырған жерлерде, сондай-ақ тұрғылықты жерінде қажеттілігі сезіледі.

АҚШ-да әлеуметтік жұмыс энциклопедиясында босқындардың бейімделуі (Т. 1. С. 55, 57) мен адамның дамуының әлеуметтік-мәдени аспектісі (әлеуметтік жұмыс тәжірибесіне қатысты) (Т., 3, 4, 427-435). сынды сұрақтар қарастырылады.

Кейбір жағдайларда әлеуметтік-мәдени факторларды ескерместен, әсіресе, Америка Құрама Штаттары сияқты көпұлтты мемлекеттерде ұлттық топтардың өкілдері арасында тиімді әлеуметтік жұмыс ұйымдастыра алмайды. Бірақ бос уақытты және мәдени-шығармашылық қызметті толықтай ұйымдастырмай, жеке адамның және қоғамның өмірін елестету мүмкін емес. Сонымен қатар, басшылықтың тиісті бөлімдерінде халықтың әртүрлі топтарымен мәдени-сауық, бос уақыт және

анимациялық жұмыстардың нақты түрлері қарастырылады, оның ішінде әлеуметтік жағынан осал топтармен (мүгедектер, «үшінші жастағы» адамдар және т.б.) жұмыс.

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Бос уақыттың теориялық және тарихи аспектілерінің арақатынасын ашып көрсетіңіз.
2. Бос уақыттың батыстық социологиялық концепцияларының маңызын атаңыз.
3. Рекреациядағы әлеуметтанудың мәні.
4. «Рекреация», «Рекреациялық қызмет» ұғымдарына анықтама беріңіз.
5. «Әлемдік картинг - турнирлер» атты жобалық бағдарлама құру.

ШЕТЕЛДЕГІ МӘДЕНИ ЖӘНЕ ДЕМАЛЫС ҚЫЗМЕТІ - ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ПРОЦЕСТІҢ АЖЫРАМАС БӨЛІГІ

9 – сабақ Батыс елдерінің мәдени саясатының ерекшеліктері. Мәдениет мекемелерін басқару және қаржыландыру

Батыста бос уақытқа өте назар аударады. Бұл мәдени саясаттың негізгі басымдықтарының бірі. Бос уақыт мәселесі теориялық және іс жүзінде қарастырылады. Бұл болашақта бос уақыттың рөлі одан әрі арта түсетініне байланысты. Бүгінгі күні өркениеттің даму деңгейі материалдық тауарлардың сипаты бойынша ғана емес, сонымен қатар халықтың демалысын ұйымдастыру арқылы өлшенеді.

19-шы ғасырдың соңында өнеркәсіптік өндіріс деңгейі күрт өскен кезде, Батыстың дамыған елдерінде демалыстың проблемалары басталып, жұмыстың және жұмыссыздық уақытының нақты бөлінуі байқалды. Еңбек өнімділігі уақытты қалай пайдаланғанына байланысты болды. Бос уақыттағы үлес өскен сайын, оның маңызы әлеуметтік жағынан да арта түсті. Бос уақытың қай уақытта жұмсалуы туралы сұрақ әлеуметтік және әлеуметтік-педагогикалық аспект болып табылады. 1883 жылы Поль Лафаргтың «Жалқау болу құқығы» мақаласы, 1899 жылы Торштейн Вебленнің «Боссыз класс теориясы» атты кітабы жарық көрді. Осы жұмыстардың астарында елеулі проблемалар жасырылған.

20-шы ғасырдың әсіресе екінші жартыжылдығында бос уақыттың проблемаларына көп көңіл бөлінді.

Бос уақыт әлеуметтануының негізін қалаушылардың бірі - Джофр Думаседиер. Оның негізгі еңбектері: «Демалыс қоғамға» (1962), «Демалыс және қала» (1-1966 ж., 2-1976 жж.).

Бірақ бос уақытты зерттеуге арналған «Еркін уақыттың мәдени революциясы» атты сенсациялық монографияны Дж.Дюмазедье (1988) жасады. Осы кітапқа сәйкес, 1989-1991 жылдары Канаданың, АҚШ-тың, Ұлыбританияның, Австралияның бірқатар қалаларында ғылыми конференциялар өткізілді.

XX ғасырдың 80-жылдарында Д.Кларк және К.Критер «Ібілістің ақылсыз қолдар үшін жұмыс істейді» деген қызығушылықпен жазған кітабын шығарды. Кітаптың атауының өзінде дабыл сигналы анық естіледі: бос уақыт тек жақсы емес, сонымен қатар әлеуметтік мінез-құлықтың ерекше саласы. Демалыс - өте күрделі құбылыс. Ол мақсатқа байланысты, оң немесе теріс болуы мүмкін. Демек, теория мен практикада бос уақыттың проблемаларына деген қызығушылық, өз кезегінде, оң нәтиже бере алмайды. Демек, теория мен практикада бос уақыттың проблемаларына деген қызығушылық, өз кезегінде, оң нәтиже бере алмайды.

Көптеген азаматтар үшін (бұдан әрі - Еуропа мен Американың алдыңғы қатарлы елдері) демалыстың пен бос уақытты өткізудің жоғары деңгейін қалай қамтамасыз ете алады, соның ішінде халықтың белгілі бір топтарына (мүгедектер «Тәуекел топтары» және т.б.)?

Бұл сұраққа жауап беру үшін алдымен шет елдердің мәдени саясатының кейбір аспектілерін қарастырамыз.

Әлеуметтік жұмыс сияқты, Батыста мәдениет және бос уақытты ұйымдастыру үш деңгейде ұйымдастырылады: мемлекеттік (жалпыұлттық), аймақтық (мемлекет, облыс және т.б.) және муниципалдық (жергілікті, қала немесе ауыл, қауымдастық). және т.б. Бұл облыстың басқару сипатында және оны қаржыландыру сипатында көрінеді.

Көптеген Батыс елдерінде қазіргі кезде мәдениетті басқарудан *орталықсыздандыру (децентрализациялау)* болуда. Мемлекет әкімшілік функцияларының елеулі бөлігін береді.

Еуропалық мәдени саясатты дамыту үрдістерінің белгілі бір идеясы 1999-2000 ж.ж. тоғыз еуропалық елдерде, соның ішінде Біріккен Корольдік, Финляндия, Нидерланды және Германияда жүргізілген зерттеу деректері бойынша берілген және Францияның *Circular* журналында жарияланған. Зерттеу нәтижелері бойынша еуропалық елдердің мәдени саясатының даму үрдістері туралы айтуға болады:

- бас тартатын

Мәдениетті тікелей басқаруға бас тартып, өз құзыретіне жататын мемлекеттік қаражатты тиімді пайдалану үшін жағдай жасайтын мемлекеттің рөлін өзгерту;

- коммерциялық емес секторды мемлекеттік мәдени саясат жүргізуде шынайы серіктес ретінде бекіту;
- мәдени сектордағы жекешелендірудің ерекше нысаны;
- мәдениет факторының ұлғаюы;

- аймақтық және жергілікті факторлардың рөлін арттыру мәдени саясат;

- әртүрлі қолдауда көрініс тапқан элиталыстан кету қызмет түрлері және халықтың түрлі топтары мен әлеуметтік топтары.

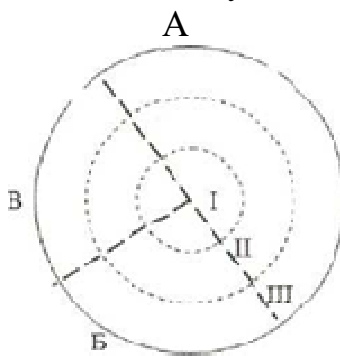
Сонымен қатар, зерттеу осы үрдістер қоғамның азаматтарының мәдени саясатына тікелей қатысуына негізделгенін көрсетеді. Сондай-ақ, мемлекет пен үшінші сектор деп аталатын (қауымдастықтар, қорлар, шіркеулер, діни және кәсіподақ ұйымдары) серіктестік қарым-қатынас орнатудың маңыздылығы да атап өтіледі.

Жоғарыда айтылған материалдар, ең алдымен, шет елдердің мәдени саясатының әлеуметтік бағыттылығы туралы, қоғамның барлық салаларын қамтитын ниет туралы куәландырады.

Бұған қоса, қоғамға тәуелділік ретінде әкімшілік функциялардың бір бөлігін беру де маңызды. «Мәдениет саласындағы билік органдарының міндеті», - дейді Еуропалық өнер және мұра форумының президенті Саймон Манди «Қолдау білдіріп, кеін шетте қалу». Шет елдердің мәдени саясатының мақсаты адамға өзінің мәдени әлеуетін іске асыруға жәрдемдесу, әрбір адамның мәдениетіне физикалық және әлеуметтік қол жеткізуді қамтамасыз ету туралы жарияланады [17,12-б].

Бұл мақсатқа жету оңай емес. Мәдениет мекемелері мәдени өмірдің жалғыз қатысушылары болып табылмай, адамдардың және бүкіл халықтың шығармашылық қызметін ескеру қажеттілігін өте маңызды.

Мәдениет және мәдени-сауықтыру қызметі саласы үш негізгі салаға (мемлекеттік-бюджеттік, әлеуметтік ерікті және коммерциялық) бөлінгендіктен, осы саланы басқару мен қаржыландырудың үш бағыты және үш деңгейлері туралы былайша айтуға болады (4-суретті қараңыз).

4 сурет. Мәдениетті қаржыландыру

Шартты белгілер:

А - мемлекеттік бюджеттік сектор; В - әлеуметтік ерікті сектор; В - коммерциялық сектор;

І - ұлттық деңгей; ІІ - аймақтық деңгей; ІІІ - муниципалдық деңгей.

Көптеген мемлекеттерде мемлекеттік бюджет саласы негізгі болып табылады.

Мемлекеттік бюджет саласы - көптеген мемлекеттерде негізгі болып табылады. Мәдениет үшін қаражат мемлекеттердің, облыстардың және

қала мен аудандардың жыл сайынғы бюджеттеріне енгізіледі және тиісті деңгейлерде таратылады. Ұлттық деңгейде қаражат бөлу әлемнің озық елдерінің (АҚШ қоспағанда) әртүрлі атауларында бар және мәдениет министрліктерінің жауапкершілігі болып табылады. Өңірлік деңгейде тиісті бақылаушы органдар. Мәдениет және бос уақытты өткізуге арналған негізгі қаражат қала мен аудандарға бөлінеді. Бюджеттік қаражат жеткіліксіз болғандықтан, мәдениет мекемелері халыққа ақылы қызмет көрсетуге құқылы (дұрыс әдебиеттерді іздестіру, фотокөшіру және т.б.)

Әлеуметтік ерікті сала да өз қаражатынан және әлеуметтік-мәдени міндеттердің шешілуіне байланысты үш деңгейде жұмыс істейді. Соңғы үрдіс мемлекеттік басқару функцияларының бір бөлігін қоғамдық ұйымдарға беру болып табылады. Бұл қаражаттың мемлекеттік бөлігі тікелей емес, мемлекеттік қорлар мен қауымдастықтар арқылы бөлінеді дегенді білдіреді. Әлеуметтік ерікті сектор, әдетте, мәдениет және демалыс саласындағы әлеуметтік мәні бар жобалар мен бастамаларды қолдайды.

Коммерциялық сала үш деңгейдің кез-келгенінде жұмыс істей алады. Бірақ, әдетте, коммерциялық пайда әкелетін мақсатты бағдарламаларға инвестиция жасайды. Кейбір жағдайларда коммерциялық ұйымдар қайырымдылық

қызметімен айналысады. Коммерциялық ұйымдардың бос уақытты және ойын-сауық индустриясын құрудағы рөлі, халықтық өнерді қолдау.

Мәдениет саласында қоғамдық және жеке қайырымдылық қорлар, демеушілер, меценаттардың да барын айта кеткен жөн. Көптеген шетелдік қорлар өте үлкен қаржы ресурстарына ие, олар кез келген құнды әлеуметтік-мәдени іс-шараларды қолдауға мүмкіндік береді. Жеке меценаттардың өте қатты және жеке жарналары.

Осылайша Батыстың дамыған елдерінің мәдени саясатының негізгі компоненттері болып табылады: 1) мәдени басымдықтарды және қызметті сәйкестендіру, 2) осы саланың жұмыс істеуін қамтамасыз ету жөніндегі шараларды әзірлеу. Осы шаралардың ішінде тиісті заңдарды қабылдау, мәдени мекемелерді қаржыландыру, мәдениет қызметкерлерінің және оларға көмектесетін адамдардың материалдық және моральдық ынталандыруы маңызды орын алады.

Мәселен, әр еуропалық елде мәдени саясатты жүргізуге қатысты ортақ және ерекше ережесі бар. Еуропа Кеңесінің мәдениет саласындағы ережелері мен ұсынымдарының жиынтығы - Симон Мунди жасаған және «Мәдени саясат: қысқаша нұсқаулық» атты кітабына енгізген. (Еуропалық мәдени саясат: Стратегия мен нұсқауларды таңдау: 2002. - 91-99 бет).

Батыс елдеріндегі (Ұлыбритания, Германия, Италия, Канада және т.б.) мәдени саясаттың сипаты туралы құнды ақпарат Мәдениет әлеміне жинақталған. Халықаралық мозаика: шет елдердің мәдени саясатына салыстырмалы талдау». М, 2003. Бір немесе басқа елге арналған «Мәдени қаржыландыру» атты арнайы бөлімі бар. Еуропалық мәдени саясатты жүзеге асыруға байланысты көптеген материалдар «Шет елдердің мәдени

өмірінің панорамасы» (брошюраларының сериясы(2004 жылғы қаңтар айына дейін жарияланған) және «Мәдениет обсерваториясы» (2004 жылдың қаңтар айынан бері жарық көрген) журналдарында және бүгінде басылымнан алынып тасталынған «Мәдени өмірдің панорамы ...» бар.

Басқа басылымдардан алуға қиынға соғатын, шет елдік мәдени саясат туралы *қосымша ақпараттың* маңызды бөлігі жедел басылым материалдарында кездеседі.

Біздің пайымдауымызша, мерзімді басылымдарда (газеттер, журналдар) электронды БАҚ-мен бірге шетелдік *алеуметтік-мәдени артефактілер* туралы соңғы ақпараттар бар (латын тілінен аударғанда, артефакті жасанды түрде білдіреді, сондықтан бұл термин мәдениет және оның саласында жасалынған барлық нәрсені білдіреді).

Осы көздерден алынған материалдарды ең алдымен «Мәдениет» газетінен сараптама жасайық.

Мәселен, Аркадий Ваксбергтың «Роден без денег. Культурная программа Николя Саркози» атты мақаласында мәдениет мәселелері бойынша француз президентінің (лауазымға үміткер) пікірлері келтірілген.

Бағдарлама ережелерінің ішінде:

- «мәдени әртүрлілік» қажеттілігі;
- мемлекеттің ұлттық мәдениет ескерткіштерін құрметтеу жөніндегі міндеті;
- «мәдениет қолжетімділігі», «онымен танысу үшін ұзақ сапарға аттанбау жағы»;
- балалардың және жасөспірімдердің сұлулық пен дәмділік сезімін дамытуға қажетті мектеп бағдарламаларын жетілдіру қажеттілігі;
- өндірушілер мен тұтынушылардың мүдделерін «біріктіру» мақсатында авторлық құқық туралы заңға өзгерістер енгізу туралы;
- барлық мемлекеттік мұражайларға еркін кіруге ниет білдіре отырып, олардың келуі үшін «ойын-сауық емес, білім берудің ажырамас бөлігі болып табылу және білім беру»;
- 2003 жылғы 1 тамыздағы меценат туралы Заңды жетілдіру. Заң жеке және заңды тұлғалардың жеке ақшасын инвестициялауды ынталандырды.

Бұл бағдарламада біз көптеген өркениетті елдердің *жалпы* мәдени жағдайын және Францияға тән *ерекшеліктерін* көреміз.

Ең алдымен, біз «мәдени әртүрлілік» деп аталатын ережеге сілтеме жасаймыз. Ол ЮНЕСКО-ның 2001 және 2005 жылдары қабылданған мәдени әртүрлілік туралы құжаттарынан тікелей байланысты.

Біз сондай-ақ мәдени ескерткіштерді қорғау туралы жалпы ережеге және «мәдениет қол жетімдігіне» қатысты ережелерді қарастырамыз.

Ерекше бағдарламаға меценаттық туралы Заңды жетілдіру және мұражайларға тегін баруды жоспарлау туралы ережелер. Мәскеудегі Швеция елшілігіндегі бірлескен мәдениет кеңесшісі Марианна Хультбергтің негізгі ұстанымдарына назарын аударайық:

- мемлекет іргелі нәрселерді қолдау керек: музыкалық білім, филармониялық оркестр және т.б.;

- Мемлекет мәдениетті қолдайды, бірақ бәрін емес (шамамен үштен бір бөлігін);

- өздерінің жобаларын ұсыну арқылы мәдени мекемеден қаржылай көмек алу;

Енді Финляндияның мәдениет министрі Таньер Карпелеге сөзіне назар аударсақ. Финляндиядағы мәдени саясаттың негізгі бағыттары қандай және оны кім қаржыландырады деген сұраққа:

Финляндия білім министрлігінің мәдени саясаты мыналарды қамтиды:

ұлттық мәдениет және өнер институттары, мемлекеттік субсидиялар мен қолдау көрсету, мұражайлар, театрлар мен оркестрлер;

қалалық мәдени-кітапханалық жұмыс;

сондай-ақ мемлекеттік қаржыландырылатын қоғамдық бірлестіктер, ұйымдар және азаматтардың басқа да қызметі;

Балалар мәдениетіне ерекше назар аударылады.

Басқарма ең алдымен ресурстарды бөлу, мәдениет саласындағы орталықсыздандыру іс жүзінде қалай жүзеге асырылатынын қарастырайық. Осылайша аймақтық және коммуналдық шығындар (жиынтықта) Финляндиядағы шығындардың 55% құрайды; Францияда - 51%, Норвегияда - 56%, Швецияда - 54%.

Орталық үкімет жергілікті билік органдарының әрекеттерін үйлестіретін функцияларды сақтайды; оларды қажетті ақпаратпен қамтамасыз ету (аймақаралық көрмелерді, театр және музыкалық фестивальдарды өткізу және т.б.), халықаралық ынтымақтастықты ұйымдастыру.

Осылайша, халықтың бос уақытын ұйымдастыру жөніндегі жұмыстың негізгі бөлігі жергілікті билік органдарына немесе жергілікті мәдениет кеңестеріне тиесілі.

Бұл кеңестердің міндеті халықтың түрлі топтарының (өнер сүйер қауым, жалпы жұртшылық және т.б.) қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жағдай жасау болып табылады. Сонымен қатар жергілікті билік облыстың, қаланың немесе басқа елді мекеннің мәдени өмірін дамыту үшін барлық қажетті құралдарды иеленеді.

Тарихи мәнге, әлеуметтік құрылымға, саясатқа, мәдени дәстүрлерге байланысты әр ел өзінің азаматтарының мәдени және ойын-сауық саласын өздігінен ұйымдастырады.

Осылайша, Австриядағы орталық бюджеттің мәдениетіне жұмсалатын шығындардың ең үлкен бөлігі «орындаушылық өнер» болып табылады (46,6%), ал Ұлыбритания мен Испанияда тек 1,8-1,9%.

Италия, Нидерланды, Швейцария және Ұлыбританияның орталық бюджеттерінен мәдени мұраны қаржыландыру саласында мұражайларға, мұрағаттарға және сәулет ескерткіштеріне жұмсалатын шығындар басым -

39-44%, ал Германияда барлық шығындардың 2% -нан кемі олардың қажеттіліктері үшін бөлінген. Оның бюджетінде «әлеуметтік және мәдени оқиғалар» (76,4%) басым, ал Ұлыбританияда бұл мақала шығыстардың тек 1% -ын құрайды.

Нидерландыдағы *аймақтық* бюджеттердің мәдениетіне жұмсалған шығындар құрылымында кітапханаларға (42%), Германияда әлеуметтік және мәдени шараларға (45%), Данияда - орындаушылық өнерге (41%).

Көптеген елдердегі мәдениет үшін жергілікті бюджеттердің маңызды бөлігі кітапханаларға жұмсалады: Данияда - 69%, Ұлыбританияда - 62%, Швецияда - 39%, Нидерландыда - 28%.

Германияда 64%, ал Швецияда - жергілікті бюджеттердің мәдениетіне жұмсалатын шығындардың жартысы әлеуметтік және мәдени шараларды қаржыландыру үшін пайдаланылады.

Канаданың ғалымдарының айтуынша, индустриалды елдерде мәдениет пен өнер саласын қаржыландырудың үш негізгі үлгісі бар.

I үлгісі. Мемлекеттік - рухтандырушы. Ол демеушілік пен меценаттықты насихаттау арқылы, сондай-ақ салық жеңілдіктері арқылы мәдениетке жанама әсер етеді. Мұндай мемлекеттерге АҚШ пен Швейцария жатады. Жоғарыда айтылғандай, АҚШ-та мәдениет министрлігі ғана емес, сондай-ақ мәдениет бюджеті де бар.

АҚШ-тың Мәдениет, баспасөз және білім беру жөніндегі кеңесшісі Джеймс Кения «Америка Құрама Штаттары көптеген елдерден ерекшеленеді», - деп мәлімдеді, «мәдениет пен білім беруді, ұлттық донорлардың түрлерін белсенді қолдайтын бірнеше ірі қорлар бар. Мысалы, Халықаралық зерттеу және алмасу жөніндегі кеңес сияқты ұйымдар. Бірақ бұл қала немесе федералды билік мәдениетке көп ақша жұмсамайды дегенді білдірмейді.

/ Мәдениет. - 2008 ж. - 17 қаңтар. - 15-бет /

Мысалы, 2006 жылы АҚШ конгресі Смитсонян мұражай кешеніне (әлемдегі ең ірі деп есептелінген) 621,3 млн. АҚШ доллары көлемінде қаражат бөлуге тиіс еді (біздің есептеулеріміз бойынша, бұл «Ресей мәдениетінің жыл сайынғы бюджеті»). «Мәдениет». -2005.-8 қыркүйек.

Мәдениет үшін маңызды қаражат жеке тұлғалардан келеді. Баспасөзге Калифорния кәсіпкері және филантроп Кеннет Беринг 2000 жылдың қыркүйегінде Американдық Ұлттық музейге (Смитсон мұражай кешені) 80 миллион доллар бергені хабарланады. Қазіргі уақытта Ұлттық мұражай өз атауында: «Беринг орталығы» деген атқа ие болды.

Басқа американдық филантроптың атауын Альберт Вилар деп атайық. 2001 жылы ол өнер орталығын қолдау үшін 50 миллион доллар сыйлық жасады. Джон Кеннеди Вашингтонда. Бұл қаражаттың кейбіреуі Мариинский театрының (Санкт-Петербург, Ресей) турдың қойылымдарына арналған.

2001 жылы американдық Альберт Вилар Вашингтондағы Джон Кеннеди атындағы өнер орталығын қолдау үшін 50 миллион доллар көлемінде қайырымдылық жасады. Бұл қаражаттың кейбіреуі Мариинский театры (Санкт-Петербург, Ресей) турдың қойылымдарына арналған.

II үлгісі. Мәдениет және өнер саласын қаржыландыру. *Мемлекет - патрон.* Рухани шығармашылық саласын саясаттың тікелей әсерінен оқшаулауға ұмтылу. Мәдениет саласын (Англия мен Ирландия) қаржыландыру үшін тәуелсіз орта мерзімді құрылымдар құрылуда. Осылайша, 1994 жылдан бері өткізілген *Ұлттық лотерея* Ұлыбританияның мәдени өміріне елеулі серпін берді. Лотерея табысын бөлуді бірнеше қоғамдық ұйымдар жүзеге асырады. Олар: өнер жөніндегі кеңес, қайырымдылық лотереялары Ұлттық Кеңесі, Ұлттық мұра мемориалдық қоры және т.б. Лотереядан түскен қаражат театрлар, мұражайлар, саябақтар және т.б. жабдықтарды салу, жабдықтау және қызмет көрсету саласына жұмсалады. [Бұл туралы қосымша ақпарат алу үшін Мәдениет обсерваториясын қараңыз. - 2005 ж. - №5. - 20-26 беттер.]

III үлгісі. Мәдениет саласын қаржыландыру. *Мемлекет- сәулетші.* Мәдени саясат саласындағы мемлекеттік аппарат арқылы белсенді ықпал ету. Құрлықтық Еуропа елдері (Германиядан басқа) және әсіресе Солтүстік Еуропа (Норвегиядан басқа) мемлекеттерді осы тобқа жатқызылуы мүмкін. Бұл тұрғыда ең маңыздысы Франция, Батыс Еуропада бірінші болып Мәдениет министрлігі құрылды (1959 ж., Генерал де Голль үкіметі). Қаласаңыз, ол мәдени салада орталықсыздандыруға көшуді бастады, яғни, Орталықтан орталыққа көшіру. Француз тілін және ұлттық киноны қорғау үшін өте қатаң саясат жүргізеді. / Бұл туралы: Франция ұлттық және мәдени тәуелсіздік үшін күресте // Қазіргі әлемдегі мәдениет: тәжірибе, проблемалар, шешімдер: ғылыми. хабарландыру: с. -М., 2002. - том. 5. - 64-69 б./

Германияда мәдени саясат негізінен жер және қала деңгейінде дамыған. Бұл тарихи оқиға. Федералды деңгейде тек жастар мәдениеті теледидар саласында және шет елдермен мәдени байланыстарда ғана саясат жүргізіледі.

Жер деңгейінде жергілікті билік органдары елеулі қаржылық қаражатқа негізделген мәдениет бюджетін қабылдайды. Бұдан басқа, ірі қалалар жер телімдерін бөлумен қатар жеке қаражатқа ие (мысалы, Франкфурт-на-Майне, қалалық бюджеттің 7% -ы мәдениетті дамытуға бағытталған).

Қоғамдық және қайырымдылық ұйымдары мен бірлестіктері Германияның мәдени өмірінде маңызды рөл атқарады. Олардың өздерінің материалдық құралдары бар және көбінесе олардың қызметінде тәуелсіз. Осылайша, театрды сүйетіндерді біріктіретін ұйымдарға 600 мыңнан астам адам ие, бұл театрлық қызметті жоғары стандарттарда қолдауда маңызды рөл атқарады.

Германиялық кәсіподақтар көптеген мәдени бірлестіктерге субсидия жасайды, театр фестивалі сияқты түрлі іс-шаралар өткізеді. Қайырымдылық, діни және басқа ұйымдар жастардың әлеуметтік және мәдени орталықтарының құрылысын немесе жұмысын қаржыландырады.

Норвегияда Германиядан айырмашылығы орталықсыздандыру тарихи емес, 20-шы ғасырдың 70-ші жылдарының ортасынан бастап әдейі жүргізілген саясаттың нәтижесінде дамыды. Орталық билік мәдениет саласындағы көптеген құқықтарды жергілікті деңгейге ауыстырды. Жергілікті мәдениет кеңестері белгілі бір жағдайларда қаржы ресурстарын пайдалануды анықтайды.

АҚШ-та әлеуметтік инфрақұрылымды дамытуға еліміздің қалалары мен аймақтарының объективті қажеттіліктерін бағалау үшін арнайы әдіс әзірленді. Даму коэффициентіне сәйкес субсидиялар қалалар арасында бөлінеді. Жергілікті билік органдарына тікелей гранттар үлесі артып келеді. Жергілікті билік өз қаражаттары мен гранттар бағытын анықтайды. Мемлекеттік қаржыландырумен қатар жергілікті мәдениетті қолдаудың басқа да көздері бар.

Францияда жоғарыда айтылғандай, жергілікті мәдениетке бөлінген қаражатты толықтыруда меценаттар үлкен рөл атқарады (заңға сәйкес, мәдени даму үшін бөлінген сомалар салық салынбайды). Жергілікті билік органдары меценаттықтан және жарнамадан алынған қаражаттарды өздері пайдаланады.

Қазір Финляндияның тәжірибесіне қайта оралсақ. Бұл елдің Мәдениет министрі Тая Карпела былай дейді:

- Мемлекет Финляндияның мәдениетінің негізгі қаржыгері болып табылады, бірақ бұл қаржыландыру арнайы түрде жүзеге асырылады.

Мәдениет пен өнерге жұмсалған қаражаттың көбісі құмар ойындары бойынша мемлекеттік бюджетке түседі.

Жоғарыда айтылған мәлімдемені Финляндиядағы мәдениетті қаржыландырудың негізгі (арнаулы) көздерінің бірі - құмар ойын бизнесі туралы және мәдениетке қаражаттың жетіспеушілігі туралы ақпарат назар аударылады.

Біз бұл мәселе бойынша өз пікірімізді білдірсек, біздің ойымызша, құмар ойындардан түскен қаржыны оң мақсатта болса да мәдениет немесе спорт болсын (көп бөлігі спортқа жұмсалады мысалы Ресейде) жұмсау моральдық тұрғыдан дұрыс емес деп есептейміз. Сайып келгенде, бұл ойын-сауық түрін дамытудың жай-күйі мен тіпті көтермелеудің бір түрі, ол ең қауіпті әлеуметтік аурулардың бірі - *құмар ойындарға* алып келеді.

Енді мәдениет саласындағы қаржы жетіспеушілігі туралы.

Бүкіл әлемде, дамыған елдердің өзінде де мәдениет қалдық принцип деп аталатындарға сәйкес қаржыландырылады.

Мәдениет саласындағы қаржының жетіспеушілігі туралы көптеген еуропалық елдердің тиісті ведомстволарының басшылары шағымданады. Олар қосымша қаржыландыру көздерін іздеуге мәжбүр. Бірқатар елдерде

олар «мәдениетті қолдайтын бизнестің нақты пайдасын қамтамасыз етуге» тырысады. Осылайша, Францияда мәдениет пен бизнестің қарым-қатынасындағы серпіліс Меценаттар туралы Заңның арқасында жүзеге асырылды (жоғарыда айтылған - В.Д.), ол қайырымды жандарға тек салық жеңілдіктерімен ғана емес, демеушілік сыйлықтармен де қамтамасыз етеді. Ұлыбританияда мәдениет пен бизнестің қарым-қатынасын «заңдастыру» үшін салықтық ынталандыру және түрлі демеушілік жобалар ойлап табылды. Олардың арасында ағылшын тілінің әйгілі бағдарламасы бар, демек, егер демеуші мәдениет бір доллар салса, мемлекет екіншісын береді, демек, мәдени жобаның көлемін екі есеге арттырады.

Өкінішке орай, Ресейде меценаттар туралы заң әлі қабылданбады, бұл, әрине, ұлттық мәдениетке қосымша қаражаттың түсуіне ықпал етпейді.

Еске салайық, 2006 жылы француз қайырымдылық ұйымдарының мәдени қажеттіліктеріне 1,6 миллиард евро бөлінді.

Әрине, көптеген мемлекеттерде мәдениет саласын қаржыландыру мәселесі өте өткір. Бұл экономикалық жағынан ең гүлденген елдерде де байқалады.

Соңғы мақалада әлемдегі ең үлкен болып табылатын Смитсонян мұражай кешенінің бір бөлігіне қаржының жетіспеуіне байланысты өте қайғылы факт туралы айтылған. Бұл Американдық тарих мұражайында бірнеше құнды экспонаттардың жоғалуы туралы жайында айтылады. Өткен ғасырдың 40-жылдарында Эрл Танердің құрған әйгілі құралдар жинағы ұзақ жылдар бойы қиын жағдайға тап болған жылу жүйесіндегі серпілістің нәтижесінде жойылды.

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Алдыңғы қатарлы Батыс елдерінің мәдени саясатының бағдарын негізге ала отырып, баяндама дайындау.

2. Қазақстан мен Батыс елдерінің мәдени саясатының ерекшеліктеріне талдау жасап, венна диаграммасын құру.

3. Мәдениет мекемелерін басқару және қаржыландыру сызбасын көрсетіңіз.

4. Менеджменттің демалыс қызметіндегі алатын орны. Бос уақытты басқарудың негізгі факторларын атаңыз.

5. Қазірде туристік нарыққа бағдарлауда қандай аспект ерекшеленеді.

10- сабақ Сыртқы демалыс үлгісі

Сыртқы бос уақытты зерттеуде екі негізгі ұғым пайдаланылады: «бос уақыт» және «демалыс». Көбінесе бұл ұғымдар біріктіріледі: демалыс және демалыс аймағы. Бұл жағдайда «бос уақыт» түсінігі коммерциялық және ойын-сауық мағынасын арттырады, ал «демалыстың» тұжырымдамасы – әлеуметтік. Бұл коммерциялық емес сипаттағы және әлеуметтік маңызы бар мақсаттарға назар аударады. Бұл туралы Е.Г. Доронкинаның «Шетелде

бос уақытты ұйымдастыру» атты тарауында жеткілікті егжей-тегжейлі талқыланған.

Іс жүзінде практикада бір тұжырымдаманы екіншісінен бөлу қиын. Сонымен қатар, таза ойын-сауық іс-шарасы әлеуметтік бағдарға ие болуы мүмкін. Көңіл көтеру, белсенді демалу, адам өзінің рухани және физикалық күш-жігерін қалпына келтіреді, ол адам мен тұтас қоғам үшін маңызды.

Сонымен қатар адамның физикалық және рухани денсаулығын қалпына келтіруге бағытталған арнайы іс-шараларды өткізу қажеттігін жоққа шығаруға болмайды. Бұл жай ғана тыныштық, яғни ештеңе жасамау, пассивті тынығу болуы мүмкін. Бірақ психологиялық жайлылықты қалпына келтіруге көмектесетін арнайы жаттығулар мен іс-шаралар жүйесі болуы мүмкін.

Біздің ойымызша, жеке тұлғаны әлеуметтендіру процесі таза ойын-сауық іс-шарасында орын алады. Мәселен, ептілік, батылдық және басқа ұқсас қасиеттерді талап ететін белгілі бір ойынға қатысу арқылы адам басқалардан өзін нашар сезінбейді.

Батыста демалудың әртүрлі түрлерін ұйымдастыру туралы айтатын болсақ, мұндай терминді «бос уақыт пен ойын-сауық іс-әрекеті» немесе «мәдени-демалыс қызметі» ретінде пайдалану ыңғайлы болар еді деп ойлаймыз. Екеуінде де шешілетін міндеттердің «күрделілігі», соның ішінде аталған қызметтің әлеуметтік бағыттылығы байқалады. «Демалыс және ойын-сауық қызметі» - жеке тұлғаның физикалық және психикалық денсаулығын қалпына келтіру болса, «мәдени-тынығу» - әлеуметтік маңызы бар мақсатқа назар аударады: демалыс ғана емес, сонымен бірге мәдени деңгейін көтереді.

Жоғарыда айтылғандай, Батыста бос уақыт мәселесінің теориялық және практикалық аспектілеріне көп көңіл бөлінеді. Батыс өркениетінің бос уақытын анықтау тұжырымдамасы әзірленді, оның негізгі үлгілері сыналды деп айтуға болады.

Батыста демалудың заманауи *тұжырымдамасына* сәйкес бос уақыт демалу, көңілді шыңдау, өздерінің хабардарлығын немесе білімін дамыту, еріктілікке әлеуметтік және мәдени шығармашылыққа қатысу, өздерінің азаматтық, кәсіби деңгейін жоғалту үшін өз еркімен шұғылдануға болатын іс-шаралар жиынтығы ретінде айқындалады.

Шын мәнінде, барлық бос уақыт *модельдері* келесі функцияларды орындайды: физиологиялық, психологиялық, когнитивті, эстетикалық, коммуникативті, компенсаторлық және шығармашылық. Бұл жағдайда әдетте үш маңызды функция бөлінеді: демалыс, ойын-сауық, жеке тұлғаның физикалық және рухани дамуы.

Сонымен қатар, әрбір елдің немесе топтың бос уақыт үлгісі өз сипаттамаларына ие. Біз белгілі бір функцияның шынайы салмағын немесе олардың арақатынасын айтып отырмыз.

Мұнда еліміздің географиялық жағдайы, халықтың тарихи-мәдени дәстүрлері, материалдық және қаржылық мүмкіндіктердің болуы маңызды. Осыған байланысты бірнеше негізгі демалыс моделінің болуы туралы айтуға болады: американдық, еуропалық, бұрынғы кеңестік, басқа елдер мен өңірлер (жапон, қытай және т.б.).

Мәселен, *американдық модельде* ойын-сауық функциясына көңіл аударылады. *Еуропалық үлгіде* функцияның теңдестірілген қарым-қатынасы және тұлғаның рухани дамуына көп көңіл бөлінеді. Еуропалық елдерде (Швейцария, Германия және Франция) *элеуметтік-мәдени аниматорлық* сияқты құбылыс пайда болды және дамыды, оның мәні бос уақытты өткізуге педагогикалық бағдар беру болып табылады. Кеңестік үлгідегі бос уақыттың артықшылықтары зор. Ол тұлғаны рухани дамытуға деген ұмтылыс, айқын білім беру аспектісі сияқты қасиеттермен ерекшеленді. *Кеңестік модельдің* кемшіліктері демалудың көңіл көтеру элементтерін шектен тыс идеологизациялауды жете бағаламау болып табылады. Қазіргі Ресейдің бос уақыт үлгісі өтпелі кезең деп санауға болады. Ол американдық және еуропалық модельдерден де көп нәрсені сіңірді, бірақ оларды іс жүзінде іске асыру үшін материалдық және қаржылық мүмкіндіктері жоқ.

Өкінішке орай, бірқатар позициялардағы демалыстың қазіргі заманғы Ресейлік моделі бұрынғы кеңестікке қарағанда әлдеқайда төмен. Мысалы, білім беру және тәрбиелеу функциясы іс жүзінде жоққа шығарылды, шығармашылық және даму функциясының рөлі төмендеді. Кез-келген ұлттық-аймақтық бос уақыт моделінің күші, ең алдымен, оның функциялары мен елдің немесе аймақтың ұлттық-тарихи сипаттамаларына назар аударуында [18, 24-б].

Шетелдік бос уақыттың модельдеріндегі айырмашылықтар мен кемшіліктердің болуы, оң тұстарын жоққа шығармайды. Олар: жеке дамуы үшін кеңестікке демалу, шығармашылық мүмкіндіктерді жүзеге асыру ниеті. Іс жүзінде бұл әрқашан мүмкін емес. Коммерциялық сектор өз жағдайларын белгілейді.

«Бос уақытты педагогика», «элеуметтік-мәдени анимация», «демалыс біліктілігі» (ойын-сауық жүйелері мен дағдылар жүйесін дамыту) және бос уақытты білу сияқты тәрбиелеу сияқты ұғымдарды дамыту, талдау және бос уақытты білу, бос уақытты жоғарылату (кәсіби мансапты алмастыру ретінде, мысалы, *мансаптық еріктілер туралы* айтуға болады) сияқты құбылыстар. шетелдік бос уақыттар теориясы мен практикасында оң деп саналуы тиіс.

Батыста бос уақыттағы ғылымның бос уақыт құбылыстарына белгілі бір дәрежеде өтуі: ауыр және әдеттегі бос уақыт (ауыр жұмыс - жұмыс орнына ауыстыру), *бос уақыттағы сапа*, бос уақыттың оңтайлы стилі және басқалары назар аударады.

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Бос уақыттың теориялық және тарихи аспектілерінің арақатынасына сипаттама беріңіз.
2. «Демалыс және оң көзқарас» тақырыбында тренинг дайындаңыз.
3. Демалыс қызметін мемлекеттік, коммерциялық және қоғамдық басқарудың ерекшеліктерін зерттеп, венна диаграммасын дайындаңыз.
4. Мәдени-демалыс саласы мамандарының кәсіби мәртебесіне қойылатын талаптарды көрсетіңіз.
5. Демалыс саласындағы менеджменттің ұйымдастырушылық және инновациялық әлеуетіне шолу жасап, «Демалыс саласындағы менеджмент» тақырыбында презентация дайындау.

11- сабақ Шетелдік мәдени мекемелердің жұмысында жаңа және дәстүрлі бағыт

Батыста мәдени және ойын-сауық іс-әрекеттерінің негізгі ерекшелігі, біздің ойымызша, әртүрлі бейіндегі мәдени және демалыс мекемелерінің қатты функционалды саралауының жоқтығы және әр мекеменің қызметінде бос уақыт функцияларының неғұрлым интеграциясы (көпфункционалдылық: мұражай, кітапхана, сондай-ақ клуб , яғни демалыс орталығы). Көптеген мәдениет және өнер мекемелерінде (ең алдымен - мұражайлар) рекреациялық тапсырмаларды шешуге көп көңіл бөлінеді (арнайы демалыс орындары, соның ішінде сыртқы, қоғамдық тамақтану ғимараттары, балалар ойын залдары және т.б.).

Әлемдегі ең бай мұражай кешендерінің бірі Гетти Орталығы туралы (1997 жылы Лос-Анджелесте Санта-Моника төбесінің жоғарғы жағында ашылған, 44 гектар) әсерін келушілердің бірі былай деп сипаттайды:

Келушілердің ортасына трамвай құтысын (фуникулер сияқты) көтереді. Жолдың бойы гүлге оранған, Қызығушылық білдіргендер 15 минут жүріп, трамвай жолдары бойымен жүретін жаяу жүргіншілер жолының үстіне көтеріледі.

Трамвай бізді солтүстік бағытта және орталықтың қызмет көрсету ғимараттарын тікелей Келу алаңына алып келді (мен бұл шынайы аттарды ұнатамын). Орталықтың ғимараттары модернизм стилінде салынған, олар тас пен әйнек, ауа және суды біріктіреді, керемет көрініс береді. Лос-Анджелестің керемет көріністері бар көптеген ашық террастар мен балкондар бар, сондай-ақ, бұл көріністерді суреттер шеңберінен жасайды, сондай-ақ Орталықтың ғимараттары арасында ауысуларға қызмет етеді.

Барлық Гетти Орталығын бір күнде қарап шығу мүмкін емес және кафелердің бірінің үстелінде демалып, атмосфераны тамашалауға, террастар мен галереялардан көріністерді тамашалау бір күнде мүлдем мүмкін емес.

/ Лос-Анджелес, шілде 2002жыл/

Өкінішке орай, жоғарыда келтірілген естеліктердің авторы мұражай кешені мен оның экспозициялық үй-жайлары туралы ештеңе айтпайды. Бірақ ол айтуға тұрарлықтай. Біз басқа көзден үйренеміз, басқа деректерден алынған мәліметтерде: жаңа мұражайдың галереялары, кескіндеме шеберлеріне толы (Ван Гог, Сезанн, Ренуар және т.с.) – олар шағын ғана өлшемдерімен, қарапайымдылығымен әдемі. Әрбір галереяның сыртындағы жетекші дәлізге шығу мүмкіндігі бар, онда келушілер таза ауада тыныс алып, Тынық Мұхитынан қаланың іскерлік орталығының тірегеліне дейін созылған таңғажайып панораманы көре алады. Бұл дереккөзде сондай – ақ «Отбасылық бөлме» жайлы ақпараттар да бар. Ол жерде онда ата-аналар балаларымен мұражай туралы толық ақпарат ала алады. Балалар «Өзіңді суретке сал» атты ойынға қатыса алады.

Мұражайдың анықтама кітабында балалар, жасөспірімдер мен ересектер үшін күндізгі және кешкі уақытта (экзотикалық бишілер, коноктор, отбасылық фестивальдар және т.б.) арнайы іс-шаралар тізімін қамтылған. Мұндай іс-шараға кіру тегін.

Орталықтың қызметкерлері Гетти Орталығы қалың көпшілікке қол жетімді болу үшін үлкен күш жұмсайды. Өнер мұражайының директоры (Орталықтың бөлімшелерінің бірі) Ричард Кошалек былай дейді: «Мен орталықты туристер үшін көңіл көтеретін орынға айналдырғым келмейді. Өнер кейде қызықты болуы мүмкін, бірақ қызық нәрсенің барлығы өнер емес», - дейді [19,54-б].

Шын мәнінде, рекреациялық функция шетелдік мәдени және демалыс мекемелерінің көпшілігін қамтиды. Сонымен қатар, ол (бұл функция) осы немесе басқа мекеменің негізгі (нақты) функциясын жоққа шығармайды. Мысалға, шетелдік рекреациялық жағдай болған кезде, шетелдік мұражайлар (Англия) жас студенттердің зияткерлік және танымдық қабілеттерін дамытуға көп көңіл бөледі. Клубтық (бос уақытты және сауықтыру) нысандарын белсенді пайдаланатын кітапханалар негізгі пайдаланушыларды ақпаратқа (кітаптарға, аудио, бейнеге, компьютерлік құралдарға) қолжетімділікті арттыруды қарастырады. Соңғы жылдары бірқатар елдерде (Франция) кітапхананың жаңа түрі пайда болды. Ол өнер туындылары туралы ақпаратқа мамандандырылған медиа кітапханалар. Француз қалаларының көшелерінде және квадраттарында жалпы құбылыс библиобустың жұмысының пайда болуы (дөңгелекті кітапхана).

Мәдени-сауықтыру іс-шараларын ұйымдастырудың жаңа формаларын іздестіру барлық салаларда: таза сауықтыру (саябақтардың ең алуан түрі, жасанды демалыс орындары), мәдени және білім беру (мұражайлар мен кітапханалар), шығармашылық өтемақы (эртүрлі студиялар және әуесқой қауымдастықтар) бойынша жүргізіледі.

Батыстағы дәстүрлі құндылықтарға деген көзқарас туралы айтсақ. Мұнда біз қайтадан газет артефактілеріне жүгінеміз. Батыста дәстүрлі мәдени құндылықтарға деген көзқарастың өте толық көрінісін Анатолий Козак, Светлана Полякова, Светлана Семенова материалдармен

қамтамасыз етеді. Бірінші мақалада біз ағылшын провинциясындағы театрландырылған және концерттік іс-шараларды ұйымдастыру туралы білеміз. Англиядағы шағын қалалардың театрларында тұрақты актерлік труппалардың болмауы қызмет деңгейіне теріс әсер етпеді. Сахнаны гастрольдік ұжым жалға алды. Сахналық платформалардың техникалық жабдықталуы, оның ішінде ескі ғимараттар электронды түрде бақыланды. Спектакль билеттерінің өтуіне волонтерлар /сағат сайынғы жалақы негізінде/ қызмет етті. Заманауи концерт залдарында мүгедектер үшін қажетті жағдайлар жасалынған.

Екінші мақалада Францияның театрлық өмірі мен еліміздің жалғыз репертуарлық театры «Комеди Франсез» театрының жұмыс ерекшелігі қарастырылады. Францияның елінің ерекшелігі көптеген қалаларда орналасқан театр ғимараттары бар. Сонымен қатар, бір қалада бір мезгілде бірнеше труппалар бар және олар кезек-кезек қойылым қоюлары мүмкін. «Комеди Франсез» театрын мемлекет қаржыландырады. Бұл бір жағынан жұртшылыққа қолжетімді етуге мүмкіндік береді (билеттің бағасы 5 еуродан 30 еуроға дейін, билеттің нақты құны 100 еуродан), сонымен қатар көптеген жеңілдік тарифтері – топтық және заманауи. Екінші жағынан, мемлекеттік қаржыландыру актерлерге айына 2,5-тен 8 мың еуро дейін лайықты жалақы белгілеуге мүмкіндік береді. «Комеди Франсез» театрын да қоғамдық атағын алған актерлердің ерекше санаты бар. «Комеди Франсез» театрын да кемінде бір жыл жұмыс істеген және мәдениет министрі кандидатурасын мақұлдаған актер ғана қоғамдық актер /социетарий/ атағын ала алады. Ол атақтың Людовик XIV ұйымдастырған корольдік театрдың уақыттан бері тарихы бар. Олар қоғамда зор құрметке ие. Труппаға қандай актерлерді қабылдайтының және зейнеткерлікке кім жіберетінін шешеді. Бұдан басқа олар акционерлер болып табылады және кірістердің пайызын алады.

«Комеди Франсез» басшысы Марсель Босоннет: «қазіргі Франция бірнеше репертуарлы театрға мұқтаж, бірақ оларды құру әрине, мемлекетке байланысты» дейді.

Біздің ойымызша, шетелдік мұражайлардың, көрме залдарының және шығармашылық орталықтарының тәжірибесі өте қызықты. Бұл жерде, ең алдымен, жаңа *жұмыс түрлерін* көруге болады. Еуропадағы бірқатар елдерде (Австрия, Франция және т.б.) өткізілетін «Мұражай түні» және «Мұражайлар көктемі» сияқты шаралар көрермендерге *күндіз-түні* тегін аралауға мүмкіндік береді.

Ұлыбританияның ең үздік мұражайының бірінде әуесқой көркемөнерпаздар көрмесі ұйымдастырылады. (бұл абыроймен ие болған сезімін елестету мүмкін). Мұражай қонақтарының негізгі коллекциялардың экспонаттарына назарын аударудың жаңа жолдарын іздеу туралы К.Миловидованың «Жаңалық есірткі. АҚШ-тың мұражайлары тұрақты коллекциялардың тағдырына толы» атты мақаласында айтылады.// Мәдениет. - 2005 ж. 8 желтоқсан// Тұрақты

коллекциялардағы жаңа және әртүрлі экспонаттарда қоғамның ерекше назарын аударуы мүмкін. Әсіресе, мақалада американдық мұражайлардың жұмысына баға беру критерийлері талқыланады. Мұражай жұмысшыларының пікірі бойынша, жұмыстарды бағалауда, өкінішке орай, ресми көрсеткіштер бойынша - жаңа көрмелер саны мен мұражайға келген көрермендердің саны бойынша бағалап, сапаға мән бермейді делінген.

Осы автордың тағы бір мақаласында ұялы телефондар арқылы экскурсияларды ұйымдастыру тәжірибесі туралы айтылады (//Катя Миловидова, телефонмен экскурсия АҚШ-та мұражай қызметтерінің жаңа формалары // Мәдениет - 2006. - 20 сәуір).

Көрмейтін мүгедектерге арналған ағылшын мұражайларының жұмысы И. Куракиннің «Соқырлық өнерге кедергі емес» атты жазбада баяндалады

// Мәдениет. - 2005 ж. - 17 наурыз.//

К. Миловидованың және А.Галееваның материалдары белгілі бір елде этносаралық қатынастарды шешуде табысты тәжірибе ретінде қарастырыла алады. Көркем көрмені ұйымдастырудың өзіндік технологиялық әдістері Григорий Крюшиннің мақаласында сипатталған. Көрсетілген суретшінің 200 жұмысына (ең толық көрмесінің бірі) қосымша ретінде галереядағы залдарында қазіргі заманғы ірі фотографтардың көптеген фотосуреттері ұсынылды. және оның үлгілерінің суреттері, сондай-ақ шебердің студиядағы процесі.Көрсетілген суретшінің 200 жұмысына (ең толық көрмесінің бірі) қосымша ретінде галереядағы залдарында қазіргі заманғы ірі фотографтардың көптеген фотосуреттері ұсынылды Көрмені ұйымдастырушылардың ерекше мақтанышы - бұл А. Матиссдің өмірі мен қызметі туралы қосымша ақпарат беретін фильм.

Сондай-ақ, жергілікті тұрғындардың көрмеге деген көзқарасы туралы да қызығушылық тудырады. Болжамдарға сәйкес, 4 айда кем дегенде миллионнан астам көрермендері көрмеге келуге тиіс еді. Көрменің негізін қалаушылардың *ұйымдастырушылық* шаралары туралы ақпарат да қызықты. Жиырма жыл бұрын осы суретшінің алғашқы көрмесі қалада өткізілгенін ескере отырып, ұйымдастырушылар қалың жұртшылыққа билеттерді ұзақ уақыт күтпеу үшін жұртшылыққа үлкен қамқорлық жасады. Көрменің ашылу күніне орай арнайы галлерейның басты ғимаратында кең дәлізде – 3 касса орнатылып, сөйтіп кезек жойылды.

Париждегі Помпиду орталығының тәжірибесі де қызықты. Оның бағдарламаларының бірі «Карт-бланш» деп аталады. Оның мәні мынада: бүкіл маусымға үлкен зал бір адамға беріледі, ол мәдениет әлеміндегі көрнекі тұлға болуы қажет,сөйтіп оның көрермендерге және тыңдаушыларға барлық нәрселерін ұсынуға мүмкіндік береді. 2006/2007 маусым американдық режиссер Мартин Скорсеге толықтай берілді. Скорсенің өзінің ретроспективті фильмдеріне қоса, түсіндірмелерімен және мастер-классымен қатар, еткен басқа да авторлардың фильмдер көрсетілімі, сондай-ақ бір кездері танымал болған және қазіргі уақытта

ұмытылмаған фильмдер бар. Помпиду орталығымен Мартин Скорезенің бастамасының арқасында бұл фильмдерді киноөндірушілердің жаңа буын өкілдері көре алады.

Америка Құрама Штатындағы балалар театрларының дамуы туралы ақпарат назар аударады. Кеннеди орталығының директоры Майкл Кайзердің айтуынша: «ересек театрлар балалар мен отбасылық бағдарламалар үшін жарамсыз, сондықтан мамандандырылған көріністерді ашу қажет». Осындай коммерциялық театрлардың саны (АҚШ-та олар «жас аудиторияларға арналған театрлар» деп атайды) жыл сайын өсіп келеді. Оларға арналған ақшаны федералды және мемлекеттік органдар, сондай-ақ қайырымдылық қорлары бөледі.

Бүгінде балаларға арналған театрлардан туындаған негізгі проблемалар, әдетте, шығармашылық сипатқа ие (ересектер мен балаларға арналған бірдей қызықты жазылған пьесалар болмауы).

Егер ата-аналар қойылым арқылы қызықтыра алмаса, онда бұл жағдайда театрға отбасылық сапар өте ыңғайлы болуы үшін Кеннеди атындағы орталық театрында ең шулы балалар отыратын арнайы бөлім бар. Олар отырған жерден залдың қалған бөлігіне дыбыс өтпейді.

Біз көрген шетелдік мәдени және демалыс мекемелерінің жағымды тәжірибесінің ресейлік тәжірибеде қолданылуы мүмкін.

Басқа салалардағы мәдени өмірдің жаңа түрлері бар.

Басқа салада бірқатар шет елдерде (Германия, Австрия, Италия, АҚШ) көптеген банктер заманауи кескіндеме жұмыстарын жинаушылар болып табылады. Бұл жағдайда банк көркем галерея ретінде және өнердің демеушісі, меценат ретінде де қызмет етеді.

Бүгінде мультиплекстердің дамуы жалғасуда. 2000 жылы Францияда 19 жаңа мультиплекс ашылды. Барлығы елде 84 мультиплекстер бар, оларға 57 миллион адам келді. Мультиплекстер тек ірі ғана емес, сонымен қатар орта және шағын қалаларда ашылады. Осылайша Страсбургте 5400 орындық 22 кинотеатр залы бар мультиплекс ашылды. Кинотеатрлардың келуіне байланысты мультиплекстердің келуі 35% құрайды.

1994 жылдан бері Франциядағы кинотеатрға жаз айларында келушілердің артуы байқалады. АҚШ-та автокөліктер үшін ашық кинотеатрлар дамыды.

Шетел мәдениет мекемелерінің қызметін ұйымдастырудың тәсілі қызықты. Мәселен, еуропалық мамандар мұражайлар мен кітапханалардың жұмысын ұйымдастыру бойынша мынадай ұсыныстар береді:

- мұражай көрмені көрсетіп қана қоймай, қажетті түсіндірмелерді де ұсынуға тиіс;
- келушілерге (мұражайларға) қарауға ғана емес, сонымен қатар, қолыңызбен ұстауға да рұқсат етілу қажет. Экспонаттардың қалпына келтіру жұмыстары қалай жүргізілетінін немесе көшірмелері қалай жасалатынын көріңіз. Осылайшы есте ұзағырақ сақталады.

• мұражайлар келушілерге демалуға, көңіл көтеруге және тамақтануға мүмкіндік беруі керек;

• Кітапханалардағы кітаптар ұзақ уақыт сақтау ресурстары болып табылады, оларды жоюға арналған материалдар емес,

егер олар танымал болмаса. Егер сіз жаңа келіп-кету үшін орын алғыңыз келсе, мәселені пайдаланбайтын кітаптар каталогқа кіру және іздеу мүмкіндігін сақтай отырып жылжыту керек;

• Жергілікті кітапханаларда маңызды әлеуметтік және білім беру қызметі болуы керек. Олар халықтың көпшілігі үшін ыңғайлы уақытта ашық болуы керек және т.б.

• Кітапханалардағы кітаптар ұзақ уақыт сақтау ресурстары болып табылады,

Егер сіз жаңа келіп түскен кітаптарға орынды босату қажет болса, сұраныста жоқ кітаптарды каталогқа енгізіп, іздеу мүмкіндігін сақтай отырып жылжытады.

• Жергілікті кітапханаларда маңызды әлеуметтік және білім беру қызметі болуы керек. Олар халықтың көпшілігі үшін ыңғайлы уақытта ашық болуы керек және т.б.

Туризм саласындағы шетелдік тәжірибе, балалармен жұмыс істеу, халықтың әлеуметтік қорғалған топтарымен (кедейлер, мүгедектер, тәуекел тобына) бос уақытты өткізу және т.б. назар аударады.

Кейбір елдерде рекреациялық және саябақ жұмысы ұлттық (мемлекеттік) саясат деңгейінде орналасады. Мысалы, бұл жұмыстың мәртебесі Президентке және АҚШ Конгресіне үнемі баяндалады.

Қазір саябақтың көптен түрлері бар. Ұлттық саябақтар (АҚШ, Канада) бар, оның басты мақсаты азаматтарға «таза» табиғат жағдайында демалуға мүмкіндік беру. Қала немесе қала маңындағы демалыс саябақтары. Бұл саябақтарды екі топқа бөлуге болады: *I - дәстүрлі кешені* (отбасылық тип), демалыс парктеріне ұқсас, келушілерге әртүрлі ашық ауада қызмет көрсетеді; *II - тақырыптық*, белгілі бір тақырыптық бағытты (ландшафт, тарихи, архитектуралық, этнографиялық, зоологиялық, таза ойын-сауық, мысалы, Диснейленд және т.б.) ұстанатын сабақтар. Мәселен, 2001 жылдың жазында Мадридте (біздің классификацияға сай, тақырыптық саябақ) Испания үшін бос уақыт, қоршаған орта және жануарлар әлемі органикалық біріктірілген бірегей биологиялық саябақ ашылды. Ауданы 140 мың шаршы метрде әр түрлі биологиялық қондырғылар, экожүйелер қондырылып, жануарлар емін-еркін жүреді. Саябақтың топографиясы да ерекше. Оның құрамына төбе, серіппелер, тоғандар, субұрқақтар және т.б. кіреді. Саябақ 3500 жануарларға және 72 мың ағаш пен бұтаға қамқор болады.

Соңғы жылдары Батыста *жасанды демалыс аймақтары* кеңінен таралған. Бұл аймақтарды ашық аспан астында да жасауға болады, бұл жағдайда олар тақырыптық саябаққа айналады. Мысалы, ойын-сауық саябағы және, әлемнің кейбір экзотикалық бұрыштарының имитациясын

жасауға болады. Аралас нұсқалар да бар: жасанды аймақтың бір бөлігі ашық аспан астында, екіншісі шатыр астында және т.б.

Осы нұсқаулық авторының ерекше әсерінің бірі: Нидерландыда тәжірибелік сабақтар өткізу үшін студенттермен тәжірибелік сабақ өткізу кезеңі. Біз Нидерландының ірі қалаларының бірі Роттердамға жақындаймыз. Қаланың шетіндегі қозғалыс бағдарында тоқтап, автобустың терезелерінен бірнеше минуттан кейін біз мынандай жағдайларды көреміз. Бағыттың сол жағында дөңгелек пішінді шыны жолдар, ішкі диаметрі мөлдір түтіктермен толтырылған бассейн ғиараты. Судың жоғары жылдамдығымен жоғарыдан төмен жүзгіштердің фигуралары орналасқан. Өте қызықты көрініс. Ал кәсіптің түрі барлық адамдар үшін емес, тек дені сау және батыл адамдар үшін ғана.

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Әлеуметтік-мәдени шараларды қаржыландырудың негізгі секторлары мен деңгейлерін атаңыз.

2. Батыс өркениетіндегі бос уақыт түсінігіне және оның негізгі үлгілеріне сипаттама беріңіз.

3. Шетелдік бір профильді мәдениет мекемелерінде көп функционалдылыққа деген ұмтылыс қалай көрінеді?

4. Шетелдік мәдени-демалыс мекемелері мен ұйымдарының (туризм, саябақтар, мұражайлар, кітапханалар, театрлар, демалыс орталықтары және т.б.) қызметін ұйымдастыру ерекшеліктерін сипаттаңыз.

5. Бос уақытты өткізу мәдениетіне әсер етуші факторларды мысалға ала отырып, эссе дайындаңыз.

12- сабақ Жергілікті деңгейде мәдени-сауық іс-шараларын ұйымдастыру

Жоғарыда айтылғандай, көптеген еуропалық елдерде негізгі мәдени іс-шаралар жергілікті деңгейде жүзеге асырылады.

Ресейде де солай қалыптасқан. Бұл жерде ерекшелендіретіні жұмыстың табиғаты ғана емес, оның деңгейі. Шетелде жергілікті билік органдарының берік қаржылық негізі және айтарлықтай дербестігі халықтың негізгі санаттарының мәдени қажеттіліктерін барынша ескеруге мүмкіндік береді. Бұл - Батыста демалу және демалудың негізгі бөлігін құрайтын тұрғылықты жердегі жұмыс. Әр түрлі елдер арасында, соның ішінде Ресейде ортақ көп нәрсе бар. Бұл салада мәдени және демалыс орталықтарының әртүрлі түрлерінің жұмыс істеуіне және түрлі мәдени іс-шаралар (фестивальдар, көрмелер, концерттер және т.б.) өткізуге қатысты.

Еуропада, АҚШ-та және Канададағы белгілі бір елді мекеннің әрбір тұрғыны жергілікті мәдени мекемелердің қызметтерін пайдаланып, тұрақты іс-шараларға қатыса алады. Сонымен қатар, көптеген қызметтер

әдетте тегін беріледі. Мәдениет мекемелерінің негізгі бөлігі және олардың қызметі жергілікті бюджет қаражаттары есебінен қаржыландырылады.

Соңғы уақытқа дейін біздің елде идеологиялық стереотиптердің арқасында Батыстың мәдени және ойын-сауық саласындағы барлық қызметтер ақылы негізде ұсынылған деп есептелді. Мәселен, Друниене (Голландия) мәдениет орталығының жұмысын ұйымдастыру жөніндегі Кеңестің мүшесі Хенк Меркельбахтың дәрісі барысында орталықтың ұйымдастырушылық және қаржылық қызметі туралы біздің университетіміздің студенттері мен оқытушылары көптеген сұрақтар қойды. Олардың арасында: орталықтың кірістің мөлшері, өз жұмысын ұйымдастыруға Кеңестің мүшелерінің жалақысы сынды сұрақтар болы. Бұл дәріс оқушыларға Батыста мәдени саясаттың табиғаты туралы және коммуналдық деңгейдегі демалыс, бос уақытты ұйымдастыру туралы нашар идеяны көрсетті. Қатысушылардың басым көпшілігі үшін орталықтың келушілеріне арналған мәдени қызметтер тегін ұсынылған, ал кеңестің мүшелері өз еріктерімен жұмыс істейді. Еркін мәдени қызметтер тек социалистік елдердің жетістігі болып көрінді және Батыста мынадай буржуазиялық принцип басым болды: «Ақшаны ақша жасайды». ЮНЕСКО-ның мәдени саясат саласындағы шешімдерінің басым көпшілігі біз үшін белгісіз немесе насихат іс-әрекеті деп саналды. Мәселен, Монакода (1967 ж. Желтоқсан) өткен кездесуде барлық мемлекеттер өзінің мәдени саясатты ұйымдастыруға ұмтылу керек деп тұжырымдады: «Міндет - барлық адамдардың мәдени өмірге қатысуы және белсенді қатысуы». Дамыған Батыс елдерінің көбісі осы мақсатқа қол жеткізді.

Жергілікті деңгейде мәдени қызметтерді тегін ұсыну Батыс елдерінің әлеуметтік саясат жетістіктерінің бірі болып табылады. Шын мәнінде, бүгінгі күні әрбір азамат негізгі мәдениет құралдарын пайдалануда тең мүмкіндіктерге ие. Бұл әсіресе, қаланың, ауданның барлық тұрғындары, ересектер, балалар, дені сау, мүмкіндігі шектеулі жандардың аудандық немесе муниципалдық деңгейдегі өтетін мерекелердің әртүрлі кезеңінде қатыса алатындығында анық байқауға болады. Әрине, қосымша бос қызмет үшін ақы төлеу керек. Мұнда көп нәрсе адамның материалдық мүмкіндіктеріне байланысты. Бірақ жергілікті деңгейде қалыпты өмір үшін жеткілікті.

Жоғарыда айтылғандай, Батыста да, Ресейде де тұрғылықты жердегі мәдени-тынығу жұмысын ұйымдастыру да ұқсастықтар өте көп. Бұл сондай-ақ бос уақытты өткізу нысандарына және мәдени ойын-сауық мекемелерінің сипаттамаларына қатысты. Мысал Батыстағы қалалық мәдени және демалыс орталықтары мен және Ресейдегі бұрынғы қалалық сарайлар мен мәдениет үйінің қызметінде ортақ ұқсастықтар көп (бүгінгі күні сарайлар мен мәдениет үйлері әдетте орталық деп аталады).

Друнен қаласында (Голландия) аталып өткен мәдени орталық туралы ММУКИ шет тілдер кафедрасының меңгерушісі, профессор Л.А. Жұмаевтың ақпараты: Орталық 15 жылдан астам уақыт бойы жұмыс

істейді. Ол Голландияның оңтүстігіндегі осы шағын қаланың тұрғындарының бастамасымен құрылды. Бастамашыл топ 6-7 адамнан тұратын орталықты ұйымдастырды және негізгі ұйымдастырушылары болып табылады. Бастапқы қаражат демонстрацияланбаған ғимараттарды қалпына келтіру үшін пайдаланылды. Содан кейін - 7 мейрамхана ашылды, ол 2 жылдан кейін шығыстарды жауып, тұрақты табыс әкеле бастады. Бұл табыстың ақшасының бір бөлігі мәдени қызметке жұмсалды. Орталықта бірқатар көркем топтар бар: бейнелеу өнері, театр, хореографиялық, хор, киімнің көркемдік үлгілеуі және т.б. Бірнеше балалар тобы бар: музыка, мүсін, би және т.б. Кейбір ұжымдар ақылы. Мәдениет орталығында техникалық жабдықталған 600 орындықты көрермен залы бар. Осы залдың сахнасында суретшілердің көрмелері, қойылымдар, концерттер қойылып, көркем топтар өнер көрсетеді. Орталықтың мақтанышы - тамаша арнайы еден мен айналмалы айнасы бар хореографиялық зал. Әрбір ұжымның тұрақты бөлмелері бар. Бұл бөлмелерде қауымдастықтардың шығармашылық өмірін көрсететін көрмелер бар. Орталықта қарт адамдармен арнайы жұмыс жүргізіледі (олар кофенің немесе шайдың үстінен сөйлесе алатын бөлмелер бар). Мәдени орталық қала көшелерінде мерекелер өткізеді. Оларға Друнен орлығының барлығы тұрғыны қатысады. Мейрамханалар мен барларда жастар жиі қонақтап, үнемі бикештері өткізіледі. Орталықтан тек екі лауазым иесі ғана жалақы алады. Олар: директор және оның орынбасары. Топ жетекшілерінің жұмысы әдетте әуесқойлық қауымдастықтардың мүшелерімен төленеді [20,81-б].

Бұл Нидерландыдағы шағын қаланың мәдени орталығының жұмысы туралы қысқаша ақпарат. №1-4 қосымшасында Суонсидің (Англия) ірі мәдени орталығы туралы ақпарат береді. Біз студенттерді осы демалыс орталықтарын өздерінің іс-әрекеттерімен салыстыруға, олардың ортақ нәрселерін анықтауға және оларды ерекшелендіруге тырысамыз. Осындай салыстыруды отбасылық мәдени және демалыс мекемелерінің мысалында жасауға болады.

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Шетелде мүгедектермен және «үшінші жастағы» адамдармен мәдени-демалыс жұмыстары қалай ұйымдастырылады?

2. Батыс педагогикасының негізгі түсініктері бос уақыт саласындағы оқу-тәрбие процесінің әдістемелік негізі ретінде қандай қызмет атқарады?

3. «Бос уақыт педагогикасының мәні» тақырыбында конспект дайындау.

4. Педагогикалық білімдерді бос уақытты өткізу саласында қолдану перспективаларын ашып көрсетіңіз.

5. Тақырыпта кездесетін анықтамаларды айқындау, қысқаша (0,5 беттен аспайтын) эссе жазу.

13- сабақ Мүгедектермен және «үшінші жастағы» адамдармен мәдени-тынығу жұмысы

Егер шетелде тұрғылықты жердегі жұмыс Ресейде ұқсас жұмысқа жақын болса, онда *мүгедектерге* арналған мәдени қызметтер көп жағдайда Ресей үшін жаңа қызмет болып табылады.

Біз мұнда Батыс елінен демалыс индустриясын құрудан әлдеқайда артта қалдық. Біз үшін мұндай мәселе жоқ секілді көрінетін. Егер мүгедектерге арналған мәдени-сауықтыру жұмыстары жүргізілсе, онда бұл жұмыстың ұйымдастырушылары ғана білетін. Бұл сұраққа «дамыған социализм» «дамыған капитализмнен» әлдеқайда төмен болды. Мұндағы мәселе жұмыс деңгейінде ғана емес, материалдық қолдауда болды. Мүмкіндігі шектеулі адамдармен мәдени-тынығу жұмысын қалыптастыруда елімізде және Батыстағы негізгі айырмашылық азаматтардың бұл санатының әлеуметтік мәртебесін түсіну болып табылады. Мүгедектігі бар адамдар салауатты адамдар жасайтын негізгі мәдени құндылықтарға қол жеткізетін санат болып табылады.

Халықтың барлық категорияларымен жұмыс істеудің ашықтығы - батыс ғылымдарының ерекшеліктері. Егер моральдық жағынан зиян келтірмесе, моральдық сезімдеріне әсер етпейді.

«Эфтинг» атты голландиялық саябақта мынадай көріністі автор байқаған екен. Аптаның бір күнінде ыңғайлы автобустар саябаққа дейін келіп, оның ішінен мүгедек олигофрениялық арбалар түседі. Кейін олар медицина саласы қызметкерлерінің бақылауында таза ауада дем алады. Олардың арбалары барлық жерде көрінеді: саябақ жолдарында, ашық көгалдарға, ағаштардың көлеңкесінде. Кейін олар «Голландық қайық», «Американдық сырғанақ» секілді атракциондар бақылап, тамашалайды. Олар «қарапайым» адамдарға еш кедергі болмайды. Саябақ өмірі жалғасуда. Әркім өз тілектеріне сәйкес уақытты өткізеді... Мүмкін, тек ресейлік *кітапханалар* мүгедектермен жұмысын тиісті деңгейде ұйымдастырады және шетел тәжірибесі туралы жақсы біледі.

Мүгедектігі бар адамдардың әлеуметтік қамсыздандыруы ұзақ уақыт бойы БҰҰ мен басқа да халықаралық ұйымдардың назарын аударады. БҰҰ Бас Ассамблеясы Мүгедектердің құқықтары туралы декларацияны (9 желтоқсан 1975 ж.) қабылдады. Декларацияда: мүгедектердің адамдық қадір-қасиетін құрметтеудің ажырамас құқығы; қалған азаматтарымен бірдей азаматтық және саяси құқықтар; білім алу құқығын және қызметтердің әртүрлі нысандарын, олардың мүмкіндіктерін және қабілеттерін барынша арттыруға және олардың әлеуметтік оңалту үдерісін жеделдетуге мүмкіндік береді; экономикалық және әлеуметтік жоспарлаудың барлық сатыларында олардың ерекше қажеттіліктерін ескеру құқығы; Шығармашылық немесе бос уақытқа байланысты қоғамдық қызметтің барлық түрлеріне қатысу құқығы.

1981 жылы Мүгедектердің Халықаралық жылы өткізілді, ал 1983-1992 жылдары мүгедектердің онкүндігі әлемдік әлеуметтік саясат саласында күшті резонанс тудырды. 1982 жылы БҰҰ мүгедектерге арналған ұзақ мерзімді іс-қимыл бағдарламасын қабылдады. Оның мақсаты мүгедектікті болдырмау, оңалту, мүгедектердің қоғам өмірінің барлық салаларында толыққанды қатысуын қамтамасыз ету жөніндегі тиімді шараларды ынталандыру болып табылады.

1993 жылы БҰҰ мүгедектердің мүмкіндіктерін теңестіру туралы үлгі ережені қабылдады. Ережелер негізделген негізгі құжаттардың бірі «Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық пакт». Қоғам мүшелері ретінде мүгедектер тұрақты денсаулық сақтау, білім беру, жұмыспен қамту және әлеуметтік қызметтер арқылы өздерінің қажетті қолдауына ие. Олар ақпаратқа қол жеткізуге құқылы.

Г.П. Дианскаяның ескертпесі дұрыс айтылған: «есту аппараттары, мүгедек арбасына танылған мүгедекті көреміз, бірақ адамды көрмейміз. Біз ең алдымен олардың мүмкіндіктерінің *шектеулігіне* емес, *қабілеттеріне* назар аударуымыз қажет» дейді. Кітапханалардың мүгедектермен жұмыс істеуі ақпараттық кітапханаларда және мәдени жоғары оқу орындарының бөлімінде арнайы зерттелгендіктен, біз бұл мәселені осы нұсқаулықтың шеңберінен тыс қалдырамыз. АЛ бұл мәселеге қызығушылық білдіргендер Г.П. Дианскаяның «Зағип жандарға арналған шетелдегі кітапхана» (М., 1996) атты монографиясынан білуге болады.

Бұл параграфта мүмкіндіктері шектеулі адамдармен шетелдік мұражайлармен жұмыс істеу тәжірибесі қарастырылады. Ол ресейлік оқырманға танымал емес. Дамыған елдерде мүмкіндігі шектеулі адамдармен мәдени-сауықтыру іс-шараларын ұйымдастырудың жалпы әдіснамалық тәсілдерін көрсететін болады. Бұл мәселені ұсынған кезде «Қазіргі әлемдегі мәдениет» ғылыми ақпарат жинағындағы материалдарға сүйенеміз (1996. 58-68 бет).

Қазіргі уақытта Батыста, әсіресе Ұлыбритания мен Америка Құрама Штаттарда мүгедектермен (мүмкіндігі шектеулі адамдармен) *мұражайларда* жұмыс істеудің мол тәжірибесі жинақталған. Мысалға, Ұлыбританияның осы мәселеге қатысы бар қоғамы мүгедектердің көркем мәдениет, оның ішінде мұражайлардағы байлықтарына қол жеткізуін жеңілдету мәселесін талқылайды.

Ұлыбританиядағы мүгедектігі бар адамдардың жалпы саны - 6 миллион (немесе әрбір оныншы). 2% мүгедектер арбаны пайдаланады. 1 миллион ағылшын адамы соқыр немесе көру қабілеті нашар деп тіркелген болуы мүмкін. Осындай үлкен және өте көп адамдарға бейімделмеген мұражайлар қосымша аудиторияны, мүгедектерді, шығармашылық құндылықтарға қол жеткізу мүмкіндігін жоққа шығарады.

Арнайы мұқтаждықтары бар адамдарға батыс мұражайларының не ұсына алады және не көрсете алады?

Әртүрлі дене және ақыл-ойы кемістігі бар адамдарға арналған жалпы қызметтер:

қол жетімді брошюралар және басқа ақпараттар;

- түрлі аурулармен ауыратын адамдарға көмектесу үшін арнайы дайындалған қызметкерлер;

- анық жазылған жарнамалар мен индекстер.

Саңырау және көру қабілеті шектеулі адамдарға арналған қызметтер:

- белгілер мен қаңылтыр тілдерінде экскурсиялар;

- таспа турларының баспа мәтіндері;

- ыммен жұмыс істейтін қызметкерлер мен саңырауларға арналған алфавит;

- жарық дабылы;

- мұражайдың саңыраулар аудиториясын қабылдауға дайындығын білдіретін белгі (билеттерге, музыкалық проспектілерге);

- оқытылған иттердің мұражайына кіру;

- сол иттерге арналған су.

Көру қабілеті нашар адамдарға арналған қызметтер:

- соқырлар үшін экскурсиялар (объектілерді, ашықхаттарды, объектілердің суреттерін, жоспарларын, бағыттарын, жолдарын пайдалану арқылы);

- мұражайға иттерін қабылдау;

- гидравликалық ит үшін су;

- бағыттаушы кассета;

- қолғап (егер турдың «түртуге» қажет болса);

- семинарлар;

- Брайльдегі ақпарат;

- үлкен басылымдағы ақпарат;

- оқылатын жазулар;

- Жақсы жарық.

Қозғалыс шектеуі бар адамдарға арналған қызметтер:

- барлық баспалдақтардың жанында реттелетін көлбеуі бар сатылары;

- жолаушылар лифттері (жүк емес);

- мүгедектерге қол жетімді әжетханалар;

- есік тұтқалары, ақпарат және қоғамдық телефондары бар үстелдер, тасымалдау кезінде адамдарға қолайлы биіктікте орналасқан;

- кең есігтер;

- мұражайға пайдалануға арналған арбалар;

- экскурсиялар мен демалыс кезінде пайдаланатын әр түрлі биіктіктегі орындықтар;

- демалуға арналған орындарды белгілейтін маршруттардың карталары

баспалдақтардағы қадамдар саны;

- әкелінген экспонаттар көрсетіле отырып, жалпы сыныптарға арналған орындар.

Мүгедектігі бар адамдарға арналған қызметтер:

- арнайы дайындалған кассеталық турлар;
- Үлкен қаріптің анық белгілері мен жапсырмалары;

Жоғарыда келтірілгендерден мұражай қызметкерлеріне көп қызмет қол жетімсіз. Батыста бұл жұмыстарды жетілдіру тапсырылды Ұлыбритания мұражайлары жергілікті мүгедектер қоғамдарымен байланыс орнатуда. Америка Құрама Штаттарында мүмкіндіктері шектеулі адамдар ұйымдарының мүшелерінен құралған сарапшылар кеңесін құру - әлеуетті мұражай қонақтарына тән. Маңызды міндеттердің бірі мұражай қызметкерлеріне мүмкіндігі шектеулі жандарға мұқият, қамқорлықпен қызметк көрсетіп, бірақ оларға мүгедек ретінде емес, тұлға ретінде қарау.

Нью-Йорктегі қазіргі заманғы өнер мұражайының қызметі мүгедектігі бар адамдарға арналған бағдарламаларды құруға және енгізуге лайық. 1944 жылы МОМА соғыс ардагерлерімен өнер орталығымен бірлесіп арт-терапия үшін АҚШ-тың алғашқы емдеу бағдарламаларының бірін ұсынды. 1972 жылға қарай жаңа «экскурсия» бағдарламасы әзірленіп, енгізілді. Әлеуметтік дайындықтан өткен персонал келушілерге көру қабілеті нашар көретін адамдарға мұражай коллекцияларынан мүсіндерді жинауға көмектеседі.

Ерекше бағыттың бірі-Көру қабілеті нашар көретін адамдарға арналған *арт-терапия, көркем және шығармашылық сауықтыру* болып табылады. Англияда осы сала бойынша британдық Арт терапевтар қауымдастығының базасында психология және арт-терапиямен айналысатын суретшілер мамандандырылған. Олар бірге сурет салып, шығармашылық көрмелерге және әртүрлі шараларға қатысады [21,6-б].

2001 жылы көктемде Мәскеуде және Волгоградта өткен турнирдегі ағылшын CanDoCo труппасы туралы ақпарат бар. Труппа әртүрлі жағдайларға байланысты мүгедектер арбасына танылған кәсіби бишілерден тұрады. РАМТ (жастар театры) сахнасында ұсынылған керемет концерттен басқа, мүмкіндігі шектеулі әуесқой бишілердің қатысуымен қойылым қойды.

Бұл мысалдар шетелде мүгедектермен жұмыс істеудің табиғаты мен оны ұйымдастыру деңгейі туралы түсінік береді. Сонымен қатар, соңғы жылдары ғылыми-техникалық прогрестің жетістіктері мүгедектердің мәдени жетістіктермен танысу мүмкіндігін күрт арттырады деп санаймыз. Әртүрлі компьютерлерді, аудио және бейнемагнитофондарды және аурулардың аса ауыр түрлерімен адамдарға бос уақытын үйден шықпай ұйымдастыруға мүмкіндік беретін басқа да құралдар.

Бос уақытты пайдаланудың нақты жағдайларында тұрған адамдардың топтары арасында *қарт адамдар санаты* да ерекшеленеді. Әдетте, олар зейнеткерлікке шыққан соң табысы күрт төмендейді, физикалық және рухани құлдырап, ал бос уақыттары көп болады. Ағылшын әлеуметтану статистикасының куәлігіне сәйкес 65 жастан асқан адамдардың тек 5% -ы

киноға, 15% -ы клубқа барады. Егде жастағы адамдардың 15% -дан астамы автокөлікке ие, ал олардың 40% -ы демалыс күндерін үйден өткізеді.

«Үшінші жастағы» адамдардың бос уақытты өткізуде телевизиялық шоулар *ерекше* орын алса, соңғы жылдары әртүрлі бейнематериалдар сондай-ақ компьютерлік ойындардың көрсеткіші артады. Батыста да, Ресейде де зейнеткерлердің үлкен бөлігі өмір сүруін ескере отырып, тұрғылықты жердегі жұмысқа көп көңіл бөлінеді.

Сонымен қатар, соңғы жылдары зейнеткерлердің қарттықты қабылдаудан бас тартқан белсенділігінің өсуі байқалады. Зерттеулер көрсеткендей, француз зейнеткерлерінің 95% -ы материалдық ресурстардың жетіспеушілігіне қарамастан бос уақытын басқара алады деп санайды.

Батыстың жергілікті билік органдарының қолдауымен барлық жерде егде жастағы адамдарға арналған клубтар құрылады, олардың мақсаты мүдделермен қарым-қатынас жасау мүмкіндіктерін кеңейту. Мұнда спортпен, қолөнермен, көркем шығармашылықпен айналысуға, достарымен және пікірлестерімен араласуға мүмкіндіктер болады. Қарттар өміріне белсенді көзқарастарының бірі - зейнеткерлік жастағы адамдар үшін жоғары оқу орындарының саны артуы. Францияда шамамен 60 тай бар. «Егде жастағы» адамдар алған жоғары білім осы жаңа әлеуметтік-мәдени құбылыстың - егде жастағы адамдардың өздерінің интеллектуалды деңгейін көтеру қажеттілігінің маңыздылығын көрсетеді. Кәсіби немесе мектептің қажеттілігін жоғалтқан егде жастағы адамдар үшін білім беру арқылы өзін-өзі жетілдіру оларға ұнайды.

Егде жастағы адамдар арасында әсіресе спорт кеңінен таралған. Спорт оларға денсаулықты сақтауға, қартаюға қарсы тұруға және құрдастарымен көбірек қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Егде жастағы адамдар үшін спорттық іс-шаралар, жаяу серуендеу және жалпы дене шынықтыру жаттығуларды көп қолданады. Француз статистикасына сәйкес 60 жасында зейнеткерлердің 37% әртүрлі спорт түрлерімен айналысады, ал 70 жастан асқанда 26% спортпен шұғылданады.

Кәсіптік одақтардың бұрынғы жұмыс орнында материалдық проблемаларға қарамастан, қысқа және ұзақ мерзімді сапарларды ұйымдастыратын қызығушылық клубтарының көмегі арқылы қарттарға саяхат жасауға мүмкіндік беріледі. Мысалы, француздық жұмысшылардың жыл сайын 56-57% -ы бос уақытты пайдаланады, ал 25-50% -ы бұрынғыға қарағанда көбірек саяхат жасайды екен.

Егде жастағы адамдардың ең көп бос уақытты өткізетін, сауықтырудың маңызды мәселесі саябақтағы бос уақытты ұйымдастыру болып табылады. Онда қарттар келушілердің ең үлкен топтарының бірі болып табылады. Бұл мәселені шешу үшін тиісті бағдарламалар ғана емес, сондай-ақ білікті басшылардың да болуы қажет. Көптеген сарапшылардың пікірі бойынша саябақта қарт адамдарға жұмыс істеуге (4 сағат) болады. Олар бағбаншылар мен саябақ қызметкерлерінің міндеттерін орындау

арқылы, қосымша табыс көзін тауып қана қоймай, сонымен қатар олар өздері ойлағандай әл-ауқаттарын жақсартып, құрдастарымен қарым-қатынас жасауға мүмкіндік алады.

Осы саладағы егде жастағы адамдардың бос уақытын ұйымдастырудағы белгілі бір өзгерістерге қарамастан, шетелдік сарапшылардың айтуынша жастардың кемсітушілік мәселесі әлі де бар. Мамандар бұл салада жинақталған халықаралық тәжірибені есепке ала отырып, егде жастағы адамдар үшін бос уақытты дамытудың кешенді бағдарламаларын жасау қажеттігі туралы қорытындыға келді. Жоғарыда айтылғандардың барлығы да біздің елімізде де, шетелде де егде жастағы адамдар үшін бос уақытты ұйымдастыру ісіндегі жалпы мәселелер туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Бірнеше рет баса айтылғанымен, мүмкіндіктері бірдей емес. Отандық және шетелдік қарттар турларына қатысу туралы деректерді салыстыру жеткілікті.

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Адамның рухани және дене күштерін қалыпқа келтіруге бағытталған бос уақытты өткізу қызметінің түрі.

2. «Балалардың көңіл-көтеруіндегі таңдау» тақырыбында презентация дайындаңыз.

3. Бос уақытты ұйымдастыру шараларын жасауда ескерілетін факторларды атаңыз.

4. ХХІ ғасыр жастарының бос уақытын ұйымдастыру жүйесі жөнінде эссе дайындаңыз.

5. Бос уақыт құрылым кезеңдерінің ерекшеліктеріне сипаттама беріңіз.

14 - сабақ Шетелдік әлеуметтік-мәдени саладағы дағдарыстық құбылыстар

Шетелдегі әлеуметтік-мәдени салада дағдарыстық құбылыстардың көріністерінің бірінші кезегінде *оқу мәселесі* тұр.

Батыста оқуға деген қызығушылықтың төмендеуі туралы мына дереккөздерден білуге болады. //«Мәдениет» газетінде жарияланған материалдар: - Э.Миловидова. Канадалықтар аз көркем әдебиеттерді оқыды // Мәдениет. - 2005 ж. - 15 желтоқсан; Ваксберг А. Вит. Француздар ерлерден көп оқиды // Мәдениет. - 2006 ж. - 12 қазан; және т.б.

Оқу мәселесі ерекше назар аударуды талап етеді. Біздің елде де, Батыста да бүінгі таңда жасалып жатқан күш-жігердің барлығы да әзірше нәтижесіз.

Батыстың қазіргі заманғы мәдени өмірінің тағы бір ерекшелігі - бұрыннан айтқан көптеген жанрдағы *постмодернистік қозғалыстардың* көрінісі. Біз қазіргі заманғы өнер туралы ғана емес, сонымен қатар

дәстүрлі классикалық жанрға деген көзқарас туралы да айтатын боламыз. Біздің ойымызша, бұл драмалық және опера өнері (әсіресе классиктердің шығармаларына қатысты) мысалында айқын көрінеді.

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. «Көңіл көтеру индустриясының өнімі» тақырыбында эссе дайындаңыз.
2. Көңіл көтеру индустриясында маркетинг ерекшелігін ашыңыз.
3. Көңіл көтеру индустриясының өнімінің құрылымын ашыңыз.
4. Көңіл көтеру индустриясында қосымша қызметтер тізімін анықтайтын факторларды анықтаңыз.
5. Тақырып бойынша әдебиеттерден, интернеттен алынған материалдар негізінде қысқаша түсініктеме жазу (1-2 бет).

ШЕТЕЛДЕ ӘЛЕУМЕТТІК БІЛІМ ЖӘНЕ ОНЫҢ БАСҚА ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ САЛААРМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ

15- сабақ Батыста әлеуметтік білім беру орталығы ретінде мектеп

Жастар - демократиялық немесе тоталитарлық болсын кез-келген мемлекетте ерекше қамқорлықтың тақырыбы. Жастар проблемасын шешпестен, қоғамның бүгінгі де, болашағы да жоқ. Бірінші кезекте жастардың проблемалары - білім беру мен жұмысқа орналасу, дене шынықтыру және бос уақытты ұйымдастыру мәселелері, әр ел жастардың проблемаларын өз бетімен шешеді. Сонымен бірге осы проблемаларды шешуде көптеген ұқсастықтар бар. Әдетте, жастар проблемалары, ең алдымен, мемлекеттік деңгейде қарастырылады. Мысалы, Германияда федералды билік оны жердің юрисдикциясына беріп, мәдени саясатқа араласпайды. Бірақ сол Германиядағы жастар саясатының анықтамасы ең алдымен федералды деңгейде жұмыс істейді.

Американдық Уильям Джеймс («Моральдық баламалы соғыс», 1910) ұсынысына сәйкес, жастардың әлеуметтік жетілуіне жету үшін олар «көмір мен темір кеніштерінде жұмыс істеуге, балық аулайтын қайықтар; ыдыстарды жуу, киімді тазалау, терезелерді жуу үшін; жолдар мен туннельдер, құю цехтарында және құтқарушыларда, сондай-ақ жасөспірімдерді жақсы мінезден өткізіп, ақылға қонымды құндылықтары мен ой-пікірлерімен қоғамға қайта оралуы үшін ». Бірақ оның ұсыныстарында ұтымды астық қалды. Жастарды жұмысқа, әлеуметтік жұмыс түрлеріне сатып алу олардың моральдық денсаулығына жағымды әсер етеді [22,456-б].

Жастарды әлеуметтік пайдалы жұмысқа қатысудан алып тастау жиі теріс нәтижеге әкеледі. Батыста жастар проблемаларын шешуде үлкен рөл

бос уақытқа бөлінеді. Қоғамның моральдық денсаулығы және қылмыспен, нашақорлықпен және т.б. сияқты бірқатар әлеуметтік мәселелерді шешу жастардың бос уақытын қалай ұйымдастыру керектігіне байланысты. Шетелде әлеуметтік білім (әлеуметтік педагогика) ұзақ және тұрақты дәстүрге ие. Теориялық тұжырымдамалар мен мектептер туралы, сондай-ақ нақты практикалық нәтижелер туралы айтуға болады. Әрине, шетелдік педагогиканың жетістіктеріне ынтымақтастық пен бірлескен педагогиканың тұжырымдамасы, үздіксіз білім беру теориясы және тәрбиелеу теориясы кіреді. Шетелдік мектептің барлау және тәжірибелік жұмыстарын мақұлдауды лайық. XX ғасырдың 20-30-шы жылдарындағы эксперименталды мектептердің тәжірибесіне және мектептегі білім беру мен тәрбиелеудің жаңа бағыттарын іздестіруге (дәстүрлі емес және ашық мектептер) назар аударыңыз.

Соңғы жылдары «әлеуметтік педагогика» әлеуметтік тәрбие жиі кездесетіндіктен, социомәдени іс-әрекеттің басқа салаларымен байланысқа шығады. Бұл, бір жағынан, оқу процесін ұйымдастырған кезде бірқатар елдерде мектеп мекемесінің шегінен шығып, барлық кеңістікті сыныптар мен зертханаларға айналдыруға тырысады. Мәселен, XX ғасырдың соңғы ширегінде бірқатар елдерде «Мектеп ретінде қала» атты білім беру бағдарламалары (жобалар) жүзеге асырылды. Екінші жағынан, әлеуметтік-мәдени іс-қимылдың барлық бағыттарын қосу балалар мен жасөспірімдерге әсер етудің бірыңғай нысаны мен жалпы ортасы арқылы түсіндіріледі.

Әлеуметтік қызметкерлердің, әлеуметтік педагогтардың және мәдени-сауық іс-шараларын ұйымдастырушылардың күш-жігерін біріктірудің ең жоғары әлеуметтік-мәдени әсерін беретінін атап өтті.

Шартты белгілер:

Мен - әлеуметтік жұмыс; II - мәдени-демалыс қызметі; III - әлеуметтік білім.

Сур. Әлеуметтік жұмыс пен мәдени-сауық іс-шараларының 7 көрінісі, педагогикалық ықпал ету.

Шетелдік теория мен тәжірибеде әлеуметтік және тәрбиелік жұмыс ұйымдастырылып, келісілген нақты орталық анықталды. Бұл балалар мен жасөспірімдердің тіршілік ортасына әсер ететін мектеп. Оның үстіне, бұл әсер ересек халыққа таралуын қамтамасыз ету.

«Мектептер мен колледждердің үй-жайлары мен жабдықтары - кітапханалар, өнер шеберханалары, сахналық платформалар - біз өнер және өнер мұралары бойынша Еуропалық форумның президенті Саймон Мунидің кітабында оқимыз, мүмкіндігінше барлық жергілікті тұрғындарға қолжетімді болуға тиіс». Өз кезегінде «мемлекеттік бюджеттен ақша алатын әрбір мәдени мекеме барлық жастағы адамдарға арналған маңызды білім беру бағдарламаларын жүргізуге тиіс».

Сондай-ақ әлеуметтік білім берудің негізгі бағыттары мен нысандары қарастырылады. Ең алдымен, адамның тәрбиесі мен өзін-өзі тәрбиелеуі,

сондай-ақ олардың өмірлік белсенділігінің көптеген салаларында, соның ішінде бос уақытты ұйымдастырумен айналысатын адамдарға көмек көрсетудің еріктілік бірлестіктерінің әртүрлі түрлерін атау керек. Мұнда, басқаша емес, АСС барлық негізгі бағыттарының мақсаттары мен міндеттері тұтас біріктіріледі. Әлеуметтік-мәдени процестің қатысушылары әртүрлі рөлдерде - іс-шараның өткізілуіне ықпал ету объектісінен, осы ықпалды белсенді ұйымдастырушыға айналысады. Сонымен бірге, социомәдени процестің барлық қатысушылары тең серіктестерді құрудың айқын үрдісі бар. Бұл, ең алдымен, адамның қажеттіліктері мен мүдделерін барынша ескере отырып, оған құрметпен қол жеткізіледі.

Бірақ әлеуметтік білім берудегі табыстар тек педагогикалық теория деңгейіне немесе әлеуметтік мұғалімдердің біліктілігіне ғана емес, сонымен бірге қазіргі адамның қоршаған ортасына, ең алдымен балалар мен жасөспірімдерге байланысты. Міне, өкінішке орай, бәрі жақсы емес. Жоғарыда айтылғандай, қазіргі Батыс қоғамы, ең алдымен, жақсы уақыт емес. Бірқатар теориялық жұмыстарда шетелдік өмір дағдарыс құбылыстарының мәселесі, оның ішінде оның әлеуметтік-мәдени саласы. Мәселен, Е.Е. Ғаламдық мәдениет орбитасында Савицкаяның «жаһандық жасөспірімі» - кейіпкер немесе жәбірленуші (мәдениет обсерваториясы - 2006.- №1 - 21-32 бет) жастардың маңызды топтарын әлеуметтендіру процесінің ненормальды процессінің себептерін анықтайды. Мәдениет әлеуметтанушыларының пікірінше, бұл үдерістің негізі - «балалық» деп аталатын жаһандық мәдени өнімнің кең көлемді алға жылжуы. Бұл жетістік балалардың ішкі дүниесінің жасырын колонизациясына, идеологиялық матрицаның бұзылуына, құндылықтар мен мінез-құлық құрылымдарының импортына негізделген. Яғни, этноналық және көпмәдениетті өзіндік басқару конфликттерін ұйымдастыру ...

Сонымен қатар, біз былай деп оқимыз: «Бүгінгі жастар елеулі қоғамдық іс-әрекеттерден» ойластырылған», олар қоғамды еңбек нарығынан «мәдени геттоларға» (дискотекалар және т.б.) ынталандырады, қоғамдағы рөлін жүйелі түрде төмендетеді, Тұтыну нарығының жастық арақатынасында сән және қылқаламмен (жеке - В.Д.) бақыланады «Осы мақаланың тағы екі шағын үзіндісі. «Бірақ - бұл парадокс - АҚШ-та, ғаламдық капитализмнің көшбасшысы, ондаған жылдар бойы кез-келген әлеуметтік-экономикалық эксперименттерге әсер етпеген, психологиялық айырылу деңгейі (мұнда - тұрақсыздық - В.Д.) балаларда төмен емес, бірақ бізден жоғары».

«... Құрама Штаттарында әрбір үш сағат сайын бір бала қару-жарақтардан өледі» [23,25-б].

Жастардың аномалсыз әлеуметтенуі себептерінің арасында:

- жыныстық эксперименттер, тууды бақылау әдістері, жасанды түсік, гендік инженерия;

- өзін-өзі көрсетуді іздеймін, мен сезімнің толықтығын қарамастан моральдық немесе құқықтық шектеулер қандай; - бірыңғай тұжырымдамалық схемаға, әлеуметтік және көркем постмодернға сәйкес әрекет ету, ақиқат пен моральдықтың салыстырмалы екендігі туралы қоғамдық сана-сезімді үйретеді, ал ең жоғарғы заң - ақша мен биліктің еркіндігі; - әлемдік маңызы бар шығармалар жаңа өнер туындыларымен теңестірілген мәдениет артефактілерінің салыстырмалы құндылығы туралы идея; - әлемді «виртуализациялау» жаңа ойын-сауық технологиялары, оны «өнімділік», суреттердің калейдоскопы, тілектер, ақпараттың қалдықтары және т.б.

Бұдан басқа, жоғарыда айтылғандарды дамыту, біз кейбіреулерін де қарастырамыз жаһандық нәресте өнімінің сорттары. Бұл біздің пікірлер, дискотекалар және компьютерлік ойындар; комикстер және шындық шоулар; сериалдар мен мобильді танысу жүйесі; Coca-Cola, шайнайтын сағыз, темекі, сыра және сұлулық конкурстары; және көптеген адамдар басқа да «құндылықтар», яғни жалған құндылықтарды дұрыс деп айтуға болады. Көріп отырғаныңыздай, батыстық қоғамды (сонымен бірге Қазақстанды да) жас ұрпақты тәрбиелеу проблемалары көп. Бірақ біз көп көңіл бөлеміз, әлеуметтік білімнің оң тәжірибесі туралы.

Жоғарыда айтылғандай, Батыстың көптеген елдерінде мектеп әлеуметтік (қауымдық) білім беру орталығына айналады. Және бұл дұрыс болуы мүмкін, себебі мектеп кезеңі жас адамның әлеуметтік қалыптасуы мен жетілу кезеңіне сәйкес келеді. Баяу Ресейде скаут қозғалысының жаңаруы. Бұл идеологиялық, экономикалық және әлеуметтік-психологиялық тәртіптің бірқатар себептеріне байланысты.

Бірақ басты себебі - ресейлік шындықтың өтпелі кезеңінің қиындықтары. Мүмкін, ресейлік қоғам елеулі материалдық және қаржылық шығындарды талап ететін нысандарды және әдістерді енгізуге әлі дайын емес (скауттық топтардың ұйымдастырушылары қажет, кейбір лагерь жабдықтары, бірыңғай, тамақ үшін қажетті қаражат және т.б.) қажет. Қазіргі заманғы скаут қозғалысы сияқты осындай жаңалыққа күмән келтірмейтін ата-аналардың жағдайы біз үшін де маңызды. Еріктілік топтар, оның ішінде волонтерлік қызмет, Батыстағы жастар арасында ерекше танымал. Бұл бірлестіктер, әдетте, мектепте және жоғары оқу орындарында ұйымдастырылады.

Осылайша, Франциядағы мектеп кооперативтері (орта мектеп оқушыларының бесеуі) олардың қызығушылығын тудыратын клубтарды құрып қана қоймай, мұражайларға, театрларға баруды ұйымдастырады, сондай-ақ қоғамдық білім берудің жақсы мектебі болып табылады. Кооперативтер өзін-өзі басқару негізінде жұмыс істейді. Жас кооператорлар түрлі деңгейдегі үкімет деңгейлеріне сайлау тәртібімен танысады және талқылауға қатысады.

АҚШ-тың жоғары оқу орындарының клубтық қауымдастығының тәжірибесі қызықты, жас зерттеуші Ж.Г. Атайанц. Клубтық бірлестіктер,

көптеген себептер бойынша (замандастарының қауымдастығы, мүдделер бірлестігі) студенттерді әлеуметтендіру, қарым-қатынас, шығармашылық белсенділіктің көрінісі үшін қолайлы жағдай жасайды және осылайша жас адамның қоғамға «жұмсақ» кіруіне үлес қосады.

Орташа алғанда, американдық университетте шамамен 225 студенттік бірлестіктер бар. Федералды деңгейде американдық студенттердің мектептен тыс іс-әрекеттері АҚШ-та жоғары білім беру стандарттарын кеңейту жөніндегі кеңес және Ұлттық студенттік іс-қимыл қауымдастығы сияқты ұлттық ұйымдармен үйлестіріледі.

Қызмет бағытында студенттік бірлестіктер: академиялық, діни, ұлттық-мәдени, саяси, бұқаралық ақпарат құралдары, қоғамдық мүдделер топтары, қоғамдық бірлестіктер, спорттық-сауықтыру, өнер клубтары және т.б.

АҚШ-тың жоғары оқу орындарында ерекше көңіл бөлінеді, ерікті, немесе студенттік клубтардың қызметі. Ұлттық деңгейде еріктілер қызметі жастардың адамгершілік дамуының шынайы әдістерінің бірі, гуманизмді тәрбиелеу болып саналады. Университеттік деңгейде еріктілер қызметі студенттердің басқа да сыныптан тыс іс-шараларына құнды және өміршең балама ретінде анықталады.

Еріктілік үдерісінде университеттің әлеуметтік мәселелерін шешуде жергілікті қауымдастық пен практикалық ынтымақтастық жүзеге асырылады.

Бұл әріптестіктің бірнеше түрі бар: университет - Америка Қызыл Крест; университеттік - білім беру агенттіктері; ЖОО - орта мектеп; университет - қоғамның белгілі бір топтарының проблемаларын шешетін қоғамдық ұйымдар; Университет - басқа салалардағы қоғамдастық.

Еріктілік қызметінің негізгі бағыттары: қайырымдылық жинау; оңалту орталықтарын, ауруханаларды, кедейлерге арналған үй-жайларды, егде жастағы адамдарға күтім жасау; жергілікті мектептерде тәлімгерлік; Шетелдіктер үшін ағылшын тілін оқыту; университетке жақын қалалық шағын аудандарды тазарту; фермерлерге көмек көрсету; сауатсыздықты жою; қиын жасөспірімдерге көмектесу.

Ж.Г. Атаянц, ерікті қызметті әлеуметтендіру үдерісіне студенттерді қосудың ең жоғары деңгейі ретінде қарастыру керек. Басқа клубтық қауымдастықтардан айырмашылығы, еріктілер қауымдастығы студенттің демалысын ғана емес, сонымен қатар студенттердің өздері де, жалпы қоғамның да бірқатар мәселелерін шешеді.

Әлеуметтік жұмыс мәдениет пен бос уақытты және әлеуметтік білім беруді біріктіретін жағдайлардың бірі.

Батыста коллективисттік демалыстар мен әлеуметтік білім беру нысандарынан айырмашылығы, жастар субкультураларының жаңа түрлері пайда болады, егер сіз оларды айта алсаңыз, индивидуализм. Бұрын ол жасөспірімнің скауттар мектебін «өтуін» беделді деп есептесе, бүгінде ол рюкзактарда тәжірибе алу керек (ол XX ғасырдың 70-ші жылдарында

пайда болған). Еркін саяхатшы, «артқы жағынан рюкзактар» - жаңа жастар мәдениетінің мәнін анықтай алады. Біз өз орындарынан шығып, бірнеше айға, тіпті бір жылға саяхаттауға кететін жастар туралы айтып отырмыз.

Сонымен қатар, өзін-өзі құрметтейтін рюкзактар туристік маршруттарды пайдаланбайды, сапардан алдын-ала ойластырмайды және туристік агенттіктерден көмек сұрамайды.

Олар өз елдері мен қалаларын таңдауда тәуелсіз, экзотикалық және шамадан тыс жерлерді қалайды, өркениеттің жоқтығын құптайды. Әсіресе, мысалы, Еуропа жастары Азия, Австралия немесе Жаңа Зеландияға кетеді.

Жастардағы субкультуралардағы осындай өзгерістерді қадағалау маңызды және қажет, әсіресе, олар әлеуметтік біліммен және жас ұрпақтың бос уақыттарымен тікелей байланысты болғандықтан көрінеді. Сонымен қатар, біздің басшылығымыз Батыста да, Ресейде де бар жастық радикализм мен экстремизм көріністерін қарастырмайды. Бұл құбылыс арнайы талдауды қажет етеді [24,179-б].

Шетелде жастардың мәдени демалыс уақытын есепке алмағанда әлеуметтік және әлеуметтік-мәдени білім берудің суреті толық болмайды.

XX ғасырдың соңы мен XXI ғасырдың басында мәдени және бос уақыттың құрылымы мен табиғатында елеулі өзгерістер болды. Бұл ең алдымен ғылыми-техникалық жетістіктер мен ақпараттық технологиялардың жетістіктеріне байланысты. Жерсеріктік теледидар, Интернет, жеке коммуникация, оның ішінде мобильді, сандық медиа заманауи адам ортасын түбегейлі өзгертті.

Оның үстіне, бұл жетістіктер оның өмірінің барлық салаларына қатысты - өндірістен үйге дейін және шын мәнінде әлеуметтік-мәдени. Бүгінгі күні дәстүрлі демалыс формалары («үй» - «үйден тыс») немесе мүлдем жаңа мәселе бола ма, ғылыми-техникалық прогрестің әсеріне ұшырамайтын мәдени және бос уақыттың кез келген бағытын айту қиын. соңғы 10-15-20 жылда пайда болды. Мәдени-тынығу саласында орын алған өзгерістер бір дәрежеде немесе қоғамның барлық салаларын қамтитын болса да, олар жас ұрпаққа өте маңызды. Қазіргі заманғы, негізінен техникалы және компьютерлендірілген мекендейтін орталарда ең жайлы сезінетін жастар. Ең заманауи техникалық және компьютерлік технологиялармен бағаланған жастардың бос уақыттары. Олардың ішінде ең маңызды деп атайық:

- жеке компьютерлер (Интернет желісіне қосылған - тек оқу құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар әртүрлі табиғат туралы ақпарат береді: ғылыми, көркем, тұрмыстық техника және т.б.);

- мобильді байланыс (тікелей бағытына қосымша) дербес компьютердің функцияларын орындаңыз, қосыңыз иеленушінің орналасқан жеріне қарамастан және қатысады ойын-сауық нысандары, компьютерлік ойын немесе ұялы кітаптың экранында көркем мәтінді оқу);

- аудиовизуалды құрылғылар, іс жүзінде кез келген мүмкіндік береді музыканы немесе мәтінді тыңдаудың жоғары сапалы деңгейін орнату

электрондық дыбыс кітапшасы, фильм көруге немесе сандық медиада жазылған көркем шығарманы оқуға;

- Ойын-сауық және дамыту мақсатында ойын автоматтары.

Электрондық технологияларды пайдаланбай, бүгінгі күні де бос уақытты салаға да, кәсіпкерлікке де, ең бастысы - жастардың ең жақсы көретін танымал өнері туралы айту мүмкін емес. «Дүниежүзілік Диснейленд: балалар мен ересектерге арналған «глобализация стратегиясы» - үлкен мақалада Т.Е. Савицкая, «Мәдениет обсерваториясы» журналында орналастырылған. - 2006 ж. - №4. -С. 26-35.

Әлем шын мәнінде Дүниежүзілік Диснейлендке айналады. Ғылыми-техникалық прогрестің жетістіктері бос уақыттың дәстүрлі түрлерінде белсенді қолданылады. дене шынықтыру және спорт. Ең жаңа материалдардың негізінде бүгінде конькилер, шаңғылар, слеттер және скутерлер жасалады. «Қысқы шиналар» сізге кез келген уақытта велосипедпен жүруге мүмкіндік береді. Роликті конькилер жастардың ойын-сауық түрлерінің жазғы түрлерінің ортақ атрибуты болып табылады. Иә, мысалы, шаңғы тебу сияқты егде жастағы спорт сияқты техникалық жаңалықсыз өмір сүре алмайды. Бұл сондай-ақ әуесқой спортшыларды жабдықтауға және тау бағдарындағы жабдыққа (жұмыс істемейтін лифтсіз, таулы беткейлерден шаңғымен сырғанау, егер мүмкін болмаса) айналады. Әрине, ғылыми-техникалық прогресс мәдени және ойын-сауық саласының дамуына елеулі әсер етеді. Бұл әсердің шекараларын белгілеу мүмкін емес.

Бір шектегіші туралы айту керек. Ешқандай техникалық жаңалық адамның, әсіресе жас адамның денсаулығына зиян тигізбеуі керек. Бұл бос уақытты ұйымдастырушы ретінде және оны кімге арналатыны есінде сақтау керек. Бұдан басқа, нұсқаулықтың үшінші тарауының басында талқыланған «жаһандық балалар өнімінің» қолданылуын ешкім жойған жоқ.

Енді біз жастардың бос уақытын ұйымдастыруға және оның проблемаларын зерттеуге үлкен көңіл бөлетін еуропалық елдердің бірінің тәжірибесіне жүгінеміз. Бұл Франция туралы.

Бұл тәжірибені талдағанда (негізінен оның позициялық бөлігі), соңғы үш-төрт жылда Франциядан үнемі келіп түсетін ақпараттан құтылу қиын. Бұл ең алдымен наразылық жастардың сөз сөйлеуі туралы. Студенттер мезгіл-мезгіл наразылық білдірді (Парижде және басқа қалаларда ұзын студенттік тәртіпсіздіктер 2006 жылдың наурызында тіркелді)

Париждегі және басқа қалалардағы бейберекет маңнан шыққан жастарды көбіне мұқият тыңдауға шақырады («Әлем жаңалықтары-2007» - 4 желтоқсан - 5-бет. «Париждегі қалалық партизандар» мақаласы) . Бұл ақпарат өте алаңдатады, себебі Мұндай тәртіпсіздік кез келген еуропалық елде, соның ішінде Ресейде де болуы мүмкін. Бұл үшін елеулі себеп болуы керек (жас мамандардың құқықтарын қорғау, діни немесе этникааралық қатынастар). Бұл үшін кішкентай «ұшқын» жеткілікті. Мысалға, жексенбі күні (18-19 наурызда) суб-рационның түнінде Мадридте және басқа да

испан қалаларында «Big booze» деп аталатын іс-шара өткізілді. Тым көп алкогольді ішуден басқа, дүкендердің, машиналардың және т.б. жастардың құлдырауы болды. Сондықтан Испания жастары ересектер тарапынан қойылған шектеулерге қарсы (сіз не ойлайсыз?) Наразылық білдірді ... («Радио Ресей», 19 наурыз, 2006 ж.).

Ақпараттың бұл түрі батыс елдеріндегі жастарды әлеуметтік тәрбиелеу проблемаларына және олардың бос уақыттары мәселелеріне жаңа көзқараспен қарауды қажет етеді. Ерекше байланыстар қарастырылған: білім беру - мансап (перспективалық) және демалыс; жұмыс (мансап арманының нақты немесе нақты, толық / ішінара орындалуы ретінде) және жасаңыз. Бірінші және екінші жағдайда бос уақытты өткізу жас адамның өмірінің ажырамас бөлігі болып табылады.

Біздің пікірімізше, дұрыс ұйымдастырылған бос уақыт жастардың әлеуметтік мәселелерінің ауырлығын жеңілдетіп қана қоймай, олардың әлеуметтік қалыптасуы мен дамуы үшін кеңістікке айналуы мүмкін. Біз Франциядағы жастармен мәдени және демалыс жұмысын сипаттаймыз. Осы елде өткізілген мәдени сұраулардың көрсеткеніндей, 12 жастан 25 жасқа дейінгі жастар егде жастағы адамдардан қатты айырмашылығы бар ортақ құмарлықтар мен көзқарастармен біріктірілген. «Жастар мәдениеті» деп аталады, ол мәдени тауарлар мен қызметтерді тұтынумен шектелмейді (жастар спортпен айналысады). Сонымен қатар ол мәдени және көркем ұсынысқа ерекше көңіл бөледі: жастар кинотеатр мен рок көреді, сол жастар радиостанцияларын тыңдайды, бейне ойындарға тәуелді болады, театр мен ұлттық мұраға қызығушылық танытады.

Сонымен қатар, олар, мысалы, классикалық музыка мен балетте аз қызығушылық танытады. Жастар үшін үйден тыс демалыс, соның ішінде мәдениет қажет. Жастардың белсенділігі ересектер деңгейінен әлдеқайда жоғары. Кәмелетке толмаған адамдармен келіспеушіліктер кейде мәдени туризмнің кейбір түрлерінің таза жастар ретінде ғана ұсынылғаны соншалықты: кинотеатр, дискотека немесе рок-топтың өнімділігі.

Жастардың үйден тыс тынығуға және тұтастай ұжымдық демалысқа тартылуы мәдени және демалыс шығындарына қатысты олардың жауаптарында айқын көрінеді: ақша көпшілігі бұл кинотеатрға айқын артықшылықпен жұмсалады.

Жастардың түрлі мәдени кездесулерге қатысуын талдау оларды үш топқа бөлуге мүмкіндік береді.

Біріншісі жастар жаппай тәртіпте жүрген баруды қамтиды: кинотеатр, жәрмеңке, дискотека, ойын-сауық паркі, конкурстар және аз дәрежеде рок концерттері. Осы деңгейдегі іс-шараларға бару жиілігі өте жоғары:

Жас режиссерлердің 21% -ы кем дегенде айына бір рет кинотеатрға барады, мұндай концерттерге жас саяхатшылардың 34% жылына кемінде үш рет рок-музыкалық концертке барады, дискотекаларға қатысатын жастардың 33% -ы кемінде он рет жасайды .

Екінші топ, керісінше, қарапайым сапарларды біріктіреді; классикалық және джаз музыкасының концерттері, би (балет) және опералық қойылымдар.

Аралық деп аталуы мүмкін үшінші топқа үш жасөспірімнің біреуінен: театр, мұражай және ескерткіштер кіреді.

Әрине, мәдени қызметтің жекелеген түрлеріне деген қызығушылық белгілі дәрежеде әртүрлі критерийлерге (жасы, жынысы, тұрғылықты жері - қала немесе ауыл) байланысты. Мысалы, қыздар арасында классикалық және қазіргі заманғы би орындауға қатысу ұлдарға қарағанда екі есе жоғары. Джаз концерттерінің келушілерінің арасында ерлер көп.

Бос уақыттың ең танымал түрлері арасында кино және рок концерттері бар. Жастардың 74% -ы ең алдымен кинотеатрға сүйікті іс-әрекеттерін қойды, 81% -ы жас француздықтар жиі рок концерттеріне қатысқылары келеді.

Мүмкін болатын себептердің үш негізгі санаты бар белгілі бір мәдени іс-шараларға бару тәжірибесі: тым жоғары баға, жеткіліксіз жабдықтау (сан немесе сапа) және ақпараттың жетіспеушілігі. Бірақ, әрине, бұл себептер жастардың мәдениетке бейімделуіне кедергі келтірмейді. Біз, ең алдымен, жас француздың белгілі бір бөлігінің мәдени қажеттіліктерінің жеткіліксіз дамуы. Мәселен, мысалы, олардың 15% кинотеатрдан басқа ешқайда бармайды және олар кез келген жерге барғысы келмейді. Осы топтың өкілдерінің 51% -ы тіпті рок концерттерін тартпайды деп айтады. Рас, спорт, бейне ойындар, теледидар және демалыс және ойын-сауық саябақтары сияқты мәдени демалыс орындарын жақсы көреді. 20% жастар үйден тыс уақытта аз уақыт өткізеді және тек рок концерттерін жақсы көреді. Осы топтың көптеген өкілдері театрға (45%), мұражайларға (62%), тарихи ескерткіштерге (54%) ұнағаны туралы айтады. Бірақ олардың көпшілігі теледидарды көреді, видео ойындарын жақсы көреді және пабқа барады, кабәрет. Осы санаттағы жастар үшін мәдениет стандартқа төмендетіледі: кинотеатр - дискотека.

Жас французды жоғары мәдениетке және жоғары өнерге қабылдау шешілмеген проблемалардың бірі болып табылады деп айтуға болады. Талданатын материалдарда, мысалы, жас француздардың бос уақытында оқып, оқи алатыны туралы бірыңғай көрсеткіш жоқ.

Ең алдымен, әдебиет, соның ішінде көркем әдебиеттерді оқып шығу Франциядағы жастардың көпшілігінің бос уақытын қалайды. Және Франция ғана емес. Өкінішке орай, бірдей үрдіс жақында әлемдегі ең «оқырман» елдердің бірі болып саналатын Ресейде өзін көрсете бастады. Әрине, Францияда әдебиетке деген сүйіспеншіліктері өте аз, бірақ олар көпшілік емес. 1995 жылы «Клубта» № 2 журналда француз әдеби және философиялық салондардың мұндай құмарлықтары туралы айтылды. Өншілердің қонақтары күнделікті тыныштықты ұмытып, «сүйіспеншілік пен бақыт туралы, әдепсіздік пен адалдық, тәртіп пен тәртіпсіздік туралы» сөйлесуге шақырады.

Сонымен, әр жұма Париждегі әдеби салондардың бірінде Сеиннің жағалауында жиырма жас «салон» (салонға келгендер) бар. Олар шамамен отыз жаста. Креслоларға отыра отырып, олар таңертеңге дейін, мысалы, Марсел Прустың өмірі мен жұмысындағы сүйіспеншілік пен жалғыздық проблемаларын талқылауға болады. Ауқымды оқырмандар алдын-ала әңгімелесу тақырыбына мұқият дайындалып жатыр; Оқу салонына келушілер әдеби адамдар емес, бірақ олар бәріне бірдей әдебиетке деген сүйіспеншілік танытып, оларды түсінуге және білдіруге көмектеседі. Регулярлықтар мен басқа салондар ұқсас мақсаттарды көздейді, мысалы Марк Соте философиялық салонына кірушілер.

Апталық пікірталасқа қатысушылары кофе тартқыштың үзіліссіз үзілісінде және жаңа пішінді сиқырлы иіспен өз шеберлігімен өз шеберімен кездеседі. Әрбір «сессия» басында қырық «салон» талқылау үшін тағы бір философиялық әңгімелейді. Мысалы: «Қазіргі өркениет қайда жылжиды?»

Немесе «Адамзаттың прогресі туралы айта аламыз ба?» Философиялық кафе, әдеби салондар, поэзия үйірмелері, саяси әңгімелер, тарих сүйгіштерінің астары француз астанасының артықшылығы емес. Олар басқа қалаларда ізбасарларын тапты - Дижон, Ницца, Страсбург.

Француз клуб-салоны сәні мәдениетке деген жаңа көзқарасты жариялады: бүгін адам тек көрермен және мәдениет тұтынушысы емес, актер, жасаушы болғысы келеді.

Әрине, бос уақыттың клубтық-демалыс нысандары жастардың элиталық бөлігін қамтиды, әсіресе бұл салондар жастардың бастамасы бойынша ұйымдастырылады.

Бірақ жас француздардың көпшілігі мемлекеттік назардан тыс қалмады. 1960 жылдан бастап елімізде Жастар және Мәдениет үйі кеңінен таралған, онда жастар клубтарда, мәдениет пен өнердің әр түрлі түрлерінде сабақ жүргізеді. 70-жылдардың соңында Францияда 2 мыңнан астам қызығушылық клубтары, 1 мыңнан астам жастар мен мәдениет бар. Жас француздар арасында танымал демалыс және демалыстар деп аталатын, олар бос уақыттарда студенттерді толық құнды демалуды және тәрбиелеуді көздейді. Француз билігінің мәдениет саласындағы жастар үшін жаңа жұмыс орындарын құру бастамасы ерекше. 1997 жылғы қазанда қабылданған «Аврей заңы» (облыстың негізгі әзірлеушісінің есімі) аймақтық халықтың мәдени-демалыс қызметін дамыту осы салаларда білікті мамандар - аниматорлар (мәдениет мекемелері мен олардың потенциалды аудиториялары арасында өзіндік медиаторлар) тартуды талап етеді.

Заңда жаңа жұмыс орындарын құру: әуесқойлық санаттағы медиация, көркемдік және шығармашылық жұмыс, мәдениет саласындағы сақтандыру, ұлттық және мәдени жетістіктерді жылжыту және жаңа ақпараттық жүйелерді дамыту бойынша 5 басым бағыт белгіленген.

1998 жылғы наурызда Мәдениет және бұқаралық ақпарат құралдары министрлігі Франция Экомюзеев федерациясымен және мемлекеттік мұражайлармен келесі 3-суді құру туралы келісімге қол қойды жас мамандарға арналған 150 жұмыс орны бар қоғамдық қатынастар саласында жұмыс істеді және ақпараттық жүйелердің жаңа технологияларымен айналысады (міндет: мұражайға келушілерге қызмет көрсету деңгейін арттыру). Сонымен қатар, «Обри» Заңы жастарға кітапханалық қызмет көрсету және кітаптар мен оқуды насихаттау бойынша жаңа жұмыс орындарын құру бағдарламасын анықтады. Біз ұялы кітапханаларға («көше кітапханалары» деп аталатын 1992 жылдан бастап жұмыс істейтін) толып жатқан орындарда (парктерде және басқа да ашық ауада демалу орындарында) қызмет көрсету туралы айтады.

Жас кітапханашылар осында потенциалды оқырмандар мен кітап өнімдері арасында делдал ретінде әрекет етеді. Кейіннен «кітабының медиаторы» термині қолданысқа еніп, лауазымға айналады. Айта кету керек, кітап медиаторлары арнайы кітапханалық білімі жоқ адамдардан қалыптасады, бірақ кітапты және оқылымды жақсы көретін адамдар.

Сонымен қатар жастардың осы санаты бойынша арнайы білім алу керек. Франция Мәдениет министрлігінің бастамасы екі өзара байланысты міндеттерді шешуге бағытталған: әлеуметтік - жастар арасында жұмыссыздық мәселесін жеңілдету және мәдениеттану - кешенді әлеуметтік-мәдени міндеттерді шешуге қабілетті тренинг. Бос уақытты үнемі іздестірудің дәлелі - бірқатар жаңа батыс елдерінің (Швейцария, Германия, Франция) пайда болуы - әлеуметтік-мәдени аниматор. Бұл мамандықтың мағынасы - мәдени-педагогикалық қызметті бос уақытты және демалыс өткізу. Бос уақыт тек ойын-сауық пен демалудың құралы ретінде ғана емес, сондай-ақ рухани және физикалық дамудың құралы ретінде де қарастырылады. Әлеуметтік-мәдени анимацияның көрнекі мысалы - бірнеше тәуелсіз француз театрларының, соның ішінде көше театрларының жұмысы, олар дәстүрлі көрсетілімдермен шектелмейді, бірақ аудиториямен жұмыс істеудің жаңа формаларына айналады. Советтік мәдени мекемелердің жұмыс тәжірибесімен ұқсас болатын болашақ өнімділік (немесе көрсетілгеннен кейін) мазмұнымен айналасында мәдени-танымдық іс-шаралар (сұхбаттар, пікірталастар, көрмелер және т.б.) ұйымдастырылады. Жергілікті тұрғындар, әуесқойлық топтардың әртістері, деректі фильмнің театрландырылған қойылымдарының пьесалары (сценарийлері) авторларына айналады.

Қаланың халқы жаттығуларға қатысады, қаптай көріністерге қатысады. Мүдделі адамдар театрлық технологиямен таныса алады және т.б. Мұның бәрі ойынның мазмұнын жақсы қабылдауға ғана емес, сонымен қатар ойын жасаушылардың бірін сезінуге мүмкіндік береді.

Театрдың қоғаммен ашық қарым-қатынасы, әдетте, оң көркем және эстетикалық, ең бастысы - әлеуметтік әсер береді.

Бос уақыт пен демалыс саласындағы шетелдік тәжірибенің оңдығын атап өткен жастар проблемалары және жастардың бос уақытын ұйымдастыру мәселесі шешілмегенін атап өткен жөн.

Бұл жерде мен осы саладағы сәтсіздіктердің себептері туралы өз көзқарасымды білдіргім келеді. Біздің ойымызша, бұл себептер әлеуметтік және мәдени қызметкерлердің біліктілігінің жетіспеушілігінен және тиісті технологиялардың дамымағандығынан, сондай-ақ Батыстың қоғамындағы адамгершілік-психологиялық негіздердің жетілмегендігінде ғана емес. Бұл ең алдымен проблеманың моральдық жағы - әлеуметтік-мәдени жұмыс негіздерінің бірі.

Шартты белгілер:

III - моральдық негіздер: а) қоғамның ресми түрде жариялаған моральдық құндылықтары;

б) бейресми деңгейде қоғамда бар моральдық құндылықтар, соның ішінде анти-құндылықтар.

Сур. Әлеуметтік-мәдени жұмыс үш қабатты негізге негізделген: 1) күшті әлеуметтік-экономикалық алаң, 2) жақсы сапа - заңды және 3) гетерогенді және біркелкі емес - адамгершілік.

Бейресми деңгейде орын алған теріс жоспардың моральдық постулаттары әлеуметтік жұмысқа елеусіз әсер етуі мүмкін деп болжауға болады. Мұнда экономикалық және құқықтық негіздер маңызды, сондай-ақ ресми моральдық талаптар.

Теріс моральдық факторлар бос уақытты, демалуды және әлеуметтік білім беруді мүлдем басқаша көрсетеді. Олар шын мәнінде әлеуметтік-мәдени салада кез-келген жақсы іс-қимылды бұза алатын «маймен ұшып» жүреді.

Мәдениет саласын коммерцияландыру, максималды пайда алуға ұмтылу шетел демалысының бір жақты болуына әкеледі - ойын-сауық жағы. Батыстағы әлеуметтік-саяси, экономикалық және мәдени құбылыстарды бағалаудағы «қосарлы стандартты» қағида бос уақытты және білім беру салаларын одан да көп зиян келтіреді. Бұл принциптің әсері бос уақытты және әлеуметтік білім беру саласында теріс құбылыстардың енуінің негізгі себебі деп санауға болады. «Мәдени» қызметтердің дистрибьюторлары көбінесе «игіліктің» қоғамдық игілігіне емес, оны жүзеге асыру барысында алынған жеке пайдасына қарай әрекет етеді.

Бұл сондай-ақ «жаһандық нәресте өнімі» деп аталады. Мысалы, жастар дискотекаларында есірткіні тарату және рок фестивальдары есірткі сатушыларға үлкен пайда әкеледі. Сонымен бірге бұл жердің тұтынушылары мен жалпы қоғамға үлкен зиян келтіреді. Өнер туындыларында, әсіресе фильмде және теледидарда зорлық-зомбылыққа табынушылық адамның ең басты бейнеқосылыстарына негізделген.

Нәтижесінде, бұл табыну Батыс қоғамының, әсіресе, жастардың өкілдерінің белгілі бір бөлігі үшін норма болып табылады.

Жұмысшылармен тынығу қызметімен ассоциацияланатын дәстүрлі құндылықтар ағымдағы жүзжылдықта түбегейлі өзгеріске ұшырады, әсіресе индустриалды дамыған әлем қоғамдастығы мемлекеттердің қоғамдық өмір қызметіне ерекше көрінеді.

Әлем қоғамдастықтың озық елдерінде тынығу қоғамдық дамудың маңызды факторларының бірі ретінде ертерек танылды. Онда тұрғандардың кең көлеміне жайылған бос уақыт шекарасының ретсіз көбеюі ғана емес, сондай-ақ тынығу бағдарламалары мен қызмет көрсетудің сандық және сапалық өсуінің бір мезгілдік процесі де байқалады. Солтүстік Американың алдыңғы қатарлы мемлекеті – АҚШ және Канада халыққа кең көлемді тынығу-рекреациондық қызмет көрсетуді ұйымдастыру және жүзеге асыру саласында әлемдік көшбасшылар болып табылады. Бұл елдерде коммерциялық сектор шеберінде тынығудың мықты индустриялы құрылған.

Батыс елдерінің тынығутануында терең теориялық және эмпирикалық материал жинақталған, толық көлемде осы саладағы халыққа рекреациондық қызмет көрсетуді ұйымдастырып, жүргізуді көрсетеді.

Бұл тәжірибе көп жағдайда лайықты болып табылады, соңғы онжылдықта бұл елдер арасында тынығутану саласындағы біліммен белсенді алмасу жүреді, ғылыми-кәсіби кадрлармен алмасу, бірлескен зерттеушілік жобалар жүзеге асырылады.

Бұл елдердің рекреациондық – тынығу қызметін ұйымдастыру бойынша тар шеңберлі ұлттық ерекшеліктер байқалмайды, ол еуропалықтар үшін де, басқа да әлемнің заманауи мемлекеттері үшін белгілі бір дәрежеде тән. Бұл тарауда қысқаша мазмұнда рекреациондық-тынығу қызметтің теориялық негізі және бұл қызметті батыс елдерінде жүзеге асырудың басты бағыттары берілген.

Қауым мәдениеті өмірге қанағаттану дәрежесімен және онда өмір сүретін адамдардың әл-аухаты дәрежесімен өлкіенетті белгілі. Тынығудың болуы және оны жемісті пайдалану мүмкіндіктері бүгінгі күні әлем қоғамдастығындағы алдыңғы қатарлы елдердің әлеуметтік жүйесінің әл-ауқатының түбегейлі көрсеткіші. Тынығу мен рекреация мұндай мемлекеттер мәдениетінің ажырамастай элементтері, өйткені бұлар адамзаттық сұраныстарға жауап бере алады және адамзаттық өркениет мәнін береді.

Енді «тынығу» және «рекреация» түсініктерінің өзіне тән мәні қандай? Олардың ұқсастықтары мен өзгешеліктері неде? Батыстың тынығу танымында «тынығу» және «рекреация» түсініктері өзара байланысты, бірақ олардың әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері бар.

Алайда әр түрлі рекреация және тынығу концепциялары туралы дұрыс түсінік кәсіби жетістіктің негізін қалайтын фактор болып табылады. Мәселен, американдық мамандар тынығу және рекреация концепциялары туралы қалыпты түсініктер, біздің қызметті пайдалану, анықтау, түсіндіру бақылауды қамтамасыз ету және біздің кәсіби шебер ретінде,

араласуымыздың салдарын алдын ала болжау бойынша рөлімізбен міндетімізді түсінуге мүмкіндік беретіндігін атап көрсетеді.

Осындай жолмен лайықты түсінік беретін ақпаратты меңгеру, тек кәсіби қажетті білімдермен қаруландырып қана қоймайды, сондай-ақ осы немесе басқа да бағыттардағы болжам жасалған артықшылықтарды жүзеге асыруға және лайықты ресурстарды тиімді пайдалануды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Тынығу табиғатын анықтауға көптеген теориялық тұрғыдан қарайтын көзқарастар бар. Бірақ қазіргі уақытқа дейін ағылшын тілді елдердің тынығу тануында жекелеген тұлғаға арналған тынығудың мәні және мағынасын анықтаудың төрт негізгі теориялық концепциялары қалыптасты. Осы концепциялармен сәйкес тынығу:

- уақытша кеңістік;
- қызмет түрі;
- психологиялық жай-күйі;
- холиятикалық (біртұтас) өмір сүру салты ретінде қарастырылады.

Тынығуды белгілі бір уақытша кеңістік ретінде қарастыру XIX ғ. туындады және Батыстағы индустриалдық революция салдарынан пайда болып, нәтижесінде халықтың өмір қызметі жұмыстан кейінгі жұмыс уақыты және бос уақыт болып нақты шектеу берілді. Бұл концепция қазіргі уақытта да кең таралған. Тынығудың сандық концепциясы адам өмірінің барлық өмірлік жеңістігі олардың белгілеуіне сәйкес уақытының белгілі үзіктеріне бөлінеді деген қалыптасқан түсінікке негізделеді.

Аталған концепциялар шеңберіндегі тынығу интерпретациясы, индивид тек бос уақыт кеңістігін меңгеріп қоймай, сонымен бірге өзінің қызығушылығы мен талғамына сай тынығу сағаттарының кең түрін таңдай алатындығын көрсетеді. Бұл концепция тынығуды кең трактаттауға мүмкіндік береді.

Келесі концепция тынығуды өмірге қанағаттануға қол жеткізу үшін адамға қажет функциялардың бірі ретінде қарастыруды ұсынады. Тынығу адам қызметінің алуан түрлілігі ретінде түсіндіріледі, яғни өмірлік күш-жігерді арттырып отыруға қажетті белсенділіктің басқа түрлерімен және еңбек саласымен байланысты оның өмір қызметінен ерекшеленеді. Бұл концепция тынығу қызметі түрлерінің диапазоны адамдардың үлкен алуан түрлі тынығу қызығушылықтарына сәйкес шексіз кең түрде болатындығын көрсетеді. Тынығу концепциясы хоместикалық, біртұтас өмір сүру салтын өзіне енгізеді және тынығудың мәні анықтамасына бұрынғы тұрғыдан қараудың барлығын қорытады. Бұл концепция тынығу мәнін түсінігінде осы феноменнің интерпретациясына арналған кең базисті ұсынады. Интегративтік бола отырып, ол технологияны дамытудың жоғары деңгейі жағдайындағы әлеуметтік прогрестің заманауи деңгейінде тынығудың мәнінде талдау жасауға жол ашады.

«Рекреация» термині латынның екі «жаңғыру» және «қайта қалпына келтіру» етістіктерінен шыққан. Бұл терминнің семантикалық мәні

индивидтің қандай да бір қасиетін қайта қалпына келтіру немесе жаңғыртуға қатысты концепциялармен рекреацияның тығыз байланыстылығын көрсетеді.

Кез келген организмнің биологиялық өмірқызметі үздіксіз бір-бірімен алмасып отыратын екі процестің өзара байланысынан тұрады: өмірлік күш-қуатты шығындау және оны қайта қалпына келтіру. Бұл процестер адам үшін де, биологиялық тұлға үшін де тән. Рекреацияның көптеген анықтамасы батыстық тынығутануда кең қолданылады. Оның көпшілік анықтамасы индивид қанағаттанып, рахат алатын тынығудың қызмет түріне негізделеді.

Рекреация концепциясына талдау бұл феноменнің төмендегідей сипаттамасын бөліп көрсетуге мүмкіндік береді.:

- рекреация индивидтің бос уақытындағы қызмет түрі және қанағаттану сезіміне мотивациялайды;

- рекреациондық қызмет түрлері көп қырлы;

- рекреацияға қатысу ерікті негізге құралады және сыртқы қысымшылық, мәжбүрлеу немесе міндеттеумен жүзеге аспайды;

- қызметтің рекреациондық түрлері әлеуметтік қолайлы, пайдалы және индивид пен қоғам дамуына ықпал етеді..

Рекреацияның мәндік элементтерінде оның индивидуалдық табиғаты айқын көрінеді, бірақ сондай-ақ рекреацияның әлеуметтік ұйымдарымен өзара байланыс та туындайды. Рекреацияның жалпы мағынасының белгілі бір мәдени шарты бар және белгілі бір әлеуметтік мақсатқа қол жеткізуге қызмет етеді.

Батыстың индустриалдық революциясының ықпалымен адамдардың әлеуметтік-экономикалық өмірқызметі процесі түбегейлі өзгерді. Шетелдік мәдениет жетістіктерінің бірі – тынығу және рекреациялардың тиімді қызмет ететін саласының болуы болып табылады. Рекреациондық сала тынығу-рекреациондық қызмет саласындағы жеке тұлғалық және қоғамдық қажеттіліктерге сәйкес халыққа рекреациондық қызмет көрсетумен қамтамасыз етуге бағытталған табиғи, материалдық-техникалық және қаржы-ұйымдастырушылық құралдардың жиынтығын көрсетеді. Мұндай сала құрамына: аумақтық табиғи ресурстар, қаржы құралдары, материалдық-техникалық база, осы саланың ұйымдастыру және басқару жүйесі, сондай-ақ маман-рекреаторлардың білімі жүйесі енеді.

Рекреациондық саланың негізгі құрылымдық-қызметтік компоненттері: мемлекеттік, қоғамдық-ерікті (коммерциялық емес) және халыққа рекреациондық қызмет көрсетудің коммерциялық жүйесі болып табылады.

Негізгі рекреациондық заңнамалар батыс елдерінің жоғары заңнамалық инстанцияларында қалыптасады, ал рекреация саласындағы мемлекеттік саясатты жүзеге асыру айрықша құзіретті федералдық өкімет, яғни мемлекеттік секторлар болып табылады.

Мемлекеттік сектор шеңберінде үздіксіз халыққа рекреациондық қызмет көрсету арнаулы агенттіктермен жүзеге асады, қызметтің негізгі мақсаты бағдарламаларды жасау және жүзеге асыру болып табылады. Әкімшілік-аймақтың бөлумен сәйкес мемлекеттік сектордың рекреациондық агенттігі төмендегідей бөлінеді: федералдық деңгей агенттігі, штабтар немесе провинциялар агенттігі және жергілікті деңгей агенттігі.

Федералдық рекреациондық агенттік халықтың қалың ортасын қамтамасыз ету бойынша қолайлы жағдай туғызуға ұмытылады. Бұл аумақтарда, рекреациондық учасоктер мен объектілерді қоғамдық пайдаланудағы заңнамалық тәртіп орнатылады. Күзету арқылы мемлекет едәуір қызықты, құнды да, таңғажайып табиғи нысанда болады, яғни ұлттық мәндегі рекреациондық аумақтар жүйесі құрылады және қала сырты рекреационның алуан түрлері қолданылады. Мұндай аумақтарға ұлттық табиғи және тарихи саябақтар, рекреациондық зоналар, туристтікмаршруттар, мемлекеттік ормандардағы өзендер мен аңшылық арсеналдер, ұлттық теңіз жағалаулары, тарихи-ескерткіштері жатады.

Аталған агенттіктердің негізгі міндеттері: Біріншіден, рекреациондық аумақтардың оңтайлы эксплуатациясы және сақталуы бойынша шараларды жүзеге асыру; екіншіден, осы аумақта орналасқан рекреациондық нысандардың құрылысы болып табылады. Мұндай нысандар: жабдықталған жағалау, жағажай лагерлік тұрақтар, дала демалысы үшін орындар, аипен жүріп серуендеу және басқа да қала сыртындағы демалысқа арналған нысандар болып табылады.

Қала сыртындағы рекреация тұрғындар арасында үлкен қажеттілікпен пайдаланылады, бұлардың ашық ауадағы тынығу қызметі түрлерінің кең мүмкіндіктерін таңдауға жол ашады.

Батыс мемлекеттердің табиғи зонасы тек өз елдерінің азаматтарын ғана емес, сондай-ақ әлемнің түпкір-түпкірінен туристерін тартады.

Кейбір батыс федералдық агенттігі қызметтеін туристік-саяхат қызметін өздеріне және шетелдік туристерге көрсетуді дамытуға бағыттайды, бұл мемлекеттік бюджет үшін мәнді экономикалық кіріс әкеледі. Халыққа рекреациондық қызмет көрсету саласындағы федералдық бағдарламалармен қамтамасыз етуге арналған қаржы ресурстары екі негізгі бастаудан тұрады: федералдық бюджеттен бөлінген қаржы және рекреациондық қызмет көрсетудің жекелеген түрлерін жүзеге асырудан алынған қаржы.

Федералдық өкімет қызметінің тағы да бір маңызды бағыты, бұл рекреация саласындағы халықты мамандандырылған бағдарлаалармен қамтамасыз ету болып табылады. Мұнымен қосымша агенттік айналысады.

Билік ұйымдары тынығу-рекреациондық қызмет саласында көптеген жалпы мемлекеттік бағдарламаларды ұйымдастыру және жүзеге асырумен қамтамасыз етеді, Оның басты бағыттары: қала сырты рекреациясы саласындағы кеңейтілген бағдарлааларды жүзеге асыру, туризмді

ұйымдастыру, мәдени шығармашылық қызметті дамыту, сондай-ақ жекелеген әлеуметтік топтарға арналған мамандандырылған рекреациондық бағдарлаалар өткізу.

Өткен ғасырдың басынан бастап, халыққа рекреациондық қызмет көрсету саласы муниципалдық деңгейдегі әлеуметтік қызмет көрсетудің барлық спектрінің ажырамастай бөлігі ретінде қарастырылды. Тарихи рекреациондық қозғалыс локалдық саябақ жүйесі және орындардағы басқа да рекреациондық қызметерді дамытумен астасады. Қазіргі уақытта муниципалитеттер қалалық саябақтардың кең желісін, жүзу бассейндерінің үлкен көлемін, ойын алаңдарын, тынығу орталықтары және басқа да халықтардың бос уақытын өткізу саласындағы кең мүмкіндіктермен қамтамасыз ете тін рекреациондық нысандарды ұсына алады.

Рекреациондық инфрақұрылым дамуының жеткілікті дамуы, тек аймақтың әлеуметтік жетістігін ғана емес, сондай-ақ оның әлеуметтік және шынайы экономикалық мүмкіндіктерінің көрсеткіші болып табылады. Қалалық деңгейдегі рекреациондық қызмет көрсету арнайы әкімшілік агенттіктердің басшылығы арқылы жүзеге асады [25,36-б].

Көптеген ірі қалалық орталықтарда дербес департаменттер жұмыс жасайды: рекреация деп – саябақ әкімшілігі департаменті, мәдени-көрініс мекемелері департаменті. Алайда шағын қалаларда, әдетте рекреация және саябақ әкімшілігінің біріктірілген департаменті болады.

Мұндай департаменттердің негізгі қызметтері: рекреациондық учасоктерді игеру және халықты рекреацияның материалдық-техникалық базасымен қамтамасыз ету, бағдарламаларды халықтың қалың ортасы үшін де, арнаулы топтар үшін де жүзеге асыру, рекреацияның алуан түрлері үшін халыққа арнайы дағдыларды оқыту курсын өткізу; арнаулы бағдарламаларды жүргізу (жалпықалалық мәдени шаралар, спорттық жарыстар және т.б.).

Муниципалдық рекреациондық бағдарлама қоғамның қызығушылықтары назарға алумен және халықтың тынығу қызығушылығының негізгі бағыттарына сәйкес құрылады. Рекреациондық қызметтің басты түрлері: спорт және спорттық ойындар; қала сырты рекреациясы; орындаушылық өнер (театрлық, би, музыкалық түрлері); бейнелеу және қолданбалы өнер; саяхат және туризмі хобби; әлеуметтік рекреация (банкеттер, жексенбілік базарлар және т.б.); ерікті қоғамдық қызмет.

Муниципалдық саябақ жүйесін қамтамасыз етуге және Батыстағы рекреацияға қаржы ресурстары екі негізгі бастаулардан құралады: жергілікті бюджет және қосымша кірістер. Қосымша ресурстар федералдық бюджеттен түсетін қаржы кірістері және штаттар бюджеті, сондай-ақ халықтың орындарындағы тынығу қызметте төлемақы түріндегі қаржылай кірістері болып табылады.

Сонымен, Еуропа және Америка елдерінің бүкіл деңгейдегі мемлекеттік секторларының рекреациондық агенттігі өз елдерінің

халықтарын рекреациондық қызметтердің алуан түрлі құралдарымен қамтамасыз ету бойынша жұмыстардың мәнді көлемін орындайды. Бұл агенттіктердің бәрі де рекреациондық учасоктер мен нысандарды үлкен көлемін алады және лайықты бағдарламаларды жасап, жүзеге асырады.

Оның үстіне жергілікті әкімшілік ұйымдар басты роль атқарады, өйткені рекреациондық саланың барлық мемлекеттік секторының тұрақты қызмет ету жағдайын қамтамасыз етеді.

Коммерциялық емес тынығу ұйымдары жалпы тынығу-рекреациондық саласындағы үлкен секторды көрсетеді, ол халықты алуан түрлі бейіндегі тынығу бағдарламалары және қызмет түрлерімен қамтамасыз етеді. Америка мамандарының есептеулері бойынша, мысалы, АҚШ-тағы осы сектор шеңберіндегі қаржы шығындарының жыл сайын көлемі 15 млрд. доллардан асып түседі екен.

Коммерциялық емес ұйымдар мен мекемелердің көп түрлілігіне қарамастан, олардың қызметінің нысандарына қызмет ететін әлеуметтік топтар типіне сәйкес төмендегідей негізгі топтарға бөлуге болады: жастар ұйымдары (діни және ақсүйек), халықтың арнаулы топтарына қызмет көрсету бойынша ұйымдастыру, халықтың белгілі бір топтарын әлеуметтік қорғау саласын ұйымдастыру.

Коммерциялық емес ұйымдар өскелең ұрпақтың тәрбиесі ісіне үлкен үлес қосып келеді, олар балалар мен жастардың бос уақытын саналы толықтыру бойынша үлкен жұмыстар өткізеді: Карнечи қоры есебі бойынша АҚШ-ғы 400-ге жуық ұлттық ұйымдар өз қызметтерін жас азаматтарға көрсетеді екен. Қазір тынығу-рекреациондық бағдарлама тұлғаның жан-жақты дамуы мақсатында өскелең ұрпақты тәрбиелеудің педагогикалық принциптеріне құрылады.

Діни емес жастар ұйымдарының мақсаты азаматтық сананы қоғамдық аббаттандыру және тәрбиелеуді қолдау принциптерімен ажырамастай байланысты. Ұйымның басты мақсаты белгілі бір өмірлік дағдыларды дамытуды стимулдау: құзыреттілік, күйзелісті басу, өзара көмек.

АҚШ-тың рекреациондық саласының коммерциялық емес сектордың өзгеше ерекшелігі, оның ұйымының қаржы ресурстары негізінен жеке-қайырымдылыққа берілген қаржы мен мүшелік жарналардан жинақталады.

Бұл сектор тынығу-рекреациондық қызмет процесінде ерекше роль ойнайды, өйткені бұл қызметті жүзеге асырудың ел азаматтарына жағымды қоғамдық-идеологиялық және педагогикалық ықпал ететін элементтері бар. Қоғамдық-ерікті ұйымдар өздерінің мақсаты етіп, өз мүшелерінің азаматтық қасиеттерін тәрбиелеуді қояды, олардың жақсы тұлғалық тұрпаттарын арттыруды, денсаулықтарын сақтауды, шығармашылық қабілеттерді дамытуды жандандырады, осы арқылы өз қоғамының әл-аухатын қалыптастырып, нығайту ісіндегі үлкен үлесін енгізеді.

Рекреациондық салалардың мемлекеттік және коммерциялық секторлары шеңберіндегі рекреациондық-тынығу қызметі көлемінің мәнді

өскендігіне қарамастан, рекреациондық нарықты игеру бойынша жеке коммерциялық фирмалар және компаниялар қызметі ғасыр барысында байқалғандай, қарқынды дамыды. Қазіргі уақытта коммерциялық құрылымдар бұл мемлекеттердің халқын рекреациондық қызмет көрсету саласындағы көпшілік ұйымдарды құрайды. Тынығу тауарларына азаматтар 90% шамасында қаржылай шығын жұмсайды және Солтүстік Америкадағы қызмет көрсетулер коммерциялық сектор шеңберінде жүргізіледі.

Коммерциялық тынығу ұйымдары қызметінің негізгі мақсатын біркелкі анықтау қиын. Бір жағынан, мұндай бағыттағы мекемелердің басты міндеті – қаржылай кірісті тарту. Алайда коммерциялық ұйымдардың мұндай міндеттерін шешу үшін өз жұмысын бос уақыт аясындағы халықтардың қажеттілігі мен қызығушылықтарын қатаң түрде есепке алу кезінде құрылуы қажет. Осылай, максималдық кірісті алуды жоспарлай отырып, коммерциялық тынығу ұйымдары өз қызметтерін кең көлемді клиентураның қызығушылығы мен сұранысын есепке алып, ұзақ мерзімді негізде жүзеге асырады.

Бұл сектордың қызметі шеңберінде толық кәсіпкерлік қызметтің нарықтық механизмі жүзеге асады, рекреациондық қызмет көрсету саласындағы маркетингтің озық әдістері мен технологиялары енгізіледі. Маркетинг стратегиясын, коммерциялық тынығуда ұйымдастыруды өз қызметін былай жүзеге асырады, яғни рекреациондық қызмет көрсету нарығында өндіріліп, қойылған өнім белгілі бір санаттағы азаматтардың сұранысына сөзсіз жауап бергені дұрыс және оның иесіне міндетті түрде кіріс әкелетін пайдалы капитал салымының ерекшеліктеріне ие болуы қажет.

Коммерциялық сектор қызметі алуан түрлі және классификациялық шеңберге қиын бағынады, бірақ белгілі бір үлеспен бірнеше негізгі коммерциялық сектор ұйымының қызмет бағыттарын бөлуге болады. Бұл сектор шеңберінде төмендегідей тынығу-рекреациондық бизнес саласы дамиды:

- саяхат және туризм;
- тынығу тауарларын өндіру;
- сауық индустриясы;
- спорт индустриясы;
- табиғатта демалу.

Туристік бизнес Еуропа және Америка экономикасының едәуір тез дамып жатқан саласы болып табылады. Соңғы онжылдықта шекерадан асып барған туристік саяхатшылар саны екі есе өскен. АҚШ-ғы туристік бизнесті ұйымдастыру саласында 1млн. жуық үлкен және шағын фирмалар мен компаниялар жұмыс жасайды. Бұл санға қонақ үй кешені және қоғамдық тамақтандыру кәсіпорындары, яғни туризм саласымен тығыз байланыстылар енгізілмейді.

Ел ішінде курорттық демалысқа сұраныстың төтенше артуымен байланысты коммерциялық компаниялар халықты «курорттық рекреация» саласындағы толық кешенді қызмет түрлерімен қамтамасыз етеді. АҚШ-ғы курорттық орталықты көбіне Майами-Бич, Вайкики, Акопулько және Үлкен Багам аралы құрайды, бұл курорттық рекреациондық индустрияның коммерциялық компаниялары бастамасы бойынша күннен күнге дамып келе жатқан негізгі территория.

Тынығу саласына коммерциялық фирмалар шығаратын спорттық және туристік құрал-жабдықтардан бастап, күрделі ақпараттық техникаға дейінгі тынығу саласына арналған тауарлардың түрлері өте көп. Рекреациондық қызметті ұсынатын өндірістік компаниялар осы саладағы халықтың сұраныстары мен қажеттіліктерінің бүкіл өзгерістеріне жан-жақты көңіл бөліп отырады.

Көптеген коммерциялық фирмалар мен компаниялар жан-жақты дамытып отырған «сауық индустриясы», оның иегеріне кірістің түбегейлі негізі болып табылады. Тұтынушыларға алуан түрлі ойын-сауық және көріністердің кең таңдаулары ұсынылады. Сауық, көңіл-көтерудің дәстүрлі түрлеріне қосымша тақырыптық саябақтар, құмар ойындары, жүгіру, эстрадалық концерттер енеді. АҚШ және Канада тұрғындарының жалпыға ортақ құмарлықтары биге бағытталған, сондықтан би залдары, кабаре, түнгі клубтардың коммерциялық желісінің дамуына ықпал етеді.

АҚШ-та әсіресе сауық саябақтары ерекше өркендеп, қанат жайған, тақырыптық принциптер бойынша ұйымдастырылатын саябақтар да үлкен сұранысқа ие. «Дисней-лэнд», «Дисней әлемі», «Ұлы Америка» - сауық бизнесінің осы нысандары классикалық үлгілерге арналған.

Батыс елдері халқының көпшілігінің өмір сүру сайтының ажырамас белгісі, кәсіби спортқа деген құштарлықтары болып табылады. Жеке фирмалар мен компаниялардың түрлі спорт түрлеріне деген қызығушылықтары кең коммерциялық негізде қойылған. Бұл сектор шеңберлерінде көптеген спорттық шаралар мен жарыстарды ұйымдастыру және өткізудің кеңейтілген бағдарламасы жүзеге асырылады.

Едәуір көрермендер қызығушылығының көпшілігі кәсіби спорт түрлеріне, яғни футбол, баскетбол, хоккей, күрес, теннис, гольф және бейсболға бағытталған. Мұнан басқа, ондаған кең тараған спорттың көрермендер түріне ат және ит жарыста енеді. Алайда спорттың көрермендері түрі ішінен «бірінші орында» автомобильдік жарыс болып табылады.

Осылай, тұтас мемлекет халқына толық көлемді рекреациондық қызмет көрсетуді жүзеге асыру рекреация саласының бүкіл секторларының лайықты ұйымдары мен мекемелерінің біріккен жұмылуы және белсенді қызметі кезінде ғана ақиқат бола алады, олар: мемлекеттік, қоғамдық-ерікті және коммерциялық рекреациондық қызмет қоғамдық өмір қызметінің маңызды факторы болып табылады, өйткені ол тұлғаның зияткерлік-шығармашылығы әлеуетінің дамуына, психологиялық тепе-

теңдікті, тұлғалық денсаулықты болуға ықпал етеді, топтың ауызбіршілікті болуға тәрбиелеуге мәнді әсер етеді, осы арқылы жекелеген тұлғалар арасындағы өзара әлеуметтік қарым-қатынастың жағымды болуына ықпалын жасайды [26,48-б].

Әрине, Батыстың рекреациондық-тынығу қызметі-ғалымдары мен практиктері оны оптимизациялау қажеттіліктерімен байланысты тұтас проблемалар қатарын бөліп көрсетеді. Бірақ мұнда олар өздерінің кәсіби қызметінің басты орнын көре алады, яғни адамдардың өмір сүру сапасын жетілдіруге ықпал ету, осы арқылы тұтас жекелеген адам және қоғам өмірінің зияткерлік, рухани, тұлғалық және психологиялық саласын жетілдіруге арналған жағдай туғызу. Тынығу және рекреация саласының мамандары олардың кәсіби қызметі «өмір сапасы бизнесі» ретінде анықталады деп есептейді.

Тақырып бойынша орындауға берілген тапсырмалар:

1. Мектеппен бірлесе отырып, сыныптан тыс уақытта өскелең ұрпақпен жұмысты ұйымдастыратын мекемелер мен ұйымдарды атаңыз.

2. Әлеуметтік тәрбиедегі студент жастардың ерікті бірлестіктерінің рөлін сипаттаңыз.

3. Кинотеатрлардың пайда болу тарихын айтып беріңіз.

4. Кинотеатрлардағы жарықтандыру түрлерін сипаттаңыз.

5. Кинотеатрдың табысты жарнама мысалын келтіріңіз.

6. Сіздің ойыңызша, шетелдік әлеуметтік-мәдени саладағы сәтсіздіктердің себептері неде?

7. Оның негізгі бағыттары бойынша (әлеуметтік жұмыс, мәдени-тынығу қызметі, әлеуметтік тәрбие) әлеуметтік-мәдени қызметтің даму тенденцияларын сипаттаңыз.

8. Сіздің ойыңызша, Ресей әлеуметтік-мәдени қызметтегі шетелдік тәжірибеден нені ала алады және ол неге сыни тұрғыдан қарауы керек?

9. Оқулық тақырыбы бойынша әдебиеттер тізімін талдай отырып, шетелдік әлеуметтік-мәдени проблемалар туралы негізгі ақпарат көздерін сипаттаңыз.

Қорытынды

Шет елдердің әртүрлі халық санаттарымен әлеуметтік-мәдени жұмыс ерекшеліктерін ескере отырып, ең алдымен, оны ұйымдастырудың жоғары деңгейін және айқын әлеуметтік сипатты атап өту қажет. Батыстың дамыған елдерінің саясаты әрбір азаматқа мәдени құндылықтарды пайдалануды қамтамасыз етуге, сондай-ақ әртүрлі әлеуметтік және шығармашылық қызметке қатысуды қамтамасыз етуге бағытталған. Шын мәнінде, әлеуметтік-мәдени жұмыс оның мүшелерінің әрқайсысын өзінің қалыпты өміріне, оның ішінде мәдениет саласына қажетті ең төменгі жеңілдіктермен қамтамасыз ететін шетелдік қоғамның барлық топтарын қамтиды.

Батыс елдерінің үкіметтері, әдетте, теңдестірілген және нақты мәдени саясатты жүргізеді. Қолда бар қаражаттардың негізінде (және батыста қаржыландыру қалдық принципі бойынша жүзеге асырылады) көптеген мемлекеттердің үкіметтері, ең бастысы, басымдықтар (кітапханалар, мұражайлар, тарихи және сәулет ескерткіштері) және ең құнды өнер формалары деп танылған мәдени бағдарлар арқылы қаржыландырылады. Олардың өзін-өзі қаржыландыруын қамтамасыз ету қиын (мысалы, симфониялық оркестрлер). Бұл Франция, Италия, Ұлыбритания, Швеция, Финляндия және басқа елдердің мәдени өміріне арналған материалдардан көрінеді. Мәдениеттің басқа да салалары (заманауи өнер формалары, конкурстар мен фестивальдар) басқа әдістермен қамтамасыз етіледі. Үкімет мәдениет пен өнерге көмек көрсететін адамдар үшін қолайлы жағдайлар жасауға тырысады. Мұнда француз тіліндегі қамқоршы және арнайы мәдениет қоры, ағылшын тілінде. Батыста мәдениет саласы тұтастай алғанда жақсы деп болжауға болады. Кейбір аудандар кейде белгілі бір қиындықтарды сезінеді. Бұл сол мұражайларға, опера үйлеріне және сол кітапханаларға да қатысты.

Жеке мемлекеттер, мысалы, құмар ойын бизнесі (Финляндия материалдары), сыра немесе темекі жарнамасы (мысалы, 1999 жылдың қыркүйегіне дейін, алкоголь өндіретін британдық компаниялар) қаржысына қаражат тартуға тырысады деген күмән тудырады. спорт ұйымдарына). Ақыр аяғында, құмар ойындарды, алкогольді және темекі шегудің әлеуметтік қауіп-қатерін түсіну және т.б. көптеген мемлекеттер мұндай мәдени қаржыландыру көздерін қабылдамайды және оларды дамытуға арналған шектеу шараларын енгізуге тырысады. Мысалы, Америка Құрама Штаттарында да, Англияда да белсенді анти-никотиндік науқан жүргізілуде. Бірақ бұрын жасалған әсер туралы ұмытпаңыз. Жоғарыда аталған шектеулер енгізілген көптеген мемлекеттерде құмар ойындарға, алкоголизмге және темекіге тәуелділіктен деген проблемалар бар. бұл ауруды жеңу туралы емес, оның көріністерін жеңілдету туралы емес. Өкінішке орай, Ресейді «аулайтын» ел бола отырып, Батыста бұрын пайда болған жағымсыз құбылыстарды болдырмау мүмкіндігін

пайдаланбадық, және де олар біз үшін де, олар үшін де қауіпті болды. Оның үстіне, бүгінгі күннің өзінде Ресейде де Батыста қабылданбаған біздің шындықты енгізе беруді жалғастыра отырып, тұрақты, әртүрлі қолдануға лайық күштер бар.

Бұл жағдайдың себебі, әрине, көптеген жағымсыз құбылыстардың шын мәнін дұрыс түсінбеуі емес, сонымен бірге ықпалды құрылымдардың өкілдері арасында әлеуметтік жауапкершілік сезімінің болмауы елдегі істердің жағдайына, сондай-ақ елдің басшылығынан саяси ерік-жігер болмаған жағдайда азаматтық бағдарламаны жүзеге асыру үшін, оның ішінде жас ұрпақты моральдық тәрбиелеу. Ия, шын мәнінде, бүгінгі күні осындай бағдарлама жоқ.

Бір жағынан, басым әлеуметтік-мәдени салаларды ұстап тұруға мүмкіндік беретін шет елдердің күшті заңнамалық базасы, ал екінші жағынан, бос уақытты рекреациялық салада әлеуметтік қауіпті көріністерді шектеуге мүмкіндік береді.

Батыстың бос уақытты бос уақытында тәжірибедегі теңгерімсіздікті ұмытпау (рухани дамып келе жатқан бос уақыттағы іс-әрекеттермен салыстырғанда) біз көптеген оң пікірлердің шетел тәжірибесінде болуын атап өтеміз.

Бұл, ең алдымен, мұражайлар мен көрмелерге жұртшылықты тарту үшін мәдени мекемелердің қызметін ұйымдастырушылық және технологиялық аспектілеріне, мұражай түні мен мұражайдың көктеміне және музей көрмесін ұйымдастырудың жаңа тәсілдеріне жатады; көру қабілеті нашар адамдармен жұмыс жасау; экскурсия жүргізу кезінде жаңа техникалық құралдарды пайдалану, мысалы, ұялы телефондар және т.б. Театрлар жұмысының ерекше формалары, ересектер сияқты (театр театрларының шығармашылық тарихы туралы пікірталас алаңы) және балаларға және олардың ата-аналарына қызықты болған балаларға арналған. Мәдениет мекемелерінің материалдық-техникалық базасындағы шетелдік тәжірибе оң.

Қазіргі заманғы өнерді дамытудағы постмодерндік тенденциялар туралы айта кету керек, әсіресе бұл тенденциялар бос уақытқа беріледі. Бұл трендтер біржақты бағалауға қиын. Әрине, өнер үздіксіз дамып, барлық жаңа формалар мен көріністерді табады. Бірақ постмодернистік мотивтер тек жаңа құбылыстарға ғана емес, сонымен қатар шынайы көркемдік құндылықтарды теңестіруге әкелетін классиктерге де байқалады. Және де бұл Ресей Батысты «сыртқа шығаруға» тырысады. Біздің еліміздегі опера және драматика классиктерінің қойылымдары әдетте жаңартылады. Күлкілі орыс сахнасында шексіз пайдаланылады, экранды зорлық-зомбылық көріністерімен және т.б.

Бұл, әрине, Батыстың тарапынан алынбауы керек. Өкінішке орай, жаман егу жақсылыққа қарағанда әлдеқайда жеңіл. Сондай-ақ, қауіп-қатер постмодерндық үрдістер бос уақыттың түрлеріне ауысады, онда мораль арқылы рұқсат етілген және түсіндірілмеген түсініктер жойылады.

Дегенмен, шетелдік әлеуметтік-мәдени мекемелер мен ұйымдардың қызметіне жоғары баға беріп, шешілмеген мәселелерді атап өту қажет. Әсіресе, оның тиімділігі критерийлері (қылмыстың үздіксіз өсуі, есірткіге тәуелділіктің және басқа да әлеуметтік проблемалардың таралуы, көптеген мәдени іс-шаралардың құндылығы, кинотеатрларға және дискотекаларға атақты экскурсияларға және т.б.) әлеуметтік индикаторлар қабылданады)

Жастардың маңызды бөлігінің мәдени деңгейі де төмен. Жастар проблемасы батыс елдерінің бәрі үшін ең қиыны болып қалады. Оны шешу үшін әлеуметтік-экономикалық және кешенді әлеуметтік-мәдени шаралар кешенін талап етеді - білім беру мәселелерін шешу, бос уақытты дамыту және жастарды спорт клубтарына тарту, мүдделерді біріктіру, волонтерлік қызмет көрсету, жастарды біріктіру жоғары мәдени құндылықтар.

Әлеуметтік-мәдени саланың шетелдік және отандық ұйымдастырушылары үшін де көптеген жұмыстар атқарылуда. Осы бағытта да, басқалармен де өзара тәжірибе алмасу екі тарап үшін пайдалы болар еді.

Біздің ойымызша, жастардың проблемаларын шешу кейбір жағдайларда бұқаралық ақпарат құралдарының қанағаттанарлықсыз жұмысына кедергі келтіреді. Бұқаралық ақпарат құралдарын коммерциализациялау, зорлық-зомбылыққа табынушылықты насихаттау, пайда табу үшін, бұқаралық ақпарат құралдарының кейінірек әлеуметтік, мәдени және демалыс саласында кездесетін қиындықтар тудырады. Өкінішке орай, ресейлік бұқаралық ақпарат құралдары, әсіресе теледидар, батыстық тәжірибені батыл пайдаланады, соңғы жылдары жоғалған көптеген жақсы нәрселер.

Сонымен қатар, ерекше назар аударуға лайық аз. Мысалы, батыста бұқаралық ақпарат құралдарының қызметін моральдық жағынан қорғай білу бойынша өте тығыз бақылау бар, бірақ олар бұл бақылауды кеңейтуді қаламайды. Бұл бақылау қалай аталса да, кім оны қабылдаса да (мемлекеттік немесе қоғамдық ұйымдар), бұл Батыстың қоғамдық пікірді белгілі бір шектерде ұстауға мүмкіндік беретіні. Ресейде бақылаудың мұндай түрлері әлі жоқ. Өтпелі мемлекет демократияны шектеу туралы кез-келген айыптаулардан қорқады. Батыста, норма, моральдық бақылау тұрғысынан Ресей үшін қорқынышты сөз - цензура сияқты көрінеді.

Бірақ, бақылаудың қалай аталуға болатынына қарамастан, кез келген мемлекетте қажет болса, оның қауіпсіздігі мен ұлт денсаулығына қатысы бар.

Біздің лауазымды адамдарымыз өте күрделі және олар тек «порнография» сияқты нәрсені анықтаудың қиындықтары туралы айтуға болады. Батыста бұл термин ұзаққа созылды. Неліктен біз осы заңды дамуды пайдаланбаймыз? Сондықтан, біз тез арада (белгілі бір күштердің еркімен) елге түсіп бара жатқанда, соншалықты алшақ емеспіз. Осы немесе басқа проблемалардың заңсыз болуы туралы шағымданған кезде, біз өз елімізде бүгін Батыста елестету мүмкін емес (мысалы, «Дом-2» түрінің

азғындық беру күнінде көрсету) мүмкін екенін мойындаймыз. Бұл Ресейдегі біреу үшін бұл жағдайдың тиімді екендігін білдіреді. Ресей тағдыры ешкімді алаңдатады. Демек, бір жағынан біздің еліміздің билігі демографиялық проблеманы шешу үшін үлкен қаражат салады, екінші жағынан, жас ұрпақты жеке телеарналардың зиянды әсерінен қорғау үшін ештеңе жасамайды.

Талданатын материалдардан біз «ауытқулардың» нормадан өтуі соншалықты қарапайым емес екенін көрдік. Сонымен қатар, мұндай «ауытқу» шөл далада немесе түннің жабуында (Невадада (АҚШ) жанып тұрған адам фестивалі, Англиядағы түнгі клубтар және т.б.) жасырынуға тырысады.

Оқулықта қарастырылған материал келесі қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Әлеуметтік-мәдени саладағы жаһандану үдерісі әлемнің көптеген елдеріндегі, соның ішінде Ресейдегі әлеуметтік-мәдени қызметіне айтарлықтай әсер етеді. Шетелде әлеуметтік көмек көрсету саласында ең оң үрдістер орын алады. Ең алдымен, Батыстағы әлеуметтік жұмыс оңтайлы деңгейге жетті және тек жақсаруды жалғастырады деп санауға болады. Бүгінде Ресей Батыстың әлеуметтік жұмысын ұйымдастыруға және оны дамытуға, сондай-ақ тиісті кадрларды даярлауға көп үлес қосты. Ресейде әлеуметтік жұмысын ұйымдастырудағы кемшіліктер өтпелі кезеңнің ерекшеліктеріне негізделген - әлсіз экономикалық база.

Батыстағы демалыс-ойын-сауық іс-әрекеті екіұштылықты бағалауға лайық. Тұрғылықты жерде жұмыс істеу, ең аз халықтың әлеуметтік қорғалған санаттары - қарт адамдар, босқындар, тәуекел топтарының өкілдері және әсіресе мүгедектер сияқты салаларда сөзсіз табыстар бар. Мұнда отандық әлеуметтік-мәдени салада артта қалып отыр.

Бірақ Батыста бос уақытты және сауықтыру жұмыстары маңызды кемшіліктерге ие - ойын-сауық бағытында айқын көңіл-күй, бос уақытты дамытуға көңіл бөлмеу. Мәдени-педагогикалық, рухани және даму сипатын іс жүзінде бос уақыттарда іс жүзінде тарату әрекеттері әлі де елеулі нәтижелерге қол жеткізбейді (кейбір ерекшеліктер - әлеуметтік-мәдени анимация). Ал оң нәтижеге жету үшін бос уақыттың таза сауыққа қарағанда әлдеқайда күрделі. Оқылмау - қиын мәселелердің бірі. Сонымен қатар, ұлттың денсаулығы тек физикалық ғана емес, сонымен қатар рухани параметрлерін де қамтиды. Ерте ме, кеш пе, Батыстың демалудың рухани жағынан дамыған жағына көбірек назар аудару керек болады.

Ресейдің шет елдердің мәдени және бос уақыт тәжірибесін соқыр түрде көшірмеуі керек. Шетелдік тәжірибеден барынша қолдана отырып, өздерінің ұлттық мәдени-тарихи дәстүрлерін ескере отырып, бұрын оң тәжірибе жинақтаған. Батыстағы әлеуметтік білім беруде, әрине, көптеген жағымды факторлар бар: көптеген жастар мүдделі топтар, скаут пен волонтерлік қозғалыстар, әлеуметтік-мәдени мекемелер мен ұйымдардың ортақ білім беру проблемаларын шешудегі күш-жігерін біріктіру, жақсы материалдық базасы бар және т.б. Біздің ойымызша, және, ең алдымен,

дұрыс жарияланған моральдық көзқарастар мен заманауи батыстық шындықтың шындықтарының арасындағы қайшылыққа байланысты.

Жасөспірім ортасында көптеген жағымсыз құбылыстардың себебі жасөспірімді қоршаған ортаға қолайсыз орта ретінде білім берудегі қателіктер емес. Өмірлік құбылыстарды бағалаудағы қос стандарт, фильмдерде және теледидардағы зорлық-зомбылықты насихаттау жастардың нақты өмірде тиісті мінез-құлқын қалыптастырады. Қоршаған орта білім беру мекемелерінің күш-жігерінен де күшті. Және тек бір ғана жол бар - Батыс қоғамы өздерінің құндылық нүктелерін өзгертуге тура келеді. Қоғамның, тұтастай алғанда, қоғамның, соның ішінде әр адамның мүдделері жалған өнер туындыларын жасаушылардың, сапасыз әлеуметтік және мәдени өнімдердің дилерлерінің, есірткі саудагерлерінің және т.б. корпоративтік мүдделерінен гөрі маңызды. Батыста әлеуметтік білім берудің алдыңғы қатарлы тәжірибесін ескере отырып, оның салыстырмалы тиімділігін еске түсіру керек, өйткені шындық қоршаған орта кейде педагогикалық әсерге және постулаттарға қарағанда күшті. Әлеуметтік-мәдени жұмысқа, оның ішінде білімге шетелдік тәжірибені елеусіз көшіру, бізде әлдеқайда сәтсіздік пен үмітсіздіктерді уәде етеді, өйткені бізде материалдық-экономикалық және әлеуметтік-мәдени жұмыстардың құқықтық негіздері аз.

Осылайша, жалпы қорытынды жасауға болады. Шетелдік әлеуметтік-мәдени тәжірибе оның бағыты мен сапасында бірдей. Бұл отандық зерттеушілер мен практиктерден көбірек назар аударуды талап етеді. Оның үстіне, шетелдік тәжірибені белгілі бір жағынан бағалау керек. Бұл әсіресе теріс құбылыстарға қатысты. Шетелдік тәжірибе көрсеткендей, мемлекеттік және қоғамдық ұйымдар әлеуметтік-мәдени саланың жағдайын басқаруда шешуші ұстанымға ие болуы керек. Біздің еліміздегі әлеуметтік-мәдени процестердің қазіргі «өзін-өзі ақтауы» мемлекеттің қолайлы ортаны қалыптастырудағы және жағымсыз құбылыстарды болдырмаудағы рөлі туралы (Батысқа қарағанда) елеулі түрде бағалану туралы айтады. Бұл жағдайда біз теріс процестердің үздіксіз араласуымен айналысамыз.

Қоғамның міндеті оларды болдырмау. Қабылданғандарды жою үшін әлдеқайда қиын және жиі тиімсіз. Бұл сондай-ақ шетелдік тәжірибе сабақтарының бірі.

Мұнда әлеуметтік-мәдени жоспардың жалпы және ұқсас мәселелерін шешуде әртүрлі елдер мен аймақтардағы әлеуметтік және мәдени қызметкерлердің бірлескен қызметіне байланысты.

ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫҚ СӨЗДІК

1. **Белсенді демалыс** - бойдағы қысымды азайту мақсатындағы, жұмысты ауыстыра орындалатын демалыс.

2. **Бос уақыт өткізу мәдениеті** - өз-өзін дамытуға бағытталған, тұлғаның өз еркімен орындайтын жұмыстарының тәртібі, әдебі.

3. **Бос уақыт өткізу** - бұл міндеттер жүктелмейтін, әр адам өзіне ыңғайлы, қалаған ісін таңдап ала алатын, еңбек және білім жұмысын қажет етпейтін уақыт.

4. **Бос уақыт өткізу** - адамның бос уақытын өткізу үшін әр түрлі істермен айналысып, нәтижесінде жеке тұлғаның дамуы жүретін үндестікті жұмыс.

5. **Бос уақыт өткізу** - жасөспірімдердің сұранысын қанағаттандыратын белсенді қарым-қатынас аймағы.

6. **Бос уақыттағы жұмыстар** - әр адамның ішкі дүниесін сезіну үшін позитивті түрде құрастырылған мазмұнды жұмыстар.

7. **Бос уақыт өткізу** - бұл міндеттер жүктелмейтін, әр адам өзіне ыңғайлы, қалаған ісін таңдап ала алатын, еңбек және білім жұмысын қажет етпейтін уақыт.

8. **Бос уақыт өткізу** - адамның бос уақытын өткізу үшін әр түрлі істермен айналысып, нәтижесінде жеке тұлғаның дамуы жүретін үндестікті жұмыс.

9. **Бос уақыт өткізу** - жасөспірімдердің сұранысын қанағаттандыратын белсенді қарым-қатынас аймағы.

10. **Бос уақыттағы жұмыстар** - әр адамның ішкі дүниесін сезіну үшін позитивті түрде құрастырылған мазмұнды жұмыстар.

11. **Бос уақыт өткізудің педагогикалық әдісі:** ойын, театрландыру, бәсекеге қабілеттілік, кез-келген жағдайдан шыға алу.

12. **Бос уақыт** - күнделікті тұрмыстық міндеттемелер жүктемейтін уақыт.

13. **Демалыс** - белгілі бір міндеттерді жүктемейтін адам бойындағы қысымды түсіруге және күш-қуатты арттыруға арналған бос уақытты өткізу түрі.

14. **Ермек** - бос уақыт өткізу терминімен үндес, оның бір бөлшегі деп айтуға болады. Бірақ оның ерекшелігін психологиялық тұрғыдан түсіндіруге болады, яғни ермек - ешқандай регламентке сыймайтын қарым-қатынас немесе іс-әрекет түрі.

15. **Жоба жұмысы** - мұғалім мен оқушының жаңа идеяларды айқындау мақсатында құрылатын, объективті және субъективті жаңалығы болатын интегративті шығармашылық түрі.

16. **Карнавал** - негізінде көшеде өтетін театрландырылған киім үлгілерімен, қойылымдармен ерекшеленетін халық мерекесі.

17. **Клуб** - белгілі бір ортақ қызуғышылықтары бар адамдарды сол қызуғышылықтарын нақты және терең талқылау үшін басын біріктіретін

ұйым.

18. **Клубтық бірлестік** - ерікті түрде қосылған қызуғышылықтары бір адамдардың бас қосатын ұйымы.

19. **Кештер** - мектеп жұмысында немесе қосымша білім беру мекемелерінде балалармен жүргізілетін жұмыс түрі. Ол ұжымдық шығармашылық жұмыс түрінде өткізілуі мүмкін. Оны өткізу үшін ең алдымен педагог: мақсат пен міндеттерді анықтайды; қолданылатын әдебиеттермен танысады; тақырыпты таңдайды; өткізу жоспарын құрады және оны оқушылармен талқылайды. Балалар шығармашылығын қосып сценарий жазылады, безендіру жұмыстары

жүргізіліп қатысушылармен дайындық жасайды; қатысушыларға арналып ақпараттық-дәрістік бюллетендер дайындалады, сырттай конкурстар ұйымдастырылады; музыкалық сүйемелдеу жұмыстары жүргізіледі. Кештерде қолданылатын материалдар қызықты әрі танымдық болуы тиіс. Оқу және тәрбие жұмысында оң нәтиже беру үшін нақты болып, жеке тұлға дамуында өз үлесін қосады.

20. **Мәдени іс-шаралар** - рухани, эстетикалық, интеллектуалдық сұранысты қанағаттандыру үшін жүргізілетін жалпы жұмыстар.

21. **Мәдени қызмет** - бұл термин ғылымға ХХ ғасырдың 80 жылдары енген. Бұл әлеуметтік- мәдени қызмет түрінде қаралады.

22. **Мереке түрлері:** қоғамдық мерекелер (Отан қорғаушылар күні, Жеңіс күні, Тәуелсіздік күні және т.б.); кәсіби мерекелер (Ұстаздар күні, Metallургтер күні, Медбикелер күні және т.б.); көркемөнер-шығармашылық мерекелері (поэзия күні, проза күні және т.б.); спорттық мерекелер; ұлттық және діни мерекелер (Наурыз мейрамы, Құрбан айт мерекесі және т.б.);

жыл мезгілдеріне орай өткізілетін мерекелер (көктемді қарсы алу, егінді ору және т.б.).

23. **Мереке** - белгілі бір ерекше күнді атап өту үшін, күнделікті еңбектен дем алу , көңіл көтеру, қуаныш түрінде ұйымдастырылған іс-әрекет.

24. **Ой қозғау әдісі** - ұжымдық шығармашылық идеяларды бір жүйеге келтіру.

25. **Ойын** - әлеуметтік жайлылық туындату үшін өмірлік тәжірибеден алынған шартты жағдайларға негізделген педагогикалық тәсіл.

26. **Рекреация бірлігі мен таным ұстанымы** - ұйымдастырушылық мәдени-демалыс жұмыстарының бірлігі.

27. **Рекреация** (лат. **recreatio** — **восстановление**) - денсаулықты және жұмысқа деген қабілетін қалпына келтіру.

28. **Рөлдік ойын** - өмірден алынған кейіпкерлерді ойнататын психодрамманың ерекше түрі.

ГЛОССАРИЙ

1. Абстракция – экономикалық талдаудан іске қатысы жоқ құбылыстарды және экономикалық емес жайттарды ескермеу.

2. Ақпарат – информация (лат. Informatio-түсіндіру, баяндау, хабардар ету/. 1) істің жағдайы, қандай да болмасын оқиға немесе біреудің қызметі туралы хабарлау, мәлімет беру. Ақпарат “хабарландыру”, “хабар-ошар” деген ұғымды білдіреді. Ақпарат ХХ ғасырдың 50 жылдарынан бастап ақпарат мәселесіне өзгеше көзқарас пайда болды. 1948 жылы АҚШ ғалымы Клод Шэннон ақпарат теориясының негізін жасағаннан кейін оның мазмұны байып, ғылыми категорияның деңгейіне көтерілді.

3. Ақпараттық бостандық - («Свобода информации». «Freedom of Information») әр адам заңмен рұқсат етілген тәсілмен ақпарат алуға, қабылдауға және таратуға құқылы. Ақпараттық бостандық сөз еркіндігімен тығыз байланысады.

4. Ақпарат құралдарының тәуелсіздігі – мемлекет тәуелсіздігінің саяси-экономикалық және ғылыми-техникалық дербестігімен пара-пар басты белгілерінің бірі.

5. Ақпараттық процестер – адамдар, тірі организмдер, техникалық құрылғылар арасында және қоғамдық өмірде ақпаратты тасымалдау, жинақтау және түрлендіру процесі болып табылады.

6. Ақпараттық саясат – мемлекеттік ұйымдардың қоғамдағы ақпараттар желісін дамытуға бағытталған реттеушілік қызметі. Бұл тек телекоммуникацияларды, ақпараттық жүйелерді немесе БАҚ-ты ғана емес, барлық түрдегі – іскерлік, ғылыми-танымдық, хабарламалық, т.б сипаттағы ақпараттарды жасауға, сақтауға, өңдеуге, көрсетуге, таратуға байланысты өндірістік үрдістер мен қарым-қатынастардың бүкіл жиынтығын қамтиды.

7. Ақпараттық технология - ақпаратты техникалық тәсілдер мен әдістер кешені арқылы алу, сақтау, өңдеу және қолдану.

8. Ақпараттық іскерлік - оқу материалын түсіндіру, оны алу және өңдеу әдістерімен байланысты қолданылатын іскерлік.

9. Анкеталау: психология мен педагогикадағы зерттеу әдісінің әртүрлілігі, берілген сұраққа жазба түрінде жауап беріп, көзқарастары мен тенденцияларын анықтау.

10. Аттракция (латын тілінен *attractis* - тартылыс-педагогтың тартымдылық күшіне ие болу, өзге жанды баурап алу, ашық, сүйкімді болу кабілеттілігі.

11. Әлеуетті бәсекелестік – салада жұмыс істейтін фирмаларға жоғары экономикалық пайда алуды қамтамасыз ететін жаңа фирмалардың сол салаға кіру мүмкіндіктері.

12. Әлеуметтік мәдениет - [лат. *cultura* - өңдеу, тәрбиелеу] - барлық адамдарға ортақ, нақтылы бір өмір салтымен байланысты, бүкіл қоғам немесе әлеуметтік топ аясындағы әлеуметтік реттеуге қызмет ететін құндылықтар мен ережелер, дүниетаным жүйелері.

13. Бәсеке – нарықта пайда табу және пайдалылық көру мақсатында бақталастыққа түсетін тәуелсіз сатып алушылар мен сатушылардың үлкен санының орын алуы және олардың нарыққа еркін кіріп одан шығып кете алу мүмкіндіктері.

14. Белсенді демалыс - адамға күйзеліс пен шаршауды жеңілдетуге мүмкіндік беретін тиімді уақыт, ол шаршауды тудырған бір әрекеттен екіншісіне ауысу. Белсенді демалысқа жаяу немесе қайықпен саяхаттау, саяхаттау, спорттық іс-шаралар, ашық ойындар, би билеу, жүзу және тіпті жазғы коттеджде жұмыс істеу және т.б.

15. Бильярд- биллиард (франц. *billard, bille* - шар) - арнайы үстелде шарлармен ойналатын ойын.

16. Бос уақыт- тұлғаның жеке физикалық рухани және әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған жұмыстан тыс уақыт бөлігі.

17. Бос уақыт - жұмыстан, қызметтен, еңбектен, оқудан тыс демалатын кез.

18. Боулинг- (ағылшын тілінен *to bowl* - домалату) - кегли ойынынан пайда болған доптардың спорттық ойыны.

19. Бренд - атауы, символы және сыртқы түрінің ықпалымен тұтынушы санасында бекінген, нарықта танымал сауда маркасы.

20. Бұқаралық ақпарат құралдары - («Средства массовой информации». «Mass Media») бұқара халықты журналистік туындылардың көмегімен объективті ақпаратпен жедел әрі тұрақты қамтамасыз етуді мақсат еткен мерзімді баспасөз, радио, телевизия, ақпараттық агенттік, деректі фильм, онлайн басылымдар.

21. Білім беру білім, іскерлік, дағдыны игеру процесі мен нәтижесі.
22. Білім беру жүйе ретінде бұл азаматтарға жетістікке жету үшін және педагогикалық процесті жүзеге асыратын арнайы ұйымдастырылатын әлеуметтік жүйені атаймыз.
23. Білім беру нәтиже ретінде ол тұлғаның жеткен жетістігі, жинақтаған білімдері, іскерліктері, дағдылары, яғни жинақтаған әлеуметтік тәжірибесі.
24. Білім беру ол арнайы ұйымдастырылған, тарихи қалыптасқан оқу-тәрбие мекемелерінің және оқу бағдарламаларының жиынтығын атаймыз.
25. Білім беру процесс ретінде бұл тұлғаның жетістікке жетуі үшін арнайы ұйымдастырылған оқу-тәрбие процесі, яғни педагогикалық процесс. Ол мұғалімнің сабақ беруі мен оқушының оқуы арқылы жүзеге асады.
26. Білім берудің дағдарысы: қызмет студенттің қиындауы, тұрақтылықтың бұзылуы және дұрыс дамудың бұзылуы, қоғамның әлеуметтік-экономикалық құрылымының дағдарысы. Бұл қоғамның және білім берудің жаңа сатысына өтудің кезеңі болуы мүмкін.
27. Бюджет тапшылығы – белгілі уақыт аралығында мемлекеттік бюджет шығындарының оның кіріс көздерінен асып кету жағдайы.
28. Даму: адамның және жүйенің прогрессивті қайта құрылуындағы жаңа сапаларды игеру. Дамыту адам ағзасындағы сапалық және сандық өлшемдердің өзгеру процесі.
29. Дәстүрлі экономика – шектелген экономикалық ресурстарды қолдану-дың тәжірибесі ғасырлар бойы жинақталған және атадан балаға қалған салт-дәстүрлермен анықталатын экономикалық жүйе.
30. Демалыс - бұл ермек, оның мақсаты күш-қуатты қалпына келтіру және дененің жұмыс жағдайына жету.
31. Дүниетаным: адамның санасының спецификалық пішіні, оның білімінің, көзқарасының, сенімдері мен идеалдарының жүйесі, оның табиғат пен қоғамның дамуына қатысының негізінде оның қоғамдық-саяси және адамгершілік-эстетикалық позициясы мен өмірдегі әртүрлі орындарда мінезқұлқы анықталады.

32. Жалпы шығындар – тұрақты және өзгермелі шығындардың сомасы.

33. Жарнама - қаржыландыру көзі анық көрсетілген, БАҚ арқылы жүзеге асатын, жеке көрсетілмейтін, тауар мен қызметті жылжыту нысаны.

34. Жарнама агенттіктері - жарнама қызметін ұсынатын делдалдар.

35. Жарнамалық хабар – компанияның өз хабарламаларында не айтылатындығын жоспарлауы.

36. Жарнаманы қамту ауқымы – берілген уақыт аралығында жарнама науқанымен таныстыратын мақсатты аудиториядағы адамдардың белгілі бір пайызы.

37. Жарнама жеткізушілері – жарнаманы тарататын нақты құралдар: нақты журналдар, телешоу, радиобағдарламалар және т.б.

38. Жанама өткізу арналары – тауарлар мен қызметтердің өндірушіден тәуелсіз делдалға, одан кейін – тұтынушыға жылжыуына байланысты құрылатын арналар.

39. Жаңа енгізілім (инновация) - өндіріске жаңа өнімді енгізу, жаңа өндіріс-тік әдісті немесе бизнесті ұйымдастырудың жаңа нысанын қолдану.

40. Жаһандану (ағылш. global - «әлемдік», «дүниежүзілік», «жалпы») - жаңа жалпыәлемдік саяси, экономикалық, мәдени және ақпараттық тұтастық құрылуының үрдісі.

41. Жеке адам (индивид) жеке адамдық терминнің синонимі ретінде қолданылады. Жеке ағзаға ғана тән және осы ағзаны осы түрге жататын өзі сияқты басқалардан ерекшелейтін қайталанбас белгілердің бірігуі.

42. Жеке бас: бұл индивидуалды және әлеуметтік-психикалық ерекшеліктері бар, жеке көзқарастары мен дүниетанымы бар, қоршаған дүниеге, қоғамға көзқарасы жеке адам.

43. Жеке бастың дамуы: білім берудің негізгі мақсаттарының, жеке бастың қалыптасуы, активті іс-әрекет пен әлеуметтік қоршаған ортаға адамның араласуы.

44. Жеке қызығушылық – әрбір фирманың, әрбір меншік иесінің, жұмыскердің, тұтынушының өзі үшін қол жеткізілуі тиіс ең жақсы деп саналатын мақсаттарының орындалуы.

45. Жеке меншік – жеке тұлғалар мен фирмалардың жерді, капиталды және басқа активтің түрлерін иемденуге, пайдалануға, бақылауға, басқаруға, сатуға және мұраға қалдыруға деген құқығы.

46. Жеке оқыту (индивидуальное обучение) оқу сабақтарын ұйымдастырудың бір формасы. Онда мұғалімнің оқушылармен өз әрекеті болады.

47. Жеке сектор – елдегі үй шаруашылықтары мен фирмалардың жиынтығы.

48. Жеке табыс – жеке табыс салықтарын төлегенге дейінгі азаматтардың алатын жиынтық табыстары.

49. Жеке фирма – бір ғана тұлға иемденетін және басқаратын корпоративтік емес фирма.

50. Жер – тауарлар мен қызметтер өндірісі үшін қолданылатын табиғи ресурстар.

51. Жинақтау – салықтарды төлегеннен кейінгі тұтыну тауарларын сатып алуға жұмсалмайтын табыстың бір бөлігі; қолда бар табыс пен тұтыну шығындары арасындағы айырма.

52. Жоба – сөзі латынның projectus сөзінен шыққан және қазақ тіліне аударғанда «алға тасталған», яғни түпкі ой дегенді білдіреді. Қазіргі батыс әдебиеттерінде осы түсініктің жалпы мағынасы «Жобаларды басқару туралы білімдер кодексінде» (Project Management Institut, USD) айтылған: «Жоба міндеттің орындалу тәсілдерімен көзделген белгілі бастапқы мәліметтері және қажетті нәтижелері бар міндетті білдіреді». Отандық экономикалық әдебиеттерде «жоба деп оның шегінде құрылған мақсаттар жүйесі деп аталады». Берілген анықтама жобаны жасау және оны жүзеге асыру үшін қажетті ресурстарды және қызметтің барлық түрлерінің ерекшеліктерін есепке алады

53. Жобаларды басқару - ағылшын жоба-менеджерлер қауымдастығының есептеуінше уақыт бойынша, белгіленген бюджет шегінде, техникалық спецификацияға және талаптарға сәйкес жобаны аяқтау бойынша басқарушылық міндет

54. Жобаларды басқару - жұмыстың құрамы мен көлемі, құны, уақыты, сапасы бойынша нәтижелерге жету үшін басқарудың қазіргі әдістерін және техникасын пайдалану жолымен жобаның өмірлік циклі бойынша материалды ресурстарды координациялау және басқару шеберлігі

55. Жобаның өтелу мерзімі - бұл эксплуатациядан түскен табыстар бастапқы инвестицияларға тең болған (капиталдық шығындар және эксплуатациялық шығындар) кезде объектіні жүзеге асыру сәтінен бастап оны пайдалану сәтіне дейінгі кезең болып табылады. Бұл көрсеткіш салынған капиталдың толық қайтарылымы қашан болады деген сұраққа жауап береді. Көрсеткіштің экономикалық мәні инвестордың салған капиталын қайтарып алу мерзімі анықталатынында

56. Жоспарлау (Планирование) – қажетсінген болашақтың бейнесі құрылатын, оған қол жеткізудің кезеңдерін түсінуді қамтитын ақыл-ой қызметінің бір түрі.

57. Жұмыс күші – он алты жастан бастап және одан жоғары жастағы жұмыс істейтін азаматтардың және жұмыссыздардың жалпы саны; еңбекке жарамды барлық экономикалық жағынан белсенді халық. Жұмыссыздық – еңбекке жарамды халықтың белгілі бір уақыт аралығында белгілі бір себептермен жұмыс істемеуі немесе жұмыс таба алмау жағдайы.

58. Жұмыссыздық деңгейі – жұмыс күші құрамындағы жұмыссыз адамдар-дың үлесі; жұмыс күшінің жұмыссыздардың жалпы санына қатынасының жүз пайызға көбейтіндісі.

59. Индукция – жекелеген нақты мәліметтерден жалпы қорытындыға келу.

60. Индустрия - өндірісті (өнеркәсіпті), қандай да бір түрдегі тауарларды (оның ішінде тауар ретінде көрсетілетін қызметтерді) өткізуді, сондай-ақ аралас секторларды қамтитын қызмет саласы, экономика секторы.

61. Инновация - ғылым мен тәжірибенің жетістігіне байланысты техника, технология, еңбекті ұйымдастыру және басқару аймақтарына жаңалық енгізу, сонымен қатар, бұл жаңалықты әртүрлі аймақ пен ортада қолдану.

62. Интернет – жалпыға бірдей ақпараттық ресурс.

63. Интерпретация: талқылау, мәнін ашу, талқылаудың операцияларының жиынтығы, алынған нәтижелердің мәнін түсіндіру, оларды тудырған себептері мен жағдайларын түсіндіру.

64. Интуиция: бүгіліп тұрған әрекеттер, логикалық атқарылмаған шешімдер, қиын ситуацияларда дұрыс бағдарлау. Жұмыстың тәжірибедегі нәтижесі.

65. Инфотейнмент - «entertainment» ағылшынның «көңіл көтеру» деген сөзінен шыққан ұғым, ақпараттық маңызы жоқ, жаңалықтар сипатында аудиторияның таза көңілін көтеретін сюжеттер ұсынатын массмедиялық материалдар тобы.

66. Инфомершианс - «information» – ақпарат, «commercials» – жарнамалық хабарландыру ұғымы пайда болды. Бұл белгілі бір аудиторияға арналған бағдарламаларға тиянақты енгізілген, телевизиялық бағдарлама түріндегі ақылы жарнама.

67. Имидж - қойылған мақсат бойынша өңдеп шығарылған және үгіттелген бейне.

68. Кәсіби дайындық белгілі кәсіп бойынша арнаулы білім, дағды, шеберлік, еңбек тәжірибиесін қалыптастыру. Кәсіби дайындық кәсіби біліктілігінің күрделілігі мен әзірлік деңгейіне қарай жоғары, арнайы, орта немесе төмен білім түрлеріне бөлінеді.

69. Кәсіп адамның білімі туралы тиісті құжаттармен расталған кәсібінің, еңбек қызметінің негізгі түрі.

70. Кәсіподақ – өз мүдделерін қорғау және еңбек жағдайларын жақсарту (жалақыны көтеру, жұмыс уақытын қысқарту, т.б.) үшін белгілі бір ұйымға біріккен жұмысшылар тобы.

71. Кәсіпорын – тауарлар мен қызметтер өндірісінде (оларды дайындауда және өткізуде) бір немес бірнеше қызметтерді орындайтын фирма қарамағындағы нақты мекеме.

72. Клуб - қызығушылық бойынша, сонымен қатар демалу мен сауықтыру үшін адамдардың қоғамдық ұйымы.

73. Коммерциялық банктер – халықтың уақытша бос ақша-қаражаттарын тартып несие берумен айналысатын және банктік операцияларды жүргізуге үкіметтен рұқсаты бар фирмалар.

74. Коммуникативті іс әрекет педагогикалық процеске қатысушылармен қарым-қатынас орнатуға бағыттылған іс әрекет.

75. Конструктивті іс-әрекет педагогикалық іс-әрекеттің жобаларын, жоспарларын құрастыру түрінде жүзеге асатын іс-әрекет.

76. Қалыптастыру әр түрлі факторлардың әсерінен индивидтің тұлға болып қалыптасу процесі.

77. Қарым-қатынас: әртүрлі құралдар арқылы іс-әрекет кезіндегі адамның байланысы, танымдылық, эмоционалдыеріктік және мінез-қылықтары арқылы жүзеге асатын мақсат көздеген процесс.

78. Қоғамдық бірлестіктер (ағыл. social unions/associations; нем. gesellschaftliche Vereinigungf) - саяси партиялар, кәсіптік одақтар және азаматтардың заңдарға қайшы келмейтін, өздерінің ортақ мақсаттарына жету үшін ерікті негізде құрған басқа да бірлестіктер.

79. Қоғамдық игіліктер – нарық жағдайында өндіріле алмайтын және өндірісі мемлекетпен қамтамасыз етілетін қоғам үшін маңызды пайдалылықтар алып келетін тауарлар немесе қызметтер.

80. Көңіл көтеруге арналған бағдарлама, басылым көрерменге, оқырманға демалыс ұйымдастыруға, жақсы көңіл-күй сыйлауға арналған басылым түрі.

81. Құрылымдық жұмыссыздық – тұтыну тауарларына сұраныс құрылы-мының және өндірістегі технологиялардың өзгеруіне байланысты болатын жұмыссыздық; фирмалар тарапынан кейбір мамандықтарға сұраныстың қысқаруынан немесе мүлдем жоғалуынан сол мамандық иелерінің мәжбүрлі түрде ұзақ уақыт бойы жұмыссыз қалуы.

82. Қызмет, қызмет көрсету – тұтынушының, фирманың және мемлекеттің ақшаға айырбастай алатын қолға ұстап, көруге болмайтындардың барлығы.

83. Мамандандыру – индивидтің, фирманың, аймақтың немесе мемлекеттің тауарлар мен қызметтердің белгілі бір нақты түрлерін өндіру үшін ресурстарды мақсатты түрде қолдануы.

84. Маркетинг – нарықты жан-жақты зерттеу негізінде тұтынушылардың мұқтаждығы мен қажеттілігін қанағаттандыру жолымен бәсекелестік қабілеттілігін арттыру арқылы пайда табуға бағытталған

тұжырымдама және біріктірілген қызмет. Тауарды өндіру, оны тұтынушыға ұсыну және айырбас арқылы жеке адамдар тобының және тұтынушылар мұқтаждығы мен қажеттілігін қанағаттандыруға бағытталған әлеуметтік және басқару процесі. (Ф.Котлердің анықтамасы).

85. Мәдениет (латын. Cultura - өңдеу, егу деген сөзінен шыққан) - табиғат объектісіндегі адамның әрекеті арқылы жасалатын өзгерістер. Бұл сөзде адам еңбегінің ерекшелігі, оның адамның іс-әрекетімен байланыстылығы, адамның және оның қызметінің бірлігі негізделген.

86. Мәдениет - адамның өз қолымен, ақыл-ойымен жасағандары және жасап жатқандарының бәрін түгел қамтиды. Жай ғана сауат ашудан және тазалық ережелерін сақтаудан бастап, өмірдің асқан үлгілі шығармаларын жасағанға дейінгі ұғымды қамтып жатқан – мәдениет саласының өрісі кең.

87. Менеджмент - бұл басқару ғылымының жетістіктерін қолдана отырып, өндірісті және өндірістік персоналды басқару құралдарының, әдістерінің, формаларының, принциптерінің жиынтығы. Менеджменттің негізгі мақсаты-өндіріс тиімділігін арттыру, кәсіпорынның ресурстық әлеуетін тиімді пайдалану.

88. Меңгеру (Усвоение) Үш ерікті және еріксіз кезеңіне ие таным формасы. Түсіну, есте сақтау, тәжірибеде пайдалану мүмкіндігі. Меңгеру санаға құйып, әдейі сіңірі кезінде еріксіз.

89. Мереке- мемлекеттік не халықаралық органдар белгілеген, үздік оқиғаларға, дәстүрлі даталарға, белгілі бір мамандық қызметкерлеріне құрмет көрсетуге, жұртшылықты қандай да бір мақсатқа жетуге жұмылдыруға арналған күн.

90. Методология принциптері: зерттеу және практикалық өзгерулерде педагогикалық жүйенің негізгі жағдайлары.

91. Методология: ғылыми зерттеулерді ұйымдастырудың принциптерінің жалпы жүйесі, ғылыми білімнің құрылуы мен қол жеткізуге бағытталған әдістер.

92. Мониторинг: бақылау жүйесі зерттеулердің нәтижелері мен процесін бақылау жиынтығын жинастыру, мәліметтерді коррекцияға өңдеу мен талдау, білім беру мен зерттеу процестерін жақсартуға шешім қабылдау.

93. Мораль адамдардың мінез-құлықтарын, олардың барлық өмір шеңберіндегі (еңбектегі, тұрмыстағы, саясаттағы, ғылымдағы, жанұядағы және т.б.) әрекеттерін үйлестіре реттеу қызметін атқаратын қоғамдық сананың түрі, әлеуметтік институт.

94. Мультипликатор – жиынтық сұраныс құрамындағы бір құрауыш-тың (тұтыну шығындарының, инвестициялардың, мемлекеттік шығындардың және таза экспорттың) бір мәрте өзгеруінен тепе-теңдік жалпы ішкі өнім көлемінің бірнеше есе өсуін көрсететін сандық коэффициент.

95. Несие – төлем мерзімі кейінге қалдырылған, үстеме пайызбен ақшалай немесе тауарлық нысанында берілетін қарыз.

96. Нормативті экономика – экономиканың қандай болу керектігін түсінді-ретін адамдардың субъективтік бағалауларына негізделетін экономикалық ғылымның бағыты; экономикалық мақсаттар мен экономикалық мәселелерді айқындайтын ғылым.

97. Ойын- 1) ойын теориясында - тайталасушы екі жақтың мінез-құлық моделі. Антагонистік және антагонистік емес ойындарды, сонымен қатар табиғатқа қарсы екінші жақтағы ойындарды айрықшалайды; 2) есептеу техникасында - белгілі бір ойын алгоритмі бойынша үйрету, жаттықтыру, жағдайды ұқсаттыру (компьютерлік іскерлік ойындар) мақсатында, сонымен қатар көңіл көтеру мақсатында (компьютер ойыны) адамның компьютермен әрекеттестігі.

98. Өзін-өзі тәрбиелеу: қоғамның талаптарына сай жақсы салаларды қалыптастырып, жаман қасиеттерді болдырмаудағы адамның мақсатты әрекеті.

99. Өндірістік әлеует – экономиканың қолда бар ресурстарды толық пайдалану кезінде өндіре алатын өнімінің (ЖІӨ-нің) нақты көлемі.

100. Өнімділік – орташа өнім көлемінің немесе жұмсалған ресурстар-дың бірлігіне шаққандағы нақты өнімнің көрсеткіші. Мысалы, еңбек өнімділігі нақты өндірілген өнім шамасын жұмыс уақытына бөлу арқылы анықталады.

101. Паблик рилейшнз (PR) – бұл ұйым мен қоғам арасындағы өзара түсінісу, оң қарым-қатынасты және оны қолдауға бағытталған, жоспарланатын шараларды құру.

102. Пайда – табыстар мен шығындар арасындағы айырма; кәсіпкерлік қабілеттіліктерін экономикаға ұсынатындардың алатын таза табыстары.

103. Пайдалылық – тауарлардың немесе қызметтердің бір немесе бірнеше қажеттіліктерді қанағаттандыра алу қабілеті.

104. Презентация - бір нәрсені (ұйым, жоба, өнім және т.б.) таныстыруға арналған құжат немесе құжаттар жиынтығы.

105. Пікір сұрау (опрос) – бастапқы ақпаратты алу мақсатымен респонденттермен (пікір сұраушылармен) жеке байланыс әдісі.

106. Пікірталас (дискуссия) Ұжымдағы түрлі көзқарас, ой-пікір ортаға салынып, көпшіліктің талқысына түсуі. Пікірталаста әділ сынап, қате көзқарастарды жөнү көзделеді. Пікірталас түрлері: жиналыс, конференция, пікірталас.

107. Рекреация (лат. recreatio - қалпына келтіру) - адамның еңбек процесінде жұмсаған дене және рухани күштерін қалпына келтіру мен дамыту.

108. Рефлексия педагогтың өзін, өзінің психикалық жағдайын сезіну, өзін сырттай елестете және сезіне білу, өзге адамдардың өзін қалай бағалайтындығын байқай білу дағдысы.

109. Рефлексия: адамның өз-өзіне тоқтатуы, іс-әрекетін талдауы, негізгіні дұрыс ойлауы, іс-әрекетінің дұрыстығын дәлелдеу.

110. Сала – ұқсас тауарларды өндірумен айналысатын фирмалар тобы.

111. Салық – үй шаруашылықтары мен фирмалардың үкіметке заңдық тәртіппен төлейтін міндетті төлемдері.

112. Сапа – тұтынушы сұранысы мен қажеттілігіне жауап беретін тауардың не қызметтің қасиеті мен сипаттамасының жиынтығы.

113. Сапалы басылымдар - элиталық баспасөз дәстүрін жалғастырушылары басылымы.

114. Сауалнама (анкета) – пікір сұрау өткізу үшін іріктелген респонденттерге бірқатар сұрақтар қойып, олардан жауап алатын пікір сұрау парағы.

115. Сканер – мәтіндік мәліметтерді тікелей оқуға арналған құрылғы.

116. Спутниктік теледидар – телевизияның ең көп дамыған түрі, көптеген сигналдарды қабылдап, кескінін анық көрсете алады. Ғарыштық телевидениенің өркендей түсуінде спутниктік байланыстардан бағдарламаны қабылдап алу үшін өте қымбат, үлкен жерге арналған кешендер қажет етілді. Ғарыштан жіберілген телевизиялық «сурет», үйдегі теледидардың көгілдір экранында көрсетілуі үшін, әлсіз спутниктік қабылдауға берілген белгі жердегі серіктеспен бірге қабылданып, кейін ТВ арналарынан немесе кабельдік тележүйелерден көрсетіліп отырады.

117. Социал-демократиялық басылымдар мүшелері социалистік интернационалдар партия органдары шығарған бұқаралық ақпарат құралдары.

118. Сюжет – телевидение, радио шығармаларындағы іс-әрекеттің, оқиға желісінің дамуы.

119. Сценарий – экранға дайындалған әдеби шығарманың сюжеттік нобайы.

120. Саяхат дегеніміз - белгілі бір жерде немесе шет елде серуендеу, қыдыру, сол жердің табиғатын көру.

121. Скаутизм (ағылш. scout - барлаушы) - балаларды, жасөспірімдер мен бозбалаларды тәрбиелеу жүйесі. Скаутизм скаутинг принциптеріне - балаларды мектептен тыс тәрбиелеуді ұйымдастыру-дың педагогикалық әдістемелеріне негізделген.

122. Спорттық-сауықтыру туризмі - көптеген демалу түрінің бір түрі болып есептеледі.

123. Стресс дегеніміз - ағзаның қиын жағдайға қайтаратын жауабы. Бұл кезде адамның миы бүкіл ағзаға өте көп мөлшерде гормон бөліп, нәтижесінде жүрек қатты соға бастайды, қан қысымы жоғарылайды, тыныс алу жиілейді, бұлшық еттер жиырылып қалады.

124. Субвенция (жәрдемқаржы) – мемлекеттің жергілікті билік органдарына беретін ақшалай жәрдемі, яғни ұлттық-мемлекеттік және әкімшілік-аумақтық ұйымдардың бюджеттерін мақсатты түрде қаржыландыру үшін тегін берілетін мемлекеттік қаражаттың тіркелген көлемі.

125. Субсидия (көмекқаржы) – мемлекет жергілікті үкімет органдарына, заңды және жеке тұлғаларға немесе басқа мемлекеттерге мемлекеттік бюджет есебінен беретін көбінесе ақшалай нысандағы көмек қаржылары.

126. Субъект (субъект) (лат. Subiectum – бастауыш, негіздегі, түпте жатқан) Нақты пәндік-практикалық әрекет пен танымды, белсенділікті тасымалдаушы.

127. Сұраныс – сатып алушының белгілі бір уақыт аралығында белгілі бір бағамен тауардың немесе қызметтің белгілі бір көлемін нарықта сатып ала алу қабілеті; төлем қабілеттілігі бар қажеттілік.

128. Сценарийлер талдауы (scenario analysis) – мүмкінді экономикалық сценарийлердің тізімін жасау және әрбір сценарийдің ықтималдылығын, сонымен қатар әрбір жеке жағдайда қол жеткізілетін НРР мәнін анықтау үдерісі

129. Табыстардың теңсіздігі – елде өндірілген жиынтық табыстың жекелеген тұлғалар мен жанұяларға тең бөлінбеуі.

130. Таза экспорт – экспорт пен импорттың айырмасы.

131. Тақырыптық парк - бұл аттракциондар, мейрамханалар, дүкендер және қонақ үйлер бар үлкен демалыс саябағы. Басқа дереккөздер оларды барлық құрылымдары ортақ тақырыппен біріктірілген жасанды түрде құрылған білім беру және ойын-сауық саябақтары деп анықтайды.

132. Тапшылық – берілген бағалар (тепе-теңдік бағадан төмен) кезінде өнімге деген сұраныс көлемінің оның ұсыныс көлемінен артып кетуін білдіретін шама.

133. Тарифтік емес тосқауылдар – мемлекеттің елдер арасындағы сауда түрлеріне шек қоюды енгізетін кедергілері: импорттық квоталар, лицензиялар, стандарттар, еркін экспорттық шектеулер, т.б.

134. Тауарлар нарығы – фирмалар өндірілген өнімдерін сататын және үй шаруашылықтары сол өнімдерді сатып алатын нарық.

135. Тәрбие- жеке тұлғаның адамдық бейнесін, ұнамды мінез-құлқын қалыптастырып, өмірге бейімдеу мақсатында жүргізілетін жүйелі процесс.

136. Тәрбиелеу іс-әрекеті бұл оқушыларға адамзат баласы жинақтаған әлеуметтік тәжірибені мақсатты түрде алмастыруға және олардың тұлғалық сапаларын, қасиеттерін қалыптастыруға бағытталған іс-әрекет түрі.

137. Тәрбиелеу: бұл жаңа ұрпаққа қоғамдық-тарихи тәжірибелі, моральды дүниетанымды, еңбек мәдениеті мен мінез-құлықтарын беру іс-әрекеті.

138. Технология – тауарлар мен қызметтер өндірісі үшін қолдануға болатын білімдер мен тәжірибелер жиынтығы.

139. Туризм (франц. tourisme, tour - серуендеу, жол жүру) - адамның бос уақытында негізінен айтқанда жұмыстық, не мәлім міндеттік мәжбүрлеумен емес, туысшылаумен емес, өз еркінше көңіл көтеру мен демалу үшін, тәуекел жасау үшін, көріп қызықтау үшін, яғни субъективті рухани қажеттілік бойынша басқа бір жерге ерікті саяхаттап, серуендеп баруы. Жақын жердегі қысқа мезетті орындалатыны - серуен делінсе, алыс жерге аттанған ұзақ мерзімдісі - саяхат делінеді.

140. Тұжырымдама (концепция): ғылыми ізденуге қызмет ететін теориялық жағдайлардың жүйесі.

141. Тынығу уақыты - это қызметкердің еңбек міндеттерін орындаудан бос және өз қалауы бойынша пайдалана алатын уақыты.

142. Ұғым (понятие) Рационалды танымның бір түрі. Мәнді нәрсенің сөзбен негізделген ең сирек кездесетін құбылыста бейнеленуі. Ол адамға ғана тән ойлау элементі және ойдың қарапайым формасы ретіндегі психикалық құбылыс

143. Ұзақ мерзімді тренд - көптеген жылдар аралығында экономикалық белсенділік деңгейінің көтеріліп немесе төмендеп отыруы.

144. Ұлттық табыс - ресурстардың жалпы ішкі өнім өндірісіне қосқан үлесі үшін сол ресурс иелерінің жалақы, пайыз, рента және пайда түрінде алатын жиынтық табыстары.

145. Ұсыныс - сатушының белгілі бір уақыт аралығында белгілі бір бағамен тауардың немесе қызметтің белгілі бір көлемін нарықта сатуға деген дайындығы және сата алу қабілеті.

146. Ұсыныс заңы – тауардың бағасы мен оның сатылу көлемі арасындағы тура байланысты сипаттайтын нарықтық ұстаным.

147. Үздіксіз педагогикалық білім беру нақты педагогикалық іс-әрекетке дайындау және тұлғаның білім беру қажеттіліктерін өтеу мақсатындағы педагогикалық білім беру мекемелерінің атқаратын іс-әрекеті

148. Үй шаруашылығы – экономиканы қажетті ресурстармен жабдықтайтын және сол үшін ақша алып өз қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында тауарлар мен қызметтерді сатып алатын бір немесе одан да көп тұлғалардан тұратын экономикалық бірлік. Ішкі қарыз – мемлекеттің өз елі ішіндегі азаматтарына, фирмаларына және мекемелеріне деген борышы.

149. Үлгерім (успеваемость) Оқу бағдарламасымен белгіленген білім, білік, дағдыны олардың тереңдігі, саналылығы, толықтығы мен беріктілігі тұрғысынан меңгеру дәрежесі. Сыртқы бейнеленуі балдық бағалаумен көрсетіледі. Бағалардың жекелеген пәндер бойынша салыстырмалы мәліметтер әрбір оқу пәні, пәндер циклі, сыныпта немесе мектеп бойынша үлгерімді көрсетеді. Оқушылардың жоғары үлгеріміне дидактикалық әдістер мен құралдардың жүйесі, сондай-ақ тәрбиелік ішаралар арқылы қол жеткізуге болады.

150. Функция - латынның істеу, жасау, атқару, орындау іс-әрекеттің мақсаты деген мағынаны білдіретін сөзі. Екі объектінің бірі өзгергенде келесісі де бірге өзгеру қатынасын да функция деп атайтыны тағы бар. Олай болса, қарым-қатынас жүйесіндегі белгілі объектінің бірі өзгергенде келесісінің де бірге өзгеруін де функция деп атайды. Олай болса қарым-қатынас жүйесіндегі белгілі объектінің қажетті талабын функция деп көріп оны элемент ретінде өз аумағында өзара сабақтастықтарымен тану дұрыс. Функция нендей бір ұғымның теориялық ішкі сипатын көрсетеді. Белгілі жүйенің іс-әрекеттік тәсілі мен оның ішкі характерін функция анықтайды деген тұжырым бар.

151. Халықаралық жоба – жоба барысында дүниежүзілік нарықта қажетті материалдарды пайдаланады.

152. Халық педагогикасы: халықтың ғасырлар бойы жинақтаған тәрбие туралы өмір тәжірибесінің жиынтығы.

153. Ынта (стимул) (лат. Stimulus) жануарларды үркітетін үшкір аяқ тақ) Тұлғаға сыртқы әсер, ұжым, адамдар тобы, олардың түрткіленген саласын белсендіретін және сол арқылы белгілі бір әрекетін тудырушы.

154. Ынталандыру - адамның ұйымда жемісті қызмет етуі үшін оның ынтасын тудыру мақсатындағы басқару функциясы.

155. Ірі жоба – ортақ мақсатқа біріктірілген, көптеген жобалардан тұрады және жоғары құндылығымен сипатталады

156. Іс-әрекет: адамның өзінің қажеттілігіне және қызығушылығына бағытталған адамның ісәрекетінің жиынтығы.

157. Іскер, экономикалық басылым – іскер адамдар мен кәсіпкерлерге қызмет көрсететін басылым түрі.

158. Эвристика (эвристика) Ғылым, адамның шығармашылық қызметінің

заңдылықтарын зерттейтін, күрделі интеллектуалдық міндеттерді шешудегі ойлап табу ізденісін ұйымдастырудың теориясы мен іс-тәжірибесі, жетелеуші сұрақтар жолымен оқыту әдісі.

159. Экономикалық өсу – нақты жалпы ішкі өнім көлемінің сан жағынан көбеюі мен сапалық жетілдірілуі немесе өндірілген нақты өнім көлемінің жан басына шаққанда өсуі; экономикада қолданылатын өндіріс факторларын ұлғайтудың және техника мен технологияны жетілдірудің нәтижесінде өндірістік қуаттылықтың артуы.

160. Экономикалық шығындар – айқын және айқын емес шығындардың, қалыпты пайданың қосындысы.

161. Эксперимент – бір немесе бірнеше айнымалы факторлар өзгерісінің бір немесе көптеген тәуелді айнымалыларға ықпалын анықтайтын маркетингтік зерттеу әдісі.

162. Экспорт - ел ішінде өндірілген тауарлар мен қызметтерді басқа елдердің жекелеген индивидтерінің, фирмаларының және үкіметтерінің сатып алу шығындары.

163. Эмпатия педагогтың өзге адамды, оның уайым-қайғысын, әрекет ету мотивін және сыртқы ортаға деген әсерін іштей түсіне білу дағдысы; бұл – рухани эмоционалды күйді түсіну, осы күйді онымен бірге қайғыру.

Реферат тақырыптары

1. АҚШ-тағы әлеуметтік-мәдени жұмыс.
2. Германиядағы әлеуметтік жұмыс.
3. Норвегиядағы әлеуметтік-мәдени жұмыс.
4. Әлеуметтік жұмыс Батыстың әлеуметтік-мәдени мәселелерін шешу бағыттарының бірі ретінде.
5. Еуропа елдеріндегі әлеуметтік қызметкерлердің, әлеуметтік педагогтардың және демалыс пен рекреациялық сфераны ұйымдастырушылардың қызметі.
6. Шетелдегі мәдени-демалыс қызметі әлеуметтік-мәдени процестің құрамдас бөлігі ретінде.
7. Шетелдік демалыс үлгілері.
8. Қарт адамдарға арналған әлеуметтік және бос уақыт терапиясы және оның жаңа құралдары (АҚШ тәжірибесінен)
9. Жаһандану процестерін реттеудегі БҰҰ, ЮНЕСКО, Еуропа Кеңесі және басқа да халықаралық ұйымдардың рөлі.
10. Мәдениет және әлеуметтік-мәдени саладағы жаһандану: күшті және әлсіз жақтары.
11. Шетелде әлеуметтік білім беру және оның басқа әлеуметтік мәдени салалармен байланысы.
12. Батыстағы еріктілер қозғалысы.
13. Демалыс секторын коммерцияландырудың әлеуметтік-экономикалық факторлары.
14. Коммерциялық сектор шеңберіндегі бос уақытты ұйымдастырудың негізгі бағыттары мен ерекшеліктері.
15. Бос уақытты өткізудің коммерциялық түрлерін жүзеге асыру құралдары.
16. Коммерциялық демалыстың жан-жақтылығы.
17. Менеджмент әрекеттер тиімділік технологиясы ретінде.
18. Менеджмент демалыс қызметін басқару механизмі ретінде.
19. Демалыс саласындағы менеджменттің ұйымдастырушылық және инновациялық әлеуеті.
20. ХХІ ғасырдың бос уақытын менеджерінің моделі.
21. Маркетинг бос уақытты ұйымдастырудың нарықтық механизмінің құрамдас элементі ретінде.
22. Маркетинг технологиясының құрылымы мен функциялары.
23. Маркетинг бос уақытты оңтайландыру тәсілі ретінде.
24. Демалыс салалары үшін кадрларды даярлаудың аймақтық үлгілері.
25. Бос уақытты ұйымдастырушылардың білім беру жүйесінің жалпы сипаттамасы.
26. Кәсіптік білім берудің мазмұны мен бағыты.
27. Демалыс саласындағы мамандарының кәсіби мәртебесі.
28. Қазақстандағы көңіл көтеру қызметтері нарығының сараптамасы.
29. Әлем регионының көңіл көтеру индустриясы (таңдау бойынша).

Бақылау жұмысының тақырыптары

1. Жастардың шетелде бос уақытын өткізу мәселелері
2. «Үшінші жастағы» адамдардың бос уақытының мәселелері
3. Шетелдегі клубтар жүйесі
4. Әлемнің әртүрлі елдеріндегі ойын бизнесі
5. Шоу-бизнес
6. Спорттық бизнес
7. Киноиндустрия
8. Бұқаралық ақпарат құралдарының бос уақытты өткізу саласындағы рөлі
9. Маркетинг мәселелері
10. Бос уақыт секторындағы жарнама
11. Туристік бизнес
12. Қазіргі ақпараттық технологиялардың бос уақытты ұйымдастырудағы рөлі
13. Саябақтар және демалыс орындары
14. Бос уақыт саласындағы демалыс орталықтарының рөлі
15. Бос уақытты ұйымдастыру саласындағы кітапханалардың рөлі
16. Бос уақытты ұйымдастыру саласындағы мұражайлардың рөлі
17. Демалыс саласындағы көркемөнерпаздар бірлестіктері
18. Діни мекемелердің бос уақытын өткізу қызметі
19. Бос уақыт саласы және «ақпараттық қоғам»
20. Бос уақытты өткізудің этнографиясы
21. «Бос уақыт» түсінігі. Демалудың мәні және түрлері
22. Туризм және бос уақытты өткізу
23. Туризм аясындағы бос уақытты құндылықтар
24. Қонақ жайлық мәні
25. Қонақ жайлықтың халықаралық стандарттары мен принциптері
26. Туризм аясының әлеуметті-мәдени әлеуеттің маңызы
27. Туристік бос уақыттың туындауы мен дамуы
28. Қазіргі уақыттағы туристік бос уақытты өткізу ерекшеліктері
29. Рекреационды-сауықтыру және танымдылық-көңіл көтеру туризмнің дамуы
30. Қазақстанда туристік бос уақытты өткізудің дамуы
31. Бос уақытты-мәдени қызметті ұйымдастыру принциптері мен сипаттамасы
32. Бос уақытты-мәдени қызметтің мақсаттары мен мотивтері
33. Бос уақытты өткізу қызметінің мәдениеті мен этикасы
34. Адамның тіршілік етуіндегі бос уақытты өткізу қызметінің функциялары
35. Бос уақыттың қоғамдық әлеуеті
36. Демалыс және көңіл көтеру мақсатымен туризм географиясы
37. Көңіл көтеру индустриясы туризм индустриясының маңызды

элементі ретінде

- 38.Көңіл көтеру индустриясының қазіргі жағдайы
- 39.Театрлер және олардың инфрақұрылымы
- 40.Көңіл көтеру индустриясында қолданылатын жабдықтар түрі
- 41.Аттракционды жабдықтардың түрлері және оларды қолдану
- 42.Саябақ және ойын бизнесінің жабдықтары. Ойын автоматтарын іске қосу және техникалық қамтамасыздық
- 43.Көп мақсатты залдар және олардың инфрақұрылымы
- 44.Дискотекаларды ұйымдастыру және өткізу
- 45.Ойындар көңіл көтерудің түрі ретінде
- 46.Көңіл көтеру индустриясының даму болашағы
- 47.Клубтық қызмет
- 48.Онлайн ойыны қазіргі көңіл көтерудің түрі ретінде
- 49.Ұлттық саябақтардың арнауы
- 50.Тақырыптық саябақтар
- 51.Қазақстанның ұлттық саябақтары
- 52.Туризм аясында ұлттық саябақтардың ұсынатын қызметтері
- 53.Ұлттық саябаққа келушілердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету
- 54.Диснейленд - көңіл көтерудің тақырыптық саябағы. Көріністердің ұйымдастырылуы. Диснейленд шеруі
- 55.Құмар ойындар саласының мәні
- 56.Құмар ойындарға тарихи шолу
- 57.Құмар ойындарының көлемі мен өлшемдері
- 58.Құмар ойындар саласындағы таңғажайып жобалар
- 59.Құмар ойындар саласындағы үрдістер
- 60.Саладағы карьералық мүмкіндіктер

Шетелде бос уақытты ұйымдастыру мәселелері бойынша оқу ғылыми-тәжірибелік конференция өткізу

Формасы: іскерлік ойын

Мазмұны: оқу ғылыми-тәжірибелік конференциясын дайындау және өткізу жоспарын құру, конференция тақырыбын тұжырымдау; өз бағдарламасын құрастыру.

Практикалық нәтиже: баяндамалардың жоспары, бағдарламасы және тезистері (тезистер бақылау жұмыстарының материалы негізінде алдын ала дайындалады).

Ағымдық, аралық және қорытынды бақылауға арналған сұрақтар

1. АҚШ-ғы бос уақыт мәдениеттілігі тарихы
2. АҚШ-да бос уақыт мәдениеттілігі ісін ұйымдастыру
3. Америкадағы карнавалдар мен маскарадтар
4. Англия және Америкадан мысал ретінде скауттық ұйымдастырудағы бос уақыт мәдениеттілігі ісі тарихы
5. Англиядағы бос уақыт мәдениеттілігі тарихы
6. Англиядағы бос уақыт мәдениеттілігі ісі тарихы
7. Әлеуметтік және мәдени іс-әрекеттердің критерийлері
8. Әлеуметтік жұмыстың мәні мен мақсаты
9. Әлеуметтік-мәдени жұмыс ұғымының құрылымы туралы
10. Әлеуметтік-мәдени проблемалар тұрғысынан әлеуметтік жұмыс
11. Батыс елдерінің мәдени саясатының ерекшеліктері. Мәдениет мекемелерін басқару және қаржыландыру
12. Батыс педагогикасының негізгі түсініктері бос уақыт саласындағы оқу-тәрбие процесінің әдістемелік негізі ретінде
13. Батыста әлеуметтік білім беру орталығы ретінде мектеп
14. Бос уақыт және ойын-сауық
15. Бос уақыт мәдениеттілігі ісін ұйымдастыруда әлеуметтік қызметкердің ролі.
16. Бос уақыт педагогикасының мәні
17. Бос уақыт пен рекреация құбылыстарының концептуалды негіздері
18. Бос уақыт пен рекреациялық іс-әрекеттің жеке және әлеуметтік мәні
19. Бос уақытты өткізуге арналған клуб бірлестіктері
20. Бос уақытты өткізудің коммерциялық түрлерін жүзеге асыру құралдары
21. Бос уақытты ұйымдастырудың құрылымдық-функционалдық талдауы
22. Бос уақытты ұйымдастырушылардың білім беру жүйесінің жалпы сипаттамасы
23. Бос уақыттың батыстық социологиялық концепцияларының маңызы
24. Бос уақыттың теориялық және тарихи аспектілерінің арақатынасы
25. Демалыс және оң көзқарас
26. Демалыс қызметін мемлекеттік, коммерциялық және қоғамдық басқарудың ерекшеліктері
27. Демалыс салалары үшін кадрларды даярлаудың аймақтық үлгілері
28. Демалыс саласындағы мамандарының кәсіби мәртебесі
29. Демалыс саласындағы мемлекеттік ведомстволардың құрылымы

мен функциялары

30. Демалыс саласындағы менеджменттің ұйымдастырушылық және инновациялық әлеуеті

31. Демалыс секторының коммерциялық емес секторы қызметінің ұйымдық құрамы мен бағытының жалпы сипаттамасы

32. Демалыс секторының коммерциялық емес секторының басқа ұйымдарының қызметінің ерекшеліктері

33. Елді аймақта тұратындар және қалалықтар үшін бос уақыт мәдениеттілігі ісін ұйымдастыру ерекшелігі.

34. Елді аймақтарда тұратын адамдарға бос уақыт мәдениеттілігі ісін ұйымдастыру тарихы

35. Жазғы бос уақыт мәдениеттілігі ісі ұйымдастыру

36. Жазғы бос уақыт мәдениеттілігі ісін ұйымдастыру ерекшеліктері

37. Жазда балалардың бос уақыт мәдениеттілігі ісіне ұйымдастыру

38. Жас ерекшелігіне жіктелуі бойынша демалысты ұйымдастыру ерекшелігі

39. Жас ерекшелігіне жіктелуіне орай бос уақыт мәдениеттілігі ісі ұйымдастыру және методикасы

40. Жас ерекшеліктеріне қарай бос уақыт мәдениеттілігі ісін ұйымдастыру.

41. Жастар бос уақытын өткізу

42. Жастар мен балалар мекемелерінің және бос уақытты ұйымдастыру ұйымдарының құрылымы мен функциялары

43. Жастарға арналған би кеші (дискотека)

44. Жаһандану және әлеуметтік-мәдени сала

45. Жергілікті деңгейде мәдени-сауық іс-шараларын ұйымдастыру

46. Жүйелік тәсілдің мәні және оның бос уақытын талдауға қолданылуы

47. Жыл мезгілдеріне байланысты шет ел бос уақыт мәдениеттілігі ісі.

48. Карнавалдар және маскарадтар тарихы

49. Кәсіптік білім берудің мазмұны мен бағыты

50. коммерцияландырудың әлеуметтік-экономикалық факторлары

51. Коммерциялық демалыстың жан-жақтылығы

52. Коммерциялық сектор шеңберіндегі бос уақытты ұйымдастырудың негізгі бағыттары мен ерекшеліктері

53. Курортты аймақтарда фестивальдерді ұйымдастыру

54. Күз кездерінде негізгі өркендеген жәрмеңкелер, көрмелер секілді көпшілік формаларын ұйымдастыру

55. Кітапханаларды жазғы уақыт мәдениеттілігі ісіне тарту

56. Қоғамдық өмірдің жалпы процесінде бос уақытты өткізудің рөлі

57. Маркетинг бос уақытты оңтайландыру тәсілі ретінде

58. Маркетинг бос уақытты ұйымдастырудың нарықтық механизмінің құрамдас элементі ретінде

59. Маркетинг технологиясының құрылымы мен функциялары
60. Мемлекеттік бос уақытты ұйымдастыру бөлімдерінің қызметінің жалпы сипаттамасы
61. Менеджмент әрекеттер тиімділік технологиясы ретінде
62. Менеджмент демалыс қызметін басқару механизмі ретінде
63. Муниципалды демалыс бағдарламаларын жүзеге асыру процесі
64. Мүгедектермен және «үшінші жастағы» адамдармен мәдени-тынығу жұмысы
65. Ойын-сауық индустриясы зерттеу объектісі ретінде
66. Орталық Европада бос уақыт мәдениеттілігі ісінің өркендеу тарихы.
67. Педагогикалық білімдерді бос уақытты өткізу саласында қолдану перспективалары
68. Рекреациядағы әлеуметтанудың мәні
69. Скауттық ұйымдар тарихы
70. Скауттық ұйымдастыру тарихы
71. Скауттық ұйымдастырудағы бос уақыт мәдениеттілігі ісі тарихы
72. Спартакиадалар мен жарыстар ұйымдастыру ерекшелігі
73. Спорттық шараларды өткізу бойынша талаптар
74. Сыртқы демалыс үлгісі
75. Ұлттық парктер.
76. ХХІ ғасыр табалдырығында әлемнің дамыған елдеріндегі әлеуметтік-мәдени үдерістердің даму мәселелері
77. ХХІ ғасырдың бос уақытын менеджерінің моделі
78. Шет ел аймақтары бойынша бос уақыт мәдениеттілігі ісі ерекшеліктері.
79. Шет елдегі бос уақытты ұйымдастыру
80. Шет елдегі бос уақыттың даму тарихы
81. Шет елдегі бос уақыттың ілімі
82. Шет елдегі саябақтар
83. Шет елдерде бос уақыт мәдениеттілігі ісін ұйымдастыру үшін кадрлар даярлау жүйесі
84. Шет елдерде бос уақыт мәдениеттілігі ісін ұйымдастыру
85. Шет елдерде бос уақыт ұйымдастыру үшін кадрлар даярлау жүйесі
86. Шет елдердегі бос уақыт мәдениеттілігі ісі мекемелерінің ұйымдастырылуы, мазмұны және методикасы
87. Шет елдердегі бос уақыт мәдениеттілігі ісін жетілдіру тарихы
88. Шет елдердің бос уақыт мәдениеттілігі ісі тарихын зерттеу
89. Шет елдердің бос уақыт мәдениеттілігі ісі теориясын игеру
90. Шетел тынығу индустриясының теориялық негіздері

91. Шетел тынығуын ұйымдастыру
92. Шетелде әлеуметтік білім және оның басқа әлеуметтік-мәдени салалармен қарым-қатынасы
93. Шетелде демалыс
94. Шетелде демалыс және демалыс жүйесі
95. Шетелде демалыс саласының теориялық негіздері
96. Шетелде мәдени және демалыс қызметі – әлеуметтік-мәдени процестің бір бөлігі
97. Шетелдегі тынығудың рекреация жүйесі
98. Шетелдегі клубтар жүйесі
99. Шетелдік әлеуметтік-мәдени саладағы дағдарыстық құбылыстар
100. Шетелдік мәдени мекемелердің жұмысында жаңа және дәстүрлі
101. Анимацияның мәні
102. Анимация туристік қызметтің технологиясы және түрі ретінде
103. Туристік анимацияның пайда болуы
104. Аниматорлардың негізгі қызметі
105. Туристік анимацияның функциялары
106. Анимацияның спортты-сауықтыру бағыты
107. Балалар үшін анимация
108. Бос уақытты-мәдени анимация
109. Курортты анимация
110. Жастар туризмінің әртүрінде анимациялық бағдарламаларды ұйымдастыру
111. Турдың анимациялық бағдарламасы
112. Анимациялық қызмет құрылымы
113. Туристік кешендегі анимациялық топ жұмысын ұйымдастыру
114. Анимациялық қызмет персоналына сапалық келіс
115. Персоналдың жеке кәсіби сапасының сипаттамасы
116. Кәсіби іс-әрекет және мәдениетіне қойылатын талаптар. Басқару стильдері
117. Персонал еңбегін мотивациялау. Персоналдың кәсіби іскерлігін арттыру әдістері мен тәсілдері
118. Туризм индустриясындағы анимациялық бағдарламалар түсінігі
119. Анимациялық бағдарламалардың түрлері мен міндеттері
120. Бос уақытты және шоу-бағдарламаларды ұйымдастырудың халықаралық тәжірибесі
121. Қазақстан және шет елдеріндегі анимация
122. Бос уақытты өткізу және мәдениет төңірегінде ұлттық жобаларды дайындау және жүзеге асыру
123. Мейрам, балдар, презентациялау сценарилері
124. Сценариді өңдеу ережелері, анимациялық бағдарламаларды жүзеге асыру
125. Мейрамхана анимациясының түсінігі және арналуы

126. Тақырыптық столдар, олардың безендірілуі және арналуы
127. Тамақтану аясындағы анимациялық бағдарламалардың түрлілігі және тақырыбы
128. Әуесқойларға арналған асхана
129. Жанұялық бос уақыттың мәні
130. Жанұялық бос уақытқа арналған көңіл көтеру бағдарламалары
131. Сайысу жанұялық бос уақытты ұйымдастыру формасы ретінде
132. Жас жұбайлардың демалысын ұйымдастыру
133. Қарт адамдардың демалысын ұйымдастыру
134. Мүгедектердің демалысын ұйымдастыру
135. Жастар бос уақытының мәні мен мазмұны
136. Студенттердің бос уақытын өткізу мүдделері
137. Студенттік туризм әлеуметтік-мәдени құбылыс ретінде
138. Бос уақытты-мәдени орталықтардың қызметі
139. Студенттердің бос уақытын жазғы мерзімде ұйымдастыру ерекшелігі
140. Студенттердің бос уақытын қысқы мерзімде ұйымдастыру ерекшелігі
141. Маркетинг басқару функциясы және жоспарлаудың бастапқы кезеңі ретінде
142. Мәдени-көңіл көтеру қызметіндегі маркетингтің маңызы
143. Анимациялық қызметтер рыногын сегменттеу түсінігі. Көңіл көтеру рыногының дифференциациясы
144. Тұтынушыларды сегменттеу. Жас ерекшелігін ескере тұтынушыларды сегменттеу
145. Бос уақытты-мәдени мекемелер және туристік фирмалардың мамандануы
146. Адамның қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған оятулар
147. «Батыс» құндылықтар жүйесі
148. Бос уақытты өткізу қызметінің кеңеюіне септігін тигізетін фактор
149. Бос уақытты өткізу қызметінің формасы
150. Көңіл көтерудің қасиеті
151. Бос уақытты-мәдени қызметті ұйымдастыру принциптері
152. Мамандардың айтуынша, бос уақытты өткізудің басты арнауы неде
153. Бос уақытты өткізуді сипаттайтын қызмет құрамасы
154. Бос уақытты өткізуге қатысты сипаттама
155. Бос уақытты өткізу сипаты немен анықталады
156. Бос уақытты өткізу қызметінің мәдениеті түсінігі
157. Бос уақытты өткізу қызметінің этикасы түсінігі
158. Туристің сапарға шығуы үшін қандай екі фактордың болуы шарт
159. Аквалангпен су астындағы флора және фаунаны тамашалау
160. Арнайы жеңілдетілген тау шаңғысымен сырғанау
161. Адамның өз өмірінде қолданатын уақыттың жіктелуі

162. Жұмыс, қоғамдық және жанұя тұрмысына бөлінетін уақыт
163. Күнгізбе және кесте бойынша нақты ұйымдастырылған уақыт
164. Француз тілінен аударғанда арман, мақсат деген қандай мағынаны білдіреді
165. «Демалу» түсінігінің мағынасы
166. Туризмнің толық анықтамасын беріңіз
167. Демалу арқылы адамның физикалық және рухани күштерін қалпына келтіру және дамыту
168. «Туризм» - бұл басқа ел немесе аудандарға қандай мақсатпен сапар жасауы
169. Аталған факторлардың қайсысы туризм және демалысты дамытуды жүзеге асыратын факторлар тобына жатады
170. Туризм саласының қазіргі терминологиясында қолданылатын сөз
171. Демалыс, туризм, емдік мақсатта пайдаланылатын ресурстар
172. «Бос уақыт» категориясы
173. Демалу мотивациясын таңдауға әсер ететін әлеуметтік топ
174. Әлеуметтік топтардың жіктелуі
175. Демалыс түрін таңдауға әсер ететін менталитетті анықтайтындар
176. Туризм қандай демалысты білдіреді
177. Бос уақытты өткізу аясындағы түрлі әлеуметтік топтардың материалды және рухани қажеттіліктерін қанағаттандыратын, адам қызметінің пәні
178. Адамдардың бір-бірімен күнделікті емес жағдайда араласу қажеттілігін сипаттайтын туризм функциясы
179. Күш-қуат, шапшандық пен төзімділікті жетілдіру мүмкіндігін білдіретін туризм функциясы
180. Бос уақытта өткізудің функционалды маңыздылығы қандай әсермен бейнеленеді
181. Демалыс және рекреациядан бос уақытты өткізудің айырмашылығы неде
182. «Бос уақытты өткізу» түсінігін айналымға кімдер енгізген
183. Жартасты каньондағы таулы өзен бойынша жүзу
184. «Рекреация» терминімен қамтылатындар
185. Адамның өмірлік күшін қалпына келтіру процесіндегі функциясын ескере, рекреацияның бөлінуі
186. Кеңейтілген рекреацияға қай уақытты жатқызады
187. Құндылықтардың түрлері
188. Бос уақытты өткізу аясындағы адамның әлеуметтік-мәдени қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған қызмет
189. Адамдардың мұқтаждықтары
190. Адам ағзасының психофизиологиялық балансын қалпына келтіру процесі
191. Діни туризммен айналысу кезіндегі басымды қажеттілік

192. Көрнекті жерлер мен табиғаттың құбылыстарын тамашалау қандай қажеттіліктің салдарын құрайды
193. Әлеуметтік топқа жатуына байланысты жіктелген туристік мотив
194. Жергілікті жердің рельефі, өсімдігі, ауа температурасы қандай мотивтің көруіне түрткі болады
195. Туристің жеке ел мәдени мұрасымен танысуға қызығушылығын тудыратыны
196. Тур-пакеттердің қалыптасуына әсер ететін саяхаттаудың құны, туристік орталықтағы өмір сүру құны немен байланысты
197. Туристің жеке бас ерекшелігіне қарай туындайтын жағдай
198. Табиғат көрінісі мен архитекторлардың, суретшілердің, мүсіншілердің еңбегін тамашалауды білдіретін туризм функциясы
199. Қысылу мен шаршағанды басу мүмкіндігін білдіретін туризм функциясы
200. «Рекреациялық қызмет» анықтамасы
201. Туризмнің қазіргі таңда көп таралған түрлері
202. Жергілікті табиғи-климаттық жағдайлар және ресурстармен айқындалатыны
203. Ішкі туризмнің дамуына әсер ететін фактор
204. Туристің міндетті қажеттіліктеріне жататыны
205. Туристік қызмет объектісі
206. Туризмнің формалары
207. Туристік саяхаттың мақсаттарына байланысты туризмнің қандай түрлері бөлінеді?
208. Жыл бойғы және маусымдық туризмнің түрлері
209. Қазақстанның маңызды рекреациялық аудандары
210. Рекреациялық қызмет халық шаруашылығының қандай салаларымен үйлеседі
211. Туристік ағымды талдау қандай мүмкіндік береді
212. Қандай белгілері бойынша ұйымдастырылған, өзіндік, ұйымдастырылмаған, топтық және жеке туризмге бөлінеді
213. «Адамның тарих, экономика, табиғи, ғалым мен мәдениет төңірегіндегі білімін толықтыруға деген ұмтылысы» ретінде белгілі туризмнің функциясы
214. Экотуризм анықтамасы
215. Ауыл туризміне деген мотивация
216. Туристік қызметтерге деген адамдардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін мүмкіндіктердің болуы
217. Кіру және шығу туризмі қандай түр шегінде қарастырылады
218. Ерекше қорғаудағы табиғи территориялар туризмнің қай түрінің дамуына негіз болады
219. Қасиетті жерлерге туристердің орын ауыстыруын қарастыратын туризм түрі

220. Басқа елге бару мақсатымен осы елдің территориясынан өтуге деген қажеттілік туризмнің қандай түрінде қарастырылады
221. Сайыстарға қатысу туризмнің қай түрінде қарастырылады
222. Круизді маршруттар қандай туризмде қарастырылады
223. Маусымды туризмде неше кезең қарастырылады
224. Экзотикалық жерлерімен танысу мүмкіндігін беретін маршруттар
225. Қай бағдарлама рекреационды туризммен қамтылады
226. Рухани даму, көркем құндылықтарды игеру адам қажеттілігінің жіктеуіндегі қай түрге жатады
227. Бос уақытты өткізу қызметінің мазмұны
228. Бос уақытты-мәдени қызметтің компоненттері
229. Мәдениет сферасының өкілді органдары
230. Түрлі өнер жанрларында жұмыс істейтін әртіс орындаушылар, концертмейстерлер қай субъекті түріне жатады
231. Режиссерлер, мәдени мекеменің басшылары қай субъекті түріне жатады
232. Мәдениет мекемесінің техникалық жұмыскерлері қай субъект түріне жатады
233. Бос уақыттағы қандай-да бір шұғылдануда адамның қол жеткізуге қалайтын нәтижесі туралы ойы
234. Бос уақытты-мәдени қызметінің мотивтері
235. Бос уақытты өткізу мотивтері қандай сипат алуы мүмкін
236. Бос уақытты өткізу мәдениеті неден байланысты
237. Бос уақытты өткізудің қалаулы сипаты туралы ойдың қалыптасуына не әсер етеді
238. Бос уақытты өткізу және ұйымдастыру субъектілеріне қандай сипаттағы талап қойылуы мүмкін
239. Бос уақытты өткізу этикасы қай жағдайда байқалады
240. Туризм процесінде туристерге тұтынуға қажет және туризм процесін жүзеге асыруға жеткілікті туристік қызметтер, жұмыстар мен тауарларды ұсынатын өзара байланысқан кәсіпорындар мен кәсіпкерлер жүйесі
241. Туристердің орналасу құралдарының стандартты жіктелуінде категориялар
242. Туристік инфрақұрылым
243. Туристерді орналастыру, тасу, тамақтандыру бойынша қызметтер, экскурсиялық қызмет және саяхаттау мақсаттарына байланысты қызметтер кешені
244. Турға төлем жасалған фактіні растайтын құжат
245. Саяхаттар, жорықтар мен экскурсияны ұйымдастыратын коммерциялық кәсіпорын
246. Қонақүйлердің «жұлдыздармен» жіктеу жүйесі
247. Кадрлық қамтамасыз етілуіне, еңбек персоналына жағдайдың жасалуы, қаржыландыру сұрақтарына жауап беретін қонақ үй қызметі

248. Туристік фирманың негізгі түрлері
249. Өз турларын өндіруші-фирмалар
250. Театрлар қай ғасырда кеңінен тарала бастады
251. Көп мақсатты залдар қандай мүмкіндіктер береді
252. Залдардың қандай түрлерін білесіз
253. Кез-келген айқын-көрнекті қойылымдарды қоюға мүмкіндігі бар «Кабуки» театрі қай елдікі
254. 1920 орынды сыйымдылығы бар «Геверхауз» концертті залы қай елдікі
255. Әмбебап залдардың құрылысты трансформациясы қандай мүмкіндіктерді береді
256. Оркестр мен орындаушылар үшін акустикалық өңдеу жасарда ескерілетін жағдай
257. Дискотекстердің айрықша ерекшеліктері неде
258. Көңіл көтеру, рахаттану, белгілі дағдыны жетілдіруге деген қажеттілікті қанағаттандыруға бағытталған қызмет түрі
259. Ойындарға тән ерекшелік
260. Тақырыптық саябақтарды құру идеясы қайда туындаған
261. Тақырыптық саябақтың негізін салушы ретінде кім саналады
262. Тақырыптық саябақтардың басқа саябақтардан негізгі айырмашылығы
263. Әйгілі «Диснейленд» тақырыптық саябағы қайда орналасқан
264. «Санта-Парк» әйгілі көңіл көтеру орталығы қайда орналасқан.
265. «Леголенд» саябағы қай елде орналасқан
266. Калифорниялық Диснейленд үлгісі бойынша «ЕвроДиснейленд» қандай мемлекетте құрылған
267. «Аттракцион» сөзі француз тілінен аударғанда қандай мағына білдіреді
268. «Ойын бизнесі туралы» ҚР-ның Заңы қашан қабылданды
269. «Ойын бизнесі туралы» ҚР-ның Заңында белгіленген жағдайлар
270. «Ойын бизнесі туралы» ҚР-ның Заңында сәйкес қызмет көрсету бойынша неге шектеу қойылған
271. Лицензия алу үшін ойын бизнесін ұйымдастырушы қандай жағдайды растау қажет
272. Әрбір ойын мекемесінің алған лицензиясының әрекет ету мерзімі қанша жыл
273. Ойынның функциялары
274. Ойынның релаксациялау функциясы
275. Құмар ойындар көне Египеттіктер арасында әйгілі болғандығын растайтын қандай дәлелдемелер табылған
276. Қазіргі шахматты елестететін, әскери стратегияны қалыптастыратын 100-деген элементтері бар «вейчье» ойынын қандай елде ойнаған
277. Құмар ойындардың таралу тарихы

278. Ойын қызметінде үйлесетін фактор
279. 1931 жылы АҚШ-тың қай штатында заңды органдар құмар ойындарға ресми рұқсат берген
280. «Анимация» сөзінің аудармасы
281. Анимация анықтамасы
282. Анимация кезінде туристер неге жұмылдырылады
283. Балалар және жеткіншектер үшін анимациялық бағдарлама шегінде не ұсынылады
284. Анимациялық бағдарламалары дамыған елдер
285. Туристік анимацияның ұйымдастырылуы
286. Туристік анимацияның мақсаты қандай
287. Туристік анимация анықтамасы
288. Аниматор түсінігі
289. Анимациялық бағдарламамен қамтылатындар
290. Туристік анимацияның тікелей функциясына жататыны
291. Жастардың ерекшеліктерін ескере, анимацияның қандай түрлерін ұсыну орынды
292. Жаңа, бейтаныс нәрсені сезіну қажеттілігі
293. Жастардың рухани қажеттіліктері, оларды қанағаттандыру жолдары
294. Жаңа, қызықты адамдармен қарым-қатынас орнату қажеттілігі
295. Анимацияның спорттық-сауықтыру бағыты
296. Спорттық анимацияның тікелей функциясы
297. Діни мазмұнды театрландырылған пьеса қойылымы
298. Презентация, бос уақытты-мәдени бағдарламалар алдында көрермендерді шақыру
299. Үздіксіз әрекеттер тізімін жасау және оны реттеу, техника, жарық және дыбыспен жұмыс істеу
300. Анимациялық бағдарламаны құру
301. Анимациялық бағдарламада қандай міндеттер шешіледі
302. Сценарийді өңдеуде мамандар нені қолданады
303. Анимациялық бағдарламаның сапасын не қамтамасыз етеді
304. Анимациялық бағдарламаны дайындауда қолданылатын әдістер
305. Пластика, дыбыс, түс, әуенді кеңістік пен уақытта біріктіруді қамтитын анимациялық бағдарлама әдісі
306. Ақпараттық материалдың мазмұнын көрсету үшін қолданылатын анимациялық бағдарлама әдісі
307. Ақпараттық логикалық және ақпараттық-бейнелеу бастамаларын үйлестіретін анимациялық бағдарлама әдісі
308. Айқын көріністі (зрелище) шараларының негізі
309. Демалыспен үйлестіре жаттығу жасау арқылы спортпен шұғылданатын туристер үшін арналған анимациялық бағдарлама
310. Мұражай, театрлар, кинотеатрлар, көркем галереялары, көрмелерге бару қандай анимациялық бағдарламада қарастырылады

311. Рөлдік ойындар, үнгірлерге бару, пираттық жорық және т.с.с. қызықты да ғажайып оқиғамен табысу қандай бағдарлама шегінде қаралады

312. Құм мүсінін жасау көрмесін ұйымдастыру қай анимациялық бағдарламада қарастыруға болады

313. Мейрамды шаралар, сайыстар, фестиваль, карнавалдар, дискокештер қандай бағдарлама шегінде қаралады

314. Аталғанның қайсысы анимациялық бағдарламаны дайындау және өткізу кезеңіне жатады

315. Мақсаттар мен міндеттерді анықтау анимациялық бағдарламаны дайындау және өткізудің қай кезеңіне жатады

316. Қай кезеңде туристер, отель қонақтары анимациялық бағдарлама туралы хабардар етіледі

317. Аниматорлар, барлық жұмылдырылған қызметтердің күшін біріктіруді қажет ететін кезең қандай

318. Өткізілген бағдарламаны талдау қай кезеңде жүзеге асырылады

319. Анимациялық бағдарламаны өткізуге кететін шығындар сметасын жасау қай кезеңде жүзеге асырылады

320. Ойынды ұйымдастыру әдістемесі

321. Мұз бен отты біріктіретін, виртуозды қозғалыспен таң қалдыратын әдіс

322. Ертегілер мен мультфильм кейіпкерлеріне айналуды қамтитын әдіс

323. Анимациялық бағдарламаны қабылдау процесіне әсер ететін факторлар

324. Туранимацияның функциялары

325. Күнделікті жағдайдан бос уақытты көңілді өткізуге ауысу мүмкіндігін беретін туранимация функциясы

326. Адамды күнделікті тіршіліктегі шаршаудан босататын туранимация функциясы

327. Жағымды эмоцияны қалыптастырып, психикалық тұрақтылықты ынталандырады

328. Еңбекке жұмсаған адамның күшін қалыпқа келтіруге туранимацияның қай функциясы бағытталған

329. Ел, аймақ, адамдар туралы жаңа ақпарат алуға мүмкіндік беретін туранимация функциясы

330. Алған айқын әсер нәтижесінде қоршаған әлем туралы жаңа білім алу туранимацияның қай функциясы шегінде қарастырылады

331. Интеллектуалды және дене күшін жетілдіру туранимацияның қай функциясы шегінде қарастырылады

332. Анимациялық бағдарламалар арқылы туристі ел, аймақ, отель, турфирма туралы жарнамалауға итермелейтін туранимацияның қай функциясы

333. Адамның рухани және дене күштерін қалыпқа келтіруге бағытталған бос уақытты өткізу қызметінің түрі

334. Анимациялық бағдарламаның маңыздылығына, басымдылығына қарай ажыратылған туристік анимацияның түрі

335. Фестивальді және карнавалды анимациялық бағдарламалар

336. Анимациялық бағдарламаның құрама бөлігі

337. Қоғамның кіші әлеуметтік тобы

338. Ойынды бос уақыт қандай мүмкіндіктерді береді

339. Жанұялық бос уақыт

340. Бос уақыт қызметі үшін маңызды жанұяның құндылықтары

341. Жанұялық бос уақытты ұйымдастырудағы факторлар

342. Балалардың көңіл-көтеруіндегі таңдау

343. Сайысу элементтерінің орын алуы қандай мүмкіндіктер береді

344. Туризмдегі сайыстар қандай топқа бөлінеді

345. Спортты туристік сайыс қатысушыларының алдындағы негізгі мақсат неде

346. Рекреационды туристік сайыс қатысушыларының алдындағы негізгі мақсат

347. Қатысушылардың әлеуметтік-демографиялық құрамы бойынша сайыстың қандай түрлерін ажыратады

348. Ойынға жастардың қызығу мүддесі

349. Жас адамның әлеуметтік ақуалы, өзінің бос уақытымен қанағаттануы неден байланысты

350. Жастар бос уақытының ерекшелігі

351. Жастардың бос уақытын өткізуінде қалыптасқан қазіргі үрдіс

352. Бос уақыттағы жастардың қарым-қатынасы

353. Бос уақытта жастардың қатынас орнатып араласуын қандай белгілер бойынша жіктеуге болады

354. Жастардың қатынас орнатып араласуының мазмұны бойынша жіктелуі

355. Жастардың қатынас орнатып араласуының уақыт бойынша жіктелуі

356. Жастардың қатынас орнатып араласуының сипаты бойынша жіктелуі

357. Жастардың қатынас орнатып араласуын контактінің бағыттылығы бойынша жіктеу

358. Бос уақытты мазмұнды және пайдалы өткізу мүмкіндігін беретін адамның жеке қасиеттері

359. Бос уақытты ұйымдастыру шараларын жасауда ескерілетін факторлар

360. Жастардың бос уақытын ұйымдастыру жүйесі

361. Бос уақыт құрылым кезеңдерінің ерекшеліктері

362. Мәдениет мекемесінің қоғам алдындағы маңыздылығы неде көрінеді

363. Бос уақыт орталықтарын құруға негіз болатын негізгі параметрлерді атаңыз

364. Бос уақыт аясында халықтың түрлі категориясының мәдени мүдделерін қанағаттандыратын жағдай

365. Мәдени орталықтарға қатысты сипаттамалар

366. Бос уақытты-мәдени орта өнерінің кеңістікті түрлеріне не жатады

367. Бизнес философиясы ретіндегі маркетинг тұжырымдамасының қалыптасуы

368. Туристік қызметтерге тән сипаттама

369. Көңіл көтеру индустриясындағы коммуникация кешені

370. Маркетингтік ақпараттық жүйе қызмет жасау үшін ұйымдастырылатын негізгі процестер

371. Маркетингтік ақпараттық жүйе қызмет жасаудағы ресурстар

372. Туристік маркетингі көңіл көтеру индустриясында қолдану

373. Анимациялық қызметтер рыногын сегменттеу түсінігі

374. Көңіл көтеру рыногының дифференциациясы нені білдіреді

375. Анимациялық қызметтер нарығын сегменттеу нені қамтиды

376. Қазірде туристік нарыққа бағдарлауда қандай аспект ерекшеленеді

377. Бос уақытты өткізу нарығындағы сегменттеудің басты мақсаты қандай

«Шетелдегі бос уақытты ұйымдастыру» пәнінен тест тапсырмалары

1. Рухани-мәдени құндылықтарды көпшілікке таратуды қамтамасыз етуге бейімделген мамандандырылған қызмет түрі

- А. мәдени-тынығу қызметі
- Б. мектептегі тәлім-тәрбие қызметі
- В. ағарту мекемелері қызметі
- Г. әлеуметтік оңалту қызметі
- Д. ақпараттану қызметі.

2. Рухани-мәдени саладағы адам қызметінің белсенді түрі

- А. мәдени-тынығу қызметі
- Б. ЖОО – мамандық меңгеру қызметі
- В. орта мектептегі оқу қызметі
- Г. ойын-сауық кеші
- Д. әлеуметтік қызмет

3. Мәдени-тынығу қызметіндегі іс-әрекет түрлерінің орын алмасуы, кезектелуін ұйғаратын функция

- А. рекреативтік
- Б. гедонистік
- В. үзіліс
- Г. қарым-қатынас
- Д. функция коммуникативтілік функция

4. Субъектілер әрекеттері мен бірлігін қамтамасыз ететін МТҚ-функциясы

- А. коммуникативтілік функциясы
- Б. әлеуметтендіру функциясы
- В. ғылыми-шығармашылық функциясы
- Г. гедонистік функциясы
- Д. функция коммуникативтілік функция

5. Жаңа білім, қағида, құндылықтар, бағыт-бағдар, мән-мағыналар өндіруді қамтамасыз ететін функция

- А. ғылыми-шығармашылық
- Б. функция коммуникативтілік функция
- В. әлеуметтену функция
- Г. гедонистік функция
- Д. демалыс функциясы

6. Рахатты, көңіл-көтеру, ғанибеттенуді ұйғаратын функция

- А. рекреативтілік функция
- Б. әлеуметтену функция

- В. гедонистік функция
- Г. қарым-қатынас функция
- Д. бос уақыт функция

7. Уақыт бюджеті туралы түсінік

- А. өмір сүру саласы бойынша уақытты шығындану салыстырылымы
- Б. еңбекке кететін уақыт шығыны
- В. бейрегламентті қызмет түріне кеткен уақыт
- Г. физиологиялық қанағат табу уақыты
- Д. рекреативтілік функцияға кеткен уақыт

8. Клуб ұжымы туралы түсінік

- А. Ортақ қызығушылықтағы педагогикалық бағыттылығы бар адамдардың бірлестігі
- Б. Бос уақытын өткізу үшін арналған ғимарат
- В. Көңіл алдаусырату мекемесі
- Г. Құмарлық пен құштарлық орталығы
- Д. Физиологиялық талап қанағаттандыру орталығы

9. Шығармашылық туралы түсінік

- А. Нәтижесінде жаңа материалдық және рухани байлық жасайтын қызмет
- Б. Әлеуметтік нормалар мен мәдениет элементтерін оқу
- В. Қоршаған орта туралы көз-қарастар жүйесін қалыптастыру
- Г. Қарым-қатынас мәдениетіне үйрену
- Д. Мәліметтер мен идеялар алмасу

10. Демалыс туралы түсінік

- А. Психофизиологиялық жағдай анықтайтын процесс
- Б. Қызмет түрлерін ауыстыру арқылы болатын процесс
- В. Ішкі талап деңгейін қанағаттандыру процесі
- Г. Қызығушылығы мен қабілеттерін іске асыру процесі
- Д. Жұмсалған күш-қуатты келтіру үшін қызмет түрлерін ауыстыру процесі

11. Рекреация туралы түсінік

- А. Қызмет түрлерін кезектестіру мен ауыстыруды шамалау
- Б. Жеке даралық қасиетті дамыту мақсатындағы қызмет
- В. Ішкі талапты қанағаттандырудың әдістері
- Г. Өзінің қабілеттерін іске асыру қызметі
- Д. Физиологиялық және биологиялық қанағат алу жолы.

12. Клуб субъектісі

А. Объектке арналған әлеуметтік мәндегі практикалық қызмет тасымалдаушысы

Б. Өзара байланыстағы элементтер жиынтығы

В. Өнер саласында қызмет ететін әуесқойлар

Г. Қоғамдық және ерікті бұхаралық қоғам құру қызметі

Д. Ағарту және білім беру қызметі

13. Ажыратылымды қағидаға сүйенетін іс-әрекет ұйымдастырудың бірінші деңгейі

А. репродуктивті-еліктеу

Б. жасампазды-таратылу

В. жалпыдан-жалқыға ауысу

Г. жалқыдан-жалпыға ауысу

Д. креативті деңгей

14. Ажыраталамды қағидаға негіделген іс - әрекеттің екінші деңгейі

А. когнитивтік іс-әрекет деңгейі

Б. эвристикалық деңгей

В. іздену-орындау деңгейі

Г. еліктеу деңгейі

Д. танымдық-сараптаудеңгейі

15. МТҚ-ің кәсібилік белгісіне тән қағида

А. өзіндік қағидалар

Б. жалпы педагогикалық қағидалар

В. өмірмен байланыстылық принципі

Г. кешенді қағидалар

Д. ықпалды қағидалар

16. Рекреациялық функциональды мәдени мекеме

А. саябақ

Б. цирк

В. клуб

Г. кітапхана

Д. көрмелер

Е. музейлер

17. Табиғаттың рекреациялық мүмкіндігіне құрылған мәдени-әлеуметтік қызмет мекемесі

А. клуб

Б. кітапханалық мұрағаттар

В. демалыс және мәдениет саябағы

Г. жастар орталығы

18. Демалыс және мәдениет саябағы сипаты

А. жергілікті климат жағдайындағы табиғи ортада демалыс және саналы ойын сауық шаралары жүргізілетін кешен

Б. қоғамдық пайдалануға арналған кешен

В. табиғат жемістерін насихаттау кешені

Г. қорық істерін ұйымдастырудың әдістемелік орталығы

Д. спортты жорық әдістемелік кешені

19. Мәдени ағарту және рекреативті функционалдық кешен

А. мәдени және демалыс саябағы

Б. қорық жұмыстарын ұйымдастыратын кешен

В. туризм мен саяхат кешені

Г. зообақ пен аквариум кешені

Д. аспан асты ашық музей кешені

20. Ұжым мүшелері арасында жүргізілетін жұмысқа тән сипат

А. ұйымдастырушылық

Б. байқау

В. конкурс

Г. есеп беру

Д. демократиялық құбылыс

21. Тынығу функциясын атқаратын дене тәрбиесімен рекреациялық бағыттағы мекемелер

А. экскурсиялы-жорықты және туристік стансалар

Б. гуманитарлы-техникалық шығарма орталығы

В. өнер сүйгіштер ассоциясы

Г. саз, көркемсурет мектептері

Д. интеллектуальды қызмет көрсету орталығы

22. Балалар мен жасөспірімдердің қолы бос уақытын ұйымдастыру орталықтары

А. аквопарк, қиял әлемі

Б. шығармашылық мектеп

В. программистер орталығы

Г. еңбек лагері

Д. экологтар лагері

23. Рекреативті функция компоненттері

А. Гедонистік, ойын-сауық, тұрмыстық мәдениет

В. Ғылыми, насихат, кәсіби бағдар, әлеуметтік шара

С. Техникалық білім, қолданбалы дағды, педагогикалық

Д. Таңбалы-нышандық білім, құқықтық білім

Е. Компьютерлік сауаттылық, электронды кітап

24. Мәдени-ағарту және рекреативті функционалдық кешен
- A. Мәдени және демалыс саябағы
 - B. Қорық жұмыстарын ұйымдастыратын кешен
 - C. Туризм мен саяхат кешені
 - D. Зообақ пен аквариум кешені
 - E. Аспан асты ашық музей кешені
25. Рекреациялық функционалды мәдени мекеме
- A. Мәдениет және демалыс саябағы
 - B. Эстетикалық тәрбие орталығы
 - C. Демалыс алаңы
 - D. Туристік станса
 - E. Саяхат-жорық тірегі
26. Келушілерге бір мезгілде сан түрлі мәдени көркемдік қызмет көрсететін мекеме
- A. Мәдениет және демалыс саябағы
 - B. Маусымдық демалыс мекемелері
 - C. Дене шынықтыру-сауықтыру кешені
 - D. Кино-кеш шаралары
 - E. Көркемдік-концерттік мекеме
27. Денсаулық жақсарту шаралары мен демалыс ұйымдастыратын әлеуметтік-мәдени мекеме
- A. Сауықты-санаторилік мекемесі
 - B. Еңбек демалыс орталығы
 - C. Демалыс үйлері
 - D. Турбазалар
 - E. Демалыс сауық кешені
28. Денсаулық нығайту мен күш-жігер артыру қызмет орталығы
- A. Спортты-сауықты кешен
 - B. Туристік мекеме
 - C. Демалыс және еңбек лагері
 - D. Экскурсиялық орталық
 - E. Қиял әлемі
29. Жаппай көпшілікке бірдейлік сипаттағы мәдени мекеме
- A. Мәдениет және демалыс саябағы
 - B. Кинотеатр, опера және балет театры
 - C. Жасөспірімдер мен балалар шығармашылық орталығы
 - D. Мамандандырылған мәдениет стансалары

30. Ұжым мүшелері арасында жүргізілетін жұмысқа тән сипат

- A. Ұйымдастырушылық
- B. Байқау
- C. Конкурс
- D. Есеп беру
- E. Демократиялық құбылыс

31. Көңіл көтеру индустриясы қызметті тұтынушыларды келесі мінездер бойынша «Қонақтардың жеке мінездемесі: жасы, жынысы, отбасы жағдайы, білімі, кірісі, әлеуметтік статусы» сегменттеу қай түрге жатады?

- A. психографикалық
- B. мәдени
- C. жұмыс және бос уақыт қатынасы
- D. демографикалық
- E. географикалық

32. Көңіл көтеру индустриясы қызметті тұтынушыларды келесі мінездер бойынша «Клиенттердің өмір салты, жеке қызығушылықтары, бетбұрыстары, қауіп-қатерге бейімділік, құмарлық» сегменттеу қай түрге жатады?

- A. психографикалық
- B. мәдени
- C. жұмыс және бос уақыт қатынасы
- D. демографикалық
- E. географикалық

33. Көңіл көтеру индустриясы қызметті тұтынушыларды келесі мінездер бойынша «Ұлты, діні, этникалық тобы» сегменттеу қай түрге жатады?

- A. психографикалық
- B. мәдени
- C. жұмыс және бос уақыт қатынасы
- D. демографикалық
- E. географикалық

34. Көңіл көтеру индустриясы қызметті тұтынушыларды келесі мінездер бойынша: «Бос адамдар (зейнеткерлер, уақытша жұмыс істемейтіндер), жұмыс істейтіндер (басшылар, қызметкерлер, студенттер)» сегменттеу қай түрге жатады?

- A. психографикалық
- B. мәдени
- C. жұмыс және бос уақыт қатынасы
- D. демографикалық
- E. географикалық

35. Көңіл көтеру индустриясы қызметті тұтынушыларды келесі мінездер бойынша «клиенттердің ішкі нарыққа ориентациясы, қосалқы нарық, сыртқы нарық, шетелдік қонақтар» сегменттеу қай түрге жатады?

- A. психографикалық
- B. мәдени
- C. жұмыс және бос уақыт қатынасы
- D. демографикалық
- E. географикалық

36. Позициялау облысында қандай жолмен көңіл көтеру орталығы тұтынушының белгілі бір категориясы үшін қызметтер жиынтығын қалыптастырады?

- A. баға/сапа қатынасы негізінде позициялау
- B. мақсатты аудиторияның спецификалық сұраныстарын қанағаттандыру негізінде
- C. бәсекелестердің әлсіз жақтарын есепке алу және салыстыру негізінде позициялау
- D. жақсы символдар мен белгілерді қолдану негізінде позициялау
- E. шығындар негізінде позициялау

37. Позициялау облысында қандай жолмен көптеген сатып алушылар жоғары баға мен жоғары сапаның ара қатынасын белгілейді?

- A. баға/сапа қатынасы негізінде позициялау
- B. мақсатты аудиторияның спецификалық сұраныстарын қанағаттандыру негізінде
- C. бәсекелестердің әлсіз жақтарын есепке алу және салыстыру негізінде позициялау
- D. жақсы символдар мен белгілерді қолдану негізінде позициялау
- E. шығындар негізінде позициялау

38. Позициялау облысында қандай жолмен көңіл көтеру кәсіпорны өз маркасын өз қызметтерінің бәсекелестерінен жақсы айырмашылықтары негізінде позициялайды?

- A. баға/сапа қатынасы негізінде позициялау
- B. мақсатты аудиторияның спецификалық сұраныстарын қанағаттандыру негізінде
- C. бәсекелестердің әлсіз жақтарын есепке алу және салыстыру негізінде позициялау
- D. жақсы символдар мен белгілерді қолдану негізінде позициялау
- E. шығындар негізінде позициялау

39. Көңіл көтеру орталықтарының қызметтерінің тұтынушыларды тарту кезеңіндегі маркетингтің мақсатын көрсетіңіз?

А.көңіл көтеру орталығының жағымды образын жасау арқылы тұтынушыларды келуге ынталандыру.

В. сапаны басқарудың барабар жүйесін жасау арқылы қызмет көрсету процессіне қанағаттанушылықты қалыптастыру.

С. қызметті тұтыну жөнінде есте жағымды әсер қалдыруды нығайту арқылы қызмет көрсетудің жоғары бағасын жасау.

Д. потенциалды клиенттерде кәсіпорын қызметтеріне қызығушылығын тудыру мен назарын аудару.

Е. кәсіпорын қызметтеріне БАҚ қызығушылығын тудыру мен назарын аудару.

40. Көңіл көтеру орталығының қызмет көрсетуінің тұтыну кезеңінде маркетинг қандай мақсатты көздейді?

А.көңіл көтеру орталығының жағымды образын жасау арқылы тұтынушыларды келуге ынталандыру.

В. сапаны басқарудың барабар жүйесін жасау арқылы қызмет көрсету процессіне қанағаттанушылықты қалыптастыру.

С. қызметті тұтыну жөнінде есте жағымды әсер қалдыруды нығайту арқылы қызмет көрсетудің жоғары бағасын жасау.

Д. потенциалды клиенттерде кәсіпорын қызметтеріне қызығушылығын тудыру мен назарын аудару.

Е. кәсіпорын қызметтеріне БАҚ қызығушылығын тудыру мен назарын аудару.

41. Көңіл көтеру орталығының қызмет көрсетуінің бағалау кезеңінде маркетинг қандай мақсатты көздейді?

А.көңіл көтеру орталығының жағымды образын жасау арқылы тұтынушыларды келуге ынталандыру.

В. сапаны басқарудың барабар жүйесін жасау арқылы қызмет көрсету процессіне қанағаттанушылықты қалыптастыру.

С. қызметті тұтыну жөнінде есте жағымды әсер қалдыруды нығайту арқылы қызмет көрсетудің жоғары бағасын жасау.

Д. потенциалды клиенттерде кәсіпорын қызметтеріне қызығушылығын тудыру мен назарын аудару.

Е. кәсіпорын қызметтеріне БАҚ қызығушылығын тудыру мен назарын аудару.

42. Көңіл көтеру орталығының қызмет көрсетуінің потенциалды клиенттерді тарту кезеңінде маркетинг қандай мақсатты көздейді?

А.көңіл көтеру орталығының жағымды образын жасау арқылы тұтынушыларды келуге ынталандыру.

- В. сапаны басқарудың барабар жүйесін жасау арқылы қызмет көрсету процессіне қанағаттанушылықты қалыптастыру.
- С. қызметті тұтыну жөнінде есте жағымды әсер қалдыруды нығайту арқылы қызмет көрсетудің жоғары бағасын жасау.
- Д. потенциалды клиенттерде кәсіпорын қызметтеріне қызығушылығын тудыру мен назарын аудару.
- Е. кәсіпорын қызметтеріне БАҚ қызығушылығын тудыру мен назарын аудару.

43. Көңіл көтеру қызметі нарығының «енжар демалу» тобына төмендегілердің қайсысы жатады?

- А. бильярд, боулинг
- В. кинотеатр, құмар ойындар
- С. фитнес, теннис
- Д. картинг, мұз айдыны
- Е. гольф

44. Көңіл көтеру қызметі нарығының «белсенді демалу» тобына төмендегілердің қайсысы жатады?

- А. бильярд, боулинг
- В. кинотеатр, құмар ойындар
- С. фитнес, теннис
- Д. картинг, мұз айдыны
- Е. гольф

45. Көңіл көтеру қызметі нарығының «спорттық аймақ» тобына төмендегілердің қайсысы жатады?

- А. бильярд, боулинг
- В. кинотеатр, құмар ойындар
- С. фитнес, теннис
- Д. картинг, мұз айдыны
- Е. гольф

46. Көңіл көтеру қызметі нарығының «спорттық-сауықтыру аймағы» тобына төмендегілердің қайсысы жатады?

- А. бильярд, боулинг
- В. кинотеатр, құмар ойындар
- С. фитнес, теннис, гольф
- Д. картинг, мұз айдыны
- Е. цирк

47. 1768 жылы шабандоз Филипп Эстли қандай спорт түріне негіз салған?

- А. цирк

В. боулинг

С. гольф

Д. теннис

Е. бильярд

48. 1930 жылы британдық антрополог Флиндерс Петри және оның командасы «кәзіргі» қай ойын ежелгі түрін ашқан.

А. боулинг

В. гольф

С. теннис

Д. бильярд

Е. шахмат

49. 12 ғасырда Шотландияда қай спорт түрі пайда болды?

А. боулинг

В. гольф

С. теннис

Д. бильярд

Е. шахмат

50. Алғаш шатырлы мұз аренасы қайда пайда болды?

А. АҚШ

В. Канада

С. Италия

Д. Швейцария

Е. Норвегия

Дұрыс жауап кілттері

Сұрақ нөмірі	Дұрыс жауап (A,B,C,D,E)	Сұрақ нөмірі	Дұрыс жауап (A,B,C,D,E)
1	a	26	a
2	a	27	a
3	a	28	a
4	a	29	a
5	a	30	a
6	a	31	d
7	a	32	a
8	a	33	b
9	a	34	c
10	a	35	e
11	a	36	b
12	a	37	a
13	a	38	c
14	a	39	a
15	a	40	b
16	a	41	c
17	a	42	d
18	a	43	b
19	a	44	a
20	a	45	d
21	a	46	c
22	a	47	a
23	a	48	a
24	a	49	b
25	a	50	d

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

Негізгі әдебиеттер:

1. Богдан С.В. Социально-культурная работа за рубежом: учебное пособие для студентов, обучающихся по направлению подготовки "Социальнокультурная деятельность" (уровень высшего образования бакалавриат) / С. В. Богдан; Челябинский государственный институт культуры, Кафедра социально-культурной деятельности. - Челябинск: ЧГИК, 2021. - 147 с.
2. Абуова Р.С., Кабасова К.А. Шетелдегі бос уақытты ұйымдастыру./Организация досуга за рубежом./Organization of leisure abroad. Оқу құралы. «Medet Group» ЖШС. Алматы, 2020. – 290 бет.
3. Кузьмина, А.Я. Организация досуга за рубежом [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://studfiles.net> (Дата обращения 09.12.2018)
4. Абуова Р.С.Шетелдегі бос уақытты ұйымдастыру (каз.рус). (Электронды оқулық). Орал, 2018
5. Ержанов М.Е. Мәдени тынығу жұмысы Орал -2016
6. Омар Е.О.Мәдени тынығу жұмысы теориясы.Алматы Эверо 2014

Қосымша әдебиеттер:

7. Коргожа Н.С. История социально-культурной деятельности: учебное пособие: - Кемерово: Кемеровский гос. ин-т культуры, 2021. - 121 с.
8. Организация досуга детей и подростков: учебное пособие / Н. М. Клепикова, С. Б. Нестерова, Е. Н. Левшунова, В. И. Волохова; Министерство просвещения Российской Федерации, Новосибирский государственный педагогический университет. - Новосибирск: Изд-во НГПУ, 2021. - 147 с.
9. Индустрия досуга: теоретические подходы и актуальные практики: коллективная монография / Н. Н. Ярошенко, Т. Н. Суминова, И. А. Черников [и др.]; научный редактор Н. Н. Ярошенко; Министерство культуры Российской Федерации, Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования "Московский государственный институт культуры", Факультет государственной культурной политики, Российская ассоциация парков и производителей аттракционов (РАППА). - Москва: МГИК, 2020. - 195 с.
10. Воловик, А. Ф., Воловик, В. А. Педагогика досуга / А.Ф. Воловик. - М. издательство «Флинта», 2018. – 458 с.
11. Киселева Т.Г. Глобализация общества и культура мира. - М.: МГУКИ, 2012.
12. Социальная работа за рубежом: Уч. пособие. - Волгоград: Волгогр. гос.ун-т, 2011.
13. Дуликов В.З. Социально-культурная работа за рубежом: Учебное пособие. - М.: МГУКИ, 2009.

14. Третьякова Т. Н. Анимационная деятельность в социально-культурном сервисе и туризме : учебное пособие для студ. вузов/ Т. Н. Третьякова. -М.: Академия, 2008.-269 с.
15. Сапарова Ю.А., Карамолдаева Д.О. Шетелдерде бос уақытты ұйымдастыру. Алматы. 2009.
16. Социально-культурная работа за рубежом [Текст] : учебное пособие / научн. ред. Е. И. Григорьева. - Тамбов : Издательство Тамбовского государственного университета им. Г.Р. Державина, 2007. - 383 с.
17. Стрельцов Ю. А., Стрельцова Е. Ю. Педагогика досуга: Учебное пособие. - М.: МГУКИ, 2008.
18. Бутенко М.Э. Зарубежный опыт социально-культурного развития: учебное пособие. СПб.: СПГУКИ, 2005.
19. Ерошенков И.Н. Культурно-воспитательная деятельность с детьми и подростками: Уч. Пособие М.: МГУКИ, 2005
20. Максютин Н.Ф. Культурно-досуговая деятельность: Уч. пособие. Казань, 2005. С. 113-124. (Глава: Культурно-досуговая деятельность за рубежом)
21. Мосалев Б. Г. Досуг: методология и методика социологических исследований: Уч. пособие. М.: МГУК, 2005.
22. Киселева Т. Г. Социально-культурная деятельность : учебник/ Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников; Мос. гос. ун-т культуры и искусств. -М.: Изд-во МГУКИ, 2004.-539 с.
23. Кротова Ю.Н. Педагогика досуга в англоязычных странах: Уч. Пособие. СПб, 2004
24. Соколов А.В. Феномен социально-культурной деятельности. СПб.: СПбГУП, 2003. 204с.
25. Акимова Л.А. Социология досуга. – М.: МГУКИ, 2003
26. Дуликов В.З. Социальные аспекты культурно-досуговой деятельности за рубежом: Учебное пособие. – М., 2003.
27. Шубина И.Б. Организация досуга и шоу-программ. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2003.
28. Мудрик А. В. Социальная педагогика : Учебник для пед. вузов/ А. В. Мудрик. -2-е изд., испр. и доп. -М.: Academia, 2000.-191 с
29. Доронкина Е.Г. Проблемы профессиональной подготовки кадров сферы досуга: зарубежный опыт // Социально-культурная деятельность: проблемы, поиски,перспективы: Сб. статей /МГУК. - М., 1999.
30. Культурно-досуговая деятельность: Учебник / Под ред. А.Д.Жаркова и В.М.Чижикова. М.: МГУК, 1998. (Разд. III. Гл. 3. Организация досуга за рубежом. С. 430-454)
31. Теория и практика досуговой деятельности за рубежом: Метод, рекомендации по спецкурсу для студентов ф-та культуроведения / Сост. Е.Г.Доронкина. - М.: МГУК, 1997.
32. Киселева Т.Г. Теория досуга за рубежом: Учебное пособие. – М., 1995.

33. Киселева Т.Г., Красильников Ю.Д. Основы социально-культурной деятельности. – М.: МГУК, 1995.
34. Орлов А.С. Социология рекреации. – М., 1995.
35. Доэл М., Шадлоу С. Практика социальной работы: Пер. с англ. - М.: АОАспект-Пресс, 1995.
36. Титов Б. А. Досуг в США: учебное пособие. СПб., 1992. 84с.
37. Новикова И. А. Организация досуга подрастающего поколения в США: традиция и современность: Уч. пособие. СПб.: СПбГИК, 1991.
38. Социальная работа за рубежом: Уч. пособие. Волгоград: Волгогр. гос. ун-т, 2001.
39. Cheng M. Themed cultural events for youth: A case study of a city in Taiwan. Journal of Tourism and Cultural Change. 2018. Vol. 16, no. 4. P. 355-369.
40. Cantoni L., Xiang Z. Cultural heritage and tourism in the digital age: introduction to the special issue. Journal of Travel Research. 2019. Vol. 58, no. 7. P. 943-947.

Электронды қорлар:

41. www.counties.ru/library.htm
42. www.gumer.info/bibliotek/INDEX
43. www.ido.rudn.ru
44. www.artclassic.edy.ru

*Объем **9,4** п.л. Тираж **500**. Заказ № **3***

*Сверстано и отпечатано в редакционно-издательском центре
Западно-Казахстанского университета им. М.Утемисова
г. Уральск, пр-т Н.Назарбаева, **162**.*